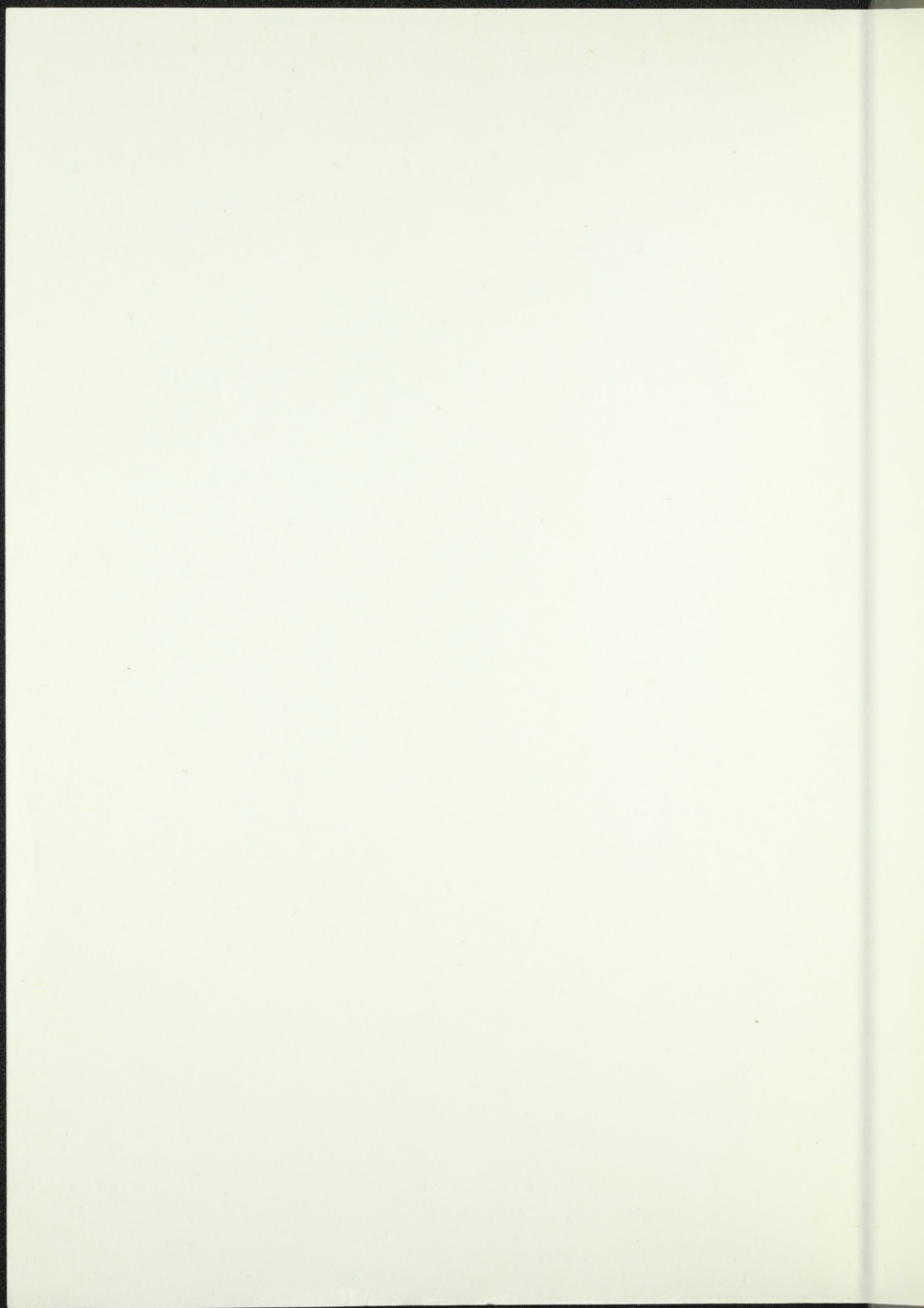

MC
110.142

CSÚCS SÁNDOR

CHRESTOMATHIA
VOTIACICA

TANKÖNYVKIADÓ

CHRESTOMATHIA VOTIACICA

CHRESTOMATHIA
VOTIACICA

TANKÖNYVKIADÓ, BUDAPEST, 1962

CHRISTOMATHIA VOTIACA

CSÚCS SÁNDOR

CHRESTOMATHIA VOTIACICA

TANKÖNYVKIADÓ, BUDAPEST 1990

EGYETEMI SEGÉDKÖNYV

Kiadását a művelődési miniszter rendelte el

Lektorálta

BERECZKI GÁBOR

MC 110.142

1990

ISBN 963 18 1531 5

© Csúcs Sándor, Budapest, 1987

ELŐSZÓ

A votják (saját nyelvükön udmurt) nyelv a hozzá közel álló zürjénnel a finnugor nyelvcsalád permi ágát alkotja. A votjakok lélekszáma 1980-ban 714 ezer volt, közülük azonban csak 76,5% beszél is votjákul. A votjakok nagy része a Káma és Vjatka folyók között elterülő Udmurt Autonóm Köztársaságban él, kisebb csoportjaik ettől délnyugatra és délkeletre a Tatár és Baskír Köztársaságok területén is megtalálhatók.

A votjakok elnevezései közül a *votják* név az oroszban keletkezett, s a régebbi szakirodalomban csak ezt használták. Saját nyelvi nevük az *udmurt* századunk húszas éveitől terjedt el, elsősorban a votják és orosz nyelvű szakirodalomban. Ebben a tankönyvben a hazai tudományos gyakorlatot követve a *votják* elnevezést használom.

A Chrestomathia Votiacica célja, hogy bevezesse a finnugor szakos hallgatókat egy rokon nyelv, a votják ismeretébe. Ezt a célt a leghatékonyabban szövegek olvasásával lehet elérni. Ezért igyekeztem változatos, tartalmilag és néprajzilag sem érdektelen szövegeket összeválogatni. Az anyagban képviselve vannak a régi és mai nyelvjárások és természetesen a votják irodalmi nyelv is.

A szövegolvasást megkönnyítendő, a szöveggyűjtemény nyelvgyakorlatokkal kezdődik. Ezeket mind cirill betűs formában, mind latin betűs átírásban közlöm. Ezt követik a nyelvjárási szövegek egységes átírásban, majd az irodalmi nyelvi szövegek, cirill betűs formában.

A közölt, leíró szempontú nyelvtani vázlat az irodalmi nyelvet mutatja be, de lehetőség szerint kitértem a fontosabb nyelvjárási sajtáságok ismertetésére is. Így a nyelvtan segítségét nyújt a nyelvjárási szövegek olvasásához is.

Az irodalomjegyzék összeállításakor nem törekedtem teljességre; nem szerepelnek benne az általános finnugrisztikai művek, votják nyelvű szépirodalmi és ismeretterjesztő művek, valamint – néhány kivételtől eltekintve – ismertetések. A bibliográfiának a votjakok történelmére, néprajzára, irodalmára vonatkozó része erősen szemelvényes, s az etimológiai cikkeknek is csak egy részét vettem fel. Ez ma már, a MSzFE és az UEWb. megjelenése után talán érthető. Csak kivételesen vettem fel az irodalomba votják nyelvű nyelvtanokat és más szakmunkákat.

Kedves kötelességemnek teszek eleget, amikor köszönetet mondok könyvem lektorának, Bereczki Gábornak és Domokos Péternek, aki segítségemre volt egyes szövegek megszerzésében és Kelmakov Valentinnak, aki a nyelvyakorlatok összeállításában segített.

BEVEZETÉS

A votják nyelv kutatásának rövid története

A votják nyelv kutatása – mint a többi kis finnugor nyelv is – a 18. század első felében kezdődött. A felvilágosodás hatására ugrásszerűen megnőtt az érdeklődés a nyelvek hasonlósága és különbözősége iránt. A nyelvek összehasonlításának elengedhetetlen feltétele volt azok megismerése; ehhez pedig nyelvi anyagot kellett gyűjteni. Gyakorlati okok – a cári birodalom eredményes kormányzása és az orosz ortodox egyház egyre aktívabb térítő tevékenysége – is szükségessé tették a nemzetiségek nyelvének tanulmányozását. E célból expedíciókat szerveztek, kérdőíveket szerkesztettek, s a cári hivatalnokokat is megbízták nyelvi adatok (főleg szavak) gyűjtésével. A szorgos munka eredményeként viszonylag terjedelmes grammatikák és több ezer szót tartalmazó szójegyzékek is létrejöttek. Sajnos az összegyűjtött anyag jelentős része publikálatlan maradt, s így nem játszhatott szerepet a votják kultúra és írásbeliség fejlesztésében. A kéziratban maradt anyag egy része az elmúlt évtizedekben publikálásra került, felhasználható tehát a nyelvtörténeti kutatás forrásaként, de a régi cári levéltárak anyagában bizonyára még sok votják kézirat várja, hogy a tudomány újra birtokába vegye.

A 18. századi utazók és tudósok közül elsőként Ph. J. von Strahlenberg svéd kapitány tett közzé 29 votják szót *Das Nord und Ostliche Theil von Europa und Asia* (Stockholm 1730) c. művében. (Újabb kiadása: Szeged 1975; Finnugor szóanyagának facsimiléjét l. Zsirai, FgrRok. 484. 1.)

A század harmincas éveiben szervezett expedíció során G. F. Müller, az orosz akadémia német származású tagja több száz tatár, cseremis, csuvas, votják stb. szót gyűjtött össze, amelyeket azután *Sammlung Russischer Geschichte* c. művében (Bd. III. 4. Stück. Sankt-Peterburg 1758: 382-409) publikált. A szógyűjtemény orosz változata 1791-ben jelent meg.

Az említett expedíció résztvevője volt J. E. Fischer akadémikus is. Ő votják és más nyelvekből gyűjtött anyagát *Sibirische Geschichte* (Sankt-Peterburg 1768) c. művében tette közzé (162–165 l.). Fischer publikált anyaga csak 37 votják szót tartalmaz. Fischer votják anyagának nagyobb része abban a kéziratban maradt fenn, amely több mint 40, Oroszországban és azon kívül beszélt nyelv adatait tartalmazza, és amelyet Fischer A. L. Schlözernek ajándékozott. Schlözer

magával vitte a kéziratot Göttingenbe, és ott 1767-ben a történettudományi intézet könyvtárában helyezte el. A kézirat ma is Göttingenben található. Gerhard Doerfer 1965-ben publikálta fénymásolatban a teljes kéziratot. (*Ältere westeuropäische Quellen zur kalmückischen Sprachgeschichte*. Wiesbaden. 45–182. l.) Talán Doerfer könyvének címe okozta, hogy a finnugristák között nem vált széles körben ismertté a publikálás ténye, és így nem is nagyon használták fel a Fischer-féle kéziratban található szamojéd, osztják, vogul, permjék, zürjén, votják, cseremis, mordvin, finn, magyar adatokat. Fischer mintegy 300 szót tartalmazó votják anyagának kritikai kiadása már rendelkezésre áll [1. Csúcs: NyK 85 (1983): 311–320], sőt kísérlet történt a nyelvtörténeti kutatásban való hasznosításra is [1. Csúcs: NyK 86 (1984): 63–80]. A Fischer-kézirat azért is nevezetes, mert néhány szóhoz etimológiai megjegyzéseket is fűz, tehát tőle számíthatjuk a votják etimológiai kutatások megindulását.

Szerepelnek votják adatok (kb. 280 szó) P. S. Pallas poliglott szótárában is (*Linguarum totius orbis comparativa*. St.-Petersburg 1787).

A 18. század 70-es éveiben utazásai során gyűjtötte Peter Falk orvosprofesszor azt a 19 votják szót, amelyeket azután 1824-ben publikáltak, Polnoe sobranie učenych putešestvij po Rossii c. művének 6. kötetében.

A legfontosabb 18. századi nyelvemlék az 1775-ben megjelent, és V. Pucek-Grigorovič vezetésével összeállított votják nyelvtan (*Sočinienija prinadležaščija k grammatike votskago jazyka*), amely a főnév- és igeragozáson kívül több ezer votják szót is tartalmaz, fogalomköri csoportosításban. (Ennek a műnek két újabb hasonmás kiadása is van.)

A felsoroltakon kívül több kéziratban maradt votják szójegyzéket, nyelvtant is ismerünk a 18. századból: a Damaszkini püspök felügyeletével készült szótárt 1785-ből és Michail Mogilin pap nyelvtanát 1786-ból (mindkét művet T. I. Tepljašina publikálta *Pamjatniki udmurtskoj pismennosti 18. veka c.* könyvében), valamint Z. Krotov votják–oros szótárát 1785-ből (*I. Tepljašina: SFU 7 (1971): 129–139*).

1845-ben jelent meg. H. C. Gabelentz, *Die wotjakische Declination c.* rövid tanulmánya, amely tulajdonképpen a votják nyelv tudományos kutatásának első terméke.

A 19. század első felében a finn A. J. Sjögren gyűjtött kéziratban maradt votják nyelvi anyagokat (leírásukat l. Munkácsi: Nyk 18: 46–47). Sjögren gyűjteményén alapulnak jórészt F. J. Wiedemann votják tárgyú munkái.

Wiedemann (1805–1887) munkássága a múlt század második felében meghatározó jelentőségű volt a votják kutatásokban. Bár maga gyűjtőmunkát nem folytatott, a rendelkezésére álló anyagok alapján igyekezett megbízható és pontos szótárakat és nyelvtanokat összeállítani. Sőt megkísérelte a votják nyelvjárások bemutatását is. (Wiedemann műveit l. az irodalomjegyzékben.) Wiedemann művei, ma már nyilvánvaló fogyatékoságaik ellenére, a kor tudományos színvonalán álltak,

és sok területen még ma is a kutatás kiindulópontját jelentik. A zürjén szótár függelékeként megjelent votják–német szótára, Munkácsi szótárának megjelenéséig, a votják szókészlet legerjedelmesebb bemutatása volt, amelyet a mai lexikológiai kutatásokban sem lehet figyelmen kívül hagyni.

A század nyolcvanas, kilencvenes éveiben számos helyszíni kutatáson alapuló néprajzi és történelmi tanulmány foglalkozik a votjakokkal, l. pl. Max Buch, B. Gavrilov, Bechterejev, Pervuchin, Smirnov műveit az irodalomjegyzékben. Ezek a tanulmányok gyakran nyelvi anyagot, nyelvészeti megjegyzéseket is tartalmaznak. Külön kiemelendő közülük B. Gavrilov 1880-ban megjelent könyve, amely az első helyszíni gyűjtésen alapuló votják nyelvjárási szöveggyűjtemény.

1878-ban T. G. Aminoff finn nyelvész járt és gyűjtött a votjakoknál. Útjának eredménye valamivel több, mint húsz lapnyi nyelvi anyag (megjelent 1886-ban) és a Wichmann által publikált hang- és alaktani vázlat.

A nyolcvanas évek elején kezdte meg votják tárgyú kutatásait Munkácsi Bernát (1860–1937). 1883-ban tette közzé Votják nyelvmutatványok, 1884-ben pedig Votják nyelvtanulmányok c. munkáját. Az előbbi latin betűkkel átírt és magyarra fordított szemelvényeket tartalmaz B. Gavrilov említett gyűjteményéből, az utóbbi pedig a votják nyelvi kutatások addig megjelent forrásainak kritikai ismertetése és a votják nyelvjárások rövid bemutatása után a votják nyelv idegen elemeit (konkrétan: török és orosz jövevényszavait) gyűjti össze. Mint azt e mű bevezetőjéből megtudjuk, Munkácsinak szándékában állt a votják nyelv egyéb (ugor) kapcsolatainak bemutatása és a votják grammatika tárgyalása is, erre azonban sem akkor, sem később nem került sor. Az elkészült és megjelent részek időtállóknak bizonyultak, hiányosságaik a felhasznált nyelvi anyagra vezethetők vissza.

Jó előtanulmány volt ez a két munka Munkácsi 1885-ös gyűjtőútjához a votjakok földjén. Munkácsi lelkesedését és munkabírást dicséri, hogy viszonylag rövid idő alatt egy kötetnyi nyelvjárási szöveget gyűjtött, s azt 1887-ben már meg is jelentette. Szövegei több nyelvjárást képviselnek s olyan archaikus műfajokat is megtalálunk köztük, mint a kozmogóniai hősmondák. Munkácsi útjának másik eredménye közel tízezer szót tartalmazó votják szótára (1890–96), amelynek értékét és fontosságát jól mutatja az a tény, hogy mind a mai napig ez az egyetlen votják nyelvjárási szótár.* A szótár használhatóságát nagyban növeli, hogy a szavak jelentését magyarul és németül, sőt a problematikus esetekben oroszul, vagy esetleg tatárul is megadja, hogy az egyes szavak használatát példákkal bőségesen dokumentálja, hogy megadja azokat az állandó kifejezéseket is, amelyekben egy szó idegen eredetű, és hogy csuvas, tatár vagy orosz eredetű szavak esetében utal a szó idegen eredetére. Ily módon Munkácsi szótára ma is a votják nyelvtörténettel, etimológiával, nyelvjáráskutatással, folklórral és tárgyi néprajzzal foglalkozók egyik legfontosabb forrása és segédeszköze. Sajnos, a szótár összeállításakor Mun-

* Időközben Helsinkiben megjelent Wichmann votják szótára.

kácsi nem a szokásos betűrendet alkalmazta, így a szótár használata némi gyakorlatot igényel.

Az ezt követő évtizedekben Munkácsi érdeklődését a vogul nyelv és más témák kötötték le, s így a votják nyelv tanulmányozása háttérbe szorult. Csak az első világháború idején tért vissza erre a területre, amikor módja nyílt arra, hogy az esztergomi fogolytáborban élő votják anyanyelvű hadifoglyoktól gyűjtsön nyelvi anyagot. A háború után hozzálátott a gyűjtött anyag feldolgozásához, de ennek megjelenését már nem érthette meg. A szövegeket német fordítással és bőséges jegyzetanyaggal ellátva végül hűséges tanítványa, Fokos-Fuchs Dávid publikálta 1952-ben, szöveggyűjteménye azonban még mindig a Magyar Tudományos Akadémia kéziratárában várja, hogy bekerüljön a tudomány vérkeringésébe.

Munkácsi votják tárgyú munkásságának mérlege egyértelműen pozitív, szótárával, anyaggyűjtéseivel elévülhetetlen érdemeket szerzett magának a finnugrisztikának ebben az ágában.

Az 1883-ban alapított Finnugor Társaság (Helsinki) tudatosan törekedett arra, hogy minden rokon nyelvből elegendő és megbízhatóan lejegyzett anyag álljon a kutatók rendelkezésére. Ezért a századforduló évtizedeiben gyűjtők tucatjait küldték a finnugor népek közé. Így indult 1891 őszén közel egyéves votjákföldi gyűjtőútra mindössze 23 éves korában Yrjö Wichmann (1868–1932). Ő vált a votják kutatások másik klasszikusává Munkácsi mellett. Wichmann érdeklődése és tevékenysége a későbbiekben a zürjénre is kiterjedt, s munkásságának ismeretében túlzás nélkül állíthatjuk, hogy ő a permi nyelvészet legjelentősebb alakja.

Wichmann elsősorban az addig kevésbé tanulmányozott votják nyelvjárásokból gyűjtött, s így kettőjük (Munkácsi és Wichmann) gyűjtőtevékenysége lényegében átfogja az egész votják nyelvterületet. Wichmann szövegeit gyorsan publikálta (1893 és 1901), de votják szótára csak 1987-ben jelent meg, bár azon a finn permisták több nemzedéke is dolgozott. Itt kell megemlékezni Wichmann oktatási célokat szolgáló szöveggyűjteményéről (Wotjakische Chrestomathie mit Glossar), amely hasznos segédeszköz a votják nyelv megismeréséhez. Különösen értékes a chrestomathia szójegyzéke, amely egy kisebb nyelvjárási és etimológiai szótárral ér fel. A mű második kiadását Fokos-Fuchs Dávid egészítette ki nyelvtani vázlat-tal.

Talán még gyűjtőtevékenységénél is fontosabb Wichmann permi nyelvtörténeti munkássága. Ezen belül tevékenységét – kora tudományos felfogásának megfelelően – két területre összpontosította: az etimológiai és a hangtörténeti kutatásokra. Tanulmányt írt az *l*-hangok történetéről és a votják–zürjén első szótagi vokalizmusról, valamint a permi nyelvek csuvas jövevényszavairól, és számos permi etimológiát publikált a FUF hasábjain. Mai szemmel nézve vokalizmus tanulmánya inkább csak forrásként, mint a votják–zürjén hangmegfelelések megbízható összeállítására használható, de a csuvas jövevényszavakról írt monográfiájának fontosabb megállapításai ma is érvényesek, s módszertanilag mintaszerű módon

határozta meg a csuvas jövevényszavak segítségével a permi népek (és nyelvek) szétválásának idejét.

A Wichmann utáni korszak finn kutatói közül meg kell említeni T. E. Uotila nevét, aki szófejtéseivel és hangtörténeti kutatásaival alkotott maradandót. A permi nyelvek konzonzantizmusának történetéről írt monográfiáját méltán tartják az egyik legjobb finnugor hangtörténeti munkának.

Magyarországon Fokos-Fuchs Dávid elsősorban a zürjén nyelv specialistája volt, de etimológiai és történeti morfológiai kutatásai során általános permi kérdéseket is tárgyalt. Ő adta ki Munkácsi votják gyűjtését is, és írt nyelvtani vázlatot Wichmann chrestomathiájához. Permi alaktani kérdésekkel Beke Ödön is foglalkozott.

A harmincas években permi témával kezdte tudományos munkásságát Lakó György: a permi nyelvek szóvégi magánhangzóinak történetét dolgozta fel. Lakó szerteágazó munkásságában később is fontos szerepet játszottak a permi témák, főleg alaktani és etimológiai kérdésekkel foglalkozott.

1917 után a finn és magyar nyelvészeknek nem volt lehetősége a terepmunkára, így érdeklődésük fokozott mértékben fordult a nyelvtörténeti kutatás irányába. A terepmunka, a helyszíni adatgyűjtés lehetősége a votják anyanyelvű kutatók feladata lett. De nekik kellett olyan gyakorlati feladatokat is megoldani, mint az irodalmi nyelv megteremtése, normatív nyelvtanok, szótárak, iskolai nyelvtanok készítése. Ezeknek a feladatoknak elvégzése már a húszas években megkezdődött. Ennek a folyamatnak itt csak a legfontosabb fázisait említhetjük meg. G. Je. Vereščagin, az első votják származású tudós Udmort néven írt nyelvtanát (1924), Jemeljanov grammatikáját (1927), Borisov nyelvtanát (1921) és szótárát (1932), az udmurt–oros szótárakat (1948 és 1983), az orosz–udmurt szótárát (1956), a háromkötetes leíró nyelvtant (1962, 1970, 1974), helyesírási szótárakat (pl. 1984), Konjuhova és mások iskolai nyelvkönyveit.

Több-kevesebb folyamatossággal a nyelvtörténeti és nyelvjáráskutatás is folyt Izsevszkben, Moszkvában és Leningrádban. D. V. Bubrich a permi vokalizmus kérdéseivel foglalkozott és tanulmányt írt a votják történeti hangtanról is.

Legnagyobb jelentőségű a zürjén származású V. I. Lytkin munkássága volt. Lytkin a permi nyelvtörténet és nyelvjáráskutatás szinte minden kérdésével foglalkozott és minden területen maradandót alkotott. Legfontosabb művei: a permi nyelvek magánhangzóinak történetét tárgyaló monográfia (1964) és az E. S. Guljaevvel együtt írt zürjén etimológiai szótár (1970), amely a votják szókészlet történetének is alapműve. Lytkint nemcsak a mai zürjén, hanem a mai votják nyelvészek is mesterüknek vallják.

B. A. Serebrennikov más kutatási témái mellett a permi nyelvek alaktanával is foglalkozott.

A votják kutatók már a húszas, harmincas években nyelvjárásgyűjtő expedíciókat szerveztek, de az akkor összegyűjtött anyag soha nem került publikálásra.

A második világháború után megelénkült a votják nyelvjárások tanulmányozása. Újabb és újabb kandidátusi disszertációk készültek, amelyek egy-egy nyelvjárás teljes nyelvi rendszerét mutatták be. Sajnos ezek közül egy sem jelent meg, így nem válhattak tudományos közkinccsé. Az utóbbi másfél évtizedben örvendetesen megjavultak a votják kutatók publikálási lehetőségei: szinte évente jelennek meg változatos tartalmú gyűjteményes kötetek. Különösen sok nyelvjárás publikáció jelent meg, és a névtani cikkek száma is jelentős. A legfontosabb kutatóhelyek az izsevszki egyetem votják tanszéke és az Udmurt tudományos kutatóintézet. A kutatótevékenység megelénkülését jól mutatja a kutatók nagy száma. Álljon itt tájékoztatásul – teljességre való törekvés nélkül – az ismertebb, rendszeresen publikáló votják nyelvészek névsora: A. M. Akmarov, V. I. Alatyrev, G. A. Archipov, M. G. Atamanov, S. K. Bušmakín, R. I. Jašina, V. G. Kalašnikova, L. I. Kalinina, L. L. Karpova, V. K. Kelmakov, R. S. Nasibullin, V. V. Pozdejev, A. A. Pozdeeva, S. V. Sokolov, A. F. Šutov, I. V. Tarakanov, T. I. Tepljašina, G. A. Ušakov, V. M. Vachrušev, L. V. Vachruševa, B. Š. Zaguljaeva, L. E. Zvereva.

Finnországban Raija Bartens, Erkki Itkonen, Mikko Korhonen, és G. J. Stipa foglalkozik a permi nyelvek, illetve a votják kutatásával. Az NSZK-ban Bátori István, Wolfgang Schlachter és Wolfgang Veenker a permi és votják alaktan területén folytatnak kutatásokat, az Egyesült Államokban pedig Robert Austerlitz és Robert T. Harms publikált permi tárgyú műveket.

A második világháború utáni időszakban a magyar finnugristák közül Bereczki Gábor, Dobó Attila, Kiss Antal, Korenchy Éva, A. Kövesi Magda, Lakó György, Mikola Tibor, A. Molnár Ferenc, Rédei Károly, Szij Enikő és Vászolyi Erik foglalkozott, illetve foglalkozik permi, s azon belül votják nyelvészeti kutatásokkal.

A votják nyelvjárások

A votják nyelvjárások első felosztása Wiedemanntól származik, a múlt század közepéről. Azóta a kutatók sok nyelvjárási anyagot összegyűjtöttek, sok nyelvjárás tanulmányt megjelentettek, de ma sem mondhatjuk, hogy megnyugtatóan megoldották volna ezt a kérdést, nyelvileg és földrajzilag pontosan körülhatárolták volna a votják dialektusokat.

További problémát jelent, hogy a mai votják kutatók általában más nyelvjárás-elnevezéseket használnak, mint elődeik. Ennek oka, hogy annak idején Munkácsi és Wichmann is egy-egy nyelvjárást annak a járásnak, kormányzóságnak a nevével jelölt, amelyben a nyelvjárás beszélők éltek. Az azóta lezajlott jelentős történelmi változások természetesen közigazgatási változásokat is eredményeztek, így érthető,

hogy a régi elnevezéseket (pl. kazáni, szarapuli, malmizs–urzumi nyelvjárás) már nem használják. Pontosabban olyan gyakorlat alakult ki, hogy a régebbi adatok közlésekor a régebbi, újabb adatok esetében az újabb elnevezést használják. Könyvem szövegyűjteményében én is ezt az eljárást követem, az alábbiakban azonban megkísérlem a régebbi és újabb elnevezések azonosítását is.

A szakirodalomban kialakult általánosnak mondható vélemény szerint a votjákban nincsenek jelentős nyelvjárási különbségek. Ezért nem meglepő, hogy egyes nyelvjárásokat megkülönböztető sajátságok főleg hangtaniak, s csak kisebb mértékben alaktaniak és szókészletiek.

A Nasibullintól közölt nyelvjárási térképet és felsorolást (VUJ 3:107) figyelembe véve, a votják nyelvterület nyelvi és földrajzi kritériumok alapján öt nyelvjárás-csoportra osztható:

- I. Északi nyelvjárások
- II. Beszermán nyelvjárás
- III. Középső nyelvjárások
- IV. Déli nyelvjárások
- V. Peremnyelvjárások

a) délnyugati csoport: sosmai, kukmori, bavli

b) Kámán túli csoport: Buj és Tanip melléki

sagirti

tatisli

taskicsi

kanli

krasznoufimszki

Az északi, középső, déli nyelvjárások elnevezések azt sugallják, hogy ezek a csoportok a peremnyelvjárások csoportjához hasonlóan kisebb egységekre (nyelvjárásokra) oszthatók. Ez a felosztás egyelőre nem történt meg, s így e csoportokat itt többé-kevésbé egységesnek tekintem.

I. Az északi nyelvjárásokat (É) Udmurtia északi részén, valamint az ettől északnyugatra fekvő területeken, a Csepca folyó mentén beszélik. Többek közt a glazovi (G) és a szlobodszkoji nyelvjárás tartozik ebbe a csoportba. Közülük jól dokumentált a G nyelvjárás, amelyet Wichmann tanulmányozott alaposan. Kisebbszövegközlések a szlobodszkojiból is vannak. Bőséges északi anyagot közölt Kelmakov (OUR).

Az északi nyelvjárások néhány jellemző vonása:

1. Ezekben a nyelvjárásokban a votjakra általánosan jellemző, hét magánhangzóból álló rendszer van meg, de egyes vidékeken és Wichmann G anyagában a közvotják *i*-nak *̄* (Wichmann: *ī*) felel meg. Ez az *i*-nél hátrább képzett, középső nyelvállású hang. Az *̄* redukált volta egyelőre nyitott kérdés, bár az biztosnak látszik, hogy a többi magánhangzónál rövidebb.

2. Palatális környezetben általában megmarad az eredeti *i*, míg a déli nyelvjárásban (D) gyakran *i*-vé palatalizálódott, pl. L *É* *bižijnj* ~ D *bižijnj* 'fut', L *É* *vil'* ~ D *vil'* 'új', L *É* *tíš* ~ D *tíš* 'mag', *É* *ijijnj* ~ L D *ijijnj* 'alszik' stb. Mint a felsorolt példákból is látható, az irodalmi nyelvi (L) alak hol az északi, hol a déli formával egyezik meg. Az *i* ~ *i* megfelelés egyes szuffixumokban is jelentkezik: Elativus L *É* *-iš* ~ D *is*, Egressivus L *É* *-išen* ~ D *-išen*, folyamatos melléknévi igenév: *É* *-iš* ~ L D *-is*. Megőrzik az *É* nyelvjárások a tővégi *i*-t palatális környezetben is, pl. *učj* 'csalagány': *É* L *učijen* ~ D *učijen* 'csalagánnyal', *uzj* 'szamóca': *É* L *užijanj* ~ D *uzijanj* 'szamócázik', *mijnjnj* 'megy': *É* *mijnjško* ~ L D *mijnjško* 'megyek', *É* *mijn'llam* ~ L D *mijn'llam* '(ők) mentek' stb.

3. Az ősvotják *η*-nek az északiban *m*, *n*, *ń* folytatója van, míg a déli nyelvjárások nagy részében és a peremnyelvjárásokban megőrződött az eredeti *η*: *É* L *bam* ~ D *baη* 'arc', *É* *čana* ~ D *čaηa* 'csóka', *É* *diñ* ~ D *diη* 'alap, tő' stb.

4. Megmarad az *i* utáni *n*, *d*, *t*. A déliben ezek palatalizálódtak, pl: *in* ~ *iñ* 'eg (fn)', *kin* ~ *kiñ* 'ki?', *šin* ~ *šiñ* 'szem', *gid* ~ *giđ* 'ól, istálló', *tekít* ~ *tekiđ* 'kátrány'.

5. Az északi nyelvterület egy részén *a* előtt szókezdő helyzetben *w* áll, szemben az L D és középső nyelvjárások *v*-jével: *waž* ~ *važ* 'korán', *wañ* ~ *vañ* 'van' stb. Ez a jelenség kb. 20 szóban figyelhető meg.

6. A *-mj*, *-dĵ*, *-zĵ* ragos igealakokban a hangsúly, a szabályostól eltérően az utolsó előtti szótagra esik: *veralomj* 'mondani fogjuk', *užadĵ* 'dolgoztatok', *keltĵ-saĵĵ* 'hagynának'.

7. A szóvégi mássalhangzó és a többes jel *j* elemének szórványos asszimilációja, pl: *pinal* 'gyerek' + *jos* > *pinall'os* 'gyerekek'.

8. Másodlagos helyjelölő esetek: *-ññ* '-nál/-nél': *ađ'amiosññ* 'az embereknél', *mumizññ* 'anyjánál'; *-ñe* '-hoz/-hez/-höz': *ađ'amiosñe* 'az emberekhez', *ajizñe* 'apjához'; *-ññš* '-tól/-től': *ađ'amiosññš* 'az emberektől'.

9. A többes accusativus ragja *-tj*, míg a déli és peremnyelvjárásokban *-iz*: *užjostj* ~ *užjoszj* 'munkákat', *murtjostj* ~ *murtjoszj* 'embereket'; hasonlóan egyes személyes névmások ragozásában is: *É* *milemdj* ~ D *milemjz* 'minket', *É* *tilledj* ~ D *tilledĵz* 'titeket'. Az irodalmi nyelvi norma mindkét végződés használatát megengedi.

10. A Pl. 1–2. személyes névmások dativusában nincs *-lj* végződés: *É* *milem*, *tilled* ~ L D *milemlj*, *tilledlj* 'nekünk, nektek'.

11. Deverbális nomenekhez járuló *-ni* képző, amely a cselekvés helyét fejezi ki: *arainni* 'az aratás helye', *turnainni* 'a kaszálás helye'.

12. A visszaható igék képzője *-sk* *-(-ck)*, a déliben *-(i)šk*: *É* *kutskijnj* ~ D *ku-tiškijnj* 'elkezd, hozzáfog', *É* *watskijnj* ~ D *vatiškijnj* 'elrejtőzik'.

13. A tagadó perfektumot összetett, a déliben egyszerű igealak fejezi ki:

É	D	
<i>evel liššijškem</i>	<i>liššijškimteje</i>	'nem olvastam'
<i>evel liššijšemed</i>	<i>liššijšimtejed</i>	'nem olvastál'
<i>evel liššijšem</i>	<i>liššijšimte</i>	'nem olvasott'

14. Az időhatározói gerundium alakja L É *-ku* ~ D, délnyugati, középső *-ki*: *užaku* ~ *užakij* 'munka közben, amikor dolgozik'; *turnakum* ~ *turnakim* 'kaszá-láskor, amikor kaszáltam', *vetlikud* ~ *vetlikid* 'jártodban, amikor jártál' stb.

15. A terminalisi gerundium alakja É *-ččož* ~ középső *-tož* ~ L D *-tož*: *užaččož* ~ *užatož* ~ *užatož* 'amíg dolgozik'.

16. A votják nyelvjárások szókészletli különbségeit megfelelő nyelvjárási szó-tár(ak) hiánya miatt nehéz pontosan megállapítani. (Munkácsi szótára csak két nyelvjárásból tartalmaz terjedelmesebb szóanyagot.) Kelmakov szerint (OUR 35) az É nyelvjárások lexikailag is a déliekkel állnak szemben. Álljon itt ennek illusztrálására néhány Kelmakov példái közül:

É	D	
<i>aka</i>	<i>apaj</i>	'nővér'
<i>askij, asku</i>	<i>čukaže</i>	'holnap'
<i>zavod</i>	<i>arberi, kotijr</i>	'holmi, kacat'
<i>jablok</i>	<i>ulmo</i>	'alma'
<i>koñdon</i>	<i>ukšo</i>	'pénz'
<i>košak</i>	<i>ukno</i>	'ablak'
<i>krasiť karinij</i>	<i>bujani</i>	'fest, színez'
<i>mumij</i>	<i>anaj, nene</i>	'anya'
<i>mesta</i>	<i>intij</i>	'hely'
<i>ogreč</i>	<i>kijar</i>	'uborka'
<i>pila</i>	<i>bjčkj</i>	'fűrész'
<i>pišaj</i>	<i>kočijš, pišej</i>	'macska'
<i>polat'</i>	<i>sendra</i>	'ágy, ágypolc'

Vannak természetesen jelentésbeli dialektizmusok is:

	É	D
<i>viž</i>	'híd'	'híd; padló'
<i>aldanij</i>	'elveszt'	'becsap, megcsal'
<i>zék</i>	'nagy'	'kövér'
<i>mad'inij</i>	'énekel'	'mesél'
<i>tiškaskinij</i>	'verekszik'	'szitkozódik'

II. A beszerman nyelvjárás (B) beékelődik az északi nyelvjárások közé, földrajzilag tehát az északi csoporthoz is sorolhatnánk, de etnikai, valamint leíró és nyelvtörténeti szempontból célszerűbb ezt a nyelvjárást elkülöníteni. A beszermánok ugyanis feltehetőleg elvotjákodosott törökök, akik etnikai különállásukat mind a mai napig megőrizték. A B nyelvjárást viszonylag jól ismerjük, ez az egyetlen votják dialektus, amelynek publikált monografikus feldolgozása van, T. I. Tepljašina tollából.

A B nyelvjárás egyes tulajdonságaiban megegyezik az északival, így pl. az I/3, 5, 7, 8, 9, 10 pontokban felsoroltakban.

A B dialektus legfeltűnőbb vonása, hogy magánhangzórendszere csak hat fonémát tartalmaz:

i u
e \bar{e} o
a

A L *e*-nek általában B *e*, ritkán *o* vagy \bar{e} felel meg, pl. B *berdānā* ~ L *berdinj* 'sír (ige)', B *vej* ~ L *vej* 'vaj'. Megjegyzendő, hogy Wichmann B anyagában megtalálható az *e* hang, pl. *evēl* 'nem, nincs', *šēd* 'fekete', sőt *ū* (*u*)-vel írt szavakat is találunk nála, pl. *šūdi* 'etettem'.

A B nyelvjárás további jellemző vonása, hogy nincsenek benne kakuminális (kemény) affrikáták, tehát *č* és *ž*, ezek helyén vagy palatális affrikátákat, vagy szibilánsokat találunk: L *čuk* ~ B *šuk/čuk* 'reggel', L *čin* ~ B *šan/čēn* 'fűst', L *tače* ~ B *taše/tače* 'ilyen', L *žuk* ~ B *žuk/žuk* 'kása' stb. De lehetnek a L *č*, *č*, *ž*, *ž* affrikátáknak *t*, *d'* megfelelői is a beszermánban: L *českjt* ~ B *teskāt* 'édes', *čoš* ~ *toš* 'együtt' *žazeg* ~ *dažeg* 'lúd', *žož* ~ *dož* 'sértés, bánat' stb.

III. A középső nyelvjárásokat, mint ez nevékből is sejthető, a nyelvterület középső részén beszélik, egy viszonylag keskeny sávban, a Kilmez és az Izs folyók vidékén. Az idetartozó nyelvjárások közül tudomásunk van a szarapuli (Munkácsi) és a malmizsi (Munkácsi, Wichmann) nyelvjárásról, továbbá a felső-izsíról (Tepljašina), az uva-vavozsíról (Tarakanov) a kilmeziről (Zaguljaeva), a közép-keletiről (Bušmakin), valamint a tilovajiról, amelyről Tepljašina írt kéziratban maradt disszertációt. Kelmakov is publikált szövegeket a középső nyelvjárásokból (OUR).

A középső nyelvjárások nyelvileg is átmenetet jelentenek az északiak és a déliek között, sajátságaik különböző mértékben egyeznek meg a szomszédos É és D nyelvjárások sajátságaival, illetve térnek el azoktól.

Két jellemző vonásuk mégis jól elkülöníti őket szomszédaiktól:

1. Az affrikáták (főleg a kakuminális affrikáták) gyakori használata szó belsejében és szó végén (beleértve a szuffixumokat is):

Köz.	É D	
žaži	žaži	'polc'
vjš	vjž	'hid'
kjžpu	kjžpu	'nyírfa'
sižil	sižil	'ősz'
berizž	berizž	'hársfa'
veratož	veraččož, veratož	'amíg mondta'
vačkala	vaškala, vaškala	'régi'
čoč	čoš	'együtt'

2. Hosszabb igealakok megrövidülése, oly módon, hogy egy szótag kiesik a szó közepéről, pl. Köz. *minko* ~ É *mijnško* ~ D *mijnško* 'megyek', *vetsalmj* ~ *vetljšalmj* 'járnánk', *todko* ~ *todiško* 'tudok'. Ez a rövidülés a visszaható igékben is lejátszódott, tehát itt *kutkinj* 'kezd' alak van, vö. É *kutskinj* ~ D *kutiškinj*; l. még az I/12. pontot.

IV. A déli (D) csoporthoz tartozik a Munkácsinál is, Wichmannál is szereplő jelbugai nyelvjárás vagy nyelvjárások. Lehetséges ugyanis, hogy a volt jelbugai körzetben több nyelvjárással is kell számolnunk. Erre utal az, hogy Kelmakov az általa tanulmányozott kirikmaszi nyelvjárást Munkácsi egyik jelbugai közlőjének nyelvjárásával azonosítja (VUD 26). Archipov ismerteti (Dial. 3-46) a szintén idetartozó középdéli nyelvjárást.

Bizonyára még más déli nyelvjárásokkal is számolhatunk. A déli nyelvjárások területe Udmurtia déli részét foglalja magába, de átnyúlik a szomszédos Tatar Köztársaság északi részére is.

A déli nyelvjárások fontosabb jellemző vonásait az északiakéval kapcsolatban már ismertettük. Megemlítendő még, hogy erre a csoportra is jellemző a plur. *-j*-elemének asszimilációja, pl. *buskel* 'szomszéd' ~ *buskellos* szomszédok.

V. A peremnyelvjárások közös vonása, hogy nincsenek közvetlen kapcsolatban az eddig említett (közvetjék) dialektusokkal. További közös vonás, hogy ezeket a nyelvjárásokat viszonylag kevesen beszélik (a kilenc idetartozó nyelvjárást kb. 50 ezren).

A peremnyelvjárásoknak van néhány közös nyelvi sajátága is. Megőrizték az *η* fonémát, rájuk is jellemző a többesjel *-j*-hangjának asszimilációja. Speciális vonásuk a szókezdő *j*-általános (kivétel nélküli) *d*-vé, illetve *ž*-vé válása, pl. *jε* > *d*õ, *žõ* 'jég', valamint a minden nyelvi szinten jelentkező tatár hatás. A korábban említett sajátágok tekintetében a peremnyelvjárások általában a déliekkel egyeznek meg, kivéve a szóeleji *wa*-szegmentumot, amely több peremnyelvjárásban megtalálható.

a) A délnyugati csoportba tartozó három nyelvjárás a köztük lévő földrajzi távolság ellenére nyelvileg viszonylag közel áll egymáshoz.

A sosmai nyelvjárást a Sosma folyó mentén a Tatár és Cseremisiz Köztársaság határvidékén beszélik.

Jellemzője a következő nyolc fonémából álló vokalizmus:

i ű u
 ā
e ó o
 a

A sosmai nyelvjárás minden bizonnyal azonos a Wichmann anyagában szereplő malmizs–ursumival. Megjegyzendő, hogy Wichmann az ā hangot *i*-vel jelöli, bár megjegyzi, hogy ez a hang kvantitatíve nem teljes.

A nyelvjárás másik jellemző vonása, hogy benne a szóbelseji és szóvégi, magánhangzó utáni *l w*-vé vált: *nĭw* ~ *nĭl* 'lány', *vaw* ~ *val* 'ló', *vĭwem* ~ *vĭlem* 'volt', *sowĭ* ~ *solĭ* 'neki' stb.

A kukmori–kazáni nyelvjárás területe a Kámától északra, a Vjatka folyó nyugati partján található. A kettős elnevezés arra utal, hogy Munkácsi anyagában a nyelvjárás kazáni néven szerepel, míg mai kutatója, Kelmakov kukmorinak nevezi. Legfontosabb jellemző vonása a kilenc fonémából álló vokalizmus, amely úgy jött létre, hogy a sosmaiban megismert rendszer egy ā fonémával egészült ki.

A Tatár Köztársaság déli csücskében beszélt bavlí nyelvjárást I. Tarakanov tanulmányozta. Néhány rövidebb szöveget a Munkácsi–Fokos-féle gyűjteményben is találunk ebből a nyelvjárásból, de ott szamarai nyelvjárás néven szerepel. Megjegyzendő, hogy egyes szerzők ezt a dialektust ursigurtinak nevezik. Vokalizmusa megegyezik a kukmoriéval, konsonantizmusára az jellemző, hogy hiányznak belőle a palatális affrikáták, az eredeti *č*, *š*, *t*, *d*-vé vált:

Ba. *bitan* ~ L *bičani* 'gyűjt', Ba. *ad'dĭni* ~ L *aččĭni* 'lát'.

b) A Kámán túli csoportot alkotó nyelvjárásokat nevüknek megfelelően a Káma folyótól keletre, főleg Baskíria területén beszélik. Ezeket a nyelvjárásokat Munkácsi és Wichmann ufainak nevezte. Ma már világos, hogy több önálló nyelvjárásról van szó, az említett szerzők ufai adatait tehát csak kellő elővigyázattal lehet felhasználni.

Nasibullin idesorolja a kevésbé ismert sagirti nyelvjárást is, amely Munkácsi–Fokos gyűjteményében is képviselve van, de ott permí nyelvjárás néven. Úgy tűnik, hogy a közvotjakkal megegyező hét fonémából álló vokalizmusa, más sajátosságai és földrajzi helyzete alapján ez a dialektus inkább a középső vagy a déli csoporthoz tartozik.

A Baskíria északnyugati részén a Buj és Tanip folyók mentén beszélt nyelvjárásról (BT) Nasibullin írt kiadatlan értekezést. Ennek a dialektusnak sajátos magánhangzórendszere van: a közvotják hét fonémája ā-vel és a némileg bizonytalan státusú (mert csak palatális környezetben előforduló) ű-vel egészül ki.

Elsősorban speciális, a beszermán nyelvjárásával megegyező magánhangzórendszere különíti el a többi peremnyelvjárástól a mindössze 500 lelket számláló Kanli falu dialektusát. (Ka.) A falu a Belaja folyó bal partján fekszik. Nyelvjárása néhány rövid dallal már a Munkácsi-Fokos gyűjteményben szerepel ufa-birszki megjelöléssel. A közvotják *e*-nek a Ka.-ban *o* felel meg, míg a B-ban főként *e*. Úgy látszik tehát, hogy a két változás egymástól függetlenül zajlott le. Példák: L É Köz. D Šg. *vej* ~ Ku. Ba. Ta. *vój* ~ B *vej* ~ Ka. *voj* 'vaj', L É Köz. D *jel* ~ Šg. *djel* ~ Ku. Ba. *döl* ~ Ta. KU *žol* ~ B *jel* ~ Ka. *žol* 'tej'.

A tatisli (Ta.) és taskicsi (Tš.) nyelvjárásokban igen erős tatár hatás mutatkozik. Egyes szerzők szerint e dialektusok tatár jövevényszavainak száma a kétezret is elérheti, s ez nem meglepő, mert a beszélőkre a votják–tatár kétnyelvűség jellemző. Bizonyára a tatár hatásnak tudható be, hogy a kukmoriban megismert rendszer egy tizedik magánhangzóval, az *ə*-vel gyarapodik. Ez a hang főleg tatár jövevényszavakban fordul elő, és azonosnak látszik a tatár *ě*-vel, amely palatális, illabiális, középső nyelvvállású, redukált magánhangzó. Ta. és Tš. szövegek az utóbbi években Izsevszkben kiadott gyűjteményes kötetekben találhatók.

Az eddig tárgyalt nyelvjárásoktól kb. 200 kilométerre keletre, Krasznoufimszk városától délre, az Ufa folyó keleti oldalán élnek két faluban a krasznoufimszki votjákok. Nyelvjárásukról (KU) Nasibullin tett közzé terjedelmesebb tanulmányt. A krasznoufimszki votjákok cseremiszi és tatár környezetben élnek, így nyelvükre az erős cseremiszi és tatár hatás jellemző.

A votják irodalmi nyelv

A votják írásbeliség s vele az irodalmi nyelv kezdetei a 18. századra nyúlnak vissza. 1767-ben készült II. Katalin tiszteletére az a négysoros üdvözlő vers, amely a legkorábbi ismert, és nyomtatásban is megjelent votják szövegemlék. Néhány évvel később szintén ünnepi alkalomra készült egy tízsoros vers, s a század utolsó éveiben már a Miatyánk fordítása is elkészült. (E szövegemlékeket T. I. Tepljašina publikálta 1966-ban, más 18. századi votják nyelvemlékekkel együtt.)

E szórványos előzmények után a 19. század közepétől készültek és jelentek meg votják nyelvű nyomtatványok, amelyek vallási és pedagógiai célokat szolgáltak. A kiadványok nagyobb része vallásos jellegű volt (evangéliumfordítások, szertartáskönyvek stb.), de megjelent néhány ábécés-, olvasó- és nyelvtankönyv is. Az írástudó votjákok száma lassan gyarapodott, s a század végére kialakult egy vékony, főleg papokból és tanítókból álló votják értelmiségi réteg is. Közülük kerültek ki a kialakuló votják irodalmi nyelv használói és ápolói.

„A század végén lépnek színre az első ténylegesen alkotó és publikáló udmurt tudósok: G. Verescagin és J. Vasziljev.

A 20. század elején fejlődik, terebélyesedik az udmurt írásbeliség, s noha változatlanul dominál a vallásos téma..., a művek tárgyköre változatosabb lesz. A tankönyvek és felvilágosító broszúrák mellett 1904-től lehetőség nyílik a vegyes műfajú »Évkönyvek« kiadására..., majd a világháború idején az első udmurt nyelvű újságok kiadására is. ... 1917-ig bezárólag mintegy 200 önálló udmurt nyelvű cirill betűs kiadvány jelent meg, s az udmurt írásbeliség, ha nagyon tarkán és következtelenül is, de ezekben a művekben alapozódik meg.” – írja Domokos Péter erről a korszakról, Az udmurt irodalom története c. úttörő monográfiájában.

Az 1917 előtti időszakban nem merült fel az egységes votják irodalmi nyelv kialakításának igénye. Az egyes kiadványok a helyi nyelvjárásban íródtak, de a viszonylag jelentéktelen nyelvjárási különbségek miatt ez a tény nem akadályozta meg, hogy amennyiben a körülmények engedték, az egész votjakság szellemi vagyonává váljanak.

1917 után a helyzet gyökeresen megváltozott. Az alfabetizmust felszámolták, a fokozatosan tömegessé váló kulturális igény kielégítésére politikai, tudományos, ismeretterjesztő, szépirodalmi könyvek tucatjai jelentek meg. A gyakorlati nyelvi igények kielégítésére a húszas-harmincas években számos szótár, nyelvtan és nyelvkönyv készült. Ilyen körülmények között természetes, hogy néhány fontos elvi és gyakorlati kérdést és problémát sürgősen meg kellett oldani.

A legfontosabb kérdés az volt, hogy melyik nyelvjárásra épüljön az egységes irodalmi nyelv. Az 1917 utáni két évtizedben éles, gyakran politikai felhangoktól sem mentes vita folyt az északi és a déli nyelvjárás hívei között erről a kérdésről. Több évtized távlatából és a mai irodalmi nyelv ismeretében azt mondhatjuk, hogy ez a probléma szerencsés módon oldódott meg. Mindenekelőtt azért, mert sikerült megőrizni a votják irodalmi nyelv egységét: más rokon népektől eltérően a votjokoknak egy irodalmi nyelve volt és van. A mai irodalmi nyelv alapját a középső nyelvjárások alkotják, bőségesen kiegészítve északi, illetve déli sajátosságokkal. Ez a nyelv a dialektusok szerencsés vegyülete, mert az alapját alkotó egyes nyelvjárások olyan erősen speciális vonásai, mint egyes igealakok megrövidülése a középső nyelvjárásokban, nem kaptak helyet benne.

Számos esetben viszont normaként ismeri el az irodalmi nyelv mind az északi, mind a déli alakot (pl. a többes accusativus, vagy az igék tagadó perfektuma esetében). Különösen gyakori ez a megoldás a szókészletben. Mind az orosz eredetű északi *ulča*, mind a tatár eredetű déli *uram* 'utca' beletartozik a mai irodalmi nyelv szókészletébe, s a votjákul beszélők óriási többsége megérti, bár esetleg nem használja mindkét szót. Ez a megoldás azért is szerencsés, mert így a mai votják író egész népéhez szólhat, anélkül, hogy jelentősebb mértékben el kellene távolodnia anyanyelvjárásától.

Hasonlóan heves vita folyt a húszas években a helyesírás kérdéseiről. A votjások

körében is felmerült a latin betűs írásra való áttérés gondolata. Számos vitacikk látott erről napvilágot, de a latin betűs írásnak a votják szövegek lejegyzésében (a tisztán tudományos célú lejegyzést nem számítva) nem voltak hagyományai, s szemmel láthatólag a kultúrpolitikai légkör sem kedvezett e megoldásnak, így azt többé-kevésbé egységesen elvetették. A cirill ábécé alkalmazásának viszont nagy hagyományai voltak, hiszen a 18. század óta Oroszországban minden votják nyelvű nyomtatvány cirill betűkkel készült. A votják írók és nyelvészek egy csoportja a cirill ábécé alapján a votják hangrendszerhez alkalmazkodó saját helyesírást kívánt kidolgozni, míg a másik csoport az orosz helyesírás elveinek átvétele mellett kardoskodott. A vitában az utóbbiak maradtak felül, s ez odavezetett, hogy átvették a cirill ábécé teljes betűkészletét s az orosz helyesírás számos szabályát. Ebben a ma is érvényben lévő rendszerben az oroszból hiányzó három affrikátát és egy magánhangzót mellékjeles betűk jelölnek ($\ddot{u} = \dot{c}$, $\dot{a}\dot{c} = \dot{z}$, $\ddot{z} = \dot{z}$, $\ddot{o} = e$). Bevezettek még egy mellékjeles betűt (\ddot{u}), melynek hangértéke i . Ezt akkor használják, ha az előtte álló mássalhangzó nem palatális, de csak abban az esetben, ha a mássalhangzónak van palatális párja, tehát t, d, n, l, s, z után. Így tehát $n\ddot{u} = ni$, de $nu = \dot{n}i$, a mu betűkapcsolat hangértéke viszont mi , mert az m -nek nincs palatális párja. (Technikailag egyszerűbb, a rendszer szempontjából logikusabb lenne, ha a palatális mássalhangzókat következetesen az egyébként is használatos lágyságjellel (b) jelölnék, hiszen ezt a megoldást szó végén és u előtt az érvényben levő helyesírás is alkalmazza.) Egy további furcsasága a jelenlegi helyesírásnak, hogy változatlanul megőrzi az orosz jövevényszavak írásképét, tehát pl. *словарь* alakot használ, annak ellenére, hogy a votjában nincs palatalizált r hang.

Pozitív vonása azonban ennek a helyesírásnak, hogy – igaz, némileg bonyolult szabályok segítségével – minden votják fonémát meg tud különböztetni egymástól.

A votják irodalmi nyelv megteremtésén fáradozó írók és tudósok harmadik, az előzőeknél nem kevésbé fontos feladata volt az új társadalmi, gazdasági, kulturális körülményeknek megfelelő szókincs kialakítása. Ehhez valóságos nyelvújításra, neologizmusok százaira lett volna szükség. A kiváló író Gerd Kuzebaj és elvbarátai nagy lelkesedéssel fogtak hozzá a munkához, de a politikai légkör megváltozása a harmincas években véget vetett tevékenységüknek. Néhány neologizmusnak azonban sikerült gyökeret vernie, például: *virser* 'artéria', *nimtultem* 'névtelen', *ulon intj* 'lakhely', *kilož* 'vita', *kilbur* 'költemény' stb.

Ilyen körülmények között a szókészlet gyarapításának legkényelmesebb módja az orosz szavak tömeges átvétele volt. Fellapozva egy udmurt–orosz, vagy orosz–udmurt szótárt, bárki meggyőződhet róla, hogy milyen nagy méreteket öltött az orosz szavak beáramlása. Szövegek esetében az orosz eredetű szavak aránya a szöveg témájától és jellegétől függ: szépirodalmi művekben kevesebb, tudományos művekben, tankönyvekben több orosz jövevényszó található, politikai, jogi szövegekben az orosz szavak száma meghaladhatja az eredeti szavakét. Ezek a szavak inkább idegen szavaknak, nem pedig jövevényszavaknak tekinthe-

tők, hiszen általában sem hang-, sem alaktanilag nem illeszkednek be a votják nyelv rendszerébe. További közös vonásuk, hogy gyakran az oroszban is jövevények (nemzetközi szavak) vagy pedig az 1917 utáni korszak orosz neologizmusai. Az orosz szavakkal együtt új hangok és hangkapcsolatok is megjelentek a votjában.*

* A votják írásbeliség és irodalmi nyelv kérdéseit részletesebben tárgyalja Domokos Péter említett monográfiájának megfelelő fejezetében.

HANGTAN

Mássalhangzók

A votják mássalhangzók rendszere

		Labiális	Dentális	Alveoláris	Palatális	Palato- veláris
Explozívák	zöngétlen	<i>p</i>	<i>t</i>		<i>tʃ</i>	<i>k</i>
	zöngés	<i>b</i>	<i>d</i>		<i>dʃ</i>	<i>g</i>
Spiránsok	zöngétlen		<i>s</i>	<i>ʃ</i>	<i>ʃ</i>	
	zöngés	<i>v</i>	<i>z</i>	<i>ʒ</i>	<i>ʒ</i>	<i>j</i>
Affrikáták	zöngétlen			<i>č</i>	<i>č</i>	
	zöngés			<i>č̣</i>	<i>č̣</i>	
Nazálisok		<i>m</i>	<i>n</i>		<i>ɲ</i>	(<i>ŋ</i>)
Likvidák	laterálisok		<i>l</i>		<i>ɭ</i>	
	tremuláns			<i>r</i>		

Mint az a táblázatból kiolvasható, a votják irodalmi nyelvben és a nyelvterület jelentős részén 26 mássalhangzó-fonéma van. (Megjegyzendő, hogy ugyanezek a mássalhangzók vannak meg a votjákhoz közel álló rokon nyelvben, a zürjében is.)

A táblázatban zárójelben álló mediopalatális nazális (*ŋ*), amely megalapozott feltevés szerint az ősvotják hangrendszerébe még beletartozott, az északi, a középső és egyes déli nyelvjárásokból eltűnt (helyét a többi nazális foglalta el), megmaradt viszont egyes déli és a peremnyelvjárásokban.

Nem vettem fel a táblázatba a csak újabb orosz jövevényszavakban előforduló *c*, *f*, *χ* hangokat, pl. *cement* 'cement', *ceχ* 'műhely', *χirurg* 'sebész', *fabrika* 'gyár' stb. Ezeknek a hangoknak fonológiai státusa egyelőre tisztázatlan, de az biztos, hogy nem tekinthetők egyenrangúaknak a táblázatba felvett fonémákkal. A régi orosz jövevényszavakban a *c*, *f*, *χ*-t *č/ć*, *p* és *k* hangokkal helyettesítették: *čerkou* 'templom' (< or. *церковь*), *ul'ča* 'utca' (< or. *улица*), *porma* 'forma' (< or. *форма*), *kalera* 'kolera' (< or. *холера*).

További nyelvjárási eltérések mutatkoznak az affrikáták csoportjában. Egyes nyelvjárásokban csak két vagy három affrikáta van meg. Hiányozhatnak mind az alveoláris, mind a palatális affrikáták. Helyükön szibilánsok vagy palatális explozió-

vák található. Megjegyzendő, hogy az alveoláris affrikátákat kakuminálisan ejtik, a palatális affrikátáknak pedig *č*, *š* változata van egyes Wichmann által tanulmányozott nyelvjárásokban (glazovi, ufai). A *č*~*č̣*, *š*~*ṣ̌* párok fonetikai viszonya egyértelműen még nem tisztázott, az azonban biztos, hogy ezek a hangok egy fonéma nyelvjárási változatai.

Problemátikus az egyes nyelvjárásokban előforduló *w/ɥ*, *ɥ* hang fonológiai státusa is. Ez a hang háromféle helyzetben jelentkezik: 1. Szó elején *a* előtt, mintegy húsz szóban, pl. *waŋ* ~ L *vaŋ* 'van'. 2. Szókezdő *k* után, néhány tucat szóban, pl. *kwala* 'családi szentély', *kwūn* 'három'. 3. Szó belsejében és szó végén magánhangzó után a sosmai (= MU) nyelvjárásban.

A votják mássalhangzórendszer legjellemzőbb vonása a zöngösségi és palatális korreláció megléte. A zöngösségi korrelációban kilenc (*p/b*, *t/d*, *t/d'*, *k/g*, *s/z*, *š/ž*, *š/ž*, *č/ṣ̌*, *č/ṣ̌*), a palatálisban nyolc pár (*t/t'*, *d/d'*, *s/s'*, *z/ž*, *č/č̣*, *š/ṣ̌*, *n/n'*, *l/l'*) mássalhangzó vesz részt. A rendszernek csak négy olyan periferikus helyzetű tagja (*v*, *j*, *m*, *r*), amelyik egyik opozícióban sem vesz részt.

A votják mássalhangzók gyakorisági sorrendje a következő: *k*, *s*, *t*, *n*, *m*, *l*, *š*, *r*, *p*, *z*, *j*, *v*, *d*, *l'*, *š*, *b*, *č*, *n'*, *ž*, *g*, *ṣ̌*, *ž*, *ṣ̌*, *t'*, *č*, *d'*.

A votjákban nincsenek hosszú mássalhangzó-fonémák, de két azonos mássalhangzóból álló homofón mássalhangzó-kapcsolatok főleg morfémahatáron, gyakran asszimilációs jelenségek eredményeként, előfordulnak, pl.: *aššūni* 'nézni', *liktil-lam* 'jöttek' stb.

Elvben valamennyi mássalhangzó állhat szókezdő, szóbelseji és szóvégi helyzetben, de egyes hangok előfordulása bizonyos helyzetekben nagyon korlátozott lehet. Így például nagyon ritka a szókezdő *t-*, *d-* az irodalmi nyelvben és a nyelvjárások többségében és erősen korlátozott az alveoláris-kakuminális affrikáták szóbelseji használata is. Ezek a megjegyzések természetesen nem vonatkoznak azokra a nyelvjárásokra, amelyekben szókezdő *j->d-*, illetve *č->t-* változás történt, illetve a középső nyelvjárásokra, amelyekben a kakuminális affrikáták (*č*, *š*) szó belsejében sem ritkák. (Példákat l. a nyelvjárásokat bemutató fejezetben.)

Ritkán áll a votjákban szókezdő helyzetben mássalhangzó-kapcsolat. Inkább csak (újabb) orosz jövevényszavakban fordul elő, a régebbieken a mássalhangzó-torlódást valamilyen módon feloldották. Példák: *bilagoslovitŋi* 'megáldani' (< or. благословить), *durug* 'hirtelen' (< or. вдруг), *ižver* 'vadállat' (< or. зверь), *zskamja* 'zsámoly' (< or. скамья), illetve *brat* 'fivér' (< or. брат), *dvorec* 'palota' (< or. дворец), *pražnik* 'ünnap' (< or. праздник) stb.

Szóbelseji és szóvégi helyzetben nem ritka a kettős mássalhangzó-kapcsolat és szóbelseji helyzetben a három mássalhangzóból álló kapcsolat is előfordul, pl. *murtli* 'embernek'. Ebben az esetben a kapcsolat egyik tagja rendszerint likvida.

Magánhangzók

A votják irodalmi nyelvben és a nyelvjárások többségében ugyanaz a hét magánhangzóból álló rendszer használatos, mint a zürjénben:

i i̇ u
e ė o
a

Az öt alapmagánhangzó kiejtése többé-kevésbé megegyzik e hangok más nyelvekben szokásos kiejtésével. Az *e* némileg nyiltabb, az *o* pedig hátrább képzett, mint a megfelelő orosz hang. Az *a* fonetikailag veláris, illabiális, alsó nyelvállású magánhangzó. A votják *j* az orosz *ы*-nél hátrább képzett, felső nyelvállású, illabiális, veláris, az *ė* középső nyelvállású, illabiális, veláris hang. Fonológiailag az *a*, *ė*, *j* hangokat centrálisoknak szokták tekinteni.

A magánhangzók gyakorisági sorrendje: *a*, *i̇*, *e*, *o*, *i*, *u*, *ė*. A suffixumokban az *ė* egyáltalán nem fordul elő, az *u* is nagyon ritka, az *o* egyes igealakokban (pl. *mjno* 'menni fogok', *mjnod* 'menni fogsz') és a többes szám jelében (*-jos/os*) fordul elő.

A felsorolt magánhangzóknak kombinatorikus és/vagy nyelvjárási variánsai is vannak, illetve egyes nyelvjárásokban a fentitől eltérő magánhangzórendszerek használatosak:

1. Az *a* fonémának *ä* (palatalizált) változata jelentkezik palatális környezetben, pl. *näni* 'kenyér'.

2. Az *e* fonéma zártabb változata (*é*) szintén palatális környezetben jelentkezik.

3. Az *e* fonémának minden nyelvjárásban van (szó végén) egy nyiltabb és (egyéb helyzetekben) egy zártabb változata. A nyiltabb változatot Wichmann *e*, Munkácsi *ä* betűvel jelöli. A két változat között fonematikus különbség nincs. Munkácsi anyagában az *ä* betű az *e*-hez hasonlóan minden pozícióban használatos. Ez a kettősség azért zavaró, mert vannak ugyan olyan peremnyelvjárások, amelyekben van *ä* fonéma is (erről l. alább), de Munkácsi olyan nyelvjárásokban, illetve szavakban is használja az *ä* betűt, amelyekben jelenlegi ismereteink szerint ez nem indokolt. Ezért Munkácsi *ä*-s adatait kellő elővigyázatossággal kell kezelni. (Én az itt közölt szövegekben Munkácsi *ä*-jét mindenütt *e*-vel írtam át.)

4. Az *ä*, *ö*, *õ* jeleket Wichmann használja az *u* és *u̇* előtt jelentkező „nyílt” *a*, *o*, *ö* jelölésére.

Munkácsi ujai anyagában használja az *q* betűt a labiális *ä* jelölésére. Az *ä* fonológiai státusa egyelőre tisztázatlan, mivel használata Munkácsinál sem következetes, ugyanabból a faluból származó adatok esetében is hol *a*-t, hol *ä*-t ír.

5. Az *ü* (= Wichmann *ui*, Munkácsi *ü*) felső nyelvállású palatális-centrális, labiális hang. Egyes nyelvjárásokban az *u* palatális környezetben jelentkező változata (pl. B *új* ~ L *uj* 'éj', G *úšānā* ~ L *ušjñi* 'esni'), a peremnyelvjárások nagy részében

azonban önálló fonéma, mint ezt többek közt az alábbi minimumpárok bizonyítják:

<i>pūd</i> 'pud (mérték)'	~	<i>puđ</i> 'bomba'
<i>kūr</i> 'hársfakéreg'	~	<i>kuř</i> 'kérj!'
<i>dün</i> 'átlátszó'	~	<i>duñ</i> 'ár'
<i>sūr</i> 'szürke'	~	<i>suř</i> 'sör' stb.

Az *ú* fonéma volta ezekben a dialektusokban sem problémátlan, mert pl. a sosmaiban egy szótagú szavak végén *u* helyett mindig *ú* áll, egyes szavakban pedig az *u* ~ *ú* szabadon változik, pl. *kuj* ~ *küj* 'lapát'.

6. A közvotják *i*-nek egyes északi és peremnyelvjárásokban a különböző szerzőknél *ī*, *e*^o, *ø*, *ǐ*, *ɛ* betűk felelnek meg. A szerzők által adott meghatározások némileg tarka és néha ellentmondásos képet mutatnak. E hangok közös vonásai, hogy az *i*-nél alacsonyabb nyelvallással és hátrább képzettek, illabiálisok és különböző mértékben (legalábbis időtartamuk tekintetében) redukáltak. Az itt közölt szövegekben egységesen *ǐ*-vel írom át őket. Úgy vélem, hogy az ismertetett tulajdonságok ezt az írásmódot kellőképpen indokolják.

7. A peremnyelvjárásokban a közvotják *e*-nek labiális, palatális-centrális változata használatos. Ezt a hangot az újabb irodalomban *ö*-vel jelölik, korábban az *ō*, *ǫ* és *ū* betűket is használták jelölésére.

Megjegyzendő, hogy az *ö* fonéma azokban a nyelvjárásokban jelentkezik, ahol az *ú* fonéma is megvan.

8. Mint arra már korábban utaltam, néhány peremnyelvjárásban nyílt *ä* fonémával is számolhatunk. Kelmakov ilyen minimumpárokkal igazolja az *ä* fonéma meglétét a kukmori nyelvjárásban:

<i>šap</i> 'pontosan'	~	<i>šāp</i> 'jó'
<i>zar</i> 'kivarrt öv'	~	<i>zār</i> 'fűrge'
<i>tāje</i> 'ezt'	~	<i>teje</i> 'tetűm'
<i>bār</i> 'üss!'	~	<i>ber</i> 'későn'
<i>bāre</i> 'üt'	~	<i>bere</i> 'azután'
<i>mār̄k̄ā</i> 'bélyeg'	~	<i>merk̄ā</i> 'mérték'

Ugyanakkor azt is megemlíti, hogy az *ä* használata ingadozó (tehát van *ājbat* és *ajbat* 'jó', illetve *bārāngi* és *berengi* 'burgonya'), és hogy az *ä* különösen tatár eredetű szavakban gyakori, eredeti votják és orosz eredetű szavakban inkább csak palatális környezetben jelentkezik. Ezzel a megállapítással utal az *ä* hang eredetére is.

9. A tatisli, taskicsi és krasznoufimszki nyelvjárásokban jelentkezik egy tizedik magánhangzó is, az *ə*. Ez a hang fonetikailag az *ǐ* palatális párja és a jelek szerint

megegyezik a tatár *ě*-vel. Fonológiai státusa problematikus, mivel főleg tatár jövevényszavakban használatos és gyakran szabadon változik az *ǣ*-vel.

A magánhangzók használatát különösebb kombinációs szabályok nem korlátozzák, bár két magánhangzó ritkán kerül egymás mellé, vö. mégis *korkaos* 'házak' stb.

Hangjelölés

A szöveggyűjteményben szereplő nyelvjárási szövegeket és az irodalmi nyelvi szövegek egy részét egységes átírásban közlöm. Ezt az átírást alapjaiban Rédei Károly dolgozta ki (I. FU-transkription yksinkertaistaminen. Helsinki 1973. 88–91.), s ma már általánosan elfogadottnak tekinthető. Alapelveiben lényegében megegyezik ezzel az a transzkripció, amelyet a cirill ábécé alapján Kelmakov és Nasibullin készített (VUD 139–140). Ezt használják a votják kutatók az utóbbi években Izsevszkben megjelent publikációikban.

Az alábbi táblázatba csak a fontosabb és terjedelmesebb szövegközlések hangjelölési rendszerét vettem fel. Nem szerepel benne például Aminoff átírása, sem az 1917 előtti cirill betűs publikációké. Nem vettem fel külön a Munkácsi–Fokos-féle gyűjtemény transzkripcióját sem. Ez lényegében megegyezik Wichmannéval, azzal a különbséggel, hogy itt az *e* = *ǣ*, és az *ō* = *e*.

Az általam használt betűket a táblázat első oszlopa tartalmazza.

	Wiedemann	Munkácsi	Wichmann	Kelmakov Nasibullin	Irodalmi nyelv
<i>p</i>	<i>p</i>	<i>p</i>	<i>p</i>	<i>п</i>	<i>п</i>
<i>b</i>	<i>b</i>	<i>b</i>	<i>b</i>	<i>б</i>	<i>б</i>
<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>т</i>	<i>т</i>
<i>d</i>	<i>d</i>	<i>d</i>	<i>d</i>	<i>д</i>	<i>д</i>
<i>t'</i>	<i>t', t</i>	<i>t'</i>	<i>t', t'</i>	<i>т'</i>	<i>m + b, e, u, ю, я, ě</i>
<i>d'</i>	<i>d', d</i>	<i>d'</i>	<i>d', d'</i>	<i>д'</i>	<i>đ + b, e, u, ю, я, ě</i>
<i>k</i>	<i>k</i>	<i>k</i>	<i>k</i>	<i>к</i>	<i>к</i>
<i>g</i>	<i>g</i>	<i>g</i>	<i>g</i>	<i>г</i>	<i>г</i>
<i>v</i>	<i>v</i>	<i>v</i>	<i>v</i>	<i>в</i>	<i>в</i>
<i>w</i>	<i>v</i>	<i>w</i>	<i>u, u'</i>	<i>ѡ, ѡ'</i>	<i>(к) + y</i>
<i>s</i>	<i>s</i>	<i>s</i>	<i>s</i>	<i>с</i>	<i>с</i>
<i>z</i>	<i>z</i>	<i>z</i>	<i>z</i>	<i>з</i>	<i>з</i>
<i>š</i>	<i>š, s</i>	<i>š</i>	<i>š</i>	<i>с'</i>	<i>c + b, e, ě, u, ю, я</i>
<i>ž</i>	<i>ž, z</i>	<i>ž</i>	<i>ž</i>	<i>з'</i>	<i>z + b, e, ě, u, ю, я</i>
<i>š</i>	<i>š</i>	<i>š</i>	<i>š</i>	<i>ш</i>	
<i>ž</i>	<i>ž</i>	<i>ž</i>	<i>ž</i>	<i>ж</i>	<i>ж</i>

	Wiedemann	Munkácsi	Wichmann	Kelmakov Nasibullin	Irodalmi nyelv
\dot{j} (χ)	j, i	\dot{j} (χ)	j, i (χ)	\ddot{u} (x)	\ddot{u} ($e, \ddot{e}, \ddot{u}, \ddot{y}$) (x)
(c)		(ts)		y	(y)
\dot{c} \dot{c}	$t\dot{s}$ $d\dot{z}$	\dot{c}, \dot{c} \dot{c}, \dot{c}	$t\dot{s}$ $d\dot{z}$	\ddot{u} $\ddot{u}c$	\ddot{u} $\ddot{u}c$
\dot{c} \dot{c}	$t\dot{s}, t\dot{s}$ $d\dot{z}, d\dot{z}$	\dot{c} \dot{c}	$t\dot{s}$ $d\dot{z}$	\ddot{u} \ddot{z}''	— —
\dot{c} \dot{c}	$t\dot{s}$ $d\dot{z}$	\dot{c} \dot{c}	$t\dot{s}$ $d\dot{z}$	u \ddot{z}	u \ddot{z}
m n \dot{n} η	m n \dot{n}, n \dot{n}, ng	m n \dot{n} \dot{n}	m n \dot{n} η	M n n' η	M n $n + b, e, \ddot{e}, u, \ddot{u}, y$ —
l \dot{l} r	l \dot{l}, \dot{l} r, \dot{r}	l \dot{l} r	l \dot{l} r	l \dot{l} p	l $\dot{l}, \dot{l}, u, \ddot{u}, y$ p
a	a	a, q	a, \dot{a}, \dot{a}	a, \dot{a}	a, y
o	o	o	o, \dot{o}, \dot{o}	o	o, \ddot{e}
u	u	u	u	y	y, \ddot{u}
\dot{u}	—	\ddot{u}	uu	\ddot{y}	—
\dot{e}	\ddot{o}	θ MF \ddot{o}	\dot{e}, \dot{e}	\ddot{o}	\ddot{o}
\dot{o}	—	\ddot{u} MF \ddot{o}	\dot{o}, \dot{o}	\ddot{o}''	—
\dot{i} \dot{a}	y —	\dot{i} e'' MF \dot{e}	\dot{i} \dot{i}	bi $b, b\dot{i}$	bi —
e	e, \dot{a}	e, e, \dot{a}	e, \dot{e}, \dot{e}	ε	ε, e
i	i	i		u	u, \ddot{u}

Megjegyzések: 1. Az \dot{a} hangot θ -val is jelölik.

2. A Munkácsi–Fokos gyűjtemény (= MF) jelölési módja a táblázatban feltüntetett esetek kivételével megegyezik Wichmannéval.

3. Mint a táblázatból is kiolvasható, az irodalmi nyelvben az orosz helyesíráshoz hasonlóan a e, \ddot{e}, \ddot{u}, y betűknek kettős értéke van: szó elején, magánhangzó és b jel után je, jo, ju, ja ; mássalhangzó után e, o, u, a és egyidejűleg jelzik a megelőző mássalhangzó palatális voltát.

4. Az u és \ddot{u} betű hangértéke egyformán i , de a palatális korrelációban részt vevő mássalhangzó esetében az u a palatális, az \ddot{u} a nem palatális mássalhangzó jelölésére szolgál. Tehát: $cu = \dot{s}i, c\ddot{u} = si$.

Hangsúly

A hangsúly a votjákban jellegét tekintve kvantitatív-dinamikus és általában a szó utolsó szótagjára esik. A hangsúlyos szótag körülbelül másfélszer hosszabb a hangsúlytalanánál. A hangsúlytalan magánhangzók nem redukálódnak, pl. *verás-kon* 'beszélgetés', *nižmini* 'eltompul', *tjloburdoos kirjalo* 'a madarak énekelnek'.

Egyes igealakokban a hangsúlynak jelentésmegkülönböztető szerepe van:

<i>koške</i> 'ő elmegy'	~ <i>koške</i> 'menjetez el!'
<i>šile</i> 'ő áll'	~ <i>šile</i> 'álljatok!'
<i>vera</i> 'ő beszél'	~ <i>vera</i> 'beszélj!'
<i>turna</i> 'ő kaszál'	~ <i>turna</i> 'kaszálj!'

Mint a példákban is látható, az imperativusi alakokban az első szótag a hangsúlyos. Az első szótagra esik a hangsúly a kijelentő mód tagadó alakjaiban (pl. *em čašete* 'nem zajongtunk', *ud mi niške* '(ti) nem mentek', *ej čekti* 'nem ígértem meg', *uz učke* 'nem nézik meg') és a tőismétléses melléknevekben és határozószókban (pl. *jug-jug* 'nagyon világos', *gord-gord* 'nagyon vörös', *zar-zar berđini* 'keservesen sírni').

Bármelyik szótag hangsúlyos lehet egyes határozószók, az *og-*, *olo-*, *no-*, *ko-* előtagú névmások és határozószók, valamint a *vaimi*, *vaidi* 'mi, ti, ők mindnyájan' névmás és a hangutántzó-hangfestő szavak esetében. Ilyenkor a hangsúly helye a beszélő emócióitól, a beszéd expresszivitásától vagy a logikai hangsúlytól függ. Példák: *jugak luiz* 'hirtelen világos lett', *makem čeber* 'milyen szép!', *kiji* 'hogyan', *olokiji* 'valahogy', *kočkijiš* 'valahonnan', *ogkad* 'egyformán', *noku* 'soha', *kočku* 'mindig', *olokin* 'valaki', *žingir-žangir* 'csingilingi', *žimbj-l-žombij* 'places', *kjštir-kwaštir* 'surr'.

Az általános szokásnak megfelelően a szöveggyűjteményben csak akkor jelölöm külön a hangsúly helyét (a magánhangzó utáni megemelt ponttal), ha az nem szabályos.

Morfonológia

A morfémák fonológiai szerkezete

A tőszavak fonológiai szerkezetének típusai:

- VC = *as* 'saját', *iz* 'kő', *in* 'ég'
- CV = *gu* 'gödör', *mi* 'mi', *ku* 'mikor'
- VCV = *iči* 'kevés', *ožo* 'fű', *uno* 'sok'

- CVC = *bur* 'jó', *žit* 'este', *kin* 'ki?'
- CVCC = *bord*, 'fal', *gord* 'vörös', *murt* 'ember'
- CVCV = *víži* 'gyökér', *koňi* 'mókus', *tíli* 'toll'
- CVC/CVC = *gužem* 'nyár', *gondir* 'medve', *tamiš* 'nyolc'

A leggyakoribb a CVC típus. A szóvégi CC csoport egyik tagja rendszerint szó-náns. Az itt nem említett szerkezetű szavak igen ritkák.

A grammatikai morfémák szerkezete:

- V = *-e* Elat.
- VC = *-ed* PxSg 2
- CV = *-li* Dat.
- CVC = *-len* Gen.
- VCV = *-eti* Trans.
- VCVC = *-išen* Egr.
- VCCV = *-iško* VxSg 1
- VCCVC = *-ištjm* Elat. PxSg 1.
- VCVCVC = *-išenjm* Egr. PxSg 1.
- VCCVVCV = *-iškomj* VxPl 1.
- VCCVCCV = *-iškemij* Vx Perf. Pl 1.
- VCCVCCVCV = *-iškimteje* tagadó Vx Perf. Sg 1.

Hangok kiesése és betoldása

(1) Magánhangzó kiesése

Egyes szavak szóbelseji magánhangzója kiesik, ha legalább az egyik szomszédos mássalhangzó likvida vagy nazális (tehát *r, l, l, m, n*) és a szóhoz magánhangzóval kezdődő szuffixum járul, pl. *turjn* 'széna' ~ *turnani* 'kaszálni', *poljs* 'evező' ~ *polsanj* 'evezni' *kužim* 'erő' ~ *kužmo* 'erős', *kotjr* 'kör' ~ *kotres* 'kerek', *sereg* 'sarok' ~ *sergin* 'sarokban'.

A kieső hang rendszerint *j*, s csak ritkán más magánhangzó. Egyes nyelvjárásokban a szóbelseji *j* kiesik bizonyos képzők előtt is. Ez a jelenség főleg az igenevekben gyakori, de előfordul a feltételes mód *-sal* jele, az *-es* melléknévképző és az *-ak* határozószóképző előtt is. Példák (az első helyen az irodalmi nyelvi alak áll, a második a nyelvjárási): *vurinj* ~ *vurnj* 'varrni', *šudinj* ~ *šudnj* 'játszani' *šujša* ~ *šusa* 'mondva', *vujtek* ~ *vutek* 'nem érkeve', *girjtož* ~ *girtož* 'a szántásig', *birjtož* ~ *birtož* 'a befejeződésig', *lobijmon* ~ *lobmon kwaž* 'repülésre való időjárás', *mijnisal* ~ *mjnisal* 'menne', *čupires* ~ *čupres* 'bátor, fűrge', *žotjtrak* ~ *žotrak* 'gyorsan, hirtelen'. Nem következik be a kiesés, ha mássalhangzó-torlódást okozna.

Egyes nyelvjárásokban megfigyelhető a szóvégi *j* lekopása is. Ez az infinitívusban, az igék tagadó alakjaiban, imperatívusában és egyes határozószókban következhet be, pl. *malpanj* ~ *malpan* 'gondolni', *verani* ~ *veran* 'beszélni', *ej žad'j* ~ *ej žad* 'nem fáradtam el', *ug m'ij* ~ *ug m'jn* 'nem megy', *šotj* ~ *šot* 'adj', *en kuri* ~ *en kur* 'ne kérj', *ožj* ~ *ož* 'úgy', *tažj* ~ *taž* 'így'.

(2) Mássalhangzó betoldása

Magánhangzóval kezdődő szuffixumok előtt több szóban *k*, *m* vagy *t* mássalhangzó jelenik meg, pl. *nules* 'erdő', *nulesk-i* 'erdőbe', *nulesk-ijn* 'erdőben', *nulesk-iš* 'erdőből', de *nules-mj* 'erdőnk'. Az idetartozó szavaknak tehát két töve van, egy rövidebb és egy hosszabb. További példák: *jjrtiš* 'tarkó' ~ *jjrtišk-ijn* 'tarkóval', *in* 'ég' ~ *imn-ijn* 'az égben', *viž* 'ész' ~ *vižm-o* 'eszés', *kjk* 'kettő' *kjkt-eti* 'második'. Úgy látszik, főleg névszók tartoznak ide.

(3) Hiátustöltő *j*

Hiátustöltő *j*-t ejtenek a mai votják irodalmi nyelvben abban az esetben, ha a szó magánhangzóra végződik és ahhoz *-e-* kezdetű rag, *-o* melléknévképző, vagy *-a(l)*- igeképző járul, pl. *bakča + e > bakčaje* 'kertbe', *kuno + e > kunoje* 'vendégem', *ukšo + o > uksojo* 'pénzes', *gubi + anj > gubijanij* 'gombázni'. A nyelvjárásokban más esetekben is fellelphet két magánhangzó között *j* hiátustöltő. Így a többes szám jele és a terminatívus ragja előtt. Itt tehát az irodalmi nyelvben megmarad a hiátus, pl. *L kužoos* ~ dial. *kužoos* 'házigazdák', *L pispuos* ~ dial. *pispujos* 'szálfák', *L korkaož* ~ dial. *korkajož* 'házig', *L vižiož* ~ dial. *vižijož* 'gyökérig'.

Szuffixumok alternációi

Egyes szuffixumoknak (eset- és személyragoknak, mód- és időjeleknek, képzőknek) két vagy több alakja (allomorfa) is van. Ezeknek felsorolásától itt eltekintek, mivel az allomorfozások az alaktani fejezetben közölt ragozási táblázatokból kiderülnek.

Asszimiláció

(1) Zöngésülés és zöngétlenülés

Ez az asszimiláció regresszív és az irodalmi helyesírás nem jelöli. Példák: *pereš* 'öreg' ~ *perešgem*, ejtsd: *perežgem* 'öregebb', *lud* 'mező' ~ *ludti*, ejtsd: *lutti* 'a mező mentén', *gožjanij* 'írni' ~ *gožtijnij*, ejtsd: *goštijnij* 'le-, megírni'.

Idetartozik a szóvégi zöngés mássalhangzók szórványos zöngétlenülése is, pl. *šud*, ejtsd: *šut* 'boldogság'.

(2) Affrikálódás

A *t* és *d* a rájuk következő affrikáta hatására *č*, *ž*-vé válik, pl. *kut* 'bocskor' ~ *kuččani*, ejtsd: *kuččani* 'felhúzni a cipőt', *lid* 'szám' ~ *liđžini*, ejtsd: *liđžini*, 'számol'.

(3) Palatalizálódás

A rájuk következő palatális mássalhangzó (különösen a *č*, *ž*) hatására egyes mássalhangzók palatalizálódnak, pl. *šuan* 'lakodalom' ~ *šuanči*, ejtsd: *šuanči* 'lakodalmi vendég'.

Idetartozik a *-jos* többesjel okozta palatalizáció és asszimiláció, melynek során a *-j-* palatalizálja a megelőző mássalhangzót, majd asszimilálódik hozzá. A *-j-* asszimilációja akkor is megtörténik, ha a szóvégi mássalhangzó eleve palatális. Ez a jelenség a beszermán, a déli és a peremnyelvjárásokra jellemző, pl. *beserman* + *jos* > *besermanšos* 'beszermánok', *buskel* + *jos* > *buskell'os* 'szomszédok'. Hasonló asszimilációban az adverbális *j-* is részt vehet.

(4) Progresszív asszimiláció

Ez az asszimiláció többek közt a birtokos személyragokat érinti. A 2. személyben *t* vagy *d*, a 3. személyben *s* vagy *z* rag jelentkezik, attól függően, hogy előtte zöngétlen vagy zöngés mássalhangzó áll-e. Pl.:

val-de 'lovadat'

val-ze 'lovát'

val-dj 'lovak'

val-zj 'lovuk'

eš-te 'barátodat'

eš-se 'barátját'

eš-tj 'barátotok'

eš-sj 'barátjuk'

ALAKTAN

A votjákban egyes szófajok sem morfológiailag sem funkcionálisan nem különülnek el élesen egymástól. Így például a főnevek felléphetnek melléknévi (jelzői) szerepben (pl. *iz* 'kő', *iz korka* 'kőház'), a melléknévek főnévként vagy határozószóként (pl. *važ* 'korai ~ 'korán', *kužmo* 'erős' ~ 'erősen'), és vannak olyan szavak, amelyek mindhárom szófajba beletartoznak (pl. *peš* 'forróság' ~ 'forró' ~ 'forrón', *kežjt* 'hideg/ség]' ~ 'hideg' ~ 'hidegen'). Vannak a votjákban pronominalizálódott számnevek és határozószóként is használatos névutók. Az ige és a névszók kategóriáit azok az igeelvek kapcsolják össze, amelyek használhatók verbum finitumként, igenévként, melléknévként és főnévként is. A több funkciójú alakok különösen az igeelvek körében gyakoriak.

Főnév

A votják főnév (valamint bizonyos esetekben a melléknév és a számnév) a következő alaktani kategóriákkal rendelkezik: szám, eset és birtokos személyrag. Ezek végződésai kombinálódhatnak egymással. Az újabb votják nyelvtanok megkülönböztetik még a határozottság kategóriáját (az ő szóhasználatukban: kiemelőrámutató kategória). Ennek tárgyalását l. A birtokos személyragok használata c. pontban.

Tótani szempontból a votják főnevek (illetve általában a névszók) rendkívül egyszerűek. Néhány kivételtől eltekintve minden szó a változatlan tőtípusba tartozik. Kivételt képeznek azok a szavak, amelyekben egyes szuffixumok előtt *k*, *m*, *t* mássalhangzó jelentkezik (példákat l. a morfonológiai részben), valamint a *-ja*, *-je* és *-nin* végű orosz eredetű szavak. Ezeknek a ragozott alakokban rövidebb töve használatos, pl. *armija* 'hadsereg', töve *armi-*, *sobrañije* 'gyűlés', töve: *sobrañi-*, *graždañin* 'állampolgár', többes számú töve: *graždan-*.

A szám

Az egyes számnak nincs jele, a többes szám jele (az irodalmi nyelvben) mássalhangzó után *-jos*, magánhangzó után *-os*, pl. *korka* 'ház' ~ *korkaos* 'házak', *bekče* 'hordó' ~ *bekčeos* 'hordók', *murt* 'ember' ~ *murtjos* 'emberek', *derem* 'ing' ~ *deremjos* 'ingek', *uj* 'éjszaka' ~ *ujjos* 'éjszakák'.

Egyes nyelvjárásokban a többes jel vokális után is *-jos*. A jel *-j*-je pedig asszimilálódhat a szóvégi mássalhangzóhoz.

Csak többes számban használatos főnevek nincsenek. Az ilyen orosz szavakat vagy változatlan formában (pl. *očki* 'szemüveg' ~ *očkios* 'szemüvegek'), vagy kikövetkeztetett tőalakban (pl. *čas* 'óra (eszköz)', *kanikul* 'szünidő') veszik át. Az átvett szavak mindkét esetben szabályosan ragozódnak.

Az anyagnevek (*vu* 'víz', *benzin* 'benzin', *piž* 'liszt', *čabej* 'búza') általában csak egyes számban használatosak. Ha azonban az illető anyag fajtáit, típusait jelölik, többes számuk is van. A *jos* jelnek kollektívumképzői funkciója is van, pl. *mumj* 'anya' ~ *mumjosjz* 'az anyjáék'.

Az eset

A votjákban tizenöt eset van. Minden főnév ragozható, de a mai votják grammatikák szerint az élőlt jelentő szavak a helyet jelölő esetekben (Iness., Illat., Elat., Trans., Egr.) nem ragozódnak, illetve az Appr. és Term. esetében a gyakorlat ingadozik. A megfigyelés azt mutatja, hogy az élőlt jelentő főnevek akkor ragozódnak az említett kázusokban, ha azokat átvitt értelemben használják, pl. *djšetišin uža* 'tanárként (Iness.) dolgozik'.

Az esetragok és funkcióik

1. Nominativus. A nominativus a névszók ragtalan alapelakja, egyúttal szótári alakja és ragozási töve is. Alanyesetben áll a mondat alanya (*pijosmurt gire* '(a) férfi szánt'), névszói állítmánya (*kjšnojez djšetiš* 'felesége tanár'), valamint a jelzőként, értelmezőként, megszólításként használt főnév, pl. *pukon kuk* 'székláb', *zarri zundes* 'aranygyűrű', *ju kenos* 'gabonaraktár', *šaska zjn* 'virágillat'; *čupči šur* 'Csepca folyó'; *ešjos, kutskele turnanij* 'barátaim, kezdjétek el kaszálni'. Alanyesetben van a főnév a névutós szerkezetben is: *žek viljn* 'az asztalon'.

2. Accusativus. Lehet ragtalan és ragos. A ragtalan formát határozatlan vagy általános tárgy kifejezésére használják, pl. *kjkteti brigada tunne žeg ara* 'a második brigád ma rozsot arat', *nuleskasjos gondjr kutillam* 'a vadászok (egy) medvét fogtak'. Az Acc. ragja az abszolút ragozásban egyes számban *-ez, -jez*, a többes

jel után *-iz/-tj*. A magánhangzó kezdetű allomorfort mássalhangzók után, a *-j*-kezdetű magánhangzók után használják, pl. *val* 'ló': *valez* 'a lovat', *tipj* 'tölgy': *tipjiez* 'a tölgyet'. (Ez a szabály minden olyan esetra érvényes, amely *-e-t* tartalmaz. Tehát: Instr. III. Trans.) A többes számban használatos *-iz/tj* végződés a mai irodalmi nyelvben szabadon váltakozó, egyenrangú allomorfofok (pl. *suzer* 'hűg': *suzerjosiz* ~ *suzerjostj* 'hűgokat'). A kettősség oka, hogy az egyik az északi, a másik a déli nyelvjárásokból származik. (Egy további tárgyrag az *-e/-je* a birtokos személyragozásban és egyes névmások ragozásában használatos.) A ragos Acc. a tárgy határozottságát fejezi ki: *žegez oktjisa bjdtimj inj* 'a rozstot már betakarítottuk', *ta gažetjosiz/gažetjostj žek vile pon* 'ezeket az újságokat az asztalra tedd'.

3. Genitivus. Ragja *-len* (dial. *-wen*). A birtokos személyragokkal együtt a birtokviszony kifejezésére szolgál: *pinaljoslen dišj* 'a gyerekek ruhája', *kjžpulen kwarez* 'a nyírfa levele'.

4. Ablativus. Ragja *-leš* (dial. *-weš*, *-liš*), amely változatos jelentéstartalmakat hordozhat. Kifejezhet hely-, eredet-, és okhatározót: *Petrov mašinaleš palenskiz*, *kanavaje ušiz* 'Petrov elugrott a géptől, (és) beleesett a csatornába', *stalleš kuso lešto* 'acélból készítik a kaszát', *šunjtles ljmj suna* 'a melegtől a hó elolvad'. Használatos hasonlításban (*šundjleš jugjt* 'napnál világosabb', *litrleš ežjtges* '(egy) liternél kevesebb', *memi kjljos zarnüleš no dunoješ* 'az anyai szavak az aranyból is értékesebbek') és vonzatként (*kabanleš val ug kjškaskj* 'a szénaboglyától a ló nem fél'). Genitivusi szerepe van, ha a birtok a mondat tárgya: *mužeješ jurkse tupatjano* 'a múzeum épületét renoválni kell'.

5. Dativus. Ragja *-lj*, egyes nyelvjárásokban *-wj*. Leggyakrabban részeshatározó (*nenelj jurttjnj* 'segíteni az anyának', *ešelj kniga šoti* 'a barátomnak könyvet adtam', *suzerezlj kjšet kužmaz* 'a hűgának kendőt ajándékozott'), de kifejezhet időt (*kjk numallj* 'két napra'), célt (*Ola vulj mjne* 'Olja vízért megy') és eredményt is (*čašjiz, kjžpuez šeleplj permjtiz* 'a villám beleszapott, a nyírfa forgáccsá változott'). Személytelen szerkezetekben az alany kifejezésére szolgál: *Koľalj dišetis dorj mjno no luiz* 'Koljának a tanárhoz kellett menni'.

6. Caritívus. Ragja *-tek*. A fosztó eset valaminek a hiányát fejezi ki: *knjigatek* 'könyv nélkül', *mumjtek-bubjtek* 'anya-apa nélkül'.

7. Adverbialis. Ragja *-ja* 'szerint, mintájára, folyamán, vminek, vkinek megfelelően': *planja* 'terv szerint', *užamja mjlkjd žutskjiz* 'munka közben a hangulat emelkedett', *tussija no soos og-ogzijl kelšo* 'ők külsejükben is hasonlítanak egymásra'. Megfelelhet a magyar *-i* képzőnek is: *udmurt lekšikaja očerkjos* 'votják szókészleti tanulmányok'.

8. Instrumentalis. Ragja *-en/-jen* és *-jn*. A *-jen* allomorf magánhangzók után, az *-jn* többes számban használatos. (Az Instr. és Iness. többes számú alakjai tehát homonimák.) A szavak egy csoportjának (főleg testrész- és rokonságnevek tartoznak ide) instrumentálisa egyes számban is *-jn* ragos: *jjrjn* 'fejjel', *kijn* 'kézzel', *šulmjn* 'szívvel' (Nom. *šulem*), *njlnjm* 'lányommal', *vijnjiz* 'öccsével' stb. Az Instr.

eszköz- és társhatározóként használatos: *kačijem vandjnj* 'ollóval vágni', *Pedoren užamj* 'Fjodorral dolgoztunk', *šulminjnj šediško* 'szívemmel érzem', *zal kaljken tjrmiz* 'a terem megtelt néppel'. Ha a mondatnak két vagy több alanya van, összekapcsolásukra felhasználható az Instr.: *Mišajen Kolajen ŋuleskj gubijanj vetlizj* 'Misa és Kolja (tkp. Misával, Koljával) az erdőbe jártak gombázni'.

9. Approximativus. Ragja *-lañ* 'felé, irányába'. Kifejezhet hely- és időhatározót: *ñjł šurlañ bįziz* 'a lány a folyó felé futott', *gužemlañ ožj luiz* 'ez nyár közeledtével történt'.

10. Inessivus. Ragja *-jn*. Elsődlegesen hol? kérdésre felelő helyhatározót fejez ki: *gurtjn* 'faluban', *uknojn* 'ablakban', *busjosjn* 'mezőkön'. Lehet idő- és állapothatározó is: *viřeti časjn* 'öt óraker', *dįřetišjn uža* 'tanárként dolgozik'. A *korka* 'ház', *kwala* 'házi szentély', valamint a *-la* tövű helynevek esetében a rag *-n*: *korkan* 'házban', *Možgalan* 'Mozsgában'.

11. Illativus. Ragja: *-e/-je*, többes számban *-j*, a *korka* típusú szavak esetében \emptyset . Néhány szó egyes számban is *-j* ragot kap, pl. *ŋules* 'erdő' ~ *ŋuleskj* 'erdőbe'. Hová? kérdésre válaszoló helyhatározót, valamint idő- és eredményhatározót is kifejezhet: *gurte* 'faluba', *azbare* 'udvarra', *busjosj* 'a mezőkre', *korka pįriz* 'bement a házba'; *arŋa nunale* 'vasárnap', *žjřtjosj* 'esténként', *šundjjo nunaļjosj* 'napfényes napokon'; *Ožmeg kulem bere gine, Ešterek tįroje pukšem* 'csak Ozsmeg halála után lesz Esterek a vezér'.

12. Elativus. Ragja: *-jř* (*-iř*, ritkán: *-ř*: *korkař* 'a házból'). Helyhatározói használata mellett (*gurtjř* 'a faluból', *busjřř berte* 'visszatér a mezőről') lehet vonzat: *vařize soje ti ředřodj ta kŋigajř* 'mindezt megtaláljátok ebben a könyvben (tkp. könyvből)' és kifejezhet valahova tartozást is: *Šeltalař dįřetiř* 'a szeltai tanár (tkp. a tanár Szeltából)'.
13. Transitivus. Ragja: *-eti* /*-jeti*, többes számban *-ti* 'mentén, keresztül'. Főleg mozgást jelentő igék mellett használatos: *ulčajeti avtobus kořkiz* 'az utcán elment az autóbusz', *so uknojeti uķke val* 'kinézett az ablakon'. Egyes szavakban szabadon váltakozva mind az *-eti*, mind a *-ti* rag használható: *řureti/řurti* 'a folyó mentén'. A nyelvjárásokban *-ti*, *-ki*, *-ķki*, *-řti*, *-iři*, *-jřti* variánsai is előfordulnak.

14. Terminativus. Ragja *-oř* (dial. *-ořj*) 'ig'. Hely- és időhatározóként is használatos: *aramaoř bįzimj* 'a ligetig futottunk', *žjřtoř užajř* 'estig dolgoztak'.

15. Egressivus. Ragja *-jřen* (ritkán *-řen*: *korkařen* 'a háztól'). Hely- vagy időhatározóként a cselekvés kiindulópontját jelöli: *Iřevskjřen pojezden mįnimj* 'Izsevszktől vonattal utaztunk', *sižjļjřen* 'ősztől'.

Megjegyzés: Az északi nyelvjárásokban másodlagos esetragok is kialakultak (l. 14. lap).

Ragozási minták

	<i>ad'ami</i> 'ember',	<i>val</i> 'ló'
	Egyes szám	
Nom.	<i>ad'ami</i>	<i>val</i>
Acc.	<i>ad'amijez</i>	<i>valez</i>
Gen.	<i>ad'amilen</i>	<i>vallen</i>
Abl.	<i>ad'amiles</i>	<i>valles</i>
Dat.	<i>ad'amijlĭ</i>	<i>vallĭ</i>
Car.	<i>ad'amitek</i>	<i>valtek</i>
Adv.	<i>ad'amija</i>	<i>valja</i>
Instr.	<i>ad'amijen</i>	<i>valen</i>
Appr.	<i>ad'amilañ</i>	<i>vallañ</i>

Többszám

Nom.	<i>ad'amios</i>	<i>valjos</i>
Acc.	<i>ad'amiosĭj</i>	<i>valjostĭj</i>
	<i>ad'amiosĭz</i>	<i>valjosĭz</i>
Gen.	<i>ad'amioslen</i>	<i>valjoslen</i>
Abl.	<i>ad'amiosles</i>	<i>valjosles</i>
Dat.	<i>ad'amioslĭ</i>	<i>valjoslĭ</i>
Car.	<i>ad'amiosstek</i>	<i>valjostek</i>
Adv.	<i>ad'amiosja</i>	<i>valjosja</i>
Instr.	<i>ad'amiosĭn</i>	<i>valjosĭn</i>
Appr.	<i>ad'amioslañ</i>	<i>valjoslañ</i>

gurt 'falu' *busĭ* 'mező'

Egyes szám

Nom.	<i>gurt</i>	<i>busĭ</i>
Acc.	<i>gurtez, gurt</i>	<i>busĭjez, busĭj</i>
Gen.	<i>gurtlen</i>	<i>busĭlen</i>
Abl.	<i>gurtles</i>	<i>busĭles</i>
Dat.	<i>gurtlĭ</i>	<i>busĭlĭ</i>
Car.	<i>gurttek</i>	<i>busĭtek</i>
Adv.	<i>gurtja</i>	<i>busĭja</i>
Instr.	<i>gurtlen</i>	<i>busĭjen</i>
Appr.	<i>gurtlañ</i>	<i>busĭlañ</i>
Iness.	<i>gurtĭn</i>	<i>busĭĭn</i>
Illat.	<i>gurte</i>	<i>busĭje</i>
Elat.	<i>gurtĭs</i>	<i>busĭĭs</i>

Trans.	<i>gurteti</i>	<i>busijeti</i>
Term.	<i>gurtož</i>	<i>busjož</i>
Egr.	<i>gurtišen</i>	<i>busišen</i>

Többes szám

Nom.	<i>gurtjos</i>	<i>busjos</i>
Acc.	<i>gurtjostj, gurtjosiz</i>	<i>busjostj, busjosiz</i>
Gen.	<i>gurtjoslen</i>	<i>busjoslen</i>
Abl.	<i>gurtjosleš</i>	<i>busjosleš</i>
Dat.	<i>gurtjoslji</i>	<i>busjoslji</i>
Car.	<i>gurtjostek</i>	<i>busjostek</i>
Adv.	<i>gurtjosja</i>	<i>busjosja</i>
Instr.	<i>gurtjosin</i>	<i>busjosin</i>
Appr.	<i>gurtjoslan</i>	<i>busjoslan</i>
Iness.	<i>gurtjosin</i>	<i>busjosin</i>
Illat.	<i>gurtjosij</i>	<i>busjosij</i>
Elat.	<i>gurtjosis</i>	<i>busjosis</i>
Trans.	<i>gurtjosti</i>	<i>busjosti</i>
Term.	<i>gurtjosož</i>	<i>busjosož</i>
Egr.	<i>gurtjosisen</i>	<i>busjosisen</i>

Birtokos személyragozás

Egyes szám	Egy birtok	Több birtok
1. személy	<i>-e/-je, -j</i>	<i>-osj/-josj</i>
2. személy	<i>-ed/-jed, -id</i>	<i>-osjd/-josjd</i>
3. személy	<i>-ez/-jez, -iz</i>	<i>-osiz/-josiz</i>
Többes szám		
1. személy	<i>-mj</i>	<i>-osmj/-josmj</i>
2. személy	<i>-dij/-tij</i>	<i>-ostij/-jostij</i>
3. személy	<i>-zij/-sij</i>	<i>-ossij/-jossij</i>

Az allomorfolk használatának szabályai viszonylag egyszerűek: Több birtok esetén a szabályok megegyeznek a többes jel használatának szabályaival, tehát: *busjosiz* 'mezői', *valjosij* 'lovaim'. Egyes számban az *-e-* kezdetű rag mássalhangzó után, a *-j-* kezdetű magánhangzó után áll: *gurte* 'falum', *busjied* 'meződ' stb. Ez a szabály nem kivétel nélküli, l. pl. *kue* 'bőröm'. Az egyes számú *-j*, *-id*, *-iz* ragok a szavak meghatározott csoportjaihoz járulnak. Idetartoznak többek közt testrésznevek, külső és belső tulajdonságokat jelölő szavak, időt jelentő szavak és rokon-

ságnevek. Példák: *jiří* 'fejem', *šulemíd* 'szíved', *milkidiz* 'hangulata', *luřid* 'lelked', *tusbujiz* 'külséje', *diří* 'időm', *nunaliz* 'napja', *niřid* 'lányod', *viņi* 'öcsém'. Természetesen ellenpéldák is vannak: *jiřsije* 'hajam', *činiže* 'ujjam'. A többes szám 2. és 3. személyben a rag mássalhangzójának zöngéssége-zöngétlensége a szóvégi mássalhangzótól függ. Tehát magánhangzó és zöngés mássalhangzó után *-dj*, *-zj*, zöngétlen mássalhangzó után *-tj*, *-sj* áll, pl. *busidj* 'mezőtök', *busizj* 'mezejük', *luldj* 'lelketek', *lulzj* 'lelkük', *gurttj* 'falutok', *gurtsj* 'falujuk'.

A nyelvjárásokban a felsoroltaktól eltérő allomorfok is jelentkezhetnek, pl. *šād-ńań* 'étel-ital' ~ *šādet-ńańet* 'ételed-italod', *suzer* 'hűg' ~ *surzj* 'hűgom', *ajj* 'apa' ~ *ajiz* 'apja', *mumj* 'anya' ~ *mumid* 'anyád' stb.

Ragozási minták

Egy birtok

	<i>eš</i> 'barát'	<i>busj</i> 'mező'	<i>ki</i> 'kéz'
Egyes szám			
1.	<i>eše</i>	<i>busije</i>	<i>kij</i>
2.	<i>ešed</i>	<i>busijed</i>	<i>kijd</i>
3.	<i>ešez</i>	<i>busijez</i>	<i>kijz</i>
Többes szám			
1.	<i>ešmij</i>	<i>busimij</i>	<i>kimij</i>
2.	<i>eštj</i>	<i>busidj</i>	<i>kidj</i>
3.	<i>ešsj</i>	<i>busizj</i>	<i>kizj</i>

Több birtok

Egyes szám			
1.	<i>ešjosj</i>	<i>busjosj</i>	<i>kiosj</i>
2.	<i>ešjosjd</i>	<i>busjosjd</i>	<i>kiosjd</i>
3.	<i>ešjosiz</i>	<i>busjosiz</i>	<i>kiosiz</i>
Többes szám			
1.	<i>ešjosmij</i>	<i>busjosmij</i>	<i>kiosmij</i>
2.	<i>ešjostj</i>	<i>busjostj</i>	<i>kjostj</i>
3.	<i>ešjossj</i>	<i>busjossj</i>	<i>kjossj</i>

Esetragok és birtokos személyragok

A Cx és Px sorrendje tekintetében az esetragok két csoportra oszthatók. Az első csoportnál (Acc., Gen., Abl., Dat., Car., Adv., Appr.) Px + Cx a sorrend, a többi esetagnál viszont Cx + Px. A Sg. Term. esetében mind a két sorrend lehetséges. Példák: *val-ed-tek* 'lovak nélkül', *busj-jeti-d* 'meződ mentén' *busj-jed-ož* vagy

busi-ož-ad 'meződig'. Mind az esetragok, mind a birtokos személyragok között előfordulnak olyan allomorfok, amelyek az eddig felsoroltaktól eltérnek. Feltűnő az eltérés az Elat. (-*iš* helyett -*įšt-*), az Acc. (-*me*, -*de/-te*, *ze/-se*, -*mes*, -*des/-tes*, -*zes/ses*) és az Iness.-Illat. [-*(j)am*, -*(j)ad*, -*(j)az*, -*(j)ami*, -*(j)adi*, -*(j)azi*] esetében. Az Acc. és Iness.-Illat. alakjait leíró szempontból nehéz lenne megnyugtató módon szegmentálni, de ez talán nem is szükséges. A 2.-3. személyű zöngészöngéttlen allomorfokat ugyanolyan szabályok szerint használjuk, mint a Nom. hasonló allomorfokkal rendelkező alakjait, pl. *pidde* 'lábadat' *gurtte* 'faludat', *pidze* 'lábat' *gurtse* 'faluját' stb. Az Iness.-Illat. -*j-* kezdetű alakjai hiátus esetén használatosak: *gurtam* 'falumban, falumba' *busijam* 'mezőmön, mezőmre'.

Több birtok esetén a többes jel allomorfjait (-*jos/-os*) az ismert szabályok szerint használják. Az alábbi táblázatokba az egyszerűség kedvéért csak a -*jos* allomorffal képzett alakokat vettem fel. A táblázatban a -*j-* kezdetű allomorffal is rendelkező esetragok és birtokos személyragok viszont *j* nélküli alakjukban szerepelnek.

A teljes birtokos paradigma

Egy birtok

Egyes szám

	1. személy	2. személy	3. személy
Nom.	- <i>e</i> , - <i>į</i>	- <i>ed</i> , - <i>įd</i>	- <i>ez</i> , - <i>įz</i>
Acc.	- <i>me</i>	- <i>de/-te</i>	- <i>ze/-se</i>
Gen.	- <i>elen</i>	- <i>edlen</i>	- <i>ezlen</i>
Abl.	- <i>eleš</i>	- <i>edleš</i>	- <i>ezleš</i>
Dat.	- <i>eli</i>	- <i>edli</i>	- <i>ezli</i>
Car.	- <i>etek</i>	- <i>edtek</i>	- <i>eztek</i>
Adv.	- <i>eja</i>	- <i>edja</i>	- <i>ezja</i>
Instr.	- <i>eni</i>	- <i>edni</i>	- <i>ezni</i>
Appr.	- <i>elan</i>	- <i>edlan</i>	- <i>ezlan</i>
Iness.	- <i>am</i>	- <i>ad</i>	- <i>az</i>
Illat.	- <i>am</i>	- <i>ad</i>	- <i>az</i>
Elat.	- <i>įštim</i>	- <i>įštįd</i>	- <i>įštįz</i>
Trans.	- <i>etim</i>	- <i>etid</i>	- <i>etiz</i>
Term.	- <i>eož/-ožam</i>	- <i>edož/-ožad</i>	- <i>ezož/-ožaz</i>
Egr.	- <i>įšeni</i>	- <i>įšeni</i>	- <i>įšeni</i>

Többes szám

	1. személy	2. személy	3. személy
Nom.	-mĭ	-dĭ/-tĭ	-zĭ/-sĭ
Acc.	-mes	-des/-tes	-zes/-ses
Gen.	-mĭlen	-dĭlen/-tĭlen	-zĭlen/-sĭlen
Abl.	-mĭleş	-dĭleş/-tĭleş	-zĭleş/-sĭleş
Dat.	-mĭlĭ	-dĭlĭ/-tĭlĭ	-zĭlĭ/-sĭlĭ
Car.	-mĭtek	-dĭtek/-tĭtek	-zĭtek/-sĭtek
Adv.	-mĭja	-dĭja/-tĭja	-zĭja/-sĭja
Instr.	-enimĭ	-enidĭ	-enizĭ
Appr.	-mĭlaŋ	-dĭlaŋ/-tĭlaŋ	-zĭlaŋ/-sĭlaŋ
Iness.	-amĭ	-adĭ	-azĭ
Illat.	-amĭ	-adĭ	-azĭ
Elat.	-ĭštĭmĭ	-ĭštĭdĭ	-ĭštĭzĭ
Trans.	-etimĭ	-etidĭ	-etizĭ
Term.	-mĭoż	-dĭoż/-tĭoż	-zĭoż/-sĭoż
Egr.	-ożamĭ	-ożadĭ	-ożazĭ
	-ĭšenimĭ	-ĭšenidĭ	-ĭšenizĭ

Több birtok

Egyes szám

	1. személy	2. személy	3. személy
Nom.	-josĭ	-josĭd	-josĭz
Acc.	-josme	-joste	-josse
Gen.	-josĭlen	-josĭdlen	-josĭzlen
Abl.	-josĭleş	-josĭdleş	-josĭzleş
Dat.	-josĭlĭ	-josĭdlĭ	-josĭzłĭ
Car.	-josĭtek	-josĭdtek	-josĭztek
Adv.	-josĭja	-josĭdja	-josĭzja
Instr.	-josĭnim	-josĭnid	-josĭniz
Appr.	-josĭlaŋ	-josĭdlaŋ	-josĭzlaŋ
Iness.	-josam	-josad	-josaz
Illat.	-josam	-josad	-josaz
Elat.	-josĭštĭm	-josĭštĭd	-josĭštĭz
Trans.	-jostim	-jostid	-jostiz
Term.	-josĭoż/-josożam	-josĭdoż/-josożad	-josĭzoż/-josożaz
Egr.	-josĭšenim	-josĭšenid	-josĭšeniz

Többes szám

	1. személy	2. személy	3. személy
Nom.	- <i>josmi</i>	- <i>josti</i>	- <i>jossi</i>
Acc.	- <i>josmes</i>	- <i>jostes</i>	- <i>josses</i>
Gen.	- <i>josmilen</i>	- <i>jostilen</i>	- <i>jossilen</i>
Abl.	- <i>josmileš</i>	- <i>jostileš</i>	- <i>jossileš</i>
Dat.	- <i>josmiļi</i>	- <i>jostiļi</i>	- <i>jossiļi</i>
Car.	- <i>josmiŋtek</i>	- <i>jostiŋtek</i>	- <i>jossiŋtek</i>
Adv.	- <i>josmija</i>	- <i>jostija</i>	- <i>jossija</i>
Instr.	- <i>josiniŋi</i>	- <i>josiniđi</i>	- <i>josiniži</i>
Appr.	- <i>josmiļai</i>	- <i>jostiļai</i>	- <i>jossiļai</i>
Iness.	- <i>josami</i>	- <i>josadi</i>	- <i>josazi</i>
Illat.	- <i>josami</i>	- <i>josadi</i>	- <i>josazi</i>
Elat.	- <i>josištiŋi</i>	- <i>josištiđi</i>	- <i>josištiži</i>
Trans.	- <i>josetimi</i>	- <i>josetidi</i>	- <i>josetizi</i>
Term.	- <i>josmjož</i>	- <i>jostjož</i>	- <i>jossjož</i>
	- <i>josozami</i>	- <i>josozadi</i>	- <i>josozazi</i>
Egr.	- <i>josišeniŋi</i>	- <i>josišeniđi</i>	- <i>josišeniži</i>

A birtokos személyragok használata

A votjákban, mint más finnugor nyelvekben is, a birtokos személyragok elsősorban a szűkebb és tágabb értelemben vett birtokviszony kifejezésére szolgálnak, mint ezt az alábbi példák is mutatják: *mīnam tire* 'az én fejszém', *čagjreš šinjosiz* 'kék szemei', *korkalen lipetez* 'a ház teteje', *niļizlen niļiz* 'lányunokája', *solen miļkiđiz* 'az ő hangulata', *pinaljoslen kirjānzi* 'a gyerekek éneke', *niļlen čeberez* 'a lány szépsége', *vorgoronlen kužiŋmez* 'a férfi ereje' stb.

Használatos ezenkívül az egyes szám első személyű birtokos személyrag kedveskedő megszólításként is: *iž, iž giđiŋke, nunikaje, čebere* 'aludj, aludj galambocskám, babácskám, szépségem', *ton, čeber apaje* 'te, szépséges nővérem'.

Az egyes szám 2. és 3. személyű alakok határozottságot (determináltságot) is kifejezhetnek. Úgy tűnik, hogy az ebben a funkcióban ritkább 2. személyű alakok az érzelmi közelség árnyalatát is hordozzák, pl. *vatiškiz šundiđed tel šeri* 'elbűjt a nap(ocska) az erdő mögé'.

A 3. személyű alak (-*ez*) stilisztikailag többé-kevésbé közömbös determinatív használata rendkívül elterjedt. Tulajdonképpen a határozott névelő funkcióját tölti be, pl. *guždor viļiŋ turīnez čeber* 'a tisztáson a fű szép'. Nem főnevekhez, illetve főnevek, névmások ragozott alakjaihoz járulva, azokat határozottá s egyszersmind (tovább) ragozhatóvá teszi, pl. *gurt* 'falu': *giřtlenez* 'a falué', *gurtlenze* 'a faluét',

gurtlenezen 'a faluénak a...', *gurtlenaz* 'a faluába(n)'; *ton* 'te', *tonen* 'veled': *tonenez* 'a veled levő', *tonenze* 'a veled levőt', *tonenezlj* 'a veled levőnek'; *gord* 'vörös, piros': *gordez* 'a vörös', *gordze* 'a vöröset', *gordeztek* 'a vörös nélkül'; *tatiš* 'innen': *tatišez* 'az innen', *tatišse* 'az innenit', *tatišenjz* 'az innenivel' stb. Ezeknek az alakoknak teljes paradigmája van, amely megegyezik a 3. személyű birtokos paradigmával.

Melléknév

A melléknév alakilag általában nem különül el a főnévtől, de vannak csak rá jellemző alak- és mondattani sajátosságai.

Ezek közé tartozik a fokozás. Az alapfoknak a votjában nincs jele, a közép fok a szabadon váltakozó *-ges/-gem* szuffixumokkal fejezhető ki, pl. *kuž* 'hosszú' ~ *kužges/kužgem* 'hosszabb', *kapči* 'könnyű' ~ *kapčiges/kapčigem* 'könnyebb'. A felsőfok kifejezésére analitikus struktúrák (partikulák, szóismétlés) szolgálnak, pl. *piči* 'kicsi' ~ *samoj pičijez* 'a legkisebb', *kuž* 'hosszú' ~ *tuž kuž* 'leghosszabb (tkp. nagyon hosszú)', *šed* 'fekete' ~ *šed-šed* 'legfeketebb (tkp. feketén fekete)', *viľ* 'új' ~ *vanimzleš viľ* 'legújabb (tkp. mindennél újabb)'. (A hasonlító szerkezetről l. 35. lap.)

A melléknév a mondatban rendszerint jelző vagy állítmány.

Az állítmányi szerepben használt melléknév a többes számban *-es* végződést kap, pl. *kjšet ljz* 'a kendő kék', *korjos kužeš no zekes* 'a gerendák hosszúak és vastagok'. A jelzőként használt melléknév a jelzett szó előtt áll és sem számban, sem esetben nem ragozódik, pl. *ljz kjšet* 'kék kendő', *ljz kjšetjostek* 'kék kendők nélkül'; kivételes esetben azonban felveheti az *-es* többes jelet: *kužeš no zekes korjos uramjn kiľto* 'hosszú és vastag gerendák fekszenek az utcán'.

Ez a szabály nem vonatkozik arra az esetre, ha a melléknévhez a determinatív *-ez* végződés járul. Ilyenkor a melléknévet jelzőként is, önálló használatban is ragozzák, a főnevek mintájára, pl. *viľezlj* 'az újnak', *jegitjosijnz niľjosjn* 'a fiatal lányokkal (tkp. a fiatalokkal, a lányokkal)'. Ez utóbbi példa feltehetőleg értelmezői szerkezetnek tekinthető.

Az oroszból a melléknéveket hímnemű alakban veszik át, pl. *passažirskoj pojezd* 'személyvonat', *srednej škola* 'közéiskola'.

Mint arra korábban már utaltam, a votjában szinte minden melléknév változtatlan formában határozószóként is használatos (pl. *umoj* 'jó; jól').

Számnév

A jelzőként álló tő- és sorszámnev nem ragozódik. Tőszámnévi jelző után a főnév többnyire egyes számban áll, állhat azonban többes számban is, pl. *so tue tamjs kion kutem* 'ő az idén nyolc farkast fogott', *ta žite vit' vorgoronjos čoriganj koškizj* 'ma este öt férfi elment halászni'.

Főnévi használatban a tőszámnevek mind az abszolút, mind a birtokos ragozás végződéseit felvehetik, pl. *nijl šursož liđjanj bigate* 'a lányom ezerig tud számolni'. Összetett számneveknek csak az utolsó tagja ragozódik.

A sorszámnév képzője *-eti*, pl. *nijleti klass* 'negyedik osztály'. A sorszámnevet ragozzák, ha a determinatív *-ez* morféma kapcsolódik hozzá, pl. *kuiñmetijezlen* 'a harmadiknak'.

A törtszámnév képzője *-mos*: *vitmos* 'ötöd', *ukmjsos* 'kilenced', *kwiñ kwaťmos* 'három hatod'.

A hozzávetőleges mennyiséget az *og* szóval, vagy az *-o* képzővel lehet kifejezni: *og viton murt* 'kb. ötven ember', *daso minutjos* 'kb. tíz perc'.

A számnevek pronominalizációjáról l. 48. lap.

	Tőszámnevek	Sorszámnevek
1	<i>odig</i>	<i>odigeti, nijřseti</i>
2	<i>kik</i>	<i>kiketi</i>
3	<i>kwiñ</i>	<i>kwiñeti</i>
4	<i>nijl</i>	<i>nijleti</i>
5	<i>vit</i>	<i>viteti</i>
<hr/>		
6	<i>kwať</i>	<i>kwaťeti</i>
7	<i>sižim</i>	<i>sižimeti</i>
8	<i>ťamjs</i>	<i>ťamjseti</i>
9	<i>ukmjs</i>	<i>ukmjseti</i>
10	<i>das</i>	<i>daseti</i>
<hr/>		
11	<i>das odig</i>	<i>das odigeti</i>
20	<i>kiz</i>	<i>kizeti</i>
30	<i>kwamjñ</i>	<i>kwamjñeti</i>
40	<i>nijl'don</i>	<i>nijl'doneti</i>
50	<i>viton</i>	<i>vitoneti</i>
<hr/>		
60	<i>kwaťton</i>	<i>kwaťtoneti</i>
70	<i>sižimdon</i>	<i>sižimdoneti</i>
80	<i>ťamjston</i>	<i>ťamjstoneti</i>

90	<i>ukmiston</i>	<i>ukmistoneti</i>
100	<i>šu</i>	<i>šueti</i>
<hr/>		
135	<i>šu kwamjn viť</i>	<i>šu kwamjn viťeti</i>
200	<i>kjk šu</i>	<i>kjk šueti</i>
256	<i>kjk šu viťton kwat'</i>	<i>kjk šu viťton kwateti</i>
300	<i>kwiň šu</i>	<i>kwiň šueti</i>
1000	<i>šurs</i>	<i>šurseti</i>
1200	<i>šurs kjk šu</i>	<i>šurs kjk šueti</i>
2000	<i>kjk šurs</i>	<i>kjk šurseti</i>
10 000	<i>das šurs</i>	<i>das šurseti</i>
100 000	<i>šu šurs</i>	<i>šu šurseti</i>
1 000 000	<i>million</i>	<i>millioneti</i>

Névmás

Személyes névmás

Egyes szám

	1. személy	2. személy	3. személy
Nom.	<i>mon</i>	<i>ton</i>	<i>so</i>
Acc.	<i>mone</i>	<i>tone</i>	<i>soje</i>
Gen.	<i>mĭnam</i>	<i>tĭnad</i>	<i>solen</i>
Abl.	<i>mĭneštĭm</i>	<i>tĭneštĭd</i>	<i>soleš</i>
Dat.	<i>mĭnĭm</i>	<i>tĭnĭd</i>	<i>solĭ</i>
Car.	<i>montek</i>	<i>tontek</i>	<i>sotek</i>
Adv.	<i>monja</i>	<i>tonja</i>	<i>soja</i>
Instr.	<i>monen</i>	<i>tonen</i>	<i>soin</i>
	<i>monenĭm</i>	<i>tonenĭd</i>	
Appr.	<i>monlaň</i>	<i>tonlaň</i>	<i>solañ</i>

Többes szám

	1. személy	2. személy	3. személy
Nom.	<i>mi</i>	<i>ti</i>	<i>soos</i>
Acc.	<i>miľemĭz</i>	<i>tiľedĭz</i>	<i>soosĭz</i>
	<i>miľemďĭ</i>	<i>tiľedďĭ</i>	<i>soostĭ</i>
Gen.	<i>miľam</i>	<i>tiľad</i>	<i>sooslen</i>

Abl.	<i>mileštijm</i>	<i>tiľeštijd</i>	<i>soosleš</i>
Dat.	<i>milemlj</i> <i>milem</i>	<i>tiľedlj</i> <i>tiľed</i>	<i>sooslj</i>
Car.	<i>mitek</i>	<i>titek</i>	<i>soostek</i>
Adv.	<i>mija</i>	<i>tija</i>	<i>soosja</i>
Instr.	<i>milemjn</i> <i>milenimj</i>	<i>tiľedjn</i> <i>tiľenjdj</i>	<i>soosjn</i>
Appr.	<i>milan</i>	<i>tilan</i>	<i>sooslan</i>

A személyes névmások a többi esetben általában nem ragozódnak. Az 1. és 2. személyben két fő van (*mon- ~ mjin-, ton- ~ tijn-, mi- ~ mil-, ti- ~ tiľ-*). Ezekben a személyekben néha az esetragok is szabálytalanok, illetve pontosan nem állapíthatók meg, nem szegmentálhatók. A 3. személyben a ragozás megegyezik a főnevekével. Az Acc. Dat. Instr.-ban jelentkező kettős alakok egyike a déli, másika az északi nyelvjárásokból származik. A mai irodalmi nyelvben mindkét alak használható és használatos.

Egyes nyelvjárásokban (B G) az ott kialakult másodlagos esetragok egy része a személyes névmásokhoz is hozzájárulhat: *moňnam* 'nálam, hozzám', *toňnad* 'nálád, hozzád', *soňe* 'hozzá', *miňnam* 'nálunk, hozzánk', *sojošňe* 'hozzájuk'. További nyelvjárási változatok: Nom. Pl. 3. *sowos, sojos*, Acc. Pl. 1. G *milemestā*, MU *milemez*, Abl. Sg. 1. M *mjinštijm*, MU *mjneskjm, mjniškjm*, Pl. 1. MU *mileškjm*, Pl. 2. MU *tiľeskjd*, Instr. Sg. 3. *sojin*, Iness. Sg. 3. G *sojaz* 'benne, abban' stb.

Visszaható névmás

A visszaható névmás ragozásában három fő (*as-, aš-, ač-*) jelentkezik. Közülük az *as* alaknak önálló használata is van 'saját' jelentéssel, pl. *as niľj* 'saját lányom'. Az *as* alak használatos a visszaható névmás névutós alakjaiban is: *as bordam* 'magamnál', *as viľad* 'magadra', *as doraz* 'ő magánál otthon' stb. Példák a visszaható névmás használatára: *aslam šemjajenim* 'a saját családommal'; *Kata ačiz no šeremze vožijnj ez vormj* 'Kátya maga sem tudta visszatartani a nevetését'; *evel, taiz asse pejanj uz šot* 'nem, ez nem hagyja magát becsapni'.

A visszaható névmás ragozása

	Egyes szám		
	1. személy	2. személy	3. személy
Nom.	<i>ačim</i>	<i>ačid</i>	<i>ačiz</i>
Acc.	<i>asme</i>	<i>aste</i>	<i>asse</i>
Gen.	<i>aslam</i>	<i>aslad</i>	<i>aslaz</i>

Abl.	<i>asleštij</i>	<i>asleštjđ</i>	<i>asleštiz</i>
Dat.	<i>aslijm</i>	<i>aslijđ</i>	<i>aslijz</i>
Car.	<i>ačimtek</i>	<i>ačidtek</i>	<i>ačiztek</i>
Adv.	<i>ačimja</i>	<i>ačidja</i>	<i>ačizja</i>
Instr.	<i>asenijm</i>	<i>asenijđ</i>	<i>asenijz</i>
Appr.	<i>ačimlañ</i>	<i>ačidlañ</i>	<i>ačizlañ</i>

Többes szám

	1. személy	2. személy	3. személy
Nom.	<i>ašmeos</i>	<i>ašteos</i>	<i>ašseos</i>
Acc.	<i>ašmemjz</i>	<i>aštedjz</i>	<i>ašsezjz</i>
	<i>ašmedj</i>	<i>aštedj</i>	<i>ašsezj</i>
Gen.	<i>ašmelen</i>	<i>aštelen</i>	<i>ašselen</i>
Abl.	<i>ašmeleš</i>	<i>ašteleš</i>	<i>ašseleš</i>
Dat.	<i>ašmelj</i>	<i>aštelj</i>	<i>ašselj</i>
Car.	<i>ašmetek</i>	<i>aštetek</i>	<i>ašsetek</i>
	<i>ašmeostek</i>	<i>ašteostek</i>	<i>ašseostek</i>
Adv.	<i>ašmeja</i>	<i>ašteja</i>	<i>ašseja</i>
	<i>ašmeosja</i>	<i>ašteosja</i>	<i>ašseosja</i>
Instr.	<i>ašmemjñ</i>	<i>aštedjñ</i>	<i>ašsezjñ</i>
	<i>ašmeosjñ</i>	<i>ašteosjñ</i>	<i>ašseosjñ</i>
Appr.	<i>ašmelañ</i>	<i>aštelañ</i>	<i>ašselañ</i>
	<i>ašmeoslañ</i>	<i>ašteoslañ</i>	<i>ašseoslañ</i>

A táblázatban található párhuzamos alakok eredetére és használatára a személyes névmásoknál tett megállapítások érvényesek. A nyelvjárásokban az itt felsoroltaktól eltérő alakok is jelentkezhetnek.

Kölcsönös névmás

A kölcsönös névmás az *og*, *odig* 'egy' szó ismétlésével keletkezik úgy, hogy a második komponens csak az *og* alak lehet.

Az így keletkezett szóhoz járulnak még a megfelelő többes számú birtokos személyragok és esetragok. Az esetragok és személyragok az első komponenshez is kapcsolhatók. Ily módon egy-egy funkciót több variáns is kifejezhet, pl. *og-ogzes* ~ *ogzes-ogzj* ~ *odig-ogzes* ~ *odigzes-ogzj* 'ők egymást'. A kölcsönös névmás ragozása megegyezik a birtokos személyragos főnevek ragozásával, pl. *og-ogmjij* 'mi egymásnak', *og-ogenjij* 'mi egymással', *og-ogdijtek* 'ti egymás nélkül', *og-ogzileš* 'ők egymástól'. A Nom. névutók előtt használatos: *ogmj dorj* *ogmj* ~ *og-ogmj dorj* 'mi egymáshoz', *og-ogmj dorti* 'egymás mellett' stb.

A számnevek pronominalizációja

Töszámnév, *-na* képző és birtokos rag kapcsolatából olyan alakok keletkeznek, amelyek számnévnek is, névmásnak is tekinthetők. Ennek megfelelően egyes nyelvtanok a számnevek, mások a névmások közé sorolják őket. Személyre utaló jellegük miatt talán indokoltabb ezeket a szavakat a névmások közt tárgyalni. Az *og 'egy'* számnévből egyes és többes számú alakok is képezhetők (*ognam, ognad, ognaz, ognamij, ognadij, ognazij* 'én, te, ő, mi, ti, ők egyedül; egymagam, egymagad... stb. '), a többiből (értelemszerűen) csak többes számúak: *kijknamij* 'mi ketten', *viťnadij* 'ti öten', *kwiťnnazij* 'ők hárman'.

Betölthetik az alany, a tárgy, a határozó és a jelző (értelmező) szerepét, pl. *kijknamij ljiktimij* 'mi ketten megérkeztünk', *kijknadilij veraj* 'kettőtöknek mondtam', *mileťtjm kwiťnnamijes* 'tőlünk hármunktól'.

A pronominalizáció jobbára csak az egyeseket jelölő számnevekre jellemző.

Ragozási minta

Egyes szám

	1. személy	2. személy	3. személy
Nom.	<i>ognam</i>	<i>ognad</i>	<i>ognaz</i>
Acc.	<i>ogname</i>	<i>ognade</i>	<i>ognaze</i>
Gen.	<i>ognamlen</i>	<i>ognadlen</i>	<i>ognazlen</i>
Abl.	<i>ognamles</i>	<i>ognadleś</i>	<i>ognazles</i>
Dat.	<i>ognamij</i>	<i>ognadij</i>	<i>ognazij</i>
Car.	<i>ognamitek</i>	<i>ognaditek</i>	<i>ognazitek</i>
Adv.	<i>ognamija</i>	<i>ognadja</i>	<i>ognazja</i>
Instr.	<i>ognamen</i>	<i>ognaden</i>	<i>ognazen</i>

Többes szám

	1. személy	2. személy	3. személy
Nom.	<i>ognamij</i>	<i>ognadij</i>	<i>ognazij</i>
Acc.	<i>ognamestij</i>	<i>ognadestij</i>	<i>ognazestij</i>
Gen.	<i>ognamijlen</i>	<i>ognadijlen</i>	<i>ognazijlen</i>
Abl.	<i>ognamijles</i>	<i>ognadijles</i>	<i>ognazijles</i>
Dat.	<i>ognamijij</i>	<i>ognadijij</i>	<i>ognazijij</i>
Car.	<i>ognamijitek</i>	<i>ognadijitek</i>	<i>ognazijitek</i>
Adv.	<i>ognamijija</i>	<i>ognadijija</i>	<i>ognazijija</i>
Instr.	<i>ognamijjen</i>	<i>ognadijjen</i>	<i>ognazijjen</i>

Kérdő és vonatkozó névmás

A következő szavak tartoznak ide: *kin* (dial. *kiñ*) 'ki, aki', *ma, mar* 'mi, ami', *kudiz, kud* 'melyik, amelyik', *kjče* 'milyen, amilyen', *keña* 'mennyi, amennyi'. Az azonos funkciójú alakok közül a *ma* és *mar* szabadon váltakozik, a *kud* alakot pedig főként névutókkal együtt vagy jelzőként (*kud palaš* 'melyik oldalról', *kud gurtjš* 'melyik faluból'), illetve személyragos formában (*kudmĭ* 'melyikünk', *kuddĭ* 'melyikötök', *kudzĭ* 'melyikőjük') használják. Ezek a névmások a főnevek mintájára ragozódnak, pl. *kine* 'kit', *kinlen* 'kinek a...', *kinleš* 'kitől', *kinlĭ* 'kinek', *kinen* 'kivel'; *maje/mare* 'mit', *malj/marlĭ* 'minek, miért', *main/maren* 'mivel' stb.

Mutató névmás

A votják mutató névmások a következők: *ta* 'ez', *taiz* 'éppen ez, ez a bizonyos', *so* 'az', *soiz* 'éppen az, az a bizonyos', *tače* 'ilyen', *tamĭnda* 'ennyi', *somĭnda* 'annyi'. A jelzőként álló mutató névmásokat (a *taiz*, *soiz* kivételével) nem ragozzuk. A *taiz* és *soiz* szavak ragozása megegyezik a birtokos ragozású főnevekével. Ezek a jelzett szóval számban és esetben egyeznek: *taiz knĭga* 'éppen ez a könyv', *taiztek knĭgatek* 'enélkül a könyv nélkül', *taosĭz knĭgaos* 'éppen ezek a könyvek'. Az önállóan használt mutató névmások a főnevek mintájára ragozódnak, pl. *taje* 'ezt', *tain* 'ezzel', *soje* 'azt', *soin* 'azzal', *taos* 'ezek', *soos* 'azok'. A *so* mutató névmás megegyezik a 3. személyű személyes névmással.

Határozatlan, tagadó és általános névmás

A címben említett névmások közös sajátága, hogy általában a kérdő névmásokból (vagy azok fonetikai variánsaiból) képződnek, különféle partikulák segítségével. Ragozásuk megegyezik az alapjukul szolgáló kérdő névmás ragozásával, illetve a melléknéviéké és számnéviéké az *-ez* determinatív végződéssel ellátott melléknevekével. Több idetartozó névmáshoz személyragok is járulhatnak, ezek ragozása a birtokos ragos főnevek mintájára történik.

Határozatlan névmások: *kinke, kin ke, olokin* 'valaki', *make, marke, oloma, olomar* 'valami', *kudiz ke, olokudiz* 'valamelyik', *kjče ke, olokjče* 'valamilyen', *keña ke, olokeña* 'valamennyi, néhány'; személyraggal: *kjčejez ke* 'valamelyikük'. A *kinke* és *kin ke* alakok között nemcsak helyesírási különbség van, hanem ragozásuk is eltérő: *kinkejez* ~ *kine ke* 'valakit', *kinkelĭ* ~ *kinlĭ ke* 'valakinek' stb.

Tagadó névmások: *nokin, ĩenokin, ĩekin* 'senki', *nomĭr, nomĭre* 'semmi', *nokudiz, ĩenokudiz, ĩekudiz* 'semelyik', *nokjče* 'semmilyen', *nokeña* 'semennyi', személy-

ragosak: *nokinmi* 'senkink', *nokindj* 'senkitek', *nomjrdj* 'semmitek', *nomjred* 'semmid', *nokudmi* 'semelyikünk', *nokudzj* 'semelyikőjük'.

Általános névmások: *vañi*, *vañmijz* 'mind, összes', *koťkin* 'bárki', *koťma*, *koťmar* 'bármí', *koťkud*, *koťkudzj* 'bármelyik', *koťkeña* 'bármennyi', *bjdes* 'mind, az egész', *muket* 'más'. Személyragosak: *vañmij*, *vañdj*, *vañzj* 'mi, ti, ők, mindnyájan', *koťmamij* 'mindenünk', *koťmadj* 'mindenetek', *koťmazj* 'mindenük', *koťkudmi* 'mindegyikünk', *koťkuddj* 'mindegyikötök', *koťkudzj* 'mindegyikőjük'.

Ige

Igeragozás

A cselekvés lefolyásának módját, az alany viszonyát a cselekvéshez a votják különféle igeképzőkkel fejezi ki, ezért ezeket a kérdéseket a Szóképzés c. fejezetben tárgyaljuk. Itt az ige alábbi alaktani kategóriáival foglalkozunk: mód, idő, szám, személy.

A votják ige szótári alakja az infinitivus. Az infinitivus (főnévi igenév) *-ñj* végződésének elhagyásával kapjuk meg az ige tövét, amely *-j--re* vagy *-a--ra* végződik. A tövégi magánhangzótól függően az igék az I. (*j--tövéek*), illetve a II. (*a--tövéek*) igeragozásba tartoznak. A két ragozási típus több ponton különbözik egymástól. A ragozott alakokban a végmagánhangzó nélküli forma is gyakori.

A votjában három mód van: jelen (*vetliško* 'járok', *turnaško* 'kaszálok'), jövő (*vetlo* 'járni fogok', *turnalo* 'kaszálni fogok'), I. múlt (praeteritum: *vetli* 'jártam', *turnaj* 'kaszáltam') és 2. múlt (perfectum: *vetlem* 'járt', *turnam* 'kaszált'). A praeteritum a múltban lejajlott cselekvést fejez ki, anélkül, hogy utalna annak eredményére vagy befejeződésére. (Használata a finn és a régi magyar imperfectum használatára emlékeztet.) A perfectum a múltbeli cselekvés eredményességét fejezi ki, illetve azt, hogy a beszélő a cselekvésnek nem volt szemtanúja, hanem csak mások elbeszéléséből vagy annak eredményéből értesült róla. A praeteritum jele az I. ragozásban *-i-*, a II.-ban *-a-*. A perfectumé *-em*, *-m*, amely egyes alakokban (SgPl.I. Pl.2.3.) különféle infixumokkal (eredeti igeképzőkkel) bővül. Az *-em* jel a participium perfectum végződésével azonos.

A jelen időnek és a futurumnak nincs jele, illetve a jelen és jövő idejű alakokban az időjel (egyértelműen) nem különíthető el.

Mind a négy tempus alkothat összetett igealakokat a *val* 'volt' és *vilem* '(úgy látszik) volt' igékkel. A mai votják grammatikák szerint a *vilem* szóval képzett alakok akkor használatosak, ha a beszélő nem volt szemtanúja a cselekvésnek.

Ezek az összetett formák a múltban, vagy régmúltban lefolyt tartós vagy ismétlődő cselekvést fejeznek ki, pl. *so gïre val* 'ő szántott (szánt vala)', *so giroz val* 'ő (régén) szántott, szántani szokott', *so giroz viïem* 'ő (úgy emlékszem, azt mondták) szántott', *mïnem val* 'ő elment volt'. A nyelvjárásokban az igeidők használata az itt ismertetettől eltérhet, illetve sok esetben főleg az összetett igeidők használati szabályai pontosan nem állapíthatók meg.

A felszólító módnak nincs jele. Egyes szám 2. személyben a pusztá igető áll, pl. *vera* 'beszélj', *uža* 'dolgozz', *vetlj* 'menj, járj', *pukšj* 'ülj le'. Az I. ragozásban véghangzó nélkül alak is jelentkezhethet, ha az *-j-* előtt csak egy mássalhangzó áll: *mïn* ~ *mïnj* 'menj', *gïr* ~ *gïrj* 'szánts'. Többes szám 2. személyben a rag *-e-* (I. ragozás) vagy *-le-* (II. ragozás): *mïne* 'menjete', *kïržale* 'énekeljete'. A felszólító alakokban a hangsúly az első szótagon van. A 3. személyű felszólító alakok a hangsúlyos *med* partikulából és az ige jövő idejű alakjából képződnek: *me'd vetloz* 'járjon', *me'd užaloz* 'dolgozzon', *me'd užalozj* 'dolgozzanak'. A többes szám 1. személyű felszólítást az ige megfelelő jövő idejű alakjával fejezik ki.

A feltételes mód jele *-sal-*. Az egyes szám első személy személyragtalan, és a személyrag elmaradhat az egyes szám második és harmadik személyében is. A feltételes mód alakjai a jelen és a múlt időt is kifejezik, pl. *dïšj(sal)(iz)* 'tanulna, tanult volna'.

A votjákban más finnugor nyelvekhez hasonlóan tagadó ige is van. Ennek paradigmája nem teljes. A perfectum tagadó alakjait vagy az *evel* 'nem, nincs' szóval képezik, vagy a tagadó képzővel. A felszólító módban az *en* 'ne' tagadószó, illetve a *medaz* partikula, a feltételes módban az *ej* szócska használatos. A tagadó ige *e-s* alakjainak palatális variánsa is van, tehát *ej*, *em*, *ez* helyett *ej*, *em*, *ez*. Nyelvjárási alak az *ót* = *L ed*.

Az itt következő táblázatok bemutatják a teljes votják igeragozást. Ha a rag zárójelben van, ez azt jelenti, hogy az illető igealak ragos és ragtalan formában is használható az irodalmi nyelvben. A megadott párhuzamos alakok a mai irodalmi nyelvben szabadon váltakoznak. A votják nyelvjárásokban a bemutatottaktól eltérő igealakok is előfordulhatnak.

Ragozási minták

I. ragozás
mïnjïnj 'menni'

II. ragozás
dašanj 'készíteni'

Kijelentő mód

Jelen idő

Sg. 1. *mïniško*
2. *mïniškod*
3. *mïne*

dašaško
dašaškod
daša

Pl. 1. <i>m̄niškom(i)</i>	<i>dašaškom(i)</i>
2. <i>m̄niškodj</i>	<i>dašaškodj</i>
3. <i>m̄jno</i>	<i>dašalo</i>

Jövő idő

Sg. 1. <i>m̄jno</i>	<i>dašalo</i>
2. <i>m̄nod</i>	<i>dašalod</i>
3. <i>m̄noz</i>	<i>dašaloz</i>
Pl. 1. <i>m̄inom(i)</i>	<i>dašalom(i)</i>
2. <i>m̄inodj</i>	<i>dašalodj</i>
3. <i>m̄inozj</i>	<i>dašalozj</i>

Praeteritum

Sg. 1. <i>m̄ni</i>	<i>dašaj</i>
2. <i>m̄nid</i>	<i>dašad</i>
3. <i>m̄niz</i>	<i>dašaz</i>
Pl. 1. <i>m̄nimij</i>	<i>dašamj</i>
2. <i>m̄nidj</i>	<i>dašadj</i>
3. <i>m̄nizj</i>	<i>dašazj</i>

Perfectum

Sg. 1. <i>m̄niškem</i>	<i>dašaškem</i>
2. <i>m̄nem(ed)</i>	<i>dašam(ed)</i>
3. <i>m̄nem(ez)</i>	<i>dašam(ez)</i>
Pl. 1. <i>m̄niškemmi</i>	<i>dašaškemmi</i>
2. <i>m̄niŋllam(di)</i>	<i>dašallam(di)</i>
3. <i>m̄niŋllam(zj)</i>	<i>dašallam(zj)</i>

Felszólító mód

Sg. 2. <i>m̄n(i)</i>	<i>daša</i>
3. <i>me'd m̄noz</i>	<i>me'd dašaloz</i>
Pl. 2. <i>m̄ne(le)</i>	<i>dašale</i>
3. <i>me'd m̄nozi</i>	<i>me'd dašalozj</i>

Feltételes mód

Sg. 1. <i>m̄nišal</i>	<i>dašasal</i>
2. <i>m̄nišal(iđ)</i>	<i>dašasal(iđ)</i>
3. <i>m̄nišal(iž)</i>	<i>dašasal(iž)</i>

Pl. 1. <i>mīņšalmī</i>	<i>dašasalmī</i>
2. <i>mīņšaldī</i>	<i>dašasaldī</i>
3. <i>mīņšalzī</i>	<i>dašasalzī</i>

Tagadō ragozās

Kijelentō mōd

Jelen idō

Sg. 1. <i>ug mīņiški</i>	<i>ug dašaški</i>
2. <i>ud mīņiški</i>	<i>ud dašaški</i>
3. <i>ug mīņī</i>	<i>ug daša</i>
Pl. 1. <i>um mīņiške</i>	<i>um dašaške</i>
2. <i>ud mīņiške</i>	<i>ud dašaške</i>
3. <i>ug mīņo</i>	<i>ug dašalo</i>

Jōvō idō

Sg. 1. <i>ug mīņī</i>	<i>ug daša</i>
2. <i>ud mīņī</i>	<i>ud daša</i>
3. <i>uz mīņī</i>	<i>uz daša</i>
Pl. 1. <i>um mīņe(le)</i>	<i>um dašale</i>
2. <i>ud mīņe(le)</i>	<i>ud dašale</i>
3. <i>uz mīņe(le)</i>	<i>uz dašale</i>

Praeteritum

Sg. 1. <i>ej mīņī</i>	<i>ej daša</i>
2. <i>ed mīņī</i>	<i>ed daša</i>
3. <i>ez mīņī</i>	<i>ez daša</i>
Pl. 1. <i>em mīņe(le)</i>	<i>em dašale</i>
2. <i>ed mīņe(le)</i>	<i>ed dašale</i>
3. <i>ez mīņe(le)</i>	<i>ez dašale</i>

Perfectum

Sg. 1. <i>mīņiškimte(je)</i>	<i>dašaškimate(je)</i>
<i>evel mīņiškem</i>	<i>evel dašaškem</i>
2. <i>mīņīmtejed</i>	<i>dašamtejed</i>
<i>evel mīņem(ed)</i>	<i>evel dašam(ed)</i>
3. <i>mīņīmte(jez)</i>	<i>dašamte(jez)</i>
<i>evel mīņem(ez)</i>	<i>evel dašam(ez)</i>

Pl. 1. <i>mjiniškjntemj</i>	<i>dašaškjntemj</i>
<i>evel mjiniškemmj</i>	<i>evel dašaškemmj</i>
2. <i>mjinilltamte(dj)</i>	<i>dašalltamte(dj)</i>
<i>evel mjinilltam(dj)</i>	<i>evel dašalltam(dj)</i>
3. <i>mjinilltamte(zj)</i>	<i>dašalltamte(zj)</i>
<i>evel mjinilltam(zj)</i>	<i>evel dašalltam(zj)</i>

Felszólító mód

Sg. 2. <i>en mjn(i)</i>	<i>en daša</i>
3. <i>medaz mjn(i)</i>	<i>medaz daša</i>
Pl. 2. <i>en mjne(le)</i>	<i>en dašale</i>
3. <i>medaz mjne(le)</i>	<i>medaz dašale</i>

Feltételes mód

Sg. 1. <i>ej mjnjsal</i>	<i>ej dašasal</i>
2. <i>ej mjnjsal(id)</i>	<i>ej dašasal(id)</i>
3. <i>ej mjnjsal(iz)</i>	<i>ej dašasal(iz)</i>
Pl. 1. <i>ej mjnjsalmj</i>	<i>ej dašasalmj</i>
2. <i>ej mjnjsaldj</i>	<i>ej dašasaldj</i>
3. <i>ej mjnjsalzj</i>	<i>ej dašasalzj</i>

A létige

A létige ragozása a votjákban erősen hiányos. A következő alakjai vannak: *van* 'van', *val*, *vjlem* 'volt, voltak', *evel* 'nincs, nincsenek'. Ezek a szavak számban és személyben nem változnak.

A *lujnj* 'lenni, válni, történni; tud, képes, -hat/-het; szokott lenni; van; lehet' igenek teljes és szabályos ragozása van.

Igenevek

Főnévi igenév. Az igeék szótári alakja, képzője *-nj*. Példák: *G jujnj, šijnj ljiktim* 'enni, inni jöttünk', *potizj aranj* 'elmentek aratni', *MU tubijnj ug lo* 'felmászni nem lehet'.

Melléknévi igenév. A votjákban, a rokon nyelvekhez hasonlóan gazdag igenévi rendszer van. Az egyes igeveket nem mindig lehet pontosan meghatározni az ismert terminusokkal (pl. cselekvő, szenvedő, folyamatos, befejezett). Ezért az a gyakorlat alakult ki, hogy a melléknévi (és határozói) igeveket egyszerűen megszámozzák. A számozás természetesen eltérő lehet az egyes szerzőknél.

Egyes melléknévi igeneveknek tagadó alakja is van. Nem ritka jelenség a melléknévi igenevek főnevesülése.

A melléknévi igenevek jelzői vagy állítmányi szerepben használatosak, és mellékmondatot helyettesítő jelzői szerkezeteket is alkotunk velük (példákat l. a mondattani fejezetben).

1. Folyamatos, cselekvő melléknévi igenév. Képzője *-is* (I. ragozás), *-s* (II. ragozás). A képző az I. ragozásban az ige csonka (végmagánhangzó nélküli) tövéhez, a II. ragozásban az infinitívus (végmagánhangzós) tövéhez járul: *vetljni* 'jár': *vetliš* 'járó', *ižjnj* 'alszik': *ižiš* 'alvó', *mijnjnj* 'megy': *mijniš* 'menő', illetve *veranj* 'beszél': *veras* 'beszélő', *koranj* 'vág': *koraš* 'vágó'. Ez az igenév főnevesülhet is, pl. *djšetiš* 'tanár, tanító' (< *djšetjnj* 'tanít'), *užas* 'dolgozó, munkás' (< *užanj* 'dolgozik'), ilyenkor főnévként ragozható. Tagadó alakja is van: *-is-* + *-tem*, pl. *djštištem adami* 'bátortalan ember' (< *djštjnj* 'bátorkodik').

2. Befezett melléknévi igenév. Képzője *-em*, *-m*, kapcsolódási szabályai megegyeznek az *-is* képzős igenévével. Többnyire szenvedő értelemben használják, de cselekvő jelentése is lehet. Példák: *gijnj* 'szánt': *gijem busj* 'felszántott mező', *ljdžjnj* 'olvas': *ljdžem kniga* 'elolvasott könyv', *turnanj* 'kaszál': *turnam turjn* 'lekaszált fű', *lijktjnj* 'jön, érkezik': *lijktem kišnomurt* 'a megérkezett asszony', *vajjnj* 'hoz': *tone vajem murt gurtaz koškiz* 'a téged hozott ember hazament'.

Az *-em* képzővel alkotott szavak is főnevesülhetnek: *užanj* 'dolgozik': *užam* 'munka', *kuļnj* 'meghal': *kulem* 'halál'. Az *-em* képző az igeragozásban a perfectum képzésére használatos.

Tagadó alakja *-mte* képzővel alakul. Ez az infinitívusi (teljes) tőhöz kapcsolódik: *ljdžjntem kniga* 'el nem olvasott könyv', *kuļnj* 'elfog': *kuļjntem kion* 'el nem fogott farkas', *aranj* 'arat': *aramte čabej* 'learatatlan búza', *koranj* 'kivág': *koramte tiji* 'kivágatlan tölgy'. Ezzel a képzővel alakulnak a perfectum tagadó alakjai is.

3. Az *-ono/-no* képzős melléknévi igenevek általában szenvedők és szükséges, végrehajtandó cselekvést fejeznek ki. Az allomorfok kapcsolódási szabályai megegyeznek az *-is* képzőével. Példák: *eskerjnj* 'kivizsgál': *eskerono už* 'kivizsgálandó ügy', *kivaltjnj* 'vezet': *solen kivaltono kolžozez* 'az általa vezetett kolhoz (tkp. a kolhoz, amelyet neki kell vezetnie)', *korano pu* 'kivágandó fa', *gažanj* 'tisztel': *gažano djšetiš* 'tisztelt (tkp. tisztelendő) tanár'.

Tagadó alakja: *-ontem/-ntem*: *lukjnj* 'elválaszt': *lukontem ešjos* 'elválaszthatatlan barátok', *bjdestjnj* 'teljesít, elvégez': *bjdestontem už* 'elvégeztelen (elvégezhetetlen) munka', *čidanj* '(ki)bír': *čidantem peš nunal* 'kibírhatatlanul forró nap', *pogranj* 'kidől': *pograntem jubo* 'kidőlhetetlen oszlop'.

4. A *-mon* képzős melléknévi igenevek lehetőséget, megvalósíthatóságot fejeznek ki, mind aktív, mind passzív értelemben, pl. *gijjmon pijaš* 'legény, aki szánthat', *gijjmon intj* 'szántható hely', *lulo gondjirez kutjmon pejšuras* 'élő medvét megfogni képes vadász', *koramon nules* 'vágható erdő', *gažamon adami* 'tiszteletreméltó

ember', *ušjanj* 'dicsér': *ušjamon dišetskis* 'dicséretre méltó tanuló'. A *-mon* képzővel határozói igenevek is képezhetők.

5. Az *emjn/-mjn* képzős melléknévi igenevek a cselekvés eredményességét, befejezettségét fejezik ki és a mondatban a predikatívum szerepét töltik be: *busj giremjn* 'a mező fel van szántva', *tupatijnj* 'kijavít': *šures tupatemjn* 'az út ki van javítva', *šobirtijnj* 'le-, megterít': *žek šobirtemjn val* 'az asztal meg volt terítve', *turjn turnamjn* 'a fű le van kaszálva'. Ezek az alakok tulajdonképpen az *-em* képzős participium inessivus ragos alakjai.

Határozói igenév (gerundium). Képzői az infinitivusi tőhöz járulnak. A cselekvés egyidejűségét, előidejűségét, időtartamát, okát, eredményességét fejezik ki. Gyakran alkotnak (mondat értékű) igeneves szerkezeteket, ilyenkor saját bővítményeik lehetnek.

1. A *-sa* képzős gerundium egyidejűséget vagy előidejűséget fejez ki: *tuljs vujsa, tjlabordoos vuo* 'a tavasz megjöttével megjönnek a maradarak' (*vuinj* 'jön'); *dirtisa lidže* 'sietve olvas' (*dirtijnj* 'siet'); *šerekjasa vetle* 'nevetve megy' (*šerekjanj* 'nevet'); *vuž kiržanjostj kiržasa puke* 'rég dalokat énekelve ül' (*kiržanj* 'énekel'); *Kima korka pirisa, žek šerj pukšiz* 'Kima, a házba bemenvén, leült az asztalhoz'. A *-sa* képző gyakori az összetett igékben, l. szóösszetételek.

2. A *-tek* képző az előzőnek tagadó alakja: *kizjos virjtek sliša vito šundj žužamez* 'a fenyők mozdulatlanul állva várják a napfelkeltét' (*virijnj* 'mozog, mozdul'); *ma šujnj todjtek, so palenskiz* 'mit mondani nem tudván, ő eltávozott' (*tojnj* 'tud'); *dirtjtek lidže* 'nem sietve olvas'; *veraškjtek puke* 'szótlatlan (nem beszélgetve) ül'; *soos dorš vil mašinazes adžjtek ez koški* 'nem ment el tőlük, míg nem látta az új kocsjukat' (*adžijnj* 'lát').

3. A *-ku* (egy-nyelvjárásokban *-kj, -kō*) képzős határozói igenevek egyidejűséget, időtartamot, időpontot fejeznek ki, pl. *žeg araku, tuž peš val* 'rozaratáskor nagyon meleg volt'; *mon soje kolžoze minjiku adži* 'én őt a kolhozba menésemkor (mentemben) láttam'. Ehhez a gerundiumhoz személyragok is kapcsolódhatnak: *bertjikum mon kuž šuresez ortēi* 'hazatértemkor hosszú utat tettem meg' (*bertijnj* 'hazatér, visszatér'), *lukiškjikumj ed važiskj ni šunjt kiljn ton minjm* 'elválásunkkor nem fordultál már meleg szóval te hozzám' (*lukiškijnj* 'elválik').

4. A *-tož* (dial. *-tožj*) képzős igenevek a cselekvés időbeli határára utalnak: *žad'tož bžiz* 'elfáradásig futott' (*žad'ijnj* 'elfárad'); *užj birtož soos ožj turtškizi* 'munkájuk befejeztéig ők úgy igyekeztek' (*birijnj* 'befejez'); *gorode minjikumj, nuleskj vujož kiržanj* 'a városba mentünkben addig énekelünk, amíg az erdőbe értünk' (*vuijnj* 'jön, érkezik'). Néha ehhez a gerundiumhoz is kapcsolható személyrag: *žad'tožam užaj* 'elfáradásomig dolgoztam'.

5. A *-mon* képzős gerundium formailag megegyezik a 4. participiummal. Pl. *valamon veraz* 'érthetően mondta' (*valanj* 'ért'); *lidžjimon gožtemjn* 'olvashatóan van írva'; *žal'amon kuradže* 'sajnálatra méltóan szenved' (*žal'anj* 'sajnál'); *ta pijed užamon budem* 'a fiad felnőtt a dologra'.

6. Gerundiumnak tekinthetők a 2. melléknévi igenév állító és tagadó alakjának Instr. és Elat. ragos alakjai is (-*emen/-men*, -*emiš/-miš*, -*mtejen*, -*mteiš*). Ezek okot vagy egyidejűséget fejezhetnek ki, pl. *ti kešaškemen, mi umme em uše* 'kiabálásoktól nem tudunk elaludni' (*kešaškijni* 'kiabál'); *berdemeniz nomir verani ug bigati* 'sírásától semmit nem lehet mondani' (*berdijni* 'sír'), *Ološ kopamiš dugdiz* 'Aljosa abbahagyta az ásást' (*dugdijni* 'megáll, abbahagy').

Határozószók és névutók

A két szófaj összekapcsolását az indokolja, hogy a legtöbb határozószó és névutó névszók ragos alakjaiból keletkezett, igaz gyakran ma már nem használatos ősi ragokkal, valamint az is, hogy a két szófajt nem mindig lehet pontosan elhatárolni.

A határozószók között vannak (leíró szempontból) képzetlenek (*važ* 'korán', *tuž* 'nagyon', *iči* 'kevés', *ku* 'mikor', *tue* 'ma', *ber* 'későn', *čoš* 'együtt', *uno* 'sok' stb.) és képzetek (*tolbit* 'egész télen' ~ *tol* 'tél', *dasoj* 'tíz napig' ~ *das* 'tíz', *arskijn* 'egy évig' ~ *ar* 'év', *ogen* 'egyedül' ~ *og* 'egy', *žogen* 'gyorsan' ~ *žog* 'gyors', *kužmiš* 'teljes erőből' ~ *kužim* 'erő', *tatiš* 'innen' ~ *tatiŋ* 'itt', *ažlai* 'előre' ~ *až* 'első rész', *čuknaož* 'reggelig' ~ *čukna* 'reggel'). A példák egy részében jól láthatók a névszói esetragok. Határozószók képzésében egyes prefixumszerű partikulák is részt vehetnek: *koŋku* 'mindig' ~ *ku* 'mikor', *olokijtiš* 'valahonnan' ~ *kijtiš* 'honnan', *ogdijrlj* 'egy ideig' ~ *dijr* 'idő'.

Megemlítendő, hogy a votjákban a mellékneveket is lehet határozószóként használni: *čeber* 'szép, szépen', *žog* 'gyors, gyorsan', *umoj* 'jó, jól' stb.

A határozószók egy részét lehet fokozni: *ežjt* 'kevés' ~ *ežjtges/ežjtgem* 'kevesebb', *kall'en* 'csendesén, lassan' ~ *kallenges/kallengem* 'csendesebben, lassabban', *kemalés no kema* 'régés-régen, a legrégebben', *kjđokjnles no kjđokjn* 'nagyon távol, a legtávolabb'.

A névutók között szintén vannak képzetlenek (*ponna* 'számára, részére', *šarjś* '-ról/-ről') és képzetek (*uljŋ* 'alatt', *uljś* 'alól', *ule* 'alá', vö. *ul* 'alsó (rész)'; *viljŋ* 'felett', *viljś* 'felül, -ról/-ről', *vjle* 'fölé, -ra/-re', vö. *vjl* 'felső rész, felület'). A névutókhöz személyragok is kapcsolódhatnak, ilyenkor a birtokos ragozás eset- és személyragjai használatosak: *vjlam* 'rám', *vjlad* 'rád', *vjlaz* 'rá'; *Ivan piosse as šeraz nuiz* 'Iván a fiait magával hozta'; *ton as šarištjđ verad inj* 'te magadról beszéltél már'. Ha a névutó birtokragos főnévhez kapcsolódik, a személyrag áttevődik a névutóra, pl. *ukno uljŋ* 'ablak alatt' ~ *ukno ulam* 'ablakom alatt'.

A névutós névszó általában nominativusban áll: *pukon viljŋ* 'széken', *ton šamen*

'szerinted', *ti kad* 'mint te, hozzád hasonlóan'. Néha a névutó valamilyen függő esetet vonz, pl. *tonen seren mon pojezdles kiľi* 'miattad (Instr.) én a vonatról lemaradtam'.

Egyéb szófajok

A kötőszavakat, partikulákat, onomatopoeitikus és indulatszavakat soroltam ebbe a csoportba.

A mai votják irodalmi nyelvben számos kötőszó használatos. Ezek részben idegen eredetűek (tatár, orosz), részben másodlagosan keletkeztek partikulákból, névmásokból, határozószókból vagy igenevekből.

Mellérendelő kötőszavak: *no* 'és, is, pedig, de', *sobere* 'azután', *soin ik* 'ezért', *no... no* 'is...is', *gine...no, gine evel...no* 'nemcsak..., hanem...is', *jake...jake* 'vagy...vagy', *olo...olo* 'vagy...vagy', *noš* 'de, pedig, mégis' stb.

Alárendelő kötőszavak: *ku, kuke* 'amikor', *bere* 'azután hogy, ha', *dirja* 'amikor; ha', *ke* 'ha', *šujša* 'hogy (célhatározói)', *ke no* 'bár, ha...is', *ozi ke no* 'bár; annak ellenére, hogy', *budto* 'mintha'.

A partikulák, rámutató, nyomatékosító, kiemelő vagy kérdő szerepben, különösen a beszélt nyelvben gyakoriak. Sokszor szünetet kitöltő, vagy érzelmi funkciójuk van, ilyenkor pontos jelentésük nehezen adható vissza.

Gyakrabban használt partikulák: *taii* 'íme' (rámutató); *no* 'is, szintén, hát', *ik* 'hisz(en), hát, tehát, nos, aztán', *uk* 'hiszen', *inii, ni* 'már', *na* 'még' (erősítő); *ben* 'igen' (állító); *-a, -te* '-e, vajon' (kérdők); *pe* 'azt mondja' stb.

A votjákban sok onomatopoeitikus (hangutánzó-hangfestő) szó van, ezek gyakran ikerszavak, szófaji hovatartozásuk a szövegösszefüggéstől, a konkrét helyzettől függ. Példák: *kijštir-kwaštir* (zörgés, susogás hangja), *kijštir-kwaštir karini* 'susog, suhog, csobog', *lip-lip* 'tip-top', *val lip-lip vamišja* 'a ló nyugodtan (egyenletesen) megy', *lip-lip žadini* 'kimerültségig elfárad', *lip-lip luini* 'megnyugszik', *pidze lip-lip logile* 'lábával topog (taktusra)' stb.

Onomatopoeitikus eredetűek az indulatszavak is.

A szókészlet gyarapítása

Szóképzés

Itt csak az irodalmi nyelv néhány fontosabb képzőjét sorolom fel.

Főnévképzők

-*ljik* (elvont főneveket képez főnevekből és mellénevekből): *vinljik* 'testvériség' (*vin* 'öcs'), *zemljik* 'igazságosság' (*zem* 'igazság'), *muskjtljik* 'nedvesség' (*muskjt* 'nedves'), *duntemljik* 'olcsóság' (*duntem* 'olcsó').

-*či* (foglalkozásneveket képez főnevekből): *vuzči* 'eladó, kereskedő' (*vuz* 'áru'), *arganči* 'harmonikás' (*argan* 'harmonika').

-*es* (eszköz- és testrészneveket képez főnevekből és igékből): *kutes* 'csép' (*kutinj* 'megfog, elfog'), *val'es* 'ágy' (*val'inj* 'kiterít, ágyat vet'), *urdes* 'oldal' (*urd* 'borda, széle').

-*on/-n* (elvont főnevet képez bármely igéből): *veraskon* 'beszélgetés' (*veraskinj* 'beszélget'), *uzjrm'on* 'meggazdagodás' (*uzjrm'ini* 'meggazdagodik'), *šijon-juon* 'ételtal', evés-ivás' (*šijinj-juinj* 'eszik, iszik'), *viš'on* 'betegség' (*viš'ini* 'betegeskedik').

-*et* (deverbális főnévképző, a cselekvés tárgyát, eredményét jelöli): *juritet* 'támogatás, segítség' (*juritinj* 'segít'), *luket* 'rész, darab' (*lukinj* 'feloszt, darabol'), *žitet* 'teher' (*žitinj* 'felel').

-*em/-m* (elvont főnevet képez igéből, azonos a participiumok egyik képzőjével): *pukem* 'ülés' (*pukinj* 'ül'), *veram* 'beszéd' (*veranj* 'beszél'), *piž'em* 'sült' (*piž'ini* 'süt').

-*os* (ritka deverbális főnévképző): *vandos* 'levágásra szánt marha' (*vand'ini* 'levág'), *kivaltos* 'fegyver' (*kivaltinj* 'vezet'), *vjros* 'modor; erkölcs, szokás' (*vjrijnj* 'mozog').

Melléknévképzők

-*o* (gyakori képző, valamivel való ellátottságot fejez ki): *jelo* (*skal*) 'tejelő (tehén)' (*jel* 'tej'), *šudo* 'boldog' (*šud* 'boldogság'), *kužmo* 'erős' (*kužim* 'erő'), *gordo-gordo* 'vöröses' (*gord* 'vörös').

-*tem* (produktív fosztóképző): *vutem* 'víztelen' (*vu* 'víz'), *šurtem* 'szarvatlan' (*šur* 'szarv'), *šudtem* 'boldogtalan' (*šud* 'boldogság').

-*es* (főnevekből és onomatopoeitikus szavakból képez melléneveket): *šeremes* 'nevetséges' (*šerem* 'nevetés'), *ulla'es* 'lejtős' (*ulla'n* 'le, lefelé'), *žingres* 'csengő' [*žingrj* 'csing (hangutánzó szó)].

-*eš* (ritka képző): *vireš* 'véres' (*vir* 'vér'), *deriješ* 'sáros' (*deri* 'sár').

-*ales* (ritka képző, a tulajdonság kisebb mértékét fejezi ki): *vožales* 'zöldes' (*vož* 'zöld'), *čjrsales* 'savanykás' (*čjrs* 'savanyú'), *pašk'itales* 'kissé széles' (*pašk'it* 'széles').

-*mit* (az előzőhöz hasonló funkciójú ritka képző, színnevekhez járul): *purjš'mit* 'szürkés' (*purjš* 'szürk'), *vož'mit* 'zöldes' (*vož* 'zöld'), *šed'mit* 'feketés' (*šed* 'fekete').

Igeképzők

1. Deverbális igeképzők. A deverbális igeképzők segítségével a cselekvés lefolyásának módját, illetve a cselekvőnek a cselekvéshez való viszonyát lehet kifejezni. A votjákban az igei aspektus kategóriájával nem számolhatunk, de képzők segítségével ki lehet fejezni, hogy pl. egyszeri, tartós vagy ismétlődő cselekvésről van-e szó.

Pl. *vamištjini* '(egyet) lép' ~ *vamišjani* 'lépdel, lépeget'
šontjini 'legyint' ~ *šontiljini* 'legyintget, lenget'
šokištinjini 'sóhajt' ~ *šokištiljini* 'sóhajtozik'

-lĭ- (a legáltalánosabb gyakorító, rendszeres, ismétlődő cselekvést kifejező képző): *gĭrĭljini* 'rendszeresen szánt, szántogat' (*gĭrĭni* 'szánt'), *kuštĭljini* 'kidobál, kihajgál' (*kuštĭni* 'kidob, kihajít'), *košĭljini* 'parancsolgat' (*košĭni* 'parancsol').

-lla- (funkciója az előzőével megegyezik, -a- tövű igekekhez járul): *loballani* 'röpköd' (*lobani* 'repül'), *verallani* 'rendszeresen beszél, mondogat' (*verani* 'beszél, mond').

-lĭ- (műveltető ige képzője): *gožtĭjini* 'leirat' (*gožtĭni* 'leír'), *užatĭjini* 'dolgoztat' (*užani* 'dolgozik'), *vetĭljini* 'járat' (*vetĭni* 'jár').

-škĭ-, ĭškĭ-, -skĭ- (visszaható ige képzői): *dišaškĭjini* 'felöltözik' [*dišani* 'felölt, felvesz (ruhát)'], *čupaškĭjini* 'csókolódzik' (*čupani* 'csókol'), *veraškĭjini* 'beszélget' (*verani* 'mond, beszél'), *dišetĭskĭjini* 'tanul' (*dišetĭni* 'tanít'), *buĭgatiškĭjini* 'megnyugszik' (*buĭgatijini* 'megnyugtat'), *vuriškĭjini* 'varrogat' (*vurĭni* 'varr').

-emjaškĭ-, -mjaškĭ- (a cselekvés kisebb mértékét, fiktív cselekvést vagy a cselekvő szerénységét fejezik ki): *užamjaškĭjini* 'úgy tesz, mintha dolgozna, dolgoztat' (*užani* 'dolgozik'), *aramjaškĭjini* 'úgy tesz, mintha aratna, aratgat' (*arani* 'arat'), *ižemjaškĭjini* 'úgy tesz, mintha aludna', *zoremjaške* 'épphogy esik (az eső), esegat'.

2. Vegyes igeképzők. Ezek a képzők többnyire mind igekekhez, mind névszókhoz járulhatnak.

-ĭ-: *zorĭjini* 'esik (az eső)' (*zor* 'eső'), *vižĭjini* 'átmegy' (*viž* 'hid').

-a-: *ńimani* 'nevez' (*ńim* 'név'), *vuzani* 'elad' (*vuz* 'áru'), *badžĭmani* 'magnagyobodik' (*badžĭm* 'nagy'), *jĭgani* 'kopog, üt' (*jĭg-jĭg* (hangutánzó szó) 'kop-kop').

-ma-: *gordmanĭ* 'bevörösít' (*gord* 'vörös'), *vožmanĭ* 'vár' (*vožĭni* 'tart, tartalmaz').

-mj-: *izmĭjini* 'megkövesül' (*iz* 'kő'), *viľmĭjini* 'megújul' (*viľ* 'új'), *vižtemĭjini* 'elbultul' (*vižtem* 'ostoba').

-dĭ-: *viľdĭjini* 'megújít, rekonstruál' (*viľ* 'új')

-žĭ-: *ulžĭjini* 'feléled' (*ulĭjini* 'él')

-na-: *kortnanĭ* 'felszerszámoz' (*kort* 'vas')

-tĭ-: *gožtĭjini* 'ír' (*gož* 'vonal, vonás'), *žukirtĭjini* 'csikorog' (*žukir* hangutánzó szó)

-štĭ-: *kĭnjštĭjini* 'pislog' (*kĭnjĭni* 'behunyja a szemét').

Szöösszetétel

Az összetett főnevek között gyakoriak a mellérendelő összefoglaló összetételek, amelyek valamely általános dolgot vagy fogalmat alkotórészei segítségével fejeznek ki, pl. *imnir* 'arc' (*im* 'száj' + *nir* 'orr'), *šudbur* 'szerencse, boldogság' (*šud* 'boldogság' + *bur* 'jó'), *anaj-ataj* 'szülök' (*anaj* 'anya' + *ataj* 'apa'), *čipj-kureg* 'baromfi' (*čipj* 'csirke' + *kureg* 'tyúk').

Alárendelő főnévi összetételek: *pešataj* 'nagyapa' (*peres* 'öreg' + *ataj* 'apa'), *peškijl* 'tífusz; láz' (*peš* 'forró' + *kijl* 'betegség'), *vajobjž* 'fecske' (*vajo* 'kettős' + *biž* 'farok').

Összetett mellénevek: *šedales-liz* 'sötétkék' (*šedales* 'feketés' + *liz* 'kék'), *liz-mijt-purjš* 'kékes-szürke' (*lizmijt* 'kékes' + *purjš* 'szürke'), *uljino-viljino* (*korka*) 'egyelemeles (ház) (tkp. aluli-felüli ház)'.
Összetett igék: *šudjini-šerekjani* 'szórakozik' (*šudjini* 'játszik' + *šerekjani* 'nevet'), *šijni-jujini* 'eszik-iszik' (mellérendelők); *kuradžini* 'szenved' (*kur* 'rossz, gonosz' + *adžini* 'lát').

Az összetett igék speciális típusát alkotják az ún. kettős igék, amelyek *-sa* képzős gerundiumból és egy másik ige ragozott alakjaiból állnak, pl. *korasa biđtini* 'kivág (fát) (tkp. vágva befejez)', *žuasa birjini* 'leég (tkp. égve elpusztul)', *pegžisa koškini* 'elmenekül (tkp. menekülve elmegy)'. Ezekben tehát az első komponens hordozza az alapjelentést, a második pedig a cselekvés perfektivitását fejezi ki, s egyben a cselekvő számát, személyét, valamint az időt és a módot.

Összetett igéknek tekinthetők az újabb igei átvételek az oroszból: ezekben az orosz ige változatlan infinitivusa mellett a *karjini* 'tesz, csinál' igét ragozzák segédigeként, pl. *d'iktovat karjini* 'diktál'.

MONDATTANI VÁZLAT

Mondatrészek

Alany. Alanyként állhat főnév, névmás és más főnévként használt szó. Az alany többnyire nominativusban áll és kapcsolódhatnak hozzá birtokos személyragok is és a determinatív szerepű *-ez* végződés, pl. *pi turna* 'a fiú kaszál', *soos turnalo* 'ők kaszálnak'; *pimj dišetske* 'fiunk tanul'; *badžimez pije zavodjn uža, pičijez kolyozjn* 'a nagyobbik fiam gyárban dolgozik, a kisebbik kolhozban'. Az alany lehet Instr.-ban is, ilyenkor az Instr. két alany összekapcsolására szolgál: *niļin pijen gorode koškizj* 'a lány és a fiú a városba ment'. Mint a példából is látható, ilyen esetekben értelmi egyeztetés van, tehát az ige többes számban áll. Speciális formája az alannak az esetrág és többes jel kombinációja, itt az esetrág valahova tartozást, a többes jel pedig kollektivitást fejez ki, pl. *otjn kutsaško kolyozišjos* 'ott csépelnek a kolhozbeliek (Elat. + Pl.)'; *asmelenjos gironzes bidestizj* 'a mieink a szántást befejezték (Gen. + Pl.)'. Az infinitívus is lehet alany: *tiledjn užani tuž kapči* 'veletek dolgozni nagyon könnyű'.

Állítmány. Az állítmány lehet igei és névszói. Az igei állítmány számban és személyben egyezik az alannal, pl. *ton otjn turnad val* 'te ott kaszáltál (vala)', *ti gorodiš bertillamdj* 'ti visszatértetek a városból', *so gjre* 'ő szánt', *pjos dišetsko* 'a fiúk tanulnak'. Előfordul az értelmi egyeztetés is: *B šemjaed zel'ozē* 'családod gyalázni fog(nak)'.

Névszói állítmányként állhat főnév, melléknév, számnév, igenév és határozószó is, pl. *viznan ner kuž* 'a horgászbot hosszu', *so dišetis* 'ő tanár', *mi dorišen čupči šur kiđokjn* 'tőlünk a Csepca folyó messze van', *so knigajez liđžono* 'ezt a könyvet el kell olvasni'.

A névszói állítmányt rendszerint csak számban egyeztetjük az alannal: *magazinlen uknoosiz badžimes* 'a bolt ablakai nagyok', *soos udmurtjos* 'ők votjákok'.

A névszói állítmány jelen idejű alakjai a létige nélkül állnak, pl. *ton udmurt-a?* 'te votják vagy?', *mon taťjn šer murt* 'én idegen vagyok itt'. Múlt időben a *val* 'volt' igealak használatos minden személyben és számban: *tjnad brated soku stud'ent val* 'bátyád akkor egyetemi hallgató volt', *tolon bertono val* 'tegnap haza kellett térni', *Nazarlen šinniz no načar val* 'Nazar szeme is gyenge volt'.

A névszói állítmány mellett segédigeként használható a *hujnj* 'lesz, van, szokott

lenni' ige is: *mynam brate agronom luoz* 'bátyám agronómus lesz', *zor bere omjř čilkjt luiz* 'eső után a levegő tiszta lett', *ošmeslen vuez kotku čilkjt, juzmjť lue* 'a forrás vize mindig tiszta, hűvös (szokott lenni)'.
Önálló, létezés, birtoklást kifejező használatban a *van* 'van' ige is lehet állítmány: *ta gurtjř odig motor njľ van* 'ebben a faluban egy szép lány van', *tjřnad pinaljosd van* 'neked vannak gyermekeid', *ášmelen tros užášjosmj van* 'nekünk sok munkásunk van'. Mint az utóbbi példákból látható, a votjăkban a 'nekem van...' szerkezetet a magyarhoz hasonlóan fejezik ki: birtokos Gen.-ban + *van* + személyragos birtok. E szerkezet tagadó alakja az *evľ* 'nincs' szóval alakul.

Tárgy. A tárgy lehet ragtalan vagy ragos. Ragtalan a határozatlan tárgy: *gozťet gozťo* 'levelet fogok írni', *vumurt so abilj šote majtal* 'a viziszellem a bábának szappant ad', *das kilometr pjdjř minono* 'tíz kilométert gyalog kell menni'. Acc. ragos a tárgy, ha határozott. Mindig határozott a személyragos tárgy, pl. *bašte majtalze* 'fogta a szappánát', *kin so tjřpjiez pogjřtoz, solj njľme šoto – šuem ekšej*. 'aki kidönti ezt a tölgyet, annak adom a lányomat – mondta a császár', *ažtemlės umoj užamze en vitj* 'a lustától jó munkát ne várj', *ta žurnalez ljďžj* 'olvasd ezt a folyóiratot'.

Tárgy lehet az infinitívus is: *tros mediškod leštjřnj* 'sokat akarsz tenni'.

Határozó. A votjăkban a határozó kifejezésére lényegében ugyanazok a nyelvi eszközök állnak rendelkezésre, mint más finnugor nyelvekben. Tehát kifejezhető ragos és névutós főnévvel, melléknévvvel, határozószóval és igenevekkel, pl. *Kima sjle ukno dorjř* 'Kíma az ablak mellett áll', *so tatjř užaz* 'ő itt dolgozott', *ataj gorodjř važ bertiz* 'az apa korán visszatért a városból', *piři Maša no uzijanj mjne* 'a kis Mása is megy aprézni', *so žeč lešte* 'ő jól megcsinálja', *mumjtek kjľi* 'anya nélkül maradtam', *užatek kwaž ug šot* 'munka nélkül isten nem ad (semmit)', *berdjsa, kjřžasa gjři* 'sírva, énekelve szántottam', *čuknaož kjřtštkiz šuldjřjaškon* 'reggelig folytatódott a mulatozás'.

Jelző. Jelzői szerepben melléknév, névmás, melléknévi igenév, számnév és főnév állhat, pl. *teďđ derem* 'fehér ing', *paškjt uram* 'széles utca', *sjče čorig* 'ilyen hal', *ukmjseti klass* 'kilencedik osztály', *pu korka* 'faház'.

A jelzőt a jelzett szóval általában sem számban, sem esetben nem egyeztetik, pl. *pallan šinmjřnj* 'bal szemével', *ljz kjřšetjostek* 'kék kendők nélkül'.

A melléknévi jelző alkalmanként felveheti a többes szám jelét, s akkor is ragoz-zuk, ha az -ez determinatív végződéssel van ellátva: *paškjtes uramjos* 'széles utcák', *veraškštemeš vorgoronjos* 'hallgatag (nem beszélő) férfiak', *burjřnj šinmjřnj* 'jobb szemével'.

Számnév után a főnév többnyire egyes számban áll, de a mai nyelvben előfordul a többes szám is. *kwiň nil ~ kwiň njľjos* 'három lány', *og daso nunal ~ og daso nunaljos* 'kb. tíz nap'.

A birtokos szerkezetben a birtokos Gen.-ban vagy (ha a birtok a mondat tárgya) Abl.-ban áll, a birtokszóhoz pedig birtokos személyragok járulnak. Gen.-ban áll

a személyes névmás is, ha birtokost fejez ki, használható azonban helyette a ragozatlan *as* 'saját' szó, vagy a visszaható névmás birtokos esete is. A személyes névmási birtokos használata nem kötelező. Példák: *djšetišlen knigaosiz* 'a tanár könyvei', *gurtlen pumiz* 'a falu vége', *(solen) viņiz* '(az ő) öccse', *(tilad) busidj* '(a ti) mezőtök', *as pijezi* 'a saját fiának', *aslad korkajed* 'a te (saját) házad' *asmeleš školames* 'a mi iskolánkat'. A birtokviszony jelöletlen is lehet. *ošmes vu* 'forrásvíz', *žek kuk* 'az asztal lába, asztalláb', *korka es* 'a ház ajtaja, házajtó' stb.

Szórend

A votjákban a szórend szabad. Az alany általában a mondat első felében helyezkedik el, az állítmány pedig gyakran áll a mondat végén, a tárgy és a határozók tehát a két fő mondatrész között helyezkednek el, pl. *Miħajlov važ čukna ik užašjos dori lįktiz*. 'Michajlov kora reggel odament a munkásokhoz'. Ez a szórend természetesen változhat. A kontextustól, a logikai hangsúlytól, a mondatok jellegétől függően az állítmány állhat a mondat elején is, az alany pedig a végén, a tárgy és a határozók az állítmány után stb., különösen a kérdő, felszólító és felkiáltó mondatokban. A párbeszédes szövegekre még inkább jellemző a kötetlen szórend.

Fontos szabály, hogy a jelző megelőzi a jelzett szót. Ennek betartása azért fontos, mert egyes esetekben a szórend megfordításával a jelzős szerkezet predikatív szerkezetté válik: *kort usj* 'vas borona' ~ *usj kort* 'a borona vas', *liž kišet* 'kék kendő' ~ *kišet liž* 'a kendő kék'.

Megemlítendő még, hogy a tagadó ige alakjai is mindig prepozitív helyzetben állnak: *ug užalo* 'nem dolgoznak', *ež užale* 'nem dolgoztak' *evl giřem* 'nem szántott', *en turna* 'ne kaszálj', *medaz koški* 'ne menjen el'.

Igeneves szerkezetek

A mondatban bővítményi szerepet betöltő igeneveknek lehetnek saját bővítményeik is. Az ily módon keletkezett igeneves szerkezetek funkcionálisan a mellékmondatokkal egyenértékűek, formailag azonban eltérnek tőlük, mert nem lehet bennük verbum finitum és kötőszó nélkül kapcsolódnak a mondat többi részéhez. Az igeneves szerkezetek többnyire két cselekvés egymással való kapcsolatát, időbeli viszonyait, okozati összefüggését stb. fejezik ki. Egy mondatban több igeneves szerkezet is lehet, pl. *gorodjš tolon lįktem inženier, užze liņšorož bįdestijsa, gurte*

benzinli koškiz 'a városból tegnap érkezett mérnök, délig elvégezvén a munkáját, elment a faluba benzinért = a mérnök, aki tegnap érkezett a városból, mivel délig elvégezte a munkáját, elment a faluba benzinért'.

Igeneves szerkezetek alkothatók az igenevek mindhárom fajtájából. Főnévi igenévből: *ta užež žog bjeđestjnj ponna, tros kužim kule luoz* 'ennek a munkának gyors elvégzéséhez (hogy ezt a munkát gyorsan elvégezhessek), nagy erőfeszítésre lesz szükség', *mi tatčj ljkim umoj užanj viljś* 'mi ide jöttünk a jó munkáért = azért jöttünk ide, hogy jól dolgozzunk'.

Melléknévi igenévből: *šerpala učkiz no urobo dorjn sjiš ad'amijez adžiz Oleksan* 'O. oldalra nézett és meglátta a szekér mellett álló embert (az embert, aki a szekér mellett állt)', *vukojs bertem Oddo valze juske* 'a malomból visszatért O. kifogja a lovát (O., aki visszatért a malomból...)', *pinaljos koškem bere, tatjn mežmit luiz* 'a gyerekek elmente után (miután a gyerekek elmentek), unalmas lett itt', *sobrañije bjrem bere, kaljk koškiz* 'a gyűlés befejezése után (miután a gyűlés befejeződött), a nép elment'.

Határozói igenévből: *nunalbjt šekjt meškostj žutjasa žadžiz Mikvor Pedor* 'egész nap nehéz zsákokat emelgetve (mivel egész nap nehéz zsákokat emelgetett), M. P. elfáradt', *Ivan tatčj ljkiku, mi pičies na val* 'I. ideérkeztek (amikor I. ideérkezett), mi még kicsik voltunk', *pime dišetskjnj nujkum, vedra duren kištem kad' zoriz* 'fiamat tanulni vivésemkor (amikor a fiamat tanulni vittem), esett, mintha dézsából öntötték volna', *ton nuleskj vujtož, so gurtaz luoz inī* 'a te erdőbe érésedig (mire elérsz az erdőig), ő már otthon lesz', *ti dorjn kjiškjmon kešaškiz* 'hozzátok elhallatszón kiabált = úgy kiabált, hogy elhallatszott hozzátok'.

Összetett mondatok

A mondatokat szerkezetük szerint egyszerűekre és összetettekre oszthatjuk. Az összetett mondatok nevüknek megfelelően több tagmondatból állnak. A két típus között helyezkednek el az igeneves szerkezetekkel bővített mondatok, amelyek funkcionálisan az összetett, formailag az egyszerű mondatokhoz állnak közel.

Az összetett mondatok tovább oszthatók mellérendelt és alárendelt mondatokra. A mai votják irodalmi nyelvben fellelhetők a mellé- és alárendelt mondatok más nyelvekből is ismert típusai. Mellérendelt mondatok: *kwaž zoriz no, turjn vožektiz* 'az eső esett, és a fű kizöldült', *gužem nunaljos kužeš luo, a ujjos vakčijes* 'nyáron a nappalok hosszúak szoktak lenni, az éjjelek pedig rövidek', *šutetskono val no, dij evel* 'pihenni kellene, de nincs idő', *umme usjnj ug luj: to puñjos uto, to jegitjjs kjržalo* 'nem lehet elaludni: vagy a kutyák ugatnak, vagy a fiatalok énekelnek'.

Alárendelt mondatok: *kinlen praktikajez badžim, solen užež no voljt mjne* 'aki-

nek nagy a gyakorlata, annak a munkája is simán megy' (jelzői mellékmondat); *adamilen kiče súlmjz, siče ik užez no* 'amilyen az embernek a szíve, olyan a munkája is' (jelzői mellékmondat); *ton važ valad, kin luono tijnđ* 'korán megértetted, kivé kell lenned' (tárgyi mellékmondat); *kijin tolon giridj, otin ik vožmano luodj* 'ahol tegnap szántottatok, ott kell vármotok' (helyhatározói mellékmondat); *kuke šunjt luiz, soku čoriganj minomj* 'amikor meleg lesz (lett), akkor megyünk halászni' (időhatározói mellékmondat); *pinaljos korkan evel dirja, mon khiga ljdžisko* 'amikor a gyerekek nincsenek otthon, könyvet olvasok' (időhatározói mellékmondat); *šundj žužaz ke no, kijin kezjt val na* 'bár a nap már felkelt, kint még hideg volt' (megengedő mellékmondat); *už bordj kutskid ke, soje odno ik bđestinj tjršj* 'ha hozzáfogtál a munkához, igyekezz azt feltétlenül elvégezni' (feltételes mellékmondat).

Vannak a votjában kötőszó nélküli összetett mondatok is, amelyek hol az alárendelt, hol a mellérendelt mondatokhoz állnak közel, pl. *brigadaos šezizes gine oktjša-kaltjša vuizj, višs zorinj kutskid* 'a brigádok éppen csak befejezték a zab betakarítását, újra esni kezdett', *juž viłti valen vetlizi, sokem so jun val* 'a hókérgen lóval jártak, annyira szilárd volt'.

SZÖVEGEK

Nyelvgyakorlatok

1.

Урамын пумиськон

- Љечбур!
- Љечбур!
- Кыће-мар улйськод?
- Тау, умой.
- Тон удмурт-а?
- Өвёл, мон венгр.
- Удмурт сямен вераськиськод-а?
- Көнә ке кыл гинэ тодйсько.
- Ма кариськод татын?
- Мон стипендиат. Удмурт кылэз, удмурт калык сямьёсыз но калык творчествоез дышетйсько.
- Ку вуид?
- Кык арня талэсь азьло, эшшо толэзь пала татын уло на.
- Кыззы кельше удмурт музеймын?
- Туж умой, только өжытак кезытгес.
- Нош али кытчы мынйськод?
- Университетэ, удмурт кылья кафедрае. Одйг эше ужа отын. Сое адземе потэ. Только уг тодйськи, кытын университет.
- Красногеройской урамын. Мон но отчы мынйсько. Љош мыном!
- Автобусэн-а мыномы, пудэн-а? Автобус билет коняен?
- Вить копейкаен, но автобусэн ум мынэ, университет татысен кыдёкын өвёл.

* * *

Uramin pumiškon

- Žečbur!
- Žečbur!
- Kiče-mar uliškod?
- Taų, umoj.
- Ton udmurt-a?
- Ewel, mon vengr.
- Udmurt šamen veraškiškod-a?
- Keņa ke kıl gine todiško.
- Ma kariškod tatın?
- Mon stipendiat. Udmurt kilez, udmurt kalik šamjosiz no kalik tvorčestvojez dišetiško.
- Ku vuid?
- Kijk arņa taleš azlo, eššo tolež pala tatın ulo na.
- Kįžį kelše udmurt muzjemın?
- Tuž umoj, tolko ežįtak kežįtges.
- Noš ali kįtį mįniškod?
- Univeršitete, udmurt kįlja kafedraje. Odig eše uža otın. Soje adžeme pote. Tolko ug todiškį, kįtįn univeršitet.
- Krasnogerokoj uramın. Mon no otį mįniško. Čoš mįnom!
- Avtobusen-a mįnomį, puden-a? Avtobus bilek keņajen?
- Vit kopekajen, no avtobusen um mįne, univeršitet tatışen kįdokįn ewel.

2.

Гуртын

- Žečбуресь, агай!
- Žeчбуресь!
- Мон татын сьөр мурт. Али гинэ вуи. Мыным школае мыныны кулэ. Кызы отчы вуоно?
- Сьөр адыми? Кытысь лыктїд?
- Мон венгр, Венгриысь лыктї.
- Ми дорын нош ма кариськод?
- Вашкала кырзаньсьез, выжыкылъсьез люкасько. Кырзаны-вераны быгатїсьсьез, выжыкыл мадїсьсьез уд-а тодїськы?
- Тодїсько, туклячие туж усто кырза-вера.
- Кызы нимыз?
- Такьян апай шуо, татын артысь урамын улэ.
- Тау, ветло-ятэ со доры. Нош кызы шедьтоно школаез?

- Школамы кыдѣкын. Мын шонерак магазин дорозь, отын эшшо кинлэс ке юалод.
- Бадзым тау. Зеч луэ!
- Зеч лу!

* * *

Gurtin

- *žebures, agaj!*
- *žebures!*
- *Mon tatijn šer murt. Alī gine vui. Mīnijm školaje mīnijni kule. Kīžī otčī vuono?*
- *Šer adami? Kītīs līktid?*
- *Mon vengr, Vengriīs līkti.*
- *Mi dorin noš ma kariškod?*
- *Vaškala kīržanjosiz, vižikiljosiz lukaško. Kīržani-verani bigatišjosiz, vižikil ma-dišjosiz ud-a todiški?*
- *Todiško, tuklačije tuž usto kīrža-vera.*
- *Kīžī nīmiz?*
- *Takjan apaj šuo, tatijn artīs uramīn ule.*
- *Tau, vetlo-jate so dorj. Noš kīžī šed'tono školajez?*
- *Školamī kīd'okīn. Mīn žoņerak magažin dorož, otīn eššo kinlēs ke jualod.*
- *Badžīm tau. žeč lue!*
- *žeč lu!*

3.

Куноын

Венгер адыми куное лыктэ удмурт семьяе.

- Кузё: Зечен-а вуид? Чаль та пала, пуксы. Тау лыктэмед понна. (Возьматэ ас семьяыстыз адымиосыз.)
Таиз кузпалэ. Пинальёсы; Петя пие дас кык арес, пичи нылы Валя тямыс арес.
- Куно: Тодматскеммылы шумпотйсько. Көнжетй классын дышетско пинальёсыд?
- Кузё кышно: Пие витетйын, нылы кыкетйын.
- Кузё: Вуэмедлы шумпотыса көня ке вина юом. Тазалыкед понна!
- Кузё кышно: Мон жуко мильмыен утялтйсько. Та удмурт калык сиён. Ческыт мед кошкоз!
(Сиё, юо, куспазы верасько.)

- Кузё: Кыззы татын дырдэ ортчытйськод?
 Куно: Университетын вал, библиотекае вуылй, собере гуртъёстй ветлй.
 Удмурт кырзанысьсоз октй, кона ке чебер пужыятэм дйсьёс басытй.
 Кузё: Азыланаз ма карыны малпаськод?
 Куно: Театре мынысал вылэм, зэмос удмурт спектакль учкеме потэ. «Итал-
 мас» ансамбльлэсь концертсэ но адзысал вылэм. Бёрысьгес Казане
 мыныны малпасько, отысь библиотекаын ужан понна. Тау сюдэмды-
 лы-сектамдылы, быдэс семьядылы мылкыд карисько бадзым шуд!

* * *

Kunojn

Venger ad'ami kunoje likte udmurt semjaje.

- Kužo: žečen-a vuid? Čal' ta pala, püksj!*
Tau liktemed ponna.
(Vožmate as semjaištiz ad'amiosiz.) Taiz kuzpale. Pinaljosj, Petja pije das
kij ares, piči niļi Vala famis ares.
- Kuno: Todmatskemmilj šumpotiško. Keñajeti klassjn dišetsko pinaljosid?*
- Kužo kišno: Pije vifetijn, niļi kijetiñ.*
- Kužo: Vuemedlj šumpotisa keña ke vina juom.*
Tazaliked ponna!
- Kužo kišno: Mon žuko milimen ufaltiško.*
Ta udmurt kalik šijon. Českiñ med koškoz!
(Šijo, juo, kuspazj veraško.)
- Kužo: Kizj tatjn diñde ortčitiškod?*
- Kuno: Univeršiteiñ val, bibliotekaje vuļi, sobere gurtjosti vetli. Udmurt kiržanjo-*
šiz okti, keña ke čeber pužijatem dišjos bašti.
- Kužo: Azlañaz ma kariñj malpaškod?*
- Kuno: Teatre miñisal vñem, zemos udmurt spektakl' učkeme pote. Italmas an-*
sambl'eš koncertse no adžysal vñem. Berjšges Kazanie miñini malpaško, otiš
bibliotekajñ užan ponna. Tau šudemdilj-šektamdilj, biðes semjadilj milkiđ
kariško badžim šud.

4.

Улон-вылонэ сярись

Мон удмурт, нимы Кельмаков Валентин. Вордйськи 1942-тй арын 14-тй январе Татар АССР-лэн уйпал сэрегаз интыясъем Тыло гуртын. Атае заводын ужаз, анае колхозница. Атае войнае быриз, анае али но улэ на; гужемлы

быдэ семьяненымы чош адзіськыны бертійськомы. Кык агай-апайёсы вань: одйг апае но одйг агае.

Вордїськем гуртам на школаын дышетскыны кутски. 1964-тї арын Ижевскын йылпумьяй педагогической институтэз.

Отын ик тодматски вуоно кузпалэным. 1970-тї арын парьяськымы. Кык пиналмы вань: Наташа нылмы дас арес но Алёша пимы сизьым арес. Кузпалы дышетїсьын ужа. Улїськом Ижевскын, ньыль комнатаё жеч квартираын.

Али ужасько Удмурт университетын, удмурт кыллэн историезья но диалектология лекциос лыдзїсько.

Ужме быгатэмея умойгес быдэсьяны турттїсько, угось тодїсько, озы гинэ калыкелы жеч лэсьтыны быгато шуыса. Удмурт калык азыланаз но кылзэ но культуразэ мед утэз шуыса тыршисько. Оскїсько, лыктїсь выжыосмы но та удысын тыршыса ужалозы.

* * *

Ulon-vjlone šariš

Mon udmurt, niñi Keľmakov Valentiñ. Vordiški 1942-ti arin 14-ti janvare Tatar ASSR-len ujpal seregaz intijaškem Tjlo gurtin. Ataje zavodın użaz, anaje kolkozni-ca. Ataje vojñaje bñriz, anaje ali no ule na; gużemli bide šemjajeniñi čoš adžiškiñi bertiškomi. Kik agaj-apajjosi vañ: odig apaje no odig agaje.

Vordiškem gurtam na školain dišetiskiñi kutski. 1964-ti arin Iževskiñ jilpunjaj pedagogičeskoj institutez.

Otin ik todmatski vuono kuzpaleniñ. 1970-ti arin parjaškimi. Kik pinalmi vañ: Nataša niñi das ares no Aľoša pimi šižim ares. Kuzpalj dišetisiñ uża. Uliškem Iževskiñ, niñ komnatajo žeč kvartirain.

Ali użaško Udmurt uniwersitetin, udmurt kilen istorijezja no dialektologijaja lekcios lidžiško.

Uźme bigatemeja umojges bidesjani turttiško, ugoš todiško, oži gine kalikeli žeč leštini bigato šijsa. Udmurt kalik aźlañaz no kılze no kulturaze med uťoz šijsa tırřiško. Oskiško, liktiš vižjosmi no ta udišin tırřiša użalozj.

Nyelvjárási szövegek

Beszermán nyelvjárás

5.

keltid mone, ton kulid.

mon kēzē ulom ognám piñaljosenād?

jārde baštíd no koškid; mon kēzē ulom ni tabereze?

šemjaed zeŕozē.

mānām kut no kule, kijam kutes no kule, lopata no kule.

kijam kutānā mađeš no kule, kuso no kule, šurlo no kule.

kiñ šotoz mānām?

(Wichmann: JSFOu 11/1: 117)

6.

„bišmillā arjaχmon arjaχim!” inmar, kwaž, kēldešín med šotoz jüze, niñize, šudze! peresjoslen d'es nāmaz kižem jüze med šotoz!

„bišmillā arjaχmon arjaχim!” inmar, kwaž, kēldešín d'es užanā med kēldoz! d'es gužemez d'es med vel'tomā, d'es med užalomā! kēžles éerles palen med lo!

(Wichmann: JSFOu. 11/1: 167)

7.

gugama-abijen vumurten

oig kēšnomurt vālem gugama-abi. oig nunal so puke čaklaškāsa no kēk puke: gugamanā soje no'kiñno ug eŕ. so vera ačiz aslāz: „koŕ” pe „mone vumurt med eŕoz val!” puke žītaže čaklaškāsa, košak ulišen kēliz kwara. „abi, pot-ka tačā!” so gugama pote. solā vumurt vera: „ajda mānom moññam!” so māne, ad'amize todātek. māno māno no vuo vu dore. so gugama-abi vumurtles jua: „ton mone kēčē nūškod?” vumurt solā vera: „ton wakiñ mare veraškid? ton mānānā medid vumurt dore guga-manā. mon vumurt!” so gugama-abi kēška ni ažlañ no mānānā berlañ no. solā vumurt vera: „ton šinē” pe „kēñ!” so gugama-abi kēñe, no solā adžāke korka. so korkan vaŕes vālān kēlle vumurtlen kēšnojēz. solen bordaz wañ piñalēz. vumurt estiz múčoze no eŕiz so gugama-abize no kēšnoze pāvānā. nui'zē piñal'ze. vumurt so abilā šote majtal: „me!” pe „ton tain piñal'de mi'skē no kēšnome mi'skē! acíd asāde” pe „en mi'skē! ton miškid-ke, luod šin'em.” vumurt múčoištēz pote no koške. so gugama-abi čaklaške: „ma'lē ez kos mānām miškānā acim asāme?” bašte majtalze no pall'an šinēz

miške. sobere adže no mičoaz bādes mičo vumurtjos pallan šiimānāz: kudis tečā, kudis šāde; vumurtlen kāšņojez puke čerekjasa no piñalez vožāsa. burānāz šiimānāz adže: vumurtlen kāšņojez kāl'le no piñalez bordaz. kwiñ sutka so otān ulem no nūle'ti sutkaaz adže so vumurtlen kāšņojez vālān asleštāz dišse. sobere so čaklaške: „mānam evē-l-a” šūsa „ta diše?” bašte kačā no vande oig seregze. pune bordaz. sobere lākte aciz vumurtez no vera so gugama-abilā: „ja! tabere” pe „tone gurtad no keļano nī.” solā vaje azveš ukšo, šote no šiņze kāñanā kose. soiz kāñem no sobere načkem no adžem aciz asāze berogān. solen ačaz šotem ukšojez liem val-sif. berte so gurte, māne kensaz. naa sundukāštāz asleštāz dišse no adže oig seregez vandemān. bordāštāz bašte vumurt kāšņoles baštemze seregze no lake aslaz diš bordaz: solen tupa.

kāk tolež sobere ulāsa vūe kabañca. pote so bazare. pallan šiimānāz adže wañze vumurtjos; kātān mar punemān wañ vešāškātek martek, soos bašto no koško. māne no adže asleštāz mnukse. adže no „ton” pe „pije, mare nušškod?” „soje da taje”, pe „abi, nušško! ton”, pe „abi, mone adžžkod ama?” „adžžko” pe. „kudināz šiimānāz” pe „mone adžžkod?” „pallan šiimānān” pe „mon tone adžžko!” vumurtlen pijez činājenāz doņge no pallan šiņze potte. so gugama-abi verallam kalāklā, veram so poplā no solā ez oskāle.

(Wichmann; JSFOu. 19/1: 161–162.)

8.

koñipios

oijkpol piñaljōs lukāškāl'lam tašjaje gibijanā mānānā. kwaž jun šuldār vālem. piñaljōs šumpotāsa tašja pala māno. tašjaje vuāsa, piñaljōs taštōr gāne gibi okto. soos ez no valale, kāžā kād'oke koškizā. zavodjosses tōrmātem bere gurte koškānā potizā. oigez tašjaje jāromāsa kāl'em. so adzem peči korkajez. so otčā pārem. otān ule vālem koñā pijosānāz. peči nāl'lā koñā pijos jun jarallam. so gurtaz bertāsa ešjosāz'lā soos šarāš veram. peči nāl'jos koñāpijos punna mānāl'lam. koñā pijostā luškasa vajāl'lām. koñā pe berdāsa tašjañi velte. so tašjaāš wañ zverjostā lukam. soos keñešāl'lam nāl'jos bordā (dorā) gondārez āstānā. gondār mānem nāl'jos bordā no kāškatem soostā. nāl'jos koñāpijostā koñālā nuāl'lam. koñā nāl'joslā zeķ tau karem.

(Tepljašina: VFUJ 1962: 288)

9.

kātāš potillam bešermaiños

bešermaiños wallan bigerlāš potālēmān kañ šuāl'i'zā uk. olokiñ biger vālem, pe. solāš velžikāmān ašmeos. tiñ kār'il babam no ož verallaz. ben ačis ke luāsal, omojgez verasal, vāldā. no kulāmān nī tare. kañ no teñ bigerjōs tatān ulō uk. ben tare lu-kiškāmān nī, nāmaz ulō. teñ taž veraškemzes kālōd val wallō.

(Fedotov: ORUD 117)

10.

1. pišaj ke vāže šāresme, azlaņ, pe, mānonez evāl ni, berākčēk no, pukšāsa, velšs pot.

2. kārņāž šaj vāle lobāsa ke koške, kulšs luoz.

3. lāmā ke iči lue, naņ ug daļtā, lāmā ke tros, naņ no d'eš.

4. kwar ke ug ušā, šekāt ulon luos tualte.

5. paleš ke tros, naņ, pe, ug daļtā.

6. žolgārījos ule ke pukšo, žogen šunāččikoz.

(Fedotov: ORUD 120–121)

11.

prazņikjos šarās

wal'lo taz ez u'lāle, ez. prazņikjos orčēit'all'azē. waž šizāl pomiņka leštālizē ni. už bāttonez juālizē. sāre posnoj val. tisto mi legit' nāl'los korkaš korka šuldārjaskāsa vel'tālim. bargan ke lue, barganen, odik korkajās potiškōm, muketas pāriškōm. oš šuldārjaskāsa vel'čikōm val.

tualte tiņ viļ prazņik vue. vožo šukom ni mi se. šeštova kwarinaņ pāžon ni. žētaže olokiņ no d'išaškāsa korkaš korka vel'to val. bādes kāk arņa tož nomā'r no em užall'ale.

kuštem korkajes šeččikōm val legit' nāl'los no otān kāk arņa toš šādāsa pukiškōm val. oj-oj, ved' vožoos kutozē. kāškaskōm. otān ik t'ersālim no, otān ik kelall'am no. tiņ oš tiņ kāk arņa tož.

mučōje no atajjos viskarzē waškānō koso val. vožoos medam kute. ataje ož ik verall'as, kema e'n ule šuāsa. ja sāre mače'nča lue ni marte. kuddārja tulšs vu potoz ni val. mi, pičijos, ul'ča vālān šādālim. zekjōs kwiņmoj tož juālizē.

keņa ke orčēsa, vel'iktem lue ni. wal'lo nunalaz mučōje pārāsa, čeber d'išen d'išaškāsa, uk anaje čerke māniškod ni. čukna potiškod, waž ik. čerkān vešaskālim, otān bādes uj sāliskod val. sābre popet fčak kalākes čerk kotārti kotārtāliz āšna.

akaška lue tulās, maje. p'ervoj bruzda šuo se. fčak vinajen, šijonen poto val. atajjosmā kādājistā zē šezājen toš gārem šuj vāle koko no kuštālizē. e-e, mi, pičijos, se okčikōm val ni. sāre, p'ervoj bruzda leštem bere, juālizē ni.

gerber dārja tožo ož ik lude potiškōm val. p'ervoj turān turnanō. naņen, vinajen potālizē. wal'lo aslat kesegat, pe, pukšono. otān šijiškod, juiškod. sābre toš lukaško. mi, pičijos, lās šaska oktāsa vel'tālim. krešēnna nunal'losē ez užall'ale, tabaņ pāžāsa šijālizē. sābre ujaņ ik užanō potālizē ni.

(Fedotov: ORUD 129)

12.

kinjos lāktill'am? žec kūnojos.
mar vāll'em lāktill'am kūnojos?
malā lāktill'am kūnojos?
šiom-a šusa, juom-a šusa lāktill'am?
make kēnarēn wañ šektaško, šūdiško.
jaleka! en žožge! jalame no gineje!
žutes burdānāz, adami kužmānāz.
šektaško, šūdiško! en žožge!

(Wichmann: JSFOu. 11/1: 90)

13.

uleme žec:
korka tār kalāke,
šāškās tār ukšoje,
kenos tār jūe,
lud tār kabane,
gid tār živote,
prud tār corāge,
bekće tār vinaje,
šal'i šal'i kiros-kale,
kars kars bašmake,
tugo vešo pejase!
kāče gine plaŕae, kāšete!

(Wichmann: JSFOu. 11/1: 97)

14.

1. kabanlēs val ug kā škaškā.
2. kāk gondār odig gue ug terō.
3. kāllen lāez evēl.
4. kāl šajtan: wal'lo vizlēs vera.
5. kāšnode urōd-ke-no muso kar.
6. užatek kwaž ug šot.
7. vū ažžōlānte čēž vū dore lākte no berte.

(Wichmann: JSFOu. 19/1: 8-9.)

15.

1. ačiz ug aččā, muketjoslā vožmate – šures.
2. ačiz poči gine, bāžāz zek – žāči.
3. žātaže šie, čukna eske – obiņ.
4. gord bugor nules jālāki vetle – koīnā.
5. gord sogā čača durān – palež.
6. gužem ke: gono, to: ke: golik – kāž-pu.
7. čačča durān šed birdā – lēm-pu.
8. čačča durān tēdā bugor – lud-keč.

(Wichmann: JSFOu. 19/1: 43, 44, 50.)

16.

kāžā kāšnojaskālem udmortpi vumurt nāl vāle

odig jegit pi vālem no solā dārāz vūem perās baštānā. uccām uccām no evel šettem. muket gurte vetlem: otāš no evel šettem. sōbre vetlem vu durāki no šuem: „ko: čortlēš no nālze aččāsal-ke, baštāsal perās soles!” sokū vuāš potem vumurt so adāmi dorā no veram solā: „mānam nāljosā waī kwiū, jun čebereš; ko: kudi:z-ke jara, soje baštā! mon tānāđ šoto.” so pijez tupatskiz vumurten.

sōbre vūe soos pārīzā čoč vumurtlēš nāljosse aččānā. nāljosāz pe jun čebereš! čeberze bārjem pijosmurt no sōbre gurtaz ogāz koškem.

ajizlā veram: „mon perās šetti! ja! tabre mānom ņi šuanen perās vajānā!” mānillam soos šuanen no vu-dure vuillam. berog durān vumurt puke. šuañnos verallam: „tānad varmajid šātem vālem jun! čeber evel! jāršijez” pe „jun kūz no šed. šetem!”

sōbre vūe pārillam vumurt bērsā perās ponna. otān šuan karillam jun žēč: šudem šektam soostā vumurt; sōbre perāše puktillam roboje no gurtaz bertillam.

ulo ulo no perās gurtaz mānānā mede ajiznie. so perāše vataga mānānā ogāz uz lež no „māno:đ ke, starikenāđčoč mān!” šuillam. so perāsez no starikez no čoč vumurt dorā pārillam no otāšen evel ņi potillam.

(Wichmann: JSFOu. 19/1: 122.)

17.

kāžā vortskillam vumurt, gondār, čaččamurt no korkamurt

odig kāšnomurtlen vālem daskāk pinalez. pinaljosse šūdānā evel bāgatem. odigze vūe ponem, kākte:řize guridaje, kwiñme:řize čaččaje, no nūle:řize gubeče. tabōre kwaz

so kāšnomurt dorā lāktem no juam: „kā tsā ton pinaljoste ponid? mon tānād daskāk pinal šoti no tatān toľko tamās pinal!” kāšnomurt „ug vera!” šuem. kwaž šuem: „mon todiško ud keno vera!” „ton ažži d-ama?” juam kāšnomurt. kwaž šuem: „ažži mon kā tsā ponemde! ton odigze maľ vüe ponid, kāk te tize guridaje, kwiñme tize čaččaje no ñüle tize gubeće nüid? tabāre odigez vumurt med lo, kāk te tizez gondār med lo, kwiñme tizez čaččamurt no ñüle tizez korkamurt med lo! kwaž ož šuem beraz koškem.

(Wichmann: JSFOu. 19/1: 125.)

18.

nārošurjos

šotemān nālmurt vālem nārošurās muket gurte, oľo kā tsā. ulāsa ulāsa lāktem mumizñe no ajizñe no gurtanā. pinal ez vālem solen poči. ulem mumizññ kunojasa no sobre koškānā dārēz vüem. tabre mumiz āstem soje buskelaz: „mā ñ-ka, nālā, vetlā-ka otsā!” no nālāz mānem, pinalze keltem mumiz dorā. sobre nālāz lāktem no mumizlā šuem: „mon, mumā, tabre koško ñi mušike dorā.” pinal ez mučkøjaz vālem ponemān.

māne māne no pinal ez ug be rdo ug no vā ržālā. mučkøze bašte no oskalte pinalze: „wañ-a pinal e veľ-a? ug be rdā ug ta!” ufe no pinal ez – vandemān, kulemān. „ok taje, mumijosā ajjosā taje vandi zā ug!” ož šuem bere berdāsa berdāsa gurtaz koškem starikez dorā.

nārošurjos ad amijez ug ke vando, ulem zā pe ug lu. acēzes bāro. so ponna ad amijez vir potto.

skaska ta e veľ, šuo, šoñer vando, šuo.

(Wichmann: JSFOu. 19/1: 149–150.)

19.

nāl no gondār

ulāľtam-vāľāľtam peres kāšno no starik. sooslen vālem nāl zā. odik pol so potem bakčaje. bakčaje fi pegže val zarni bāžjem pišaj. peči nāl ujšskiz so beršā. ujšasa māñiz čaččajož.

čačča dorāšen pišaj pogāľskiz no gondār luiz. gondār šue: „pukšā māñam vālam! peči nāl pukšis so vāle. vui zā gondār len korkajez dorā. gondār nālez kosiz peranā. uli zā-vāli zā no peči nāl šue gondār lā: „mon mezmāško mumājosāles, lež mone gurtanā.”

gondār kosiz pāžñā piroški.

*peči nāl ačiz pāriz kuzove no pīroškijosse aslaz vālaz tāriz. gondār žutiz kuzovze, pelpum vālaz poniz no nuiz. nuiz, nuiz no šekāt luiz i vera: „davaj učko.”
tolko mede val učkēnā no kāliz kwara: „en, en učkā!”
gondār kāškaz no nuiz gurtožaz, kuštiz korkaž ažaz, ačiz berlañ koškiz čaččaje.
mumājosōz potižō no jun šumpotižō.*

(Tepljašina: VFUJ 1962: 282.)

Északi nyelvjárárok

20.

o'ošēn mon das kāk ar uli. odig areslō so mānāštām pičiges val. ved' pejaz uk kurakuz! das kwať areš gine solō vālem, a mānām das šizām. sere čoš ulākumā ni pasportāštāz ažži. o'oš, pejad uk ton mone! šerekjaz gine. žeč val mānam mužike, lakāt, tokma odig no uz kešāškō val, ez no juālō.

sere vojna kutskiz. iževskāšen pišmoosōz vuālīžō na, kať no so pišmoosse vozāško na. pinall'os ponna šo šulmaškālīz. sere todīmā ni: stal'ingrad ulān bārem. kēžō ke no mogilaze šeřtono val šuāsa ulāško val no, kēžō šeřtona? oťi pala mon vuāli, čeber gorod, mamajov kurganez ažži.

vojna bere gorode zavodēn užanō eťo val. jun māneme potāsa uli no, kēžō mānod niľ pinalen? šotaki d'erevňajān šijon-juon šed'e val, a gorodān vojna bere šijon ponna šekāt val. ej no bāžō ni, šekāt ke no val. kuralo na val no, ňenokin no ez jara. uj no, nunal no val kađ užall'askiz. niľ pinalēz ognān ved' tože budetono val. lardno koť, zekež, žeňaje, jurtte ni val. das niľ arešēn traktorān užanō kutskiz. žal' potālīz no, mar karod: sāče ulonez val. pičiosōzlā kapčiges val.

(Kelmakov: OUR 40–41.)

21.

jādājen emjan

nāl dārjam mānam šin duram čem jādā potālīz. jun kuražžli. okpol babaje, kuraž-žeme ažžōsa, emjaskānā dāšetiz.

baštono, pe, kwiñ štuka jādā, šin dure jettālāsa verano:

*šundā bertem,
nunal bertem,
kižili bertem,
tolež bertem –
med bertoz jādāje šinmāštām.*

sere, pe, kwiñ pol šalžono, met kwašmoz šusa, no jādōstō pelpum wamen sařono.

(Kelmakov: OUR 42)

22.

d'ad'pi gurt kildem šariš

ok kjk šu ar tales azlo vïlem so, šuo perešjos. d'ad' kupec, pe, čečji vuzani mjne vïlem. šures kuž, a kotjr šet pejmjt tel gine. mïnsa-mïnsa uj no vuem ni. valjos no žad'i'zj, aslaz no d'ad'len šutetskemez potiz ni. kožem so soku šures urtsj vož vïle. ižjini vïdemzïleš azlo malpam so vož vïlez eskeri'ni. šumpotem so, vu bižemez kïlsa: „o, šur vañ, ulnj možno!” – šuem so. ti'ni so dirišen ik šaj ullapalaš vožez šurvañ nimaškom ni.

askijaz d'ad' važ čukna'ik šures vïle potem. a ta intjostj evel vunetem. vuono arjn ik noš ik so taccj vuem. šur kuža keña ke tubem no meñ'na šurmj dure intijaškem. nunaže uža vïlem korka kotjraz, a žjt ke vue, mjne vïlem šures dure no ujñ vetlišjostj vožma. šižim uzjr murtez vijem so, oktïle vïlem soosleš koñdonzes, soin ik uzjrmem. a kulem murtojse prudmjlen plofinajez šerj ñuleski vatïle vïlem.

šižimetijez vañmizleš uzjr vïlem. d'ad' ušjaškïloz, pe val: „vañmiz peljš samoj kejez no samoj uzjrez.” ta vijem murtlen jun čeber višivať karem pojasez vïlem, soja ik tod'izj, pe, kupecez d'ad' vijiz šusa.

so djre d'ad' jun uzjr vïlem ni. kare kjk iz korka puktem, kal' no so korkaosjs šjlo na. berjš so kare koškem ulnj, a gurt kïlem d'ad'len pïjezlj. so pïjezja ik gurtez d'ad'pi šuo.

(Kelmakov: OUR 43–44.)

23.

subbotaje vož vïle

subbotaje vož vïle
turnani no mon mïni.
oj, memije, memije,
marlj meda ton kulid?
žjtož turnaj, gurte berti –
šijone no daštj'mte.
oj, memije, memije,
marlj meda ton kulid?
šaška peljn vož vijjn
gañ-gañ gine kïl'liškod.
oj, memije, memije,
marlj meda ton kulid?

(Kelmakov: OUR 49–50.)

24.

kwiñ vinjos

ulizj-vilizj odig gurtjñ odik korkan kwiñ vinjos. sooslen mumizj no, bubizj no eñ val. ulizj soos, užazj, kiž bigatilizj.

okpol žit šettek šoriš kešaškem kwara kiliškiz. zekez vinzj uknoje učkiz no ažižiz: kiče ke nilez nulesmurt nue. soku ik kwiñ vinjos duriškiš dorj mijižiz no kosizj soje kwiñ meč leštjñ. nunaže aželj kwiñnajiž daš val ni. mijižiz soos kwiñnazi nulesmurtez uččan no ež ni berte.

(Kelmakov: OUR 64.)

Malmizsi nyelvjárás

25.

kalmez-bakatirjos.

vačkala dirja – žuč kaliklen tatčj liktemezles azlo – ta mužem viljñ poren no udmurten uliřlam. kikezlen ik ta kalikjoslen nimaz bakatirjosj vilem, ta bakatirjos kalik peřin kun-eksej kađ uliřlam; ožtem-dirja kalikez suđitozi vilem, ož-dirja kaliklen azla palaz vetlozi vilem. udmurt kaliklen koř-kudžlez žič, kužmo bakatirjosj kalmez-viljñ uliřlam. tače bakatirjos viljřlam: bursin-čuñj-pi lukmi-jiš, vinzj solen šeltalaš, kužmo bigra šežoljš. ta vunetontem bakatirjosles užzez perešjos ulj-vuišlj tue-no šulmiš ušjasa-danlasi veralo; „tače lue ti no!“ – šuo jalan. vižjasa-joznasa veralo čuñj-pijosles keškemjť ožmaškemzes; veralo kižj odig-pol kužmo bigra tamiston izkem ulsišen por bakatirjen ižiliškiz... mon pinal val, ali-no todko-na kižj mjinam pereš dađee odig-pol alaz puktjasa ta vižj-kilez veraz:

inmjin pitem uja, mužem viljñ bakatir koške. logemez kwať izkemiš kiliške, mjinemez mužemez zurkate. ta bursin bakatir; – por mudroe dašaške dallašjni. „kiťičj minkod muso karte?“ – jua kišnoez. „porjos dorj ožmaškjñj, kužmojosin joznaškjñj!“ „en mjin, en mjin! žič migorde šormalozi, duno jirde biťitlozi“. „mjinj kule kišno-kenake, no vala – java, šuge-leke vui-ke, illaň sablame lež menjñ!“ kilze biťitjek bursin čuž val vilaz tetčjasa fuo-šeen vorttoz. mudro-ažjñ šur vaň; ta šur-vamen leštem badžjñ vižles jubojosse porjos joznasa dašallam. tatčj vusa, bursin bakatirlen čuž valez pirimte. čuk-dor val-vilaz pukšoz; so no uz pir. berat kučo val vilaz pukšoz; kučo val tprak tetčjasa viž vile kildoz. gudjirj kiliške-no gudjirj evel, badžjñ viž kwačka bakatirjen valše. bursin bakatir odig-pol tetčjasa vu-dure kildoz. porjos kužili-šeen lukaško so-koťire. „mjin čalak!“ – šuož ini bursin bakatir iřton-kosonezi – „mjin kišnoe-dori, illaň-sablame med ležoz!“ „illaň-sabla“ – šusa so tuj-nido agiřskoj sablaze malpam. amaltem kišnoez valatek das-kjñ pud šekta illaň sableez ležoz solj. „kižj karom, ma karom!“ – bursin

bakatir sablatek kijinjz gine ožmaškijni kutkoz. ožmaške odig nunal, por-jirjos sižil-zor šeen ušo. ožmaške kij nunal, por-jirjos kubjsta-jir šeen ušo. kwimeti nunalaz kužmiz so bordištiz no lukiške. kaŕtem-vitem lusa: „ē kaltak, vižtem kenak!” – kešaškoz kurektemeniz – kijlme valasal-ke, mon tažij ej birsal. jirme nižililij ej šotsal!” sobere šep kijšnoez no, kučo valez-no kargam. „ta tiriš” – šuem – „udmurt-kalij kenakez baštitož kečo nijez med baštoz, jirze kijšno-kijšeten med biñaltoz; kučo valen no pijrak por med vetloz – udmurtlij bijron-pum so!”

porjos bursin bakatirleš kaŕtem-vitem luemze adžisa, soje kutijllam no žilijen durijllam. tabere badžin juon leštijllam. bursin bakatir kulon-ažaz porjoslij siťšuleniz kusses kertijni, silze tijijlijn pižsa šini kosiz. porjos „ta bakatir val!” – šusa, ez dište kulem beraz solen kijjaz karnij. „mar med-ag luoz?” – šusa, juri soles siťšulze jubo kotijre kertitijzi. jubo sokij ik piľemož žutkiz. tače pertmaškiz bursin bakatir kulem beraz no.

bursinlen viniz, šelta bakatir nuñeezleš bertemze das-kij nunal čože vožmam. sobere „nuñee kijžij ke šuge-leke vuiz šat!” – šusa, nuñaze utčanij minoz. bursin bakatirjen mijj-kudijro šubeez vilem. „šubeezja setto!” – šusa šelta bakatir šures vilti koť-kijiš mijj-kudijro šubeez jualoz. gurtlij bijde pijisa, kelijkiz „evel-a” – šuož – „ta gurtijni kinlen ke mijj-kudijro šubeez? asleštijm gurtam vunetkem no sotek umme ug uskij”. tažij juallasa nenokijtin no šeditjek mudroe vuem. otijn šotijllam no so sokij ik „ta nuñeelen šubeez!” – šusa todmam. porjos šelta bakatirleš liktemze šedša etčaškijllam. „kijžij-ke-no ožij soje viono!” – šusa etčaškem-kalij soles keļon čum-esse korten durijllam čukna sultija, šelta bakatir veš čum-lipetez mid dorijn pottija koškoz. sobere veš mudro-gurtez limij uskijta, limijen sogoz. porjos taje adžisa, so-šerij ujijškijni kutkozi. šelta-bakatir „piťime med-az todmale!” – šusa gondijr kariškoz. gondijr kariškemze vu-vajiš nijl adžiz. ta nijlen kijjaz porjos gondijr šerij ujijškijni kutkozi. sokij šelta bakatir lijal vile puksož no dušes kariškoz. otijš nošik mudroe lobžija veš gurtez tijlijn sutoz. porjos otijn vil’ jurt-jer leštijllam. šelta bakatir veliš mijnsa, porjosiz sutsa, ožmasa kuštoz. kwimetiaz mijnsa porleš piťize no ez kel’ij ni. tažij mudroiš por kalij bijrem.

sobere šelta bakatir kema uliz na, as udmurt kalikse koť-keče tušmonleš uťsa, vordsa. vormiz žučež no, bigerez no. so kulikij veš udmurt kalij tuž kurektiz, berdiz „uz lue ni tabere udmurt kalij peljin ta kalmez-bakatirjos kađesjosiz!” – šusa.

(Munkácsi: VNpk. 61–63.)

26.

uramtid koškijš pijos saj kijžallam,
soje kijlem nijljos tuž berdijllam;
ej berdsalzij dir-ik-no
vorgoronjossij tuzijes vijijllam.
ta budžin eksej ma’s baštoz?

*pinal vorgotonjostj berdžitoz;
ta kwaž ma's ljmijaloz?
čeber vož guždorjostj sogoz.*

(Munkácsi: VNpk. 197–198.)

27.

ađami no gondir

*urom kariškillam ađamijen gondiren; kešeš karillam sojos valše šarči kižnj.
ađami šuem: „mon bašto vižize, ton, gondir, jilze.” gondir soglaš lüem. potem žeč
šarči. ađami baštem aslžiz vižize, a gondirli šotem kwarze. ađami šie šarči, gondir
tolko tiškaške solj.*

*kajta araz ađami noš eše gondirez kižnj. gondir tabere „mon bašto” šuem, „vižize,
tinjd jilž!” „jaraloz!” šuem ađami no kižillam čabej. žeč potem čabej. ađami aram
čabeje no gondirli keltem kuro-žičize. vožjaskisa učkem gondir ađamileš čabej-šan
šiemze, a gondirlen jarantem vižijosiz gine. vožze potsa veraz gondir ađamili: „ug
uromjaški ni tabere tonen!” šusa no koškem tele.*

(Wichmann: JSFOu. 19/1: 115–116.)

28.

toležin siljš ađami.

*ađid-a ku-ke toležin kwaž čeber dirja vedra-karnanen siljš ađamijez? ta šariš
perešjos taži veraško. vačkala dirja odig nilen mumiz kulsu, ajiz vil' kišno baštem.
ta šur-mumizleš kwašer nil tuž uno kuradžem. odig-pol – je vile sultonen no umišto-
nen viskin – so nilez šur-mumiz važ čukna kežiten purude vuli istem. šures vilin
malpasa, malpasa so nil tuž berdnj kutkem.*

*„taži kuradžitož” – šuem – „čok, lučče jiri med biroz!” taži šusa purud vile minem
no lukmese teičem. ne-no-kiži-no soje vu baštimte. „e, viljš jugi tedj toleže!” –
telmirem jormisa kwašer nil – „ađiškod-a medag ta kuradžemme, vu no mone ug
baštj ni ug?” „ađiško – šusa tolež so nilez vedra-karnaneniz valše nuppi-gine žutem.
so-tiriš tabere adke so nil karnaneniz toležin.*

(Munkácsi: VNpk. 56–57.)

malj mušlen gine čečiez tjos, majsilen ežit, duriščilen kabze evel

perešjoslen veram šeenizi inmar kinigain taži gožtemin. odig-pol inmarlen ta mužem vilin uljšjosiz todemez-adžemez potem. ta penna inmištiz vaškisa koť-kiti vetle vilem. majsij dore vusa, soleš vižze sinani čečize kurem. so-dirja majsilen tuž uno čečiez vilem no „ta inmar meštijm čečime baštoz ug!“ – malpasa, – „evel!“ – šuem – „pinaljosme erekčani šana“. inmar majsilen erekčamezlj lek lusa soje kargam, „veš ultožad-viltožad“ – šuem – „pir vižijad ne-no-ku-no pinalez erekčamon šana čečied med-az luļlj ni!“ so-tirijš majsilen čečiez tuž ežit lue, majsij dorjš inmar duriščij dorj vuem. „čečied vaň-a? – šusa juam soleš inmar. duriščij majsij šeen malpasa „čečie odig šin-kilji bjdža no evel, keš šuse gine vaň“ – šuem. „evel ke evel ik med luoz; veš pir vižijad odig keš šused šana ne-no-mirjd-no med-az lu!“ – šusa kargam soje no inmar. tatijš koškisa inmar muš dorj vuem. mušlen so-dirja koť-kinlenleš čečiez ežit vilem no inmar juakij „vaň“ – šuem – „tjos vaň, tau inmarlj! veš duňne-kaljk, pir vižijaz no šisa uz bjtij“. „tuž žeč!“ – šuem inmar bilagoslovitjša – „oži ik med lo, veš duňnejš kaljk pir vižijaz šisa teštjd čečide med-az bjtij, českit pučkijš českit šion med luoz!“ so tirijš mušlen čečiez tjosges no, českijtes no.

(Munkácsi: VNpk. 57–58.)

vumurten gozi-punijš adami

odig adami ti durin gozi punem. punikiz so dore vumurt potem. potsa, taži juam: „adami, ton malj puniskod ta gozide?“ „ta tiles pidesse vallaň puktijň“ – šuem adami. „ton tuž-ama batjr, ukjr ušjaškiškod; en ušjaški, lučče ačmeos nrijš núrjaškom, sokij todomij kudmij kužmo!“ „tenid kitjn monen núrjaškinj, mjinam peres d'adeenim núrjaški nrijš!“ – šuem adami. taži šusa, vumurtez tele gondir dore įstem. gondir vumurtez adžiša: „mali ton tatij liktid?“ – keškem šetem kwareeniz. teje kilisa, vumurt tuž kwalektijň kutkem no pid jiljštjz ežij gine pogirramte. sobere jirze no pid karsa tje pegžem. tatijn ti durjš adamijez adžiša, taži šuem: „tabere oskiško: ton tuž batjr; peres ajjd gine tinad keče keškemij, ačid ukata tuž kužmo lo. soin tabere ačmeos bjša utčalom, kin-ke azlo potiz, so ik vormoz. tj kotirti kwiň-pol bjša tupatkijllam. taži tj kotirti bižijlnij kutkikijzj adami val vile pukšem no vumurtez tuž kidoke keltem. teje adžiša vumurt noš-ik „oj, oj ton tuž kužmo, šedke!“ – veram adamilij – „valez ton piči maje-ke šeen gine pid kuspad packatid no tuž žog bižid; mon oži no tone ej sut, soin tabere pidin bižijlom!“ „malj gine ton ešjo bižijlnij edjaškod na, mon tone koť-kijžij no kelto“ – šuem adami – „mjinam piči viniňim bjša čočatkijň mjin alj lučče, soleš ažze baštid ke, sokij ačim mjno“. „kitijn tinad viniđ?“ – šusa juam vumurt. „tel dure mjna kide no čapkilj, taži no keškij: „ej adamilen piči viniž, ojd

bjžsa čočatom!, sokj so bjžoz" – valektem adami vu-murtlj. vu-murt adamilen kiljaz tel dure koškem no kize čapkjlsa teljś teđi-ak lud-keč potem. „ta adamilen piči vijnjz!" – šusa vumurt lud-keč šerj bjžnj kutkem. bjžsa, bjžsa, lud-kečez kabze šinmištjz ištēm. pum ak žad'sa, so bjžemjś dugdem. so-bere noš-ik adami dore mjnsa, tažj šuem: „zem ik, ton kužmo meštjz; soin mon teštjđ kurisko, en iša meštjz tje! vot, mon tenjđ ukšo šoto, keňa-ke baštjnj mjled pote, so-mjnda-ik". adami vu-murtles ukšoze aslaz iślapa-tjraz gje kurem. vumurt „jaraloz!" – šuem. so-važšjn adami gurtaz bertjśa, azbaraz badžjn gu gudžem. so-bere soles vjlze iślapa-pjdes bjđža gje paś keltjśa, čoksam. so paše pjdestem iślapaze puktem. keňa-ke ortčjśa, vu-murt ukšoēnz adami dore ljiktem. adami ukšoze iślapaaz kištjnj kosem. vu-murt kiškasa, kiškasa ukšoze adžljimte ni. adami iślapaze tjrmjntjz noš-ik ukšo vajnj kosem vu-murtlj. vu-murt vajem: iślapeez tjrmjntjz; nošik vajem noš-ik tjrmjntjz. ožj nulljśa, nulljśa guez šizimeti nunale mjrden tjrmjntem. so-tjrijś gozj-punjś adami žeč ulnj kutkem, odjg juon đjřja mon so dore vuļi; tuž šudo ule.

(Munkácsi: VNpk. 111–112.)

31.

(Átokszók)

1. mu med nioz val!
2. mu pjř med vijalod!
3. kil'dej! – kil'dej med bjttoz!
4. inmar med časjoz!
5. albasti med zibjloz val!
6. punj med jřřjz!

(Esküforma)

inmar penna, šundj penna, tolež penna, nariē penna, tjle penna, l'ogono mužeme penna, až ulone penna ta užež ej kar!

(Munkácsi: VNpk. 191–192.)

32.

ukno ulam ulmopu saded

ukno ulam ulmopu saded.

„en kora!” – šuiz mone ataje.

bakčajštijni so lemlet mak šaškajez

„en iška!” – šuiz vordem anaje.

ukno uliš ulmopu sadam

čirdo no čirdiš, oj, no učjos.

bakčajštijni so lemlet mak šaškajin

lobaloz gord gađo, oj, no majsj.

ukno uliš ulmopu sadez

vijžijeniz ik korasa kujaj.

bakčajštijni so lemlet mak šaškajez

vijžijeniz ik iškasa kujaj.

tiñi so dirjšen ukno ulamj

uk čirdj ni čukna čirdiš učj.

tiñi so dirjšen miłam bakčajamj

ug no lo'ba ni gord gađo majsj.

eχ, keña veraz val vordem ataje –

pelam ej ponj, oj no, veramze.

oj, keña veraz val mjinim anaje –

šulmam ej ponj, oj no, mar luiz.

(Kelmakov: OUR 280–281.)

33.

kwala

kwalez miško vilem kažnoj gužem. čilkij med lo, a kwalen veť vijžez no evel solen. tolko borddor da so žižol gine. kwalan val voršud jibo, so jiljin tažj kana val, tače iškaj kad-a, mar-a šuod. ulijaz solen buš val, vilijaz gine šukkemijn val. bažijim val kwamj tuž tatijn perešjosmijen. ožj čista mon totko na aj-ko, so pereš dađamijes vešaškijni potemze terkijen, teđj žekšetien, nañ sukrijen.

(Zaguljaeva: MUD 113)

34.

vižikil

odig ad'ami šušiges vilem. „pije, kišno bašti“ šue ini, pe, anajes. so pi mjinem žikjala tušti-puñi baštini. baštem no bertni potem. bišsa berte, pe. tušti-puñijez beras šaltirtiša berte, pe. solen vožes potem no pjd ulaz logam. doraz nomirtek bertem. silal baštisa vajini kosillam. baštem no berte, pe. pumitaz vu juiš punj šed'em. silaltek jue šusa, vañ silalze vu pelas kištem. doraz noš ik nomirtek bertem.

(Perevozčikova: ORUD 90)

Jelabugai nyelvjárás

35.

šures kuža mjinim kiržasa,
šuresleš punze em šette;
bide vuem piñal mugormi,
kišsi luemmez um tode.

(Munkácsi: VNpk. 206.)

36.

vumurt nil

vaškala dirja odig ovõltem murtlen pijez baj murtli kjar vožmanj medjaškem. kjar muzi vu durin vilem no so pi uj no, nunal no ognaz vožmaloz vilem. so kjar vožmaš pi argan šudni tuž usto vilem; balaganaz ujbít argan šudsa, čik iztek potoz vilem. ogpol oži šudsa, so-ažin kiñ-ke-no so ektinji kuškem. ta kjar vožmaš pi pajmem: „kiñ ekte?“ šusa. so ektiš čilkak pajmimon-ik: gad-tirosaz-ik ukšo tirljken, vóčak žilk-žilk gine kare. ta pilen soje ašžemez potem. čukažaz pi ašžini tupatiškem. žit vusa, piči lampaje til žuatem no lampaze kjar bičam kudijeniz kjamam; ačiz arganze šudni kuškem.

ožit gine šudsa, solen ažaz odig murt, kiñ-ke-no so ektinji kuškem. čirti-kerttedjo-sin žilk-žilk gine kare. so pi lampa vilištiz kjamam kudize žuatem no til lugiteniz ašžem: tuž čeber nil pe ekte. so nilen koškemez luimte ni so argan šudiš pi doriš. so ektiš nil argan šudiš pijez asse kišnoli baštini kosem; argan šudiš pi baštano kariškem. nil valekte pijez: „ton – pe šue – mjinam doram vuít-ke, o'sto en šu, inmarez bure en vaj! ton o'sto šuid ke, atajlen ulem-vilemez ašmeli uz pot ni“ šuem.

sobere nil pijez šoraz nuem no gurt no jurt no pe ug ašžiški, pi juanj kuškem: „kijtjn tjad jurted no gurted no?“ nil šuem: „šettom, ojdo mon šori gine, en jualtaški!“

so pijež nusa, vu dure vuttem no vuez kijjiz čapkem. vu so-ku-ik vajjaškem, vu vajjaškeme pīrsa koškīllam. nīllen atajez pīlī žōk vīle kīk kōregej tuštījen ukšo puktīsa pīrdan šotem, pudo-život no tuž tīros šotem. otīš koškīkīz, pīlen šōraz tuž tīros pudo-život potem. tīros potemištīzī pajmīsa „u-uj, inmare, kījčī tersa ulem ta-mīnda vań-bur?!“ šuem. so pī ožī šuem bere vu paš vače vorsaškem no potono vań-bur ešo tuž tīros pottek kīlem. nīl „malī ožī šuid?“ šusa kešaškīnj kuskem pijež. „aslām užasa šettem vań-bure gīne potsa vuiz – šuem nīl –, atajlen čik potsa ōz vu“ šuem.

sobere pī dorj bertīllam no nīlez čerke nusa, kīrašīne pīrtīllam. sobereze veńčas kariškīllam no šuan leštīllam. soos šuan leštīkī, mon no otīn šījī-jui; tuž utaltīzī; kalīkjos juīzī čarkajen, mon jui paš kobījen. so pī alī-ke-no tuž baj ule ni so kīšnojē-nīz: vuz karo duno vuzen, bīrdījen no kaptīrnajen.

(Munkácsi-Fuchs: MSFOu. 102: 62–64.)

37.

gondīrlen kīwdemez

okpow odīg murt nūweskj pawež bīčanī mīnem no pawešpūe dīskuten tubīnj kutīškem vīwem. dīskuten tubīnj šugiš so dīše-kutse vańze ik kujasa šīr-gōlīk kariškīsa tubem. gōlīk kariškīsa tubīkīz sowen vīwaz-tīraz nōrjos žugiškīsa vīwze-tīrze voš karemīš „mīnjīm no inmar gon med šotoz vaw!“ šusa kurem no jīr čūkiń ležīškem pawešpūiš. vaškem beraz sowen asleštīz dīskutse dīšamez lūjīnte nī. vīwaz-tīraz gon potīnjī kutīškem. gon potem potem no ačīz gondīr lūem. so bordīš vań gondīrjos vordīškīllam.

(Wichmann: JSFOu. 19/1: 87.)

38.

vošaškon kīl

ošto inmare, bažīn inmare! jūnań kīzem ponna vošaškom. ūj-tōwleš, šīl-tōwleš utšawī d-ke, žeč šunīt nebit zorjoste šotsawī d-ke, inmare! kīzem nānīme kīšmatsawī d-ke, kūlto vōzī kūlto puktīšawī d-ke, čūmoľo vōzī, čūmoľo puktīšawī d-ke, inmare! inšīre pīrīkī kaban vōzī, kaban puktīnj šotsawī d-ke! as šemjajenīm žeškīn šījīnj jūjīnj šotsawī d-ke! ekšejlī nīw-pī šotīmon, vīt tīrmon inmar šotsawī z-ke!

(Wichmann: JSFOu. 11/1: 129–130.)

kıržanjos

1. piňaw gıne daur ug odig daur,
dunen-ke no kuškod, ud še ttij.
dunen gine šettijni sojosız ug!
bazare no puktēm vuz óvów.
bazare no puktēm ug vuz-ke lújsaw.
duno gıne dunin baštısaw.
2. oj pú buko azveš kúlčójo,
kítkemli bide „žij“ šuož.
azveš kajči andan baňo,
ukojo no dišjosız vandıni.
burčiň no puto puňız ukojo,
kerttēmezli bide ug žegatož.
ta gurtin odig motor niw vaň viwem.
ažžēmezli bide ug žegatož.
ta gurtin odig liž deremen pi viwem,
ažžēmezli bide ug žegatož.
3. inmiš gúđiri gúđirtož-ke,
vaw jiris šermet žiňgırtož.
čeber apajjež čup-karod-ke,
peľ-ugiež žiňgırtož.
4. mi-ke kıržalom, voľit kıržalom,
kajgıjo murtjosız bórdıtom.
dusiň-ke no kutodı, todısa kurtele,
en kurtele ašteli jır-kılli!

(Wichmann: JSFOu. 11/1: 72, 77, 78, 79.)

Déli nyelvjárások

vāžākāl

okpol kijon, žičā no gondār žeg kižillam. soslen okton dārzā vuem. sos čošen oktillam žegzes. kijonlā modosež luem, žičālā – tišež, a gondārļā – vāžijez.

tabere žuk peštān kuškıllam. žičālen žukes teđā, noš gondārļen no kijonlen kāknažālen ik šēd. kijonen gondārjos, pe, jualo: „malā, pe, tānad žuked teđā, noš

miľam šed." noš žičē soslā šuem: „ti, pe, koškiš vue ponidāke, tilad mištiškoz no tēdā luoz.”

kijonen gondārjos oskillam no solā žukses vue kištilľam. ožē žukses vu nuem.

(Kelmakov: Dial. 66.)

41.

šuttem arjos

gurtān odig jāg-jāg vorgoron ej val ni: vaň pijosjosāz no piňal pijosāz vojnjaje baštizā. kāl'izā na kāšnos, perešjos no vekči nālpijos.

mon sokā škole vetliško na val. agajlen mone tuž dāšetemez pote val. „tā'ršā dāšetiškānā, dāšetiškānā bāgatit ke, ačim no jurtto, šudo” – šue val so.

dāšetiški mon umoj, šizām kālasez niľľā no viľľā bātti. sābre kijase tamās kāla-se māni val. keňa ke nunal vetli no, dugdātek ejlaš: agaj vojnjaje koškiz, d'adaj, graždān ožiš eľeksā bertem murt, šemjajez ognas šudānā ez bāgatā ni. mon kad' areso murtjos kolxoz ponna no sokā tuž dunoješ val inī. kema ik dār ez orččā, šerlo nules koran kelazā, tiñi ožē dāšetiškon ez jetā ni. vojnjajis so agaje no ez bertā ni.

ali piňal dārā ke lusal, dāšetiškātek ņezašto ej kāl'āsal.

(Kelmakov: Dial. 69.)

42.

vaškiško, vaškiško

vaškiško, vaškiško
šuldār no vož kuža,
čagār čeber šaškajez
oj no uččasa.

čagār čeber šaškajez
mon ej šetiā –
ej šetiā mon jaraton
oj no tuganme.

jaraton tugane
tuž no kuđokān,
šet kārñāž no lobžontem
šed nules šerān.

(Kelmakov: Dial. 72–73.)

43.

*koškiš vuos met koškozā,
mon otān uk pālašā.
ton ke no mone vunetid,
mont tone ug vunetā.*

(Kelmakov: Dial. 74.)

44.

*kāržale kāržaš ešjosā,
mānam kāržame ug lu.
šulem vālam šekāt lāktiz,
ug valaškā marlāze.*

(Kelmakov: Dial. 77.)

45.

saldat kelan gur

*tu-tut gāne šuvāloz uk
pasažir no pojezded,
sižil baštem saldatjosāz
aļi ke no vožmasa.*

*en vunetā vož turāmez,
en vunetā šaškaze.
en vunetā ton milēmāz,
um vunete mi tone.*

(Kelmakov: Dial. 79.)

46.

kataņčiņuk

*piñalʹtoslen samoj jaratono inītāz val ta ņuk. tulās ugo so važ ik lāmā uliš pote no
keša. kešasa gāne vie, piñalʹtos oččā lukaško val inī.*

*bižānā vuem nālʹtos taččā kataņči kežānā vetlālizā. ošmes duris kāk bažžāneš baīpuos
viskān keo val. nālʹtos ogezleš čeber ogez karān tārto val kataņčiosses. veī ažlo kāšno
kurakāzā pervojo ik kiuzzes – kataņčizes uško val. kataņči keiš nālʹtosāz uškālānā bādes
gurt šain vetlāloz val.*

tiñi ožā so ņukez kataņčiņuk šuizā.

(Kelmakov: Dial. 84.)

47.

*legezpu čeber evel no,
solen šaskeez čeber.
mon ačim čeber evel no,
mīnam tugane čeber.*

*legezpulen, legezpulen,
legezpulen šaskeez čeber.
mīnam, mīnam, mīnam, mīnam,
mīnam tugane čeber.*

(Archipov: MUD 38.)

48.

bajtugan batīr

*ažlon meža vīlīnte. mīlam ūules eʎʎet porjosīn lukemīn vīlīnte.
porjos ūules korasa gurt doroz ik vuīn kuškillam. udmurtjoslen vožzj
potīn kuškem nī – kīžj ožj, mīleškīm ūulesmes juatek koralo? gurtami
odig pereš batīr vīlem. bajtugan nīmz vīlem solen. baʎcīm žugiškon
poʎtītek gīne, bajtugan batīr porjosleš elmet batīrzes muč čjžjsa
čočatiškīn eʎem. vu vamen muč čjžillam. pervojak por batīr čjžem. čjžem
no mučez īntijaz ik kīlem. bajtugan batīr čjžem no, mučez jīle lobžj-
sa, vu vamen potem. por batīr šuem: „nu, tugan, to tare bajkid.” ūules
uʎmurtlj luem. so tīrišen gurtmes bajtugan šuillam, bajtugan batīr-
len gurʎmes ūulesen bajkītemez ponna.*

(Atamanov: MUD 77.)

49.

akaška gur

*armiš no lāktem
oj akaškajez
aren no palen
mi vožmam, aj-kej!*

*vīʎ čīnījen pažgem
žīžeg uzēm
kwatton gāne kurojen
med pušjoz, aj-kej!*

oj mi'lam no vordem
nālmā no pimā,
kwa'ton gāne kwalalā
med jālōz, aj-kej!

(Atamanov: MUD 83–84.)

50.

pukši armi sad ule

*pukši armi sad ule,
kuški gožtet gožjanā.
učā čārdiz šin āzam,
kukā šiliz jār jālam.*

*italmas no tēlžāle
vož turām vāžijān.
piñal daure orčče
jat duñnejān.*

*čečči, pukši buš val vāle,
kotārtiški busāti.
murt duñne – duñne evel,
berto aslam šajeram.*

*tēlže, use lēmpu šaska,
so intije lēm pote.
koške, orčče piñal daure,
jat duñneje vuša.*

(Kelmakov: MUD 143–144.)

Malmizs–urzsumi nyelvjārās

51.

*osto inmare, bi'ddz-inmare, kiwž-inmare! kižem pal'tkem dū med dawtoz! kurek-
piž ka-ik tīr med lo! kurek-piž ka-ik čuž čuž med lo! šjiden-ñāñen, suren-araken
„giriñj potonez” bure vaiškom. girono gerimes kañiw kariša girono vawmes kōj
karšawj d ke inmare!*

*bi'ddzim inmarli, kiwžinli, dū-kiwžinli, mukiwžinli, mužjem-mumijw pijaz poniš-
kom, med dawtižtoz! žeč arde šot, šunjt ūjde šot, šunjt zorde šot, lišvūde šot, šaskade
šot!*

*gūdji-ri-mumie, šundi-mumie! žeč šjiden-ñāñen bure vaiškom. žeč šunjt ninawde,
čeber gužemde, šunjt zorde šot!*

(Wichmann: JSFOu. 11/1: 123–124.)

murt no objida

odig murt nuwoske podem podemani mjnem no pispu uččasa vetle vjwem. sokj sowj objida učjram no „mar uččaskod?“ šůjsa duam. so murt „podem podemani pũ uččasko“ šuem. objida „ojdo-ske, ačjw vozmato!“ šůjsa nuem no odig pũ vozmatisa veram: „ta puez tatišen kučkjsa ukmjslj wjutož po'dma, sobere odig podem no en po'dma inii!“ šuem. so murt so šamen ukmjš podem podmasa keltem no tuwjš boržani mjnem. sokj sowj so objida nošik učjram no „mar uččaskod?“ šůjsa duam. so murt „podemnosme boržani mures uččasko“ šuem. objida „ojdo wawče uččawom!“ šuem no koškillam mures uččani. objida kwimnoj čože uččasa šettem no boržalltam podemzes.

sobere so murt gužem podemze mjnjsa u'em no ukmjšaz-ik muš pjrem pe sobere so murt beren tuwjšse mjnem no so puezlen d'jwaz nošik odig podem podmam das med luoz šůjsa. sobere so murt gužem mušse uččani mjnem no mušez bjdmem pe! objida sokj soje ažžem no veram: „mon tijnjđ ej-a vera: odig podem no en po'dma! šůjsa. inii tabere ko' po'dma ko' enj, odig no tijnjđ muš uz pj rj inii. ta pũ pispuwen kunez waw! ton soweš šinže soremmed; sowen šimjz otjw waw!“ šuem.

(Wichmann: JSFOu. 19/1: 59.)

„išan-ke no žeč-ke no, uzjř-ke no kwańer-ke no, buskel lešana uwemed uz lo!“

odig murt tuž uzjř vjwem, buskell'osjz kwańer vjwem. ta murt buskell'osjz kwańeriš buskell'osse odi'g-no uz šekta, uz utj vjwem; đawan đat uzjř murtjosiň šioz duoz vjwem. šion-đuon đjřjazi kunojosiň kudi'z-ke verawoz vjwem: „išan-ke no žeč-ke no, uzj ř-ke no kwańer-ke no, buskel lešana uwemed uz lo!“ šůjsa. kunojosiň ožj veramiškjz 'ta kjw čjň medam?“ šůjsa tažj karem: baddzjw bečkejen mušjř leštjsa vjžjwaz ponem no šion-đuon murtjosse oččasa šektam no veram: „đa – inii šiškom no đuiškom! mjnam už žeč ebów alj; soje ma karjň kuwe alj?“ šuem. kunojosiň kiškasa đualłam: „ma-kóče už ben?“ šůjsa. „mjnam vjžjwjň kuwem murt wań alj; soje ma karjň kuwe alj?“ šůjsa duam. kunojosiň kiškasa ogez no kikez verallam: „milłam otjň ma užmj wań? tjnad buskell'osjđ wań wew; j-če užjosiň buskell'osjđ todozi!“ šůjsa ogen kjkem potjsa narak koškillam.

so kunojosiň koškem bere ta murt narak buskell'osse oččasa veram: „đa buskel'los! ma karomj alj? mjnam už žeč ebów. vjžjwjň kuwen murt wań alj mjnam. soje ma karjň kuwe alj?“ šůjsa duam. buskell'osiz verallam: „oj! so už žeč ebów! soje tatjň wozjsa žeč uz lo. oktjň kuwe!“ šuillam. „ben oktodj -wa?“ šůjsa duam. „mawj ud oktj! ma? buskelfez kuštod-ama!“ šuillam. sobere ta uzjř murt gozj pjřtem no vjžze uštjsa ačjz vjžjwaz pjřjsa veram: „ti ta goziez ležewe no mon dumo; ti wjwišen

kj'skewe!" šuem. so musjŕ-bekčeze dumem no kj'skijŕi kosem. sowos vjwiŕen mjrt-mjrt kj'skjsa pottillam kuwem murt ŕijsa musjŕ-bekčejez. pottem berazi ta uzjŕ murt so musjŕeniz ŕektam no veram: „d'a iŕi buskell'os! 'iŕan-ke no žeč-ke no, uzjŕ-ke no kwaŕier-ke no, buskel' lešana uwemed uz lo!' ŕuo vaw čjŕ vjwem" ŕuem no asliŕkiz mar mar karemze ŕarak veram.

(Wichmann: JSFOu. 19/1: 81-82.)

Sosmai nyelvjárás

54.

1. kora, kora – ŕelepez ebów: čas.
2. kuregniŕ lapeg, vowniŕ žužót: eŕerčak.
3. puke, puke – vužerez ebów: d'ógā.
4. mānākāz kārđasa māne, bertākāz bōrdāsa berte: vū vajem.
5. māne, māne no tirŕād vālaz pukŕe: punā
6. ŕuwās durān kureg siŕ: pel'gā.
7. piči korkan vil' kŕno bōrde: muŕ.
8. oŕez no ebów, uknojez no ebów – korkan taŕak kūnojez: kijar, pomidor, kabak, arbuz.
9. ođig ŕl'apa uwjŕ ŕul' vil' kŕno: žok.
10. ŕije, ŕije no tōdā oŕe: vuko.
11. ogez māno ŕue, muketāz uk ŕue: kwas.
12. d'ubo d'uwān vōjo, vōjo kōmeč: pileŕ d'ār.
13. pādāz ebów, a velte: čas.
14. āmāz ebów, a vera: čas, kŕiga.

(Tepljašina: VFUJ 1962: 301.)

55.

kū mon gibā bičanā māni

dūnāŕ čukna poti. keŕer so powa poti. koŕki anŕār mežati. māni ŕuweske. oŕmes durāŕ gibā bičaj: kōj gibā, ŕiŕi gibā, gord gibā. koŕki kiđoke no berāŕŕi ogpowa. otān kāz uwān kūzil' kar vow. kūzil'ijos bižiwo ŕundā ŕorān. kūzil'ijos kurepāzze āmaz kurčāsa vel'tājo. mon koŕki aŕla. otān bude pužum, lūpū, ŕūsāpū, pipū, lōmpū. ŕetti kwamān gibā. biŕāsa koŕki gurežti. vamāŕtāsa poti vūez. otis una uzā ŕetti. lāmbāt vel'ti. pādā viŕemme ŕōdānā kūŕki. ŕetti kōs iŕtā. mārike pukŕi, ŕaŕi baŕti, sere ŕii. diŕe berti ber.

(Tepljašina: VFUJ 1962: 303.)

56.

*korka no sórad lóm-pued
 šáskaez inme pešte-dār;
 ačmes no čeber, kwaramā čeber
 pi-pijo nuleskad šukkiške-dār.*

*valez-ke kāt kod: paren kāt kō,
 praška-gozjosōz d'ez med lo!
 nālez-ke baštod: motorze baštō;
 alpaut-kajik uzōr med lo!*

(Munkácsi: VNpk. 229–230.)

57.

odik pilen kuradžémiosōz

vallan odik murtlen kāk pijež vālem, solen bādžōm piježlen kāšnojež vālem. so kāšnojež pokči vānze odik no d'aratānte. okpol vānzes nuleske ležillam, 'soje kār izverjos šijāsa met bāttozō' šūāsa. bādžōm pilen kāšnojež kartežlā veram: „mon višiško – šuem –, so vānād mānām keč-d'ól met vajoz” šuem. pokči vānzes kosillam: „mān vānā, mānam kāšnoje više, solā keč-d'ólež vajōsa šot!” šuem. vānzā potāsa koškem no nuleske pārem. pāčalze tārem no lut-kečez utčanā kučkem. lut-kečez adžem no pāčalze mertanā kučkem no lut-keč važe: „ad'ami ūrom, mone en ābā, mon tānāt d'ólme šoto” šuem. keč šotem no so pi d'ólež kenakez lā vajōsa šotem. kenakez veram: „mon sojen uk burmiškā – šuem –, mānām kijonliš d'ólze vaj!” šuem. vānzā potāsa koškiz no noš-ik nuleske pāriz, otiš kijon adžiz. kijon veraz: „ad'ami ūrom, mone en vi, mon tānāt d'ólme šoto” šuem. kijon d'ólze šotem no so pi kenakez lā šotem. kenakez veram: „mon sojen uk burmiškā, mānām d'učāliš d'ólze vaj!” šuem. pi potāsa koškem no d'učāliš d'ólze vajem. kenakez veram: „mānām solen d'ólež kule 'vol [= evól], gondār len d'ólež kule” šuem. pi gondār d'ólež no vajem. sobere kenakez arāslan d'ólež vajōnā kosem no pi solā arāslanliš d'ólze vajōsa šotem.

kenakez solā palmem: so pijež kijon no, d'učā no, gondār no, arāslan no ni nomār no karānte. sobere kenakez kartežlā veram: vānze vijānā kosem. so vānze gozijen kertālem no nuleske nuāsa kuštem. so vānāz oīān bōrdāsa ulākāz keskentek šil-daw potem no ta pi dore tōl-peri lāktem. „mon dore kāzmet karānā māškod-a, ud-a? ōt-ke, tone vijiško” šuem. pi veram: „mon tožō kuliško, čok iīi, māni ke māno” šuem. sobere tōl-peri so piliš gozōze pertčālem no pijež as doraz baštāsa koškem. tōl-perilen korkaz vūillam no tōl-peri ta pilā veram: „ta-ñi mānam valjosā, ton soje šudā – šuem – tolko odik kor-gid'ez en uštā, soize uštānā ug d'ara” šuem. pi malpam: „malā medam uštānā uk kosā?” tōl-periliš kālze kālziškānte. so kor-giše uštem no otiš val veraškānā

kučkem: „mone žugā tuž d'un!" šüem. pi valez žugem no val veram: „tārmoz ihī, en žugā!" šüem. val pilā veram: korkaš odik šer, odik sēn no odik tuštā baštānā kosem. pi valliš veramze pelaz ponem no korka pārāsa šerez, sānez, tuštijez pottem no val dore kor-gīde pārēm. val pilā veram: „vālam pukšā!" šüem. pi val vāle pukšāsa tōl-peri korkaštāz potāsa koškem.

soje tōl-peri vožez potāsa tuž kužmo ul'lanā kučkem. sōraz sutono kajik lüem no val pilā veram: „kuštā šerez!" šüem. pi šerez kuštem no šer tuž badžōm gurež lüem. tōl-peri so gurežez potātoš pi kudoke vüem. sobere nošik sutono kajik lüem no val pilā veram: „kuštā sānez!" šüāsa. pi sānez kuštem no sēn tuž badžōm ņules lüem. tōl-peri ņuleskiš potātoš pi kudoke vüem. tōl-peri nošik sutono kajik lüem no val pilā vera: „kuštā tuštijez!" šüāsa. pi tuštijez kuštem no tuž badžōm vu lüem no so vuez tōl-perilā potemez lüāmtē. so-kijen valen pi mozmillam.

pi korkaz bertem no saldate koškem no ni nomār no valante. okpol kare vetlānā potem no so valze adžem. so valez ad'ami lüem no so ad'ami so pilā odik palaš šotem. so palaš šizāmdon put vālem. pi so palašze vajem no d'ārten ižon bōlmijaz ponem. palaš bōlmāliš ōrlākse čigem no so vāžule ušem. čukna d'ār vuem no d'uam: „kiñlen palašez?" šüem. odig kuñ vurem saldat veram: „so mānam palaše" šüem no baštānā kučkem no vormānte. sobere ta pi veram: „mānam so" šüem no palaše baštem no so kuñ vurem saldatez aldaškemez ponna čogem no vijem. d'ār veram: „mān, bertā gurtat!" šüem. pi bertem no koškem; palaše d'ārlā kel'tem. so pi dore mon no pāri, tuž šektasa ležiz.

(Munkácsi-Fuchs: MSFOu. 102: 215-219.)

58.

bazare mānāsa val baštāsal,
kisijam ukšoje lūsal ke,
bertāsa ņaltas nāl baštāsal,
d'āram no vižjosā lūsal ke.

* * *

gužem lūiz ke, vetlāsal, ajgaj,
ukmāso kutme kutčasa, ajgaj,
mon kenaktōsme utčasa, ajgaj,
sāron-sapegme poškātī, ajgaj.
utčaj no šetti mon tone, ajgaj,
bagalma kišmam bakčaiš, ajgaj.

(Munkácsi-Fuchs: MSFOu. 102: 307-308, 316.)

59.

žók vāl tāros šādet-nānet
važleš óvól, tabejleš;
ašmelen tažē gažjaškemmā
ad'amileš óvól, inmarleš

* * *

kelēt vallen no, aj, kaškajez,
mužem-borālen šaskajez;
šundājos vallañ no nūnaljos ažlañ:
um lukiškāle dauramō no.

* * *

pipu no vāžije pukiš,
šāpār no šapār kwarjos vijarło;
ta miškiñ mānam gūmāre zaja ortīe veť,
šódātek no kilī ortīemze.

* * *

ta papajoslen kāržamzē
šulemšosme bōrdāte veť;
ta arjoslen šekāťjoszē
as d'aratemeleš l'uke veť

(Munkácsi-Fuchs: MSFOu. 102: 430, 431, 435, 436.)

60.

vor no šajtan

kāče ke no kunān kāk agaj-vānšos pe ulill'am. vānāz luškaškāsa kót tārñā pe, tūrte,
agajez -užasa. tabre vānāz luškaškānē koškem, noš agajez užasa bajkānē koškem.
šūres vālišen agajezlā šajtan žēmem. „kātītō māniškoť?” – šūe pe, šajtan. „užasa
bajkānē māniškoť” šūem ta. „ej, vištem” – šūem no šajtan, tališ šūnze pottem. ta sebre
mānem-mānem no šūres kūža, odik tāpō dorō mānsa potem. sokā ūj vālem inī. so tāpō
kak ras šajtanšoslen lukaškōn inītēzē vālem. ūjōn šaitanšos lukaškil'l'am no veraškāsa
pe, puko. odigez pe, vera: „mon tunne odik piliš šūnze potti. so tūñ ta tāpō uliš ošmesōn
šūnze miškiz ke, solen šūnšoszē ūštiškozē.” sebre muket šajtan vera pe, inī: „odik

bajarlen nālāz više. so nāl burmoz sokā gāne, kū ke odik túrlā turāmez biřasa, geršāł žī soje řerāk kotārti čāņatsa ke nulđizā." pi tazā veraškemzes vaņze kālem. šajtamios újšor bere vaņmiz koškill'am. sebre ta pi tāpā dāliš vaškem no, tāpā doriš ošmesez šettāsa, mištiškem. sebre řānze no šiņhiosāz solen úštiškill'am. sebre ta pi bajarez úřtasa šettem no, tališ nālze burmātem. so ponna bajar nālze solā kāšnolā šotem. soos tare tuž ajbat ulnā kūškill'am. sokā talen luškaškāsa bajkānā túrttiš vānāz lāktāsa potem ta dorā. agajezleš bajlākse adđāza: „kāžā ton bajkūt" pe, šue. agajez veram: „tiņ otān tāpā vaņ. so tāpālen dālaz újān zarni šoto" šuem. vānāz talā oskāsa, mešok baštem no, újā so tāpā dāle kōlnā lāktem. tek zarni šotemzes vozmasa pe, puke otān. sebre újān das odik časjose ta tāpā dorā šajtamios lāktill'am no, veraškānā kūškemzā-leš azlo, kiņ ke óvól-a tatān šusa, kotārak pe úřtallāškono lūill'am. sebre taje tāpā dāliš adđūll'am no, kuktiz kutsa ústratsa vaškātil'am. sebre kulmon tāškal'll'am-tāškal'll'am no, siřsul'tosse ik pottālāsa, kel'fill'am. so ožā no tazā gurtaz bertsa vuem no, kāšnojeklā: „úštā" pe, šusa veram. sebre ožāť ulem no kulem. ožā užasa bajkānā koškem murt bajkem, luškaškāsa bajkānā túrttiš murt bajkānte – kulem.

(Tarakanov: TRŪT 77: 47–48.)

Ufai nyelvjárás

61.

vil' korka puktem

vil' intie vil' korka puktem bere azlo kuro žuato sereglā bāde, alama zāņ-vis med koškoz. sebere og seregaz gāne azveš ukšo pono, šud-bur no bajlāk med šotoz val immar.

vil' korka vuem bere žuk peštāsa šed taka šižānā kule. čāgen tāl ponāsa gulbeče pārod no kwiņ pol kištāsa tāl puškā žukez veralod:

„žuken šižiško gulbečam šed taka, vozma val šurātožaz!" šuāsa.

(Wichmann: WotjChr. 40.)

62.

šim višem murt

odig murtlen šimmāz višem. so tunoči dorā mānem. tunoči kāzgien tunasa útem no solā veram: „tāneštād šimde kāzo kāj-šimmān leštil'am; soje pel'tātānā kule!" sebere šim višem murt pel'tiškiš dorā mānem. mānāsa pel'tiškiš vajtem soje arjan-vej; so vāle pel'tānā kutiškem:

„ku'ke potiz vu puškiš kuštem kort, iz, sokā ši ta murtez! šundien toležez šiņā bāgatj'd ke, sokā ši ta murtez!"

sobere pel'tāsa dugdem beraz pel'tiškiš veram čerli murtlā: „ton šizēm nānal čože ta pel'tem arjan-vejez šimmađ čuvčē; tel dāle en pot! sebere šimmāđ veškaloz” šüem.

(Wichmann: WotjChr. 42.)

Kanli nyelvjárás

63.

*busj šorin ogen kišpu
tolšortek kwarez ug üš;
inakaje, mon ke kuli,
ijšortek ume ud üš.*

* * *

*vija, vija lompu šeške,
vijantejaz lom pote;
orččiz, orččiz pinal gümür,
šulemme, kotme porte.*

* * *

*oti no saldat berte,
tati no saldat berte;
injkaje, üčiška'li,
ollo atjkaj berte.*

* * *

*šod nuleskin kiki šile,
so šile zarlanjša;
ta gümire zaja orččiz,
kiki kat zarlanjša.*

* * *

*turi kukaj, turi kukaj,
turi kukaj mon sori;
turi kukaj čitir ulin,
minam tujan šuj ulin.*

(Nasibullin: MUD 173–175.)

irgon ukšo (vižikil)

ta žugit dūnnejn ulem-vilem, pe, odig vorgoron. pinališen so anajtek-atajtek kil'em, žātim budem. as gīmirez čože so danak ažžem, tīros ell'osti vetlem. sobere ini vordiškem gurtaz bertem, kišno baštem, aslīz korka puktem. kęriššosiz no matiš tuganňosiz solj pudo viži uškijinj bulišill'am: kudiz kuňan šotem, kudiz išpi, kešpi šotem, kudiz žāžek, čipu-kureg vajem.

keňake ulj sa tajoslen pizi vordiškem. pizi čeber no taza bude, pe. noš otijaz so as žozžosinīs-epteššosinjz limbīt uramīn šīdem, gužem šur kūža, vožžos vilti, nuleskijti bižilem, tolalte gurežjn kwasen, salaskijen miskijll'am. „odiktanodig gīne pi vordiškem, ašmijos taza đrl'a pimj pinališen užasa medaz kuražži", šujlozi vilem ašse kuspazj solen anajez no atajez.

pijaš tužges no žarate vilem paňges keļijosiz vu vilti ležasa šīdijni. okpol eži šīdikiz, žīraz odig uj liktem. bižisa doraz bertem no atajezlj važem: „atkaj, šoti mīnjim sandikišitit azveš ukšojoste." „keňa kule?" šuwem atajez. „keňa ke waň, seňa šot." šuem pījez. atajez čil-čil čil'āš azveš ukšojosse sandikišitiz pottija ližžam no, biñeteniz viľiš biňisa, pījezlj šotem. pījez eš kuspiti potikj, atajez žuam: „pīje, noš ik-a vusčijos liktill'am? mar baštot?" sojiz: „ešnomir ug baštj, ležasa šīdo" šuem no bižisa koškem. atajez noš: „med ojdo, šīdoz-šīdoz no berl'ān vajoz alī" šuwisa malpam. pijaš šur dure waškem no ukšojosse vu vilti ležžasa šīdijni kīršem. žit pizi dorazj buš kijjn bertisa vuem, atajez pajmem ke no, pījezlj ukšo šariš pal kil no pottijl'mte. keňa ke niňal orččem bere gīne: „pīje, mar baštīt so ukšoženjt?" šuwisa žuwam. sojiz: „vuve ležžasa šīdij," šuwisa veram. „žaram, šīdit ke šīdit, – šuem atajez – ton piči evel ni. čukaje baj dorj užanj mīnot."

pijaš limbīt kutsaškontijjn užam, bažžijnňisli bulišem: itīme kilto nuldem, mažešen kuro maštam, siškijen pīdonkaje žu tīrisa žu meritam. pijaš, keťiz šumasa, doraz ber žit gīne vuem. imniriz kopak tuzon gīnek, pe. šimňosiz no piňňosiz gīne, pe, čil'alo.

„pīje, – šuem atajez – šištiskemedleš ažlo, pervoj ajbāt kariša mištaskj. ojdo, šur dure waškisa, vue pīrisa bertom. šur dure vuemzi bere atajez: „žā, pīje, – šuem – ažžit alī ukšode, danag-a tīnjit tīriz baj?" sojiz kisi pītsištiz težži biñet pottem, soje serttem no otīš viľ koňilik šinomem irgon ukšo pottem. atajez so ukšoze kijaz baštem no šur šorj šonaltiške vilem ini. pījez žogak gīne atajezlen suj bordaz žabirtiškinj vuem no šuem: „ataj, mar daurtiškot? ta vež limbīt peš nūlusa pottem ukšo, noš ton soje vue serpaltinj đirttiškot?"

(Nasibullin: MUD 159–160.)

65.

*alma síjeme pote,
kalga síjeme pote.
oľoškaleš mārziyaze
žót-žót čupame pote.*

* * *

*ärámajān kiń pužēm wań.
žǎlze końđ met síjoz.
mone kuštit, murte kutit –
žǎrde púnā met síjoz.*

* * *

*gurež žǎle tǎri kiži,
so no lúiz bukǎro.
piči gǎne kǎšno bašti,
so no lúiz songǎro.*

(Gilmaev: MUD 97.)

66.

1. azbarān košo košǎkte ke, goštet žake živor vuoz.
2. bur peľ ke žonde, tone kin ke makta, palľan peľ ke kurla.
3. vajobǎžjos ulti ke lobalo, kwaž zoroz.
4. vótat azveš ukšo šóttit ke, šinkǎľi kišton lúe.
5. korka puškǎn šolanā u? žara šajtan kužoǎškoz.
6. nǎľpijez nilđon nunal tǎrmǎtek o? naze kelťǎnā u? žara, soje šajtan, pe, vošte.
7. tugańnosleš nimzes nǎľpilǎ šotǎnā u? žara, šuttem, pe, lúe.

(Gilmaev: MUD 99–102.)

67.

malǎ āžāmi nunalaz kiń pol šiiske

odik pijosmurt busǎjān uža vǎlem. užam-užam no kótǎz šumanā kutiškem. as ponnaz so šuem: „ej, immǎre, tuž síjem pote iní. užanā kǎľ óz kǎľǎ.”

ožđ šuem beraz, solen azaz immǎr lǎktǎsa potem no síjon ponǎsa keltem.

síjem beraz pijosmurt noš užam. sǎbǎre kótǎz šumam ke no, immǎr lǎktǎmte ni.

šukažejaz pijosmurt noš ik busōje mōnem no aʒaz immār lāktōsa potem. „danag-a uʒat tolon, āʒāmi?” ʒuam so. pijosmurt šuem „danag oʒ uʒa. kōt šumaz no bertōsa koški”. „iške, tūnne kāk pol šijot” šuem immār.

tābāre kāk pol šijāsa uʒam pijosmurt. oʒā no barbār ʒōtoʒ kōtāz sumam.

kūneti nunalaz immār noš ik muzzem vāle waškem no pijosmurtleš ʒuam: „danag-a uʒat tolon, āʒāmi?” šuem. „danagges uʒaj, no barbār kōt šumaz,” šuem pijosmurt. „tūnne kūn pol šijot,” šuem immār.

pijosmort tābārejaz kūn pol šijem no lāmbāt uʒam. tīni oʒā immār āʒāmilā nunalaz kūn pol šijānā karem.

(Gilmaev: ORUD 167.)

Irodalmi nyelvi szövegek

68.

*Ataj milām, ton kud uliskod in Wülün,
Med todono luos paštana tūnad Nimūd;
Ton gūne med luod milāmutismū;
Tūnad gūne ūrūkid med luos in Wülün-no.
Mūsūm wulunno;
Kes Nān kukūno milemlū siot;
Soberū kīltie miltetim Punembastemmes,
Mino kūletūsekom Punembastūs-josūs;
En no les milūmūs Erezzānū;
Sobere kosma Duschmonles.*

Olvasat:

*ataj milām, ton kud uliskod in vīlīn,
med todono luoz paštana tīnad nīmīd;
ton gīne med luod milām ufišmī;
tīnad gīne erīkīd med luoz in vīlīn no,
muzjem vīlīn no;
kes nān kuke no mīlemlī šot;
sobere kīltī mīlīštīm punem baštemmes,
mī no kīlītīškom punem baštīšjosīz;
en no lež mīlemīz erekčānī;
sobere vožma dušmonleš*

18. század vége

(Tepljašina, Pamjatniki udmurtskoj pismennosti 18 veka: 230–232)

Эй инмысь Атаймы!
 Тынад нимыд дано мед луод.
 Тынад эксейлыгед мед лыктоз;
 Тынад эрыкедъя мед луоз музъем вылын
 но инмын кадик.
 Милемлы туннэ улымон няньмес сёты.
 Пунэмъёсмес но кушты,
 милемлы пунэмо луысьёслэсь пунэмъёссэс ми куштэм кадик.
 Милемыз визь сынасконлэсь но уты,
 уродлэсь но мозмыты милемыз.
 Эксейлыг, кужым, дан, пумтэм вапуме тынад.

Olvasat:

ej inmjś atajmĭ!
tĭnad ĩnimĭd dano med luod/luoz.
tĭnad eksejlyked med lĭktoz;
tĭnad erĭkedja med luoz muzjem vĭljĭn
no ĩnmĭn kadĭk.
mĭlemĭ tunne ulĭmon ĩnaimes śotĭ.
punemjomes no kušti,
mĭlemĭ punemo luĭśjosleś punemjosses mĭ kuštem kadĭk.
mĭlemĭz vĭz śĭnaškonleś no utĭ,
urodleś no mozmĭtĭ mĭlemĭz.
eksejlyk, kužĭm, dan, pumtem vapume tĭnad.

(Svjatoe evangelie na udmurtskom jazyke. Kazań 1912.)

Megjegyzések a 68. és 69. számú szöveghez:

1. A 68. és 69. szöveg olvasásakor figyelembe kell venni, hogy mindkettő orosz-ból készült fordítás.
2. Az eredeti szöveg és az olvasat közti különbségek a korabeli hangjelölés tökéletlenségével, félreértéssel, illetve elírással magyarázhatók.
3. 68. szöveg: A *kĭltĭnj* ige a mai votjából nem mutatható ki, de a mai *kĭljĭnj* 'marad' és (>) *keltĭnj* 'elhagy' igék, valamint az eredeti, *ü*-vel írt alakok alapján Tepljašina rekonstrukciója indokoltnak látszik.
4. 69. szöveg: A 2. sorbeli *luod* alak talán fordítási hiba. A mondat alánya (*ĭnimĭd*) mellett 3. személyű állítmánynak (*luoz*) kellene állni.

Герд Кузубай
(1898–1941)

70.

Революция

Тон – тыл,
Та урод улонэз,
Пеймыт дуннез
Сутыса быдтйсь тыл!...

Тон – тып,
Вань дышмонъёсыз,
Адзонтэмъёсыз
Кораса быдтйсь тйр!...

Тон – гырлы,
Вань калыкъёсыз,
Удмуртъёсыз
Иземьсь сайкатйсь гырлы!...

Тон – шунды,
Виль улонэз,
Виль дуннез
Лэсьтйсь, шунтйсь шунды!...

Тон – батыр,
Сёрыса нормаосыз,
Вань калыкъёсыз
Эрке мозмытйсь батыр!...

71.

Матй

Одйг удмурт ныллэн улэмез

Малпасько-ке, кымалась ик эйвал кадь со...

Таёеик синь азиям пуксе.

Матй ныллэсмурт вал. Вань калык котыр ёросысь тодэ вал сое. Чеберез шоры учкыса кэтсы уг тыры вал...

Ма, кызы уз учке!

Со сяна, нэмыр ас чебереныз синэз уг эркия вал. Котыр тэльёс, быронтэм нюръёс, мучъёс. Керкаоссы удмуртъёслэн начаресь; синтэм кышноос кадесь, пичиесь укноё. Калык но коркаосыз кадик, синтэм ... секыт ужез ужаса, губырмемын, ужен музейем борды пачкатэмын...

Сяьска кадь, чебер вал Матй!

Сяьска сямен ик шуяз... шуяз жалятэк сое дэрие лёгазы.

Шунды жу́жамлэсь азьло, пилемъёс гордэктыны куткыкы ик, – потоз вал ини со зёзы (капка) аяз: куткоз вал тылобурдо сеен, кинэн ке но вераськыны.

Азвесь гырлы кадъ, вал солэн куараез: чылкыт, жонгрес. Вераськыны-ке кутке, – быдэс нунал кылзыны чидасал.

Ветлэм манерыз-но солэн ке́чекено чебер вал: весь учкысал, нэуно синьмыд эй жадьысал. Жу́жыт, веськрес мугоро, чу́ж баблес йырсио... Урам кузя, ву вылтй юсь уям кадъ, кошке вал со...

Нош синьёсыз! Сютэм кион-но сизм потэмзэ вунэтысал, адзьысал-ке солэсь синьёссэ: чебересь, визьмоесь, сяська кадъ чагырьсь!

Ваньмыз шоры учкоз, ваньмызлы капчи кыл вералоз, куддыр турагай сеен, кырзаны куткоз – сы́че адями вал Матй!

Юондырья, Матй пэлазы-ке, кудзем пиос-но ачсээс умой возьны туртто вал. Матй дырья шудны-но, кырзаны-но, эктыны-но, мукет сеен, чебергем кутко вал.

Таман воргоронъёс-но Матйен пумисько-ке, чебер кылъёс солы вератэк уг кошко вал:

– Умой адями тон Матй, умой...

Озы тйни сое мурт калык-но яратыса улйз. Котыкин со понна сюлмаське вал... Ма, уз сюлмаськы! Со сяна, гуртын нэкинъ улонэз чеберьясь, синэз эркиясь мылкыдэз лйатясь эй вал.

Котыр пеймыт. Улон-вылон секыт. Матй-ке эй лусал, кинь чебер гурьёсыз (кырзаньёсыз) кырзасал, визьмо кылъёс вересал, куректысь, сюлэмзэ шунтысал!...

Кемаик эз сяськааскы Матй... Сяська сеен-шуяз...

Кино марлы сөриз солэсь чебер улонзэ, нэкинъ тодысь эвёл: кудйз зюч пылы кудзем атаез ас кыныз мыскыльяны сётэм шуэ, кудйз нош Матйез уксеен алдальям шуэ.

Ваньзы оло шумпотйзы лэся. Эжыт улса, Матй кинэн сюрем, пиосын-но юмша шуны куткызы.

Маро карод? Удмурт калык милям синтэм, нюрёсын, тэльёсын улэ.

Мае-о вала со?

Сьод кырныжъёс сеен куткызы Матйез кокчаны, кинлэн мылыз потэ, ваньмыз куткиз сое серекьяны, таман думем пунийос-но со шоры утны куткызы...

– Эй, Матй! Кызы улйськод? Кинлы нуиськод? – шуса, кесяско вал куддыр тушо воргоронъёс.

Кудйз, шеттэк шорысь, кырма вал солэсь кэтсэ, гурт тыр кеськыса:

– Уромъёс, кэто со, шунды понна. Ха-ха-ха!

Банзэ кыныз чоктаса, бизьса кошке вал Матй дораз...

Зар-зар бэрдэ вал!...

Удмурт кыл

Китай, бигер,

Америк

кыл,

Визь пыр

Шонер ик

учкыку,

Огкадь өвёл-а

асьмелы,

Ужась,

дурись

калыккёслы?

Удмурт,

германь,

Итали

кыл

Дурон дорын,

Гырон

дурын

Огкадь өвёл-а

асьмелы,

Выльдйсь,

выль тысь

калыккёслы?...

Огкадь,

огкадь,

Ваньмыз

огкадь

Ляльчи

муртлы,

Ужчи

муртлы

Кыче кылын

Вераськыны,

Кыче кылын

Вуж улонэз,

Вир сюпсёнэз

Виса

кырны!

Лом, зыр ваньмы
басътйськом на,
Секыт изээ
воштйськомы.
Нош кемалась
изэм
визез
Сайкатылон,
выльдон понна,
Гуртысь жобез но
пеймытээ
Сэрпалтыса
уллян понна,
Кыче, кыче бен
кивалтос
Трактор вёзы
кулэ луоз?...
Трактор бере,
трактор вёзы,
Улон тусьёс
воштйськыку
Кулэ луоз
Жеч кивалтос –
Ляльчислы,
Куанерьёслы
Жеч валамон,
Сюлме пырмон
Выльдэм юрттос –
выль удмурт кыл!
Со
асьмелы юрттоз
ужын,
Татын, отын но
котькытын.
Гыроз, трактор кадь, пеймытээ,
Сутоз, тылжу кадь, вуж гуртээ.
Куанер,
Ляльчи,
Завод ужчи
Станок дурын,
Колхоз лудын

Сое вала, тодэ жечгес,
Соин, соин ик кулэгес,
Удмурт пушкын ужан дыръя,
Вуж улонэн пуристькыку,
Выль улон сям кылдытыку,
Жеч кивалтос –
та удмурт кыл!

Ашальчи Оки

(1898–1973)

73.

Тон юад мынэсьтым
Тон юад мынэсьтым:
– Марлы бен кылбурьёс гожьяськод,
Чик юнме кужымдэ быдтйськод?
Бен юад-а, юад-а, эше,
Бусын ёуж кисьмам сезыльсь,
Марлы со уй-нунал чаштыртэ,
Уй-нунал ас понназ вераське?
Шур вулэсь нош юад-а, эше,
Марлы со дугдылтэк жалыртэ,
Дугдылтэк ас понназ куаретэ?
Учыед но тулыс садъёсын
Марлы бен жыт-чүкен весь чирдэ –
Тон юад-а сое?

1919

74.

Нюлэскы ветлыкум...

Нюлэскы ветлыкум,
Сьёд сутэр бичакум,
Сьёд сутэр синъёстэ
Мон тодам ваиско.

Возьёсыз турнакум,
Льоль сяька адзыкум,
Льоль сяька бамъёстэ
Мон тодам ваиско.

Бусьын гырыкум,
Тюрагай кылыкум,
Тюрагай куарадэ
Мон тодам ваисько.

1924

75.

Яратонэ өз ке...

Мон гожтї та кылбурме
Бусьосын ог арняе...
Яратонэ өз ке чирды,
Тюрагайлы мед пөрмоз,
Пилем улэ мед лобзоз.

Кускам думем кускерттонэ,
Їужен-вожен керттылэме...
Яратонэ өз ке адзы,
Вубуртчинлы
мед пөрмоз,
Бадзым тыз мед усёз.

Толон ветлї възь выльёстї,
Тоды сяська уно октї...
Яратонэ өз ке лыкты,
Уг утялты – мед куасьмоз,
Пудо сины мед кылдоз.

Бамме миськиз, гадьме коттїз
Оло синву, оло лысву...
Яратонэ өз ке тоды,
Уг їушылы, мед усёз,
Тоды буслы мед пөрмоз.

Сюлмы бёрдэ, сюлмы кырза,
Кырезь си кадь со дырекья...
Яратонэ өз ке басьты,
Кольы излы мед пөрмоз,
Камлэн пьдсаз мед выёз.

1924

Кык луд кечез ёош уд куты

Милям гуртын Олексей агай кадь узыр оgez но ёвёл. Узыр ке но, со весь укё люканы турттэ. Кылем арын укмыс арес пизэ дышетыны сётйз. Ужатэ-мез но потэ пизэ, дышетытэк но кельтэмез уг поты. Ёжит мар ужез вань ке, Олексей агай пизэ дышетйськонэ уг лэззы. Вунэтэм, лэся, пересьёслэсь „кык луд кечез ёош уд куты” шуэмзэс.

Пиез зүдэменыз бёрдэ ини: атаез ужаны косэ, дышетйсьез эшпёсыдлэсь кылыськод шуэ. Первой туж шапфы тодыны кутскем вал со. Весь ужаны кылылэменыз, берло ёз ни тод. Дышетйсьез туэ выльысь первой аре пуктйз сое, эшпёсё кыктэтйяз поттйз.

Олексей агай сукъяськем понназ калыкёслэсь но кема дышетоз ини пизэ.

1918

« Пуны кыль »

Ани коридортй ветлэ. Кышетэн бинялтэм нунызэ кияз лэйкатэ: э-э-э-э!

- Ани, нуныед бёрдэ-а ма?
- Со ноку бёрдэмьсь уг дугдылы. Бёрдэменыз уин изыны но уг луы, – шуэ Ани.
- Бен малы сыёе бёрдйсь меда?
- Солэн пуны кылез вань, соин бёрдэ, – шуэ Ани, нунызэ жалыса. Врач трос висёнъёсты тодэ, но таёезэ кылэмез ёй вал на кадь.
- Ани, нош кин пуны кыль шуыса вераське?
- Милям пичи нунымы висиз пуны кылен, весь бёрдэ вал.
- Нош табере бурмиз-а ини?
- Бурмиз, уг бёрды ни.

1956

Флор Васильев
(1934–)

Родной кыл

Кинлы кулэ на, пе, удмурт кылэд?!
Гуртад сяна,
Уд вераськы соин.

Сыће вераськонэз ке кылійсько.
Котьку солы туж лек вожпотійсько.
Анай кыл – улонэ нырысь вамыш.
Сотэк уд лэсты мукетсэ вамыш.
Анай музн,
Анай кылыд юрттоз,
Улон сюрес кузя йыгмыт валтоз.
Бадзым шурыёс кошко ошмесысен,
Нош вераськон кутске
Анай кылэн.
Умой ёд ке вала анай кылэз,
Жечгес уд тоды тон мукет кылэз.
Соин ик мон
Тыныд йыбырттійсько,
Соин ик мон
Тонэн даньяськисько!

79.

Азыкыл

Удмурт калык – кырзась калык. Кырзаса мынэ со уже, кырзаса ужа, ужысь бертэ, шутэтске, шуддырьяське, шумпотэ, малпаське, кайгыре, умойзэ данья, уродзэ сереме уськытэ. Солэн крезьгур вогыриосыз арганлэн тóды но сьóд бирдыосыз вылэ кадэ йóтскыло адымиослэн вирсэрёсазы, мылкыдэз бурдыяса, сёлэм пушкын чузьясько.

Кырзан!.. Удмурт кырзан!.. Быдэс дуннеысь ваньмыз жеч мылкыдо адымиос лулысь-сюлмысь гажаса пумитало сое. Удмурт крезьгурёсты кылзыны яратэ музей ужась но, рабочий но, солдат но, учёной но.

Удмурт кырзан!... Со – асьме калыклэн уно сюрс крезьгурёслэсь но кылбурёслэсь пöрмытэм зэмос историез.

(П. Поздеев, Мылкыдэз лöпкыто, сёлэмез вырзыто. Ижевск 1967.)

80.

Юрттэ

диалектологической атлас лэстыны

...Асьме вакытэ, национальной атласьёс сяна, кылдо кöня ке международной атласьёс. Соос пöльсь самой бадзымез – Европась кыльёслэн атлассы (ЕКА). Та атласлэсь удмурт локетсэ лэстынэ пырыське филологической

наукаосья кандидат Риф Шакрисламович Насибуллин. Кылем арын ЕКА-лэн нырысетй выпускез печатъысь потйз Нидерландьысь Ван Горком издательствоын. Насибуллинэст ужжэ ЕКА-лэн кивалтйсьёсыз выль дуньязы.

Международной атлас лэсьтэменыз ёош, Насибуллин Р. Ш. тырше удмурт кыллэсь диалектологической атлассэ кылдытон бордын но. ЕКА-лы материал 21 удмурт гуртысь бичано ке, удмурт атлас понна – самой о́жытсэ ог 250 гуртысь. Удмурт кыллэсь атлассэ лэсьтон – со бад́зым государственной уж. Сое одйг адымилэн кужыменыз гинэ быдэстыны уг луы. Али диалектной кылъёсыз люканэн туж дыртыны кулэ: туж трос кылъёс вуно, ышо, быро. Гуртёсысь адымиослэн составзы вошъяськемен диалектной пёртэмлыкёс сурасько яке быро. Кыл – со калыклэн дауртёс ёоже кылдытэм ваньбурез. Нош картаос пыр сое эскерон учёнойёслы луонлык сётэ кызыы ке кыллэсь, озыы ик калыклэсь историзэ умой-умой тодыны. Соин ик мон дышетйсьёсыз-но дышеткисьёсыз курисько, «Дась лу!» газетлэн диалектологической материаллэсь курьса вазиськемезлы котьку валэктонъёс келяны тырше, соос мед вуозы котькуд гуртысь: пичиосысьтыз но, бад́зымёсысьтыз но, Удмуртиысь но, республикамылэн палэнысьтыз но.

(Дась лу! четверг, 4. июль, 1985 ар.)

SZÓJEGYZÉK

A szójegyzék a szövegek szóanyagát tartalmazza. A névszók egyes szám alanyesetben, az igék főnévi igenévi alakban szerepelnek. Ragozott, illetve az igéknel igenévi alakokat általában nem adok meg, kivéve, ha a szövegben olyan alak szerepel, amely az irodalmi nyelvitől eltér. Ezek után = jellel megadom a megfelelő irodalmi nyelvi alakot és utalok az alapszóra. Így a nyelvjárási formák jelentése és funkciója megállapítható.

A *č/ć, ž/ž, e/ó, i/ē* betűpárok ugyanazoknak a fonémáknak a nyelvjárási változatait jelölik. A párok tagjai a betűrend szempontjából is egyenértékűek. Ha ugyanaz a szó mindkét formában előfordul a szövegekben, a szójegyzékbe csak az egyik alakot vettem fel. Ha tehát pl. *ós* alak nincs a szójegyzékben, akkor a szónak *e*-vel irt alakját kell megkeresni (*es* 'ajtó'). Ugyanígy kell eljárni a többi, itt említett betűpár esetében is.

Betűrend: *a, ä, b, c, č/ć, ĉ, ž/ž, ž, d, d', e, e', e/ó, f, g, ʔ, χ, i, i/ē, j, k, l, l', m, n, n', η, o, p, r, s, s', š, t, t', u, ú, v, w, z, ž, ž'.*

<i>a</i>	de, mégis, pedig	<i>ažžini</i>	l. <i>adžini</i>
<i>-a</i>	(kérdő partikula) -e	<i>ažžitiŋi</i>	mutat
<i>abi</i>	nagymama, anyó; bába	<i>adžiliŋi</i>	lát
<i>ačid</i>	(te) magad	<i>adžini</i>	lát, meglát, megnéz
<i>ačim</i>	(én) magam	<i>adžontem</i>	láthatatlan
<i>ačis</i>	l. <i>ačiz</i>	<i>adkiŋi</i>	látszik
<i>ačiz</i>	(ő) maga	<i>adzōnō</i>	l. <i>adžini</i>
<i>ačōzes</i>	(ők) maguk	<i>ad'ami</i>	ember, személy
<i>ačmeos</i>	(mi) magunk	<i>ad'dōnō</i>	(meg)lát
<i>ačsezes</i>	(ők) magukat	<i>ad'dōza</i>	látván
<i>až</i>	első rész(e), eleje	<i>ad'žōkōnō</i>	látszik, megjelenik
<i>až ulone</i>	hátralevő életem	<i>ad'žōnō</i>	l. <i>adžini</i>
<i>ažžiskini</i>	látszik, látható	<i>agaj</i>	idősebb fivér, báty(ja); nagybácsi, bácsi; (megszólítás) bátya
<i>ažžōlōnō</i>	lát		csi, bácsi; (megszólítás) bátya
<i>ažin</i>	előtt; elöl	<i>agaj-apaj</i>	testvér

agaj-vānšos fivérek
agilskoj angol
aj apa
ajbat jó(l)
ajda (isz.) gyerünk!
ajgaj (isz.) ihaj
ajkej! (isz.) ihaj
akaška (a tavaszi szántás ünnepe)
alama zāη-vis gonosz lélek
al térd
Albati (gonosz szellem neve)
aldaljanj becsap, hazudik, csal
aldaskem csalás, hazugság
alma burgonya, krumpli
alpaut úr
alī¹ most
alī² (erősítő partikula) hát, csak
alī³ (ksz.) vagy
-ama (kérdő partikula) -e (vö. -a)
amaltem együgyű
amerik amerikai
anaj anya
andan acél
ansambl' együttes
ansār szűk, keskeny
apaj nővér; néne, néni; nagynéni
ar év
arak vodka
aranj arat
arbuз dinnye
ares kor; év(ek); éves
areso éves, korú
argan harmonika
arāšlan oroszlán
arjan-vej írósvaj
armi hadsereg
armiš évente
arña hét (időegység); vasárnap
artiš szomszédos; melletti; (sorban)
mellette
as saját; magáé

askijaz holnap; másnap
aslam magamé, sajátom
aslaz övé, magáé, sajátja
asleštijz (Abl.) 1. *ačiz*
asse (ő) magát
asmeļi (Dat.) 1. *asmeos*
asme vakjite korunkban
asmeos (mi) magunk
asseos (ők) maguk
assteos (ti) magatok
ataj apa, atya
atijkaj apácska
atkaj apácska
atlas atlasz
avtobus autóbusz
azbar udvar
azveš ezüst
ažam (nu.) előttem
ažaz (nu.) elé, előtt; (hsz.) előtte,
előbb
aželij (nu.) -hoz, -ra (idő)
ažijn előtt(e); elől
ažkil először
ažla előbb, régebben; előre; előbbi
ažla palaz előtt, élén
ažlaņi előre, előtt
ažlaņaz a továbbiakban, a jövőben
ažlo (hsz.) korábban, régen, előtte,
ezelőtt, először; az első; (nu.) előtt
ažlon régen, valamikor

āžāmi 1. *ađami*
ājbat karjša ahogy kell
ārāma liget
āsmejōs mi magunk
āsse (ők) maguk
āžlo (nu.) előtt

<i>babaje</i>	ányom; anyósom	<i>berāškānā</i>	befordul; visszafordul,
<i>babam</i>	apó, nagyapó		visszatér
<i>bables</i>	bodros, göndör	<i>berlañ</i>	hátra, vissza
<i>baššim, baššān, bašjin</i>	l. <i>badžim</i>	<i>berlañ</i>	vissza
<i>baššimniš</i>	nagyok, felnőttek	<i>berlo</i>	azután, később
<i>badžim</i>	nagy, hatalmas; idősebb; felnőtt; magas	<i>berog</i>	part
<i>badžin</i>	nagy	<i>bertinji</i>	hazamegy, hazatér, visszatér
<i>badžim</i>	l. <i>badžim</i>	<i>bertni</i>	l. <i>bertinji</i>
<i>bagalma</i>	alma	<i>bešerman</i>	(Pl. <i>bešermaniš</i>) beszermán
<i>ba'cim</i>	nagy	<i>bölmā</i>	szoba
<i>baj</i>	gazdag (fn.)	<i>berdžitini</i>	sírásra fakaszt, megrikat
<i>bajar</i>	bojár	<i>berdini</i>	sír
<i>bajkini</i>	(meg)gazdagodik	<i>berdētānā</i>	megrikat
<i>bajkitini</i>	(meg)gazdagít	<i>berdni</i>	l. <i>berdini</i>
<i>bajlik</i>	gazdagság	<i>beriš</i>	később
<i>bakatiŕ</i>	hős	<i>berišges</i>	később, azután
<i>bakča</i>	kert	<i>beršā</i>	után(a), mögött(e)
<i>balagan</i>	sátor	<i>biblioteka</i>	könyvtár
<i>bam</i>	arc	<i>bičani</i>	(össze)gyűjt, szed
<i>ban</i>	arc	<i>biger</i>	tatár
<i>baŕo</i>	élő; oldalú, lapú	<i>bilet</i>	jegy
<i>barbār</i>	mégis	<i>biñaltini</i>	begöngyöl, bebugyolál
<i>bargan</i>	harmonika	<i>biñet</i>	kötég, tekercs, kötés
<i>baštini</i>	fog, vesz; kap; vesz, vásárol	<i>biñini</i>	begöngyöl, becsavar
<i>baštitož</i>	= <i>baštitož</i> l. <i>baštini</i>	<i>birdi</i>	gomb
<i>bašmak</i>	cipő	<i>birdi</i>	gomb; billentyű(?)
<i>batir</i>	hős, vitéz	<i>bišsa</i>	l. <i>bišša</i>
<i>batpu</i>	szomorúfűz	<i>biťani</i>	gyűjt, összegyűjt
<i>bazar</i>	piac, bazar	<i>bižem</i>	futás
<i>bečke</i>	hordó	<i>bižilini</i>	fut, futkos
<i>bekče</i>	hordó	<i>bižini</i>	fut, futkos
<i>ben</i>	igen; hiszen; hát igaz;	<i>bižini vuem nił</i>	férjhez adandó leány
<i>ber</i>	későn, kései; hátsó rész	<i>bižāsa</i>	futva
<i>beras</i>	l. <i>beraz</i>	<i>bižsa</i>	futva
<i>berat</i>	azután, utána, később	<i>biđ</i>	egész, teljes
<i>beraz</i>	mögött(e); után(a)	<i>biđža</i>	nagyságú
<i>berazi</i>	l. <i>bere</i>	<i>bādžim</i>	nagy
<i>bere</i>	(nu.) után	<i>biđe</i>	(nu. + Dat.) minden egyes
<i>beren</i>	újra, ismét	<i>biđe vuni</i>	fel nő, férfiasodik
<i>berāčkākānā</i>	visszatér	<i>biđes</i>	egész, összes
		<i>biđesjani</i>	teljesít, végez, befejez

bīdestīni teljesít, megvalósít
bīdmīni meghal; végződik, eltűnik
bīdtīni befejez; megsemmisít, megöl;
bīdz-iīmar nagy isten (megszólitás)
pazarol, elfecérel
bīdzīm nagy; idősebb
bīgatem tudás, képesség
bīgatīlīni l. *bīgatīni*
bīgatīni tud, képes, -hat
bīlagoslovītīni megáld
bīrīni meghal, elesik; végződik, eltűnik, kihal
bīrjānā (ki)választ
bīron-pum veszedelem, veszély, a pusztulás oka
bīrontem végtelen; kimeríthetetlen; halhatatlan
bīttīlīni befejez, elpusztít, megsemmisít; megöl
bīttīni elpusztít; befejez; megöl
bīton befejezés
bīzīlīni l. *bīzīlīni*
bīzīni l. *bīzīni*
bīž farok
bīžjem farkú
bohīca kórház
boržani bezár, lefed
bordaz magához (l. még *bordī*, *bordīn*)
borddor fal (fn.)
bordiš (nu.) -tól, -ról
bordī (nu.) -hoz
bordīn mellett, -nál, közelében, -on
bordīštīz magától, tőle
bruzda barázda
bubi apa
budžin nagy
budetīni felnevel
budīni nő, növekszik, felnő
bugor gombolyag
bukāro vetési konkoly
buko hám

bulīšīni segít
bur jobb (oldali)
burčīn selyem
burd szárny
bure vajīni (jó szóval) emlékezik, megemlékezik, szóba hoz
burdjanī (fel)lelkesít
burmiškānā meggyógyul
burmīni kigyógyul, egészséges lesz, meggyógyul
burmātānā (meg)gyógyít
bus köd
bušī mező
buskel' szomszéd
buš üres; olesó; haszontalan
buš val hátsló

čabej búza
čag fenyőforgács
čagir kék
čaklašānā megfigyel; óvakodik; gondol(kozik)
čal' gyorsan, élénken, gyere!
čalak gyorsan, élénken
čapkīni (rá)üt, csap; tapsol
čarka pohár(ka)
čas óra (szerkezet)
čeber szép, gyönyörű
čeberjanī megszépít
čeberlik szépség
čeččīni (fel)ugrik
čeči, *čeči* méz
čer fertőzés, betegség
čerekjanā nevet
čerki templom
čerli beteg
českī édes, ízletes
českīt med koškoz! jó étvágyat!
četverg csütörtök
čidanī (el)túr, elvisel, kibír

čigini áttör, eltör, letör
čik egészen, teljesen
čilani fénylik
čil-čil čilās fényes, csillogó
čini, činā ujj
čipu-kureg csirke
čirdinji énekel; olvas
čista egészen
čilkit, čilkijt tiszta, rendes
čin igaz, igazság
čirdānā l. čirdinji
čirtj-kertted nyaklanc
čitir sűrű bokor
čok hadd; rendben; nem
čorig hal
čort ördög
čože (nu.) folyamán
čukna reggel, korán
čum kamra, éléstár, ruhatár
čum-lipet kamratető
čuňi csikó
čupani (meg)csókol
čupkarinji (meg)csókol
čuzjaskinji visszhangozik
čumol'o asztag, boglya

čača, čačča erdő
čaččamurt erdei szellem
čapkiľinji összecsap
čas óra (időegység)
časjinji leüt
čaštirtinji susog, zizeg
čem gyakran
čež kacsá
čikminji elgazosodik
čilkak egészen, nagyon
čēnatānā füstöl
čizjinji rúg, kirúg, belerúg
čoč együtt
čočaťiskinji versenyez
čočaťkinji versenyez

čogini levág
čok (partikula) hadd, rendben
čoksanji befed
čoktanji l. čoksanji
čoš együtt, egyidejűleg, sorban
čošen együtt
čože -ig, át (idő)
čučānā ken, simít
čukaje holnap
čukažaz másnap
čuk-dor fehér sörényű
čukna reggel
čušiljinji (le)töröl
čuž sárga

žake vagy (ksz.)
žaram rendben van
žaratinji l. jaratinji
žā l. ja
žāžek liba
žatim árva
žeč jó, erős
žečbur jó; jó napot!
žečbures jó napot!
žeč lu! viszontlátásra!, légy egészsé-
ges!
žeč lue! viszontlátásra!
žečen-a vuid isten hozott!
žeži kapu
žeg rozs
žegatini l. žegatini
žeskin jól
žiči róka
živor l. jivor
žizeg rozs
žici l. žiči
žal l. jil
žale l. jile
žar l. jir
žataže l. žutaže
žogen gyorsan, hamarosan

žolġāri veréb
žoz egykorú, kortárs
žožgānā korhol
žu l. ju
žuani l. juani
žuč orosz
žudġni nehéz, kilátástalan helyzetbe
kerül
žugġt világos; fényes (vö. jugġt)

žegatiġi visszatart, akadályoz
žekšet asztalterítő, abrosz
žók asztal
žit l. žit
žmānā jut, kerül, váratlanul találkozik
žit este
žitaze este (hsz.)
žit-čuk este-reggel
žog gyorsan
žongres csengő (mn.)
žuatiġi (meg)gyűjt
žužani felkel (a nap)
žužit magas
žuk kása
žuko kásás, kásával töltött
žutes héja
žitġi felemel
žitkiġi felemelkedik

da és
dallašġi veszekszik; hadakozik, verekedik
daltānā terem (gabona)
dan dicsőség, tisztelet, megbecsülés,
méltóság
danag sok(at)
danak sok; jelentős
danja uskiġi büszkélkedik
danjaškiġi büszkélkedik, dicsekszik
dano ismert, tisztelt, dicső

das tiz
daš kész
dašanġi (el)készít
dašaškiġi készülődik
dašġi (el)készít
daur idő, kor, évszázad
dauramā életünkben (vö. daur)
daurjos čože évszázadok, hosszú idő
alatt
daurtġi megkísérel (valamit csinálni),
igyekszik, törekszik
davaj (partikula) gyereink!
dawtġi jól terem; gyarapodik, sikerül
dawtġiġi gyarapít
derem ing
deri sár
diġe haza
diġš otthonról, hazulról
diš ruha
dišanġi felvesz (ruhát)
diškut ruha, ruházat
dišġi merészel, bátorkodik
diġ¹ idő, időpont, pillanat, határidő
diġ² bizonyára, lehet, talán
diġrekjani reszket, remeg, rezeg
diġiz diġja idejében, éppen
diġja idején; amikor
diġla l. diġja
diġtġi siet
diġtġi akar
dišetiš tanító, tanár
dāšetiškānā tanul
dišetiškon tanulás
dišetiġi tanít, megtanít, kitanít; tanul-
mányoz
dišetskiš tanuló
dišetskiġi tanul
dišmon ellenség
doġġi (be)dug; lök; bök
dor mellék, környék, oldal, vidék
doraz nála, magánál, mellette

dore 1. *dorj* (nu.)
doris -tól; otthonról
dorj (nu.) -hoz
dorjn -nál; mellett; otthon
dorāšen -tól; otthonról
dorož (nu.) -ig; (hsz.) hazáig
dugdijljinj megáll, abbahagy
dugdijltek állandóan, folyamatosan
dugdijnj abbahagy; megszűnik, abba-
 marad
dugdijtek abba nem hagyva, folytatva
dumijnj megköt, felköt, megkötöz
dun ár, érték; pénz
dunjanj értékkel
duno drága, értékes
duñne világ
dur széle vminek
dure (nu.) -hoz, -ra; -ért
durinči darázs
duris mellől, melletti
duriškiš kovács
durāki mentén, szélében
durān (nu.) -nál; -on; partján, szélén
durijnj kovácsol, patkol, megvasal
durjś mellől
duron kovácsolás
dusim kedves, szerető
dušes ölyv; héja
dušmon ellenség, gonosz lélek
duñne 1. *duñne*
d'a 1. *ja*
d'ada (Instr. *d'adeen*, PxSgl. *d'adee*)
 apa; nagybácsi; bácsi; apó, nagyapa
d'adaj 1. *d'ada*
d'aratem szerelmes, vkinek a szerelme
d'aratānā 1. *jaratijnj*
d'at idegen
d'awan mindig
d'erevna falu
d'es 1. *žeč*

d'es 1. *žeč*
d'ez sárgaréz
d'ogā jégverem
d'ol tej
d'ialektnoj kilj nyelvjárasi szó
d'ialektologičeskoj nyelvjárasi
d'ialektologija dialektológia, nyelvjá-
 ráskutatás
d'isaškānā felöltözik
d'ālaz rá, tetejére
d'āle 1. *jile*
d'āliš (nu.) -ról
d'ār fej; vezető, kapitány (vö. *jir*)
d'iwaz tetejére, csúcsára
d'uani 1. *juanj*
d'ubo oszlop (1. *jubo*)
d'učā róka
d'uijnj 1. *juijnj*
d'un 1. *jun*
d'ū 1. *ju*
d'ūijnj 1. *juijnj*
d'ūwān tetején (vö. *jiljln*)
e (isz.) ej
ebōw 1. *ęvel*
eχ (isz.) ah
ej (isz.) ó, oh; ej; hej
ejval < ej val nem volt
eksejlik császárság, állam, birodalom
ekšej császár
ektijnj táncol
el ország, vidék
ellet (falunév)
emjan gyógyítás
emjaškānā kezelteti magát; kuruzsol
enij = en ne (tagadó ige Imp.)
eñerčak nyereg
epteš barát
erekčani becsap, hazudik, csal
erik akarát
erke gyengéd, kedves; elkényeztetett

<i>erkijani</i>	becéz, dédelget, kényeztet	<i>fčak</i>	egész
<i>eskerinji</i>	megfigyel, körülnéz	<i>filologičeskoj naukaos</i>	bölcsész-tudományok
<i>eskeron</i>	megfigyelés, áttekintés, kutatás, analízis, vizsgálat		
<i>estinji</i>	befűt		
<i>esnomir</i>	semmi	<i>gad'</i>	mell
<i>eš</i>	barát	<i>gad'o</i>	mellű
<i>ešjo</i>	még	<i>gañ-gañ ki'llinji</i>	nyugodtan fekszik
<i>ešo, eššo</i>	még	<i>gažani</i>	tisztel; szeret
<i>etānā</i>	hív (vö. <i>eťinji</i>)	<i>gažjaškānā</i>	szeret
<i>evel</i>	1. <i>evel</i>	<i>gerber</i>	(ünnepe a tavaszi gabona vetésének befejeztekor)
<i>evól</i>	1. <i>evel</i>	<i>gerj</i>	(fa)eke
<i>evāl</i>	1. <i>evel</i>	<i>germañ</i>	német
<i>ežjt</i>	1. <i>ežjt</i>	<i>gersāt</i>	pümkösd; ünnepe a tavaszi szántás befejeztekor
<i>oččani</i>	(meg)hív	<i>gane</i>	1. <i>gine</i>
<i>edjani</i>	kezd, akar	<i>góljk</i>	meztelen
<i>ej</i>	(tagadó ige múlt idő Sg1.)	<i>gibi</i>	gomba
<i>ejlas</i>	nem sikerült; nem tudott	<i>gibijanā</i>	gombát gyűjt, gombázik
<i>ejleksā</i>	nyomorék	<i>gibā</i>	gomba
<i>erekčam</i>	hazugság	<i>gid</i>	istálló
<i>erekčani</i>	csalogat	<i>gine</i>	csak
<i>órlāk</i>	keresztgerenda	<i>gineje</i>	csak
<i>es</i>	ajtó	<i>gimjr</i>	élet(kor)
<i>ósānā</i>	hány (ige)	<i>gāne</i>	1. <i>gine</i>
<i>eskinji</i>	hány; émeleg	<i>ginek</i>	csupa
<i>óstiškānā</i>	megnyílik	<i>girinji</i>	(fel)szánt
<i>etčaskinji</i>	összegyűlik, gyülekezik; meghív	<i>girlj</i>	harang
<i>eťinji</i>	hív	<i>giron</i>	szántás
<i>óttasa šettānā</i>	megkeres	<i>goljk</i>	meztelen
<i>evel (óvól)</i>	nem, nincs	<i>gon</i>	szőr
<i>óvóltem</i>	nincstelen, vagyontalan	<i>gono</i>	szőrös
<i>óvóv</i>	1. <i>evel</i>	<i>gondjr</i>	medve
<i>óz = ež</i>	(tagadó ige Praet. Sg.-Pl.3)	<i>gord</i>	vörös
<i>ežj</i>	igy, úgy	<i>gordektinji</i>	elpirul, elvörösödik
<i>ežjt</i>	kevés, nem sok; kicsi, egy kicsit	<i>gorod</i>	város
<i>ežjtak</i>	kevés, kicsit	<i>gosudarstvennoj</i>	állami
		<i>goštet</i>	levél
		<i>gozi, gozj</i>	kötél
		<i>gozi-puniš</i>	kötélverő, kötélfonó

gožjanj ír
gožjaskinj ír
gožtet levél
gožtjnj ír, megír; írat
graždan ož polgárháború
gu gödör
gubeč pince
gubjrmjnj (meg)görbül, (meg)görnyed
gudžjnj ás
gudjrij mennydörgés
gugama-abi bába(asszony)
gugamanā bábáskodik
gulbeč sut; pince
gur dal, ének, melódia, dallam
gurež hegy
gur? l. *gurt*
gurida körakás
gurt falu; ház; otthon
gurtanj vendégeskedik
gurtat haza, otthonodba
guždor kis rét; fű, gyep
gužem nyár, nyáron, nyári
gužemen nyáron
gužemlj bjde minden nyáron
gudjri mennydörgés
gudjrtjnj mennydörög
gumir (élet)kor, élet
gumār (emberi) élet, az élet ideje

iči kicsi, kevés
ijul' július
-ik (partikula) is, még
ill'an tézsza
inmar l. *inmar*
inmār l. *inmar*
in (inm-) ég (fn.)
inakaj anyácska
ini l. *inī*
inikaj anyácska
inmar isten; Inmar (isten neve)

inmār l. *inmar*
inti, intj hely, vidék
intijaskinj elhelyezkedik, letelepszik, elterül
in l. *in*
inī már, tehát
inmar l. *inmar*
inšjir cséplőcsűr
inīti l. *intj*
inītō l. *intj*
istorija (tő: *istori-* *istorij-*) történelem, történet
iške akkor
italmas zergevirág
itali olasz
itijm szérű
iz kő
izdatel'stvo kiadó
izver vadállat
izem álom, alvás
izjnj alszik
izkem verszt (hosszmérték)
iztek alvás nélkül

ibjliškjnj lövöldözik
ibjnj lelő, belelő
iče olyan, ilyen
im száj
imnjr arc
irgon réz
isanj bánt
istjnj küld, elküld
iston-koson küldönc, hírnök; apród
išjnj elvész, eltűnik
iškani szakít, tép
iškap szekrény
išlapa (PxSg3 *išlapeez*) kalap
ššna még
išpi bárány
ištjnj elveszt
izjnj l. *izjnj*

ja (partikula) igen, rendben; lehet; na, hát
jake vagy (ksz.), lehet
jalame mindig
jalan mindig
jaleka ihaj!
janvar január
jaraloz legyen úgy, rendben van
jaranj (meg)tetszik
jarantem alkalmatlan
jaratini szeret; tisztel
jaraton szerelem; kedves, szerelmes; szerető
jaratono kedvelt, szeretett
jat idegen, ismeretlen
-jate (nyomatékosító partikula) hiszen; hát; jó, rendben van
java (partikula) hiszen, hát; jó, igen, rendben
jegit fiatal
jettilini nyom
Jevropa Európa
jetini jut; úgy esik, hogy
jetskilini hozzáér, érint
je vile sulton jégreállítás (ünnep)
jibirttini meghajol, térdet hajt; kér, könyörög; imádkozik
jibo l. *jubo*
jidi árpa
jōg-jōg (hangutánzó) kop-kop
jigmit erős, kemény
jil csúcs, felső rész, vég
jōlam (nu.) felettem
jile föl, tetejére, -ra
jōlōki felett
jilin (nu.) -on, tetején, felett
jilini nő, sokasodik
jilistiz (nu.) (az ő) ...-ról
jilpumjanj befejez, elvégez
jir fej (fn.)
jir baštini meghal

jir čukin fejest, fejjel előre, fejre
jirjini meg(rág)
jir-kił fejfájás, gond
jōromōyō eltéved
jirši haj
jiršio hajas, hajú
jormini kinlódik
joros vidék, környék, hely
joznani taglal, tagol, részekre oszt
joznaškini vagdalkozik
joznet tagolódás
ju gabona (kicsépelet), vetés
jualltani kérdez, kérdezzet
jualltaskini kérdezősködik
juani kérdez, megkérdez
juatek kérdésés nélkül, kérdezetlenül
jubo oszlop
jugit fényes, világos
juilini iszogat, megünnepel
juini iszik
jumšani szórakozik, mulatozik
jun erős, kemény; nagyon
junmani megerősödik
junme hiába
juon ünnep; ivás, iszogatás
juondirja ünnepen, ünnepkor
juri szándékosan
jurt ház, épület
jurt-jer a ház a telekkel és a gazdasággal
jurttini segít
jurttos segítség
juš hattyú
ju l. *ju*
juini l. *juini*
jušan gabona

-ka (partikula felszólításban) csak
kabak tők
kaban szénaboglya, asztag, kazal

kabańca János-nap
kabze egészen, teljesen
kačē olló
kađ, kađik mintha, úgy mint, hogy;
hasonló
kafedra tanszék
kaik l. *kajik*
kajēi olló
kajgirinji szomorkodik, bánkódik
kajgujo bánatos, szomorú
kajik mint, hasonlóan, mintegy
kajta jövő, következő
kak ras éppen
kaļik nép, emberek; nemzetiség; la-
kosság, tömeg
kaļik tvorēstvo népköltészet
kaltak óh jaj; szegény, szerencsétlen
kal' most
kaļga karórépa
Kam Káma (folyó)
kana szekrény, polc
kand'idat kandidátus
kaņiw könnyű, kényelmes
kapēi könnyű
kapka kapu
kaptirna kapocs
kar város
karganji (meg)játkoz
kariškjinj átalakul, átváltozik
karān l. *karinji*
karinji (meg)csinál, tesz; (segédige is)
karnji l. *karinji*
kars kars (hangutánzó: csikorgó, nyi-
korgó hang)
kart férj
karta térkép
kaška fehér folt, csillag (az állat hom-
lokán)
katanēi függöny
kať ahogy, amint
kať uk mintha

ka'tem-vitem gyenge
kažnoj minden, mindegyik
kāl erő
ke ha, amikor; (partikula) bár-, vala-;
még
keč nyúl
kečekeno valahogy, valamilyen
kežiti hideg
kelan kísérés
kelanij¹ elkísér; elküld
kelanij² éjszakázik
kelēi vörhenyes, rőt (lő)
kelšjinj (+ Dat.) tetszik, megtetszik;
megfelel
keltinji hagy, otthagyt, elhagy; elfelejt
kema sokáig
kemaik (egész) sokáig
kemalaš régen, régi
kenak néne, sógornő (bátyám felesé-
gének megszólítása; nőк megszólítá-
sa) kedves
kenaktosme < *kenakjosme*
ke-no bár, bár is, mégis
kenos csűr, pajta, raktár, kamra,
hombár
kensaz a kamrájába(n) (l. *kenos*)
keņa ke valamennyi, néhány
keņer kerítés
keņeš tanács(kozás)
keņeš karinji megbeszél, megvitát, ta-
nácskozik
keņešānā tanácskozik, megbeszél
kerka l. *korka*
kertālānā megkötöz
kerttīlinji beköt, átköt
kerttinji megköt, hozzáköt, összeköt
kes naņ (egy) darab kenyér (18. sz.)
keseg parcella; darab
keskentek hirtelen
kešaškem kwara kiáltás
kešaškjinj szid; kiabál

keškij kiált
kešpi kecskegida
ket has (vö. *ket*)
ket tijinj jóllakik, táplálkozik, betelik
vmivel
keto hasas, terhes
ketsj ug tij val nem teltek be (vele)
kežjt hideg
keče milyen
kejinj szó
kej zsír, zsíros, kövér
kój gibə zsíros gomba
keļinj éjszakázik, alszik
kólnə alszik, éjszakázik
kelon alvás, éjszakázás
keļanə kísér, elkísér
keļj kavics, kis kő
kōmeč kalács
keņa mennyi; amennyi
keņa ke valamennyi, néhány, egy ke-
vés; egy ideig; (a)mennyi
keņajen mennyibe kerül?, mennyiért?
keņajeti melyik, hányadik
kōregej tušti facsésze
keņiš szomszéd
keš száraz
kešanj (ki)szárad
kešasa vujinj kiszárad
keškemjt szörnyű, rémes, rettenetes
ket has, gyomor
kōt tōrnə megtölti a gyomrát, jóllakik,
megél
ketjir körös-körül
kežo terhes; hasas
ki kéz
kid'oke távol, messze
kijar uborka
kijas Kijas (falunév)
kijon farkas
kikj kakukk
kili hogyan

kin ki; aki
kinke valaki
kino < *kin no*
kin 1. *kin*
kiņiga könyv
kiņke 1. *kinke*
kiros-kal nyaklánc (amelyre a keresz-
tet erősítik)
kisi, kisij zseb
kiškanj önt
kišmanj megérik, beérik
kišmatinj érlel, megérlel
kispu nyírfa
kištijnj kiönt, kiszór, hint; önt (fémet);
tölt
kišton folytatás, öntés
kitaj kínai (nyelv)
kiuž kézimunka
kivaltiš vezető (munkatárs)
kivaltos szerszám, eszköz
kižili csillag
kižinj vet, elvet
kižinj 1. *kižinj*
kāčə hová? (vö. *kijtči*)
kijče milyen, hogy
kijče ke valamilyen, bármilyen
kijče-mar hogy, hogyan
kijži 1. *kijži*
kijži ke valahogy
kādə kosár
kij'doke messzire, távol
kij'dokjn messze, a távolban
kāj-sim kigyó-szem (egy kelés neve)
kijk kettő
kāknazə ők ketten
kijktetijaz másodikba
kākteti második
kijl nyelv; szó; beszéd
kālas osztály
kijlbur vers, költemény
kijldem keletkezés

kāḷdeśīn teremő isten
kīldīnī keletkezik, megjelenik, létre-
jön; sikerül; megteremt, alkot, meg-
termékenyít; (ott)terem
kīldītīnī megteremt, alkot, létrehoz,
képez, megalapít
kīldīton megteremtés, létrehozás, ősz-
szeállítás
kīlīškīnī hallatszik
kīlīnī hall, meghall
kāḷtīskānā hallgat, meghallgat
kīlzīnī hallgat, meghallgat
kīl ragály, fertőző betegség; láz
kīldej nyavalya; (ragályos betegséget
okozó szellem)
kīlem arīn tavalý, az elmúlt évben
kīlīlīnī marad, lemarad
kīlīnī marad, lemarad, elmarad
kāḷḷānā fekszik
†kīlītīnī elhagy, elenged, elmulaszt
(vö. *kelītīnī* és *kīlīnī*)
kīḷto kéve
kīmalās régen, régi (vö. *kemalās*)
kīmanī felborít, leborít
kānar erő, hatalom
kāhīnī becsukja, lehunyja (a szemét)
kān sztyeppe; szabadság; vad
kīrašin keresztény
kīrašīne pīrtīnī megkeresztel
kīržan ének; éneklés; dal
kīržan-veran népköltészet
kīržanī énekel
kārdānā énekel
kīrēz (népi húros hangszer; guszla)
kīrmīnī nyom, szorít
kārnāž holló
kīršīnī kezd
kāržam, kāržam ének(lés)
kīržan l. *kīržan*
kīškīnī felhúz
kīšet kendő

kīškanī fél, megrémül
kāškatānā megijesz
kāšni l. *kīšno*
kīšno feleség, asszony
kāšnojāškāḷānā megházasodik
kīšno-kenak asszony, özvegyasszony
kīšnomurt asszony
kītčī hová; ahova
kītīn hol, ahol
kītīs honnan; ahonnan
kātkānā befog (lovat)
kītsī hová
kāttā hová
kīw l. *kīl*
kīwžīnī teremő isten
kīwž-innar teremő isten
kīwdem keletkezés, megjelenés, szüle-
tés, származás, eredet
kīwdīnī keletkezik, születik, ered,
származik
kāz fenyő
kāzgi tükör
kīzmet karīnī szolgál
kāzo páros, egy pár
kīž hús
kīž l. *kīžī*
kīžī hogy(an), ahogy
kīžī ke... ožī ik mind... mind
kāž-pu nyírfa
kāž piszok, piszkos
klass osztály
kūiga könyv
kokčanī (meg)csíp
koko tojás
kolžoz kolhoz
kolkoznica kolhozparaszt (nő)
konnata szoba
konnatajo szobás
koncert hangverseny, előadás
koñdon pénz
koñī¹ mókus

<i>koñi²</i>	kopejka	<i>koʽkudiz</i>	mindegyik, bármelyik
<i>koñā</i>	mókus	<i>kožinj</i>	letér, kitér
<i>kopak</i>	teljesen, egészen	<i>krešēnā</i>	vasárnap
<i>kopejka</i>	kopejka	<i>krežgur</i>	dallam, melódia
<i>koran</i>	< <i>koranj</i>	<i>kšno</i>	1. <i>kjšno</i>
<i>koranj</i>	(ki)vág	<i>kubjsta-jjr</i>	káposztafej
<i>kor-gidʹ</i>	istálló	<i>kučkinj</i>	1. <i>kutskinj</i>
<i>koridor</i>	folyosó	<i>kučo</i>	tarka (ló)
<i>korka</i>	ház, konyhó; szoba	<i>kužili</i>	hangya
<i>korka puktānā</i>	házat épít	<i>kud</i>	aki, amelyik
<i>korkamurt</i>	házi szellem	<i>kudžinj</i>	berúg, lerészegedik
<i>korkaš</i>	<i>korka</i> házról házra	<i>kuddjir, kuddōrja</i>	néha
<i>korkaz</i>	haza, otthon	<i>kudi</i>	kosár
<i>korkaž</i>	pitvar	<i>kudināz</i>	melyikkel
<i>kort</i>	vas	<i>kudiz (kud-)</i>	melyik
<i>košinj</i>	parancsol, követel, kényszerít	<i>kudiz-ke</i>	bármelyik
<i>košak</i>	ablak	<i>kudmj</i>	melyikünk
<i>košaktānā</i>	csörög (szarka)	<i>kudʹokān</i>	messze, távol
<i>koškij</i>	elmegy, elutazik, eltávolodik;	<i>kuiñ</i>	három
	folyik	<i>kujanj</i>	(le)dob, hajít; kizár, ledönt
<i>košo</i>	szarka	<i>kuk (kukt-)</i>	láb
<i>kožjir</i>	környék; körben, körös-körül	<i>kukaj</i>	tojás
<i>kožōrak</i>	körben, körül, mindenütt	<i>kuke</i>	valamikor, egyszer, amikor, va-
<i>kožjire</i>	köré, -hoz; körülbelül		laha
<i>kožjrti</i>	(nu.) körül, mellett	<i>kuke no</i>	valamikor
<i>kožrtiškānā</i>	körbe megy, megkerül	<i>kukā</i>	kakukk
<i>kožrtijljinj</i>	körbe megy, megkerül, kör-	<i>kule</i>	kell, szükséges
	bevesz, bekerít	<i>kuleges</i>	szükségesebb
<i>kožrti</i>	körül (nu.)	<i>kulij</i>	(meg)hal
<i>kotmjnj</i>	átázik, áztat	<i>kulon</i>	halál
<i>kottinj</i>	(meg)nedvesít	<i>kultura</i>	kultúra
<i>koʽ</i>	ha mindjárt; bár(csak)	<i>kun</i>	király; ország
<i>koʽ-keče</i>	bármelyik, bármilyen, min-	<i>kun-eksej</i>	király, fejedelem
	denféle	<i>kuno</i>	vendég; vendégség
<i>koʽkin</i>	bárki	<i>kunojani</i>	vendégeskedik
<i>koʽkiče</i>	bármelyik, bármilyen	<i>kupec</i>	kereskedő, kupec
<i>koʽkižj</i>	bárhogyan	<i>kuražžōlānā</i>	szenved
<i>koʽkijti</i>	mindenféle	<i>kuražžinj</i>	szenved, kínlódik
<i>koʽkijjīs</i>	mindenhonnan	<i>kuradžem</i>	szenvedés
<i>koʽku</i>	bármikor, mindig, állandóan	<i>kuradžinj</i>	szenved, kínlódik
<i>koʽkud</i>	mindegyik, bármelyik	<i>kuadžjiti</i>	kínoz, gyötör

kuranj feleségül kér, megkér
kurĕĕnā tart
kureg (Š Ablat. *kuregniš*) tyúk
kurek-pijz tyúktojás
kurektinj szomorkodik
kurepāz tojás
kurinj kér
kurlanj megró, elítél, szid
kuro szalma
kuro-žjžj szalmaszár
kus (*kusk-*) derék (testrészt)
kuskertton öv
kuso kasza
kuspad (a te ...d) közé, közé, között
kuspazj (ők) egymás között
kuspjti át, keresztül
kuškij kezd
kuštem = *kuštomj* l. *kuštij*
kuštālnā dob, hajít, szór
kuštij dob, ledob, hajít, elhajít, ki-
dob; hagy, elhagy
kut (háncs)booskor
kutĕanj felhúz (lábbelit)
kutes cséphadaró
kutiškānā l. *kutskij*
kutiškij elvállal, hozzáfog
kutij megfog; felvesz, elfogad
kutkij kezd
kutsaškon cséplés
kutskij kezd, elkezd; hozzáfog; kez-
dődik
kuwe l. *kule*
kuwem halott
kuzov kas, kosár
kuzpal férj, feleség; vőlegény, me-
nyasszony
kuž hosszú
kuža mentén, hosszában, mellett
kužo gazda, tulajdonos; főnök
kužo kijšo háziasszony

kužoĵāškānā házigazdászkodik, intéz-
kedik, uralkodik
kužim erő, energia, hatalom
kužmo erős
ku l. *ku*
kulĕojo gyűrűs, karikás
kul'to kéve
kuno l. *kuno*
kuñ három
kuñ vurem saldat három (csillagot) fel-
varrt katona; (?) őrmester
kuñan borjú
kuñeti harmadik
kuškānā kezd
kuž l. *kuž*
kuža (nu.) mentén, hosszában
kužil'kar hangyaboly
kužili hangya
kvarĕira lakás
kwaĕkanj beomlik, ledől, összedől
kwaž l. *kwaž*
kwala (PxP11. *kwami*) családi-nem-
zetségi szentély a pogány votjákok-
nál; ház
kwalektij remeg
kwamjñ harminc
kwañer szegény, szegénység
kwār (fa)levél; szár
kwara (Instr. *kwareen*) hang
kwaraļik hangzás
kwaretij válaszol, felel; fordul (vki-
hez)
kwarihañ lepény
kwās sí
kwašmij elszárad
kwat' hat
kwatton hatvan
kwaž idő(járás); isten
kwaž zorjñ esik az eső
kwiñ három
kwiñmetiaz harmadszorra

kwiinmeŋi harmadik
kwiinmoj három napnyi idő; három napig; három nap alatt
kwiinajiz mindhárom
kwiinazj ök mind a hárman

ladno jó, rendben
lampa lámpa
lapeg alacsony
ležinj l. *ležinj*
lejkatinj ringat
leša bizonyára, biztos, úgy látszik
lešana mellett, kívül, kivételével, nélkül
leštālōnā csinál; épít; készít; megszervez; eltölt; megül, megtart (ünnepet)
leštjn l. *leštjn*
leštjn csinál; épít; készít, előkészít; összeállít
ležanj hajít, dobál
ležiškijnj leereszkedik, lemászik; leesik
ležinj enged, bocsát; megenged; küld; leereszt
lepkiťinj fellelkesít, emel (hangulatot), növel (kedvet)
liatinj megnyugtat, (meg)vigasztal
lijal fatörzs
lij csont
lijžinj megszámol
lijdžinj olvas; felolvas; megszámol; (egyetemi) előadást tart
lijktinj jön, megérkezik; megfelel
limbit egész nap
lijmj hó (M Instr. *lijmijen*)
lijmijan havazik, esik a hó
līs kék
lijsvu harmat
lijz kék
lo: med lo! legyen (vö. *luinj*)
lobanj repül

lobžinj (fel)repül, elrepül
lobōsa koškijnj elrepül
lom feszítővas
lopata lapát
lučče inkább
lud mező
lud-keč nyúl (fn.)
lue legyetek
luem lét, levés; lehetőség
lujnte nem tudott, nem volt lehetséges, lehetetlen (volt)
luinj van, lesz, válik, történik, tud, -hat; lehet; szokott lenni
lujš levő
lul lélek
luonlik lehetőség, perspektíva, feltétel
luos = *luoz* (l. *luinj*)
lusal lenne
luškanj lop, ellop
luškaskijnj lop, tolvajlással foglalkozik
lut-keč nyúl
lüem l. *luem*
lüllam voltak, lettek
lüiz lett
lüānte l. *lujnte*
lüinj l. *luinj*
lüšaw lenne
lüpü égerfa
lüsal lenne
lakinj odaragaszt; odailleszt
lakōt udvarias, szerény, nyugodt
falči béres, szolga
legežpu csipkerózsa(fa)
legit fiatal
lek gonosz, haragos, kegyetlen
lek luinj megharagszik
lekcija (*lekci-*) (egyetemi) előadás
lemlet vérvörös; rózsaszín
lel šaska rózsza

lēm zelnice
lēmpu zelnice meggy(fa)
lōmpú l. *lēmpu*
loganj letapos
loginj tapos, tapod
lōmpu l. *lēmpu*
lugjt fényes, világos, fény
lukan (össze)gyűjtés
lukanj (össze)gyűjt, egybehord
lukaskinj készülődik; összegyűlik, összejön
lukemjn szétválasztott, szétválasztva
luket rész; részlet
lukiskiljnj elválnak, elbúcsúzik
lukiskānā elkülönül, eloszlik, elválnak
lukinj elválaszt
lukmes lék

ma mi; ami; vajon
mačeňča húshagyó (hét)
mažeš, maděš gereblye
madjnj (el)mesél
magazin bolt
maj május
maje mit
maje-ke valami
majsj vadméh; dongó
majtal szappan
mak mákvirág; pipacs
make mi, valami
ma-kōče milyen, miféle
maktanj dicsér
malj miért, minek, mitől
malj meda? hát miért?
malpanj gondol, gondolkodik; álmodozik, (el)képzél
malpaškinj gondolkodik
mañer mód, forma
mar l. *ma*
mar vāllem miért?
mare l. *ma*

marlāze miértjét
maro l. *mar*
mart március
maštanj gereblyéz
matiš közeli
material anyag
mawj l. *malj*
me (partikula) fogd!, tessék!, ne!
meč kard
med (Imp. segédszava) hadd, legyen
med lo, med luoz legyen
meda hát, csak; -e; vagy
medag talán
medam (partikula) ugyan, hát; hogy
ne
medaz (ő) ne (Imp. segédszava)
medaz lu ne legyen
medaz lujlj ne legyen
medjnj akar, kíván, szándékozik, gondol
medjaskinj elszegődik, beáll
memi anyácska
mertanj mér, kimér; céloz
merttanj mér, megmér
mešok zsák
meža mezsgye
meždunarodnoj nemzetközi
meštjm ~ mineštjm (Abl. l. *mon*)
mežminj vágyódik, áhítzik, hiányol, búsul, epekedik
mi mi (Pl I)
milam (Gen.) mienk (l. *mi*)
mileškjm ~ mileštjm (Abl. l. *mi*)
miljm (kb.) palacsinta
milštjm = mileštjm (Abl. l. *mi*)
miskin szegény, szerencsétlen
miskjllanj lecsúszik, csúszkál
miskinj (meg)mos
mištaškinj mosakodik
mištiškānā mosakodik
mjd más, másik

migor l. *mugor*
miji-kudjro hódprémes
mijl kívánság, kedv
milkjđ hangulat; akarat, kívánság,
buzgalom; kedv
milkjđ karinj kíván
milkjđo kedvű
mijninj megy
mijrden nagy nehezen
mōrik tuskó, rönk
mijrt-mijrt (onomat.) nagy nehezen
miskijljanj megbecstelenít, gyaláz,
megsért
mijškod < *mijniskod* l. *mijninj*
mnuk unoka
modos (növény) szára
mogila sír (fn)
mon én
mońiam hozzám
motor szép
mozminj megszabadul, megmenekül
mozmitinj megszabadít, elenged
možno lehet
mu föld
mučo fürdő(ház)
muč zsombék
mučko (fonott) háti kosár
mugor test
mugoro testű, alakú
muket más, másik
muketas = *muketaz* a másikba
mumi, *mumj* anya
mures a méhkas nyílásának fa fedője
murt ember; idegen, ismeretlen; férj,
vőlegény
musjř mézsőr
muso kedves, kedvesen
muso karinj becéz, ringat
muš méh
mušik férj
muz föld; padló

muzjem föld
mužem l. *muzjem*
mužem-borō szamáca, földieper
mužik férj
mū l. *mu*
mučo fürdő(ház)
muš l. *muš*
na még
naanj megnéz, észrevesz, kipróbál (= *najanj*)
nacionalnoj nemzeti
načar szegény; rossz; gyenge
nalčkōnō néz
nekiń senki
nekuno soha
nemjř l. *nomjř*
ninomōř semmit
nižilj giliszta; féreg
niļ lány, leány
nāl (pl. *nāllos*) lány
niļ dirjam lány koromban
niļlosmurt leány
niļpi gyerek
nāl l. *niļ*
nōnal l. *nunal*
nijnaw l. *nunal*
nijřeti első
nijřs előbb, először
nijw l. *niļ*
nōrošurjos Nirosur falui lakói
no (nyomatékosító partikula) és, is,
de, pedig
nokin senki
nokino senki
noku soha; néha
nomjř semmi(t)
noš pedig; hát; ismét, újra; aztán
noš-ik ismét
nujnj visz, vezet

nuldinj hoz, visz, hordoz, hord
nules (*nulesk-*) erdő
nullinj hord
nunal nap (időegység)
nunaže nappal, délben, ebédkor
numj kisgyerek, kisbaba
nūānā l. *nujnj*
nūnal l. *nunal*

naltas útközben, úton; folyamán
nañ kenyér, gabona
narak mind, az összes, teljesen
nebjt puha
nenokin senki
nenokijino sehogy
nenokijin sehöl
nenokuno semmikor
nenomijr semmi
nezašto semmiért
nór vessző, ág
ni már (partikula)
N'iderlandj Hollandia
niłinj (el)nyel
niłdon negyven
nił l. *nił*
nim név, elnevezés
nimanj nevez
nimaz külön; személyes
niñ gibā hársfa gomba
nił négy
niłdon negyven
nīm l. *niim*
nāmaz külön, saját, személyes, speciális
nuk kis völgy, bemélyedés
nulanj izzad
nules (*nulesk-*) erdő
nūna (PxSg3 *nūneez*) bátya
nūppj nesztelenül, zajtalanul
nūr mocsár
nūrjaškij harcol, küzd, birkózik

nūwes (*nūwesk-*) erdő
nūwoske erdőbe
nūł l. *nił* négy
nūletj negyedik

-o (nyomatékosító partikula) hiszen
 így, hát
obiñ csűr
objda erdei szellem
oččā oda
oži l. *ozi*
odig, odig egy
odig pol egyszer
odik l. *odig*
odiktanodig egyetlenegy
og egy; mintegy, körülbelül
ogen magányos
ogez (az) egyik
ogkad' egyforma, egységes
ognas = *ognaz* (ő) egyedül
ognam én egyedül
ognaz (ő) egyedül
ognan egyedül
ogpol egyszer
ogpowa az egyik oldalra, az egyik irányba
o'naze egyedül
oig l. *odig*
oj (isz.) óh, hej
ojdo (isz.) gyerünk, hadd
ojkpol egyszer
oj-oj (isz.) aj-aj
ok¹ egy; körülbelül, mintegy
ok² (isz.) óh
okčinj összegyűjt, felvesz, betakarít (termést), takarít
okpol, okpow egyszer
oktilinj összegyűjt; eltesz; betakarít, megvesz
oktijnj gyűjt; betakarít; összegyűjt
okton gyűjtés, betakarítás

olo bizonyára, lehet, talán; vagy
(ksz.); *vala-* (határozatlan névmásokban)

ollo talán

olokiñ valaki

olokātsā valahová

olomar valami, akármí

oġoš Aljosa

omojgez jobban

orččijni, orčānā elmegy, eltelik, elmúlik

orčštānā eltölt, megül (ünnepet)

ortčijni eltelik (idő)

ortčijtjini eltölt (időt)

orttjini elmúlik, eltelik, átmegey

oskaltjini megnéz

oskijni hisz, elhisz

osto (*Inmar* isten megszólítása)

Uram! Istenem!

oš I. *ožij*

ošmes forrás

otčij oda

oti ott

otijaz később; ott

otiš onnan (vö. *otjš*)

otijn ott

otjš onnan; ottani

otjšen onnan

otsā oda

otī ott, ottani

ož I. *ožij*

ožij így, ily módon

ož háború, harc, csata

ožmanij megsebesít, leszúr, megöl

ožmaškijni harcol, csatázik, háborúzik

ožo gyepl; rétl

pačkatjini szorít, nyom

pajmimon csodálatos

pajmjini csodálkozik

pal fél; vidék; oldal

pala (nu.) oldalára, -hoz, -ra, -ig

palaš szablya

palen oldalt, félre

palenjš oldalról, kívülről; idegen; távoli

paleš, palež vörös berkenye

pallan bal

palmjini csodálkozik

pal'kijni szór, önt

paņges összelapított

papa madár

par pár

parjaskijni házasodik, párosodik

pasažir pojezd személyvonat

pasport (személyi) igazolvány

paš lyuk, rés

paš kobi lyukas merítőkanál

paštana mindenütt

pawešpū, pawež vörös berkenye

pažgijni szétszór, kiszór

pe (partikula, mások szavainak idézősekor) mondja, mondják, aszongya

pečať sajtó; nyomtatás

pedagogičeskoj institut pedagógiai főiskola

pežžijni (el)fut

pejmūt sötét

pel környezet

pelazij környezetükben

peľ fül

pelaz ponijni meghallgat, ráhallgat

pelgā fülbevaló

pelpum váll

pelīānā ráfúj, rávarázsol, ráolvas

pelīškiš kuruzsló, varázsló

pelīānā varázsolat, gyógyít, ráolvasat

peľ-ugi fülbevaló

peres öreg, életes

peres aj öregapa

pertčijini kioldoz, eloldoz

pervoj első, először, elsőnek
pervojak elsőnek, elsőként, először
peštānā fénylik, ragyog
peči l. *piči*
pejani hazudik, csal, becsap
pejas öv
peļas közé, bele
peļin (nu.) között, -ban
peļiš (nu.) közül, -ból
penna l. *ponna*
peranā főz, ételt készít
peras feleség, háziasszony
pertmaškīni kísért, kísértetként megjelenik
permiņi átváltozik, válik
permiņīni megvalósíthat, megteremt, alkot
pertemļik sajátság, különbség
peš forró; égő
peštān = *peštīni*
peštīni főz
pi fiú
piči kicsi, kisebb, fiatalabb; kevés
pijaz ölébe
pijaš fiú, fiúcska
pijos férfi, legény
pijosmurt férfi
piļem felhő
piļeš kopasz
pinal gyerek, gyermek; fiatal
piņ fog (fn)
piņal, *piņal* l. *pinal*
piņall'os (pl.) fiatalság
piņaw l. *pinal*
pipi, *pipu*, *pipū* nyárfa
piroški sütemény
pispū élőfa, szálfa
pišaj macska
pišmo levél
pāčal puska
piđ láb

piđes (*piđs-*) alja, feneke vminek
piđestem feneketlen
piđin gyalog
piđonka pudovka (egy pudos mérőedény)
pāj l. *pe*
piļaskīni fürdik, mosakszik
pir (nu.) át, által, keresztül
pirak egyenesen, mindig, folyton
pirdan hozomány
piriškīni bekapcsolódik, részt vesz
pirīni bemegy
pirtīni bevisz, bevezet, felvesz, megkezesztel
piļi nyom (fn.)
pižiņi süt
plata ruha
plotina gát
poči kicsi
podem (pl. *podemišs*) (erdei) kaptár
podemani (erdei kaptárt) felszerel, be rendez, készít
pogāļskānā bukfencezik
pogīranī = *pogīrjanī* ledönti a lábáról
po?tjtek = *pottjtek* l. *pottjīni*
pojas öv
pokči fiatalabb
pomidor paradicsom
pomiņka halotti tor, megemlékezés (a halottakról), halottak napja
ponīni tesz, helyez
ponna (nu.) -ért; miatt; számára; részére; érdekében
ponnaz l. *ponna*
pop pap
por cseremis
portīni fűr, át-, ki-, megfűr; könyörög
posnoj böjt
poškītiņi elkoptat, elnyű, elhasznál
potālānā kijár; kinő; tűnik; akar, kíván, kimegy

potinĭ kimegy; leszáll; átmegy; (-em képzős főnevekkel) akar, szeretne; kinő, megnő
potsa = *potĭsa* l. *potĭnj*
potĭljĭnj kivesz
potĭtĭnj kihoz, kivezet, kizár, kivisz, átesz, kivesz
powa l. *pala*
praška-goz kantárcsat
pražĭnik ünnep
prud kis (mesterséges) tó
pu fa
pučkĭš (nu.) közül
puden gyalog
pudo állat; szarvasmarha
pudo-život l. *pudo*
pudo vižĭ ũskĭtĭnj állatállományt, állatokot beszerez
pukĭnj ül(dögél)
pukšĭnj ül, leül
puktĭnj állít; tesz, elhelyez; (fel)épít; űltet; (el)határoz
pum vég(e)
pum-ak végtére is
pumiškĭnj találkozik
pumiškon találkozás
pumit szembe(n), ellen
pumĭtanĭ találkozik
pumtem végtelen, szüntelen
punem kötelesség, adósság, kölcsön
punemo adós
puni, punĭ kutya
*punĭnj*¹ fon
*punĕnĕ*² l. *ponĭnj*
punna l. *ponna*
puŋ l. *pum*
puriškĭnj marakodik, verekszik
purud tó
pušĭnj növekedik, megnő
puškĭš (nu.) -ból, közül, alól
puškĕ -ba, közé, alá

puškĭn (nu.) belsejében, -ban, között
put pud
puto öv
pužĭjatĭnj kivarr, hímez
pužĕm, pužum erdei fenyő
pŭ l. *pu*
pŭnĕ kutya

rabočĭj munkás
republika köztársaság
revolucĭja forradalom
ris rizs
robo szekér
rodnoj kiľ anyanyelv

sabla (Acc. *sablĕez*) szablya
sad kert
saj hangosan, világosan
sajkatĭlon (fel)ébersztés
sajkatĭnj feléberszt
salaskĭ szánkó, ródli
saldat katona
salĭnj dob, hajít, üt
samoj leg-
sandĭk láda
se l. *so*
sebere l. *sobere*
sebre aztán
sere l. *sobere*
sereg sarok, szöglet
serpaltĭnj (ki)dob, (ki)hajít
sertĭnj kiteker, kicsavar, kiold
sež élénk, gyors; világos
sĕbare l. *sobere*
seĭa annyi
serĭnj eltör, elront, megnyomorít
siľ hús
siť trágya, ürülék
siťšul bél

sizil ős, összel
sizil-zor őszi eső
sābre l. *sobere*
sīče ilyen, olyan
sīlal só
sīlinj áll
sīn fésű
sīnanj kipróbál
sīnominj (meg)rozsdásodik
sāre l. *sobere*
sāron-sapeg bevont csizma
sīski merítő lapát
skaska mese
ske úgy látszik, bizonyára; ebben az esetben, akkor
so ő, az
so dīrja akkor, abban az időben
so mīnda annyi
so pala arra az oldalra, oldalára
so tīrišen azóta
so tīriš azon időtől fogva
so vaššin akkor
sobere azután, aztán
sobre l. *sobere*
socializm szocializmus
sogā gereben
sogīnj elás; elfojt
soglaš lūnj egyetért, beleegyezik
soin ezért, emiatt
soin ik és ezért, ezért is
soize azt, őt
sokem ennyire, így, úgy; úgy, hogy
so-kījen akkor, ebben az esetben, tehát, ily módon
sokj, soku akkor
soku ik akkor; azonnal
sokū l. *soku*
soldat katona
songāro süket
soos ők, azok
sorinj eltör

soos ~ *soos* l. *so*
soslen = *sooslen* l. *so*
soslā = *sooslj* l. *so*
sostav összetétel, állomány kar, testület, készlet
sowen l. *so (solen)*
sowj = *solj* l. *so*
sowos ők
spektakl' színházi előadás
stanok szerszámgép
starik férj
stīpendīat ösztöndíjas
subbota szombat
sudītīnj bíraskodik, elítél
suj kéz, kar
sukjaskīnj fukarkodik
sukri (egy egész, kerek) kenyér
sultīnj áll, feláll, felkel
sunduk láda
sur sör
suraskīnj (össze)keveredik
*sutīnj*¹ (el)éget
*sutīnj*² elér, utolér
sutka (teljes, 24 órás) nap
sūsāpū boróka

šain alatt, folyamán; mialatt, amíg;
?majdnem
šalžīnj köp
šam jelleg, jellem; szokás
šamen (nu.) szerint, -ul/-ül, -ként
šana (nu.) kívül
šarčj répa
šariš (nu.) -ról
šaska (PxSg3 *šaskeez*) virág
šaskaaskīnj (ki)virágzik
šeen, šejen (nu.) szerint, -ként, módjára
šekit nehéz
šektanj megvendégel
šemja család

<i>šep</i> özvegy	<i>šizim</i> hét (szn.)
<i>šerekjanj</i> nevet	<i>šizimdon</i> hetven
<i>šereme uskijinji</i> kigúnyol, kinevet, nevetség tárgyává tesz	<i>šizēnā</i> áldozati fogadalmat tesz
<i>šermet</i> kantár	<i>šōres</i> l. <i>šures</i>
<i>šezj</i> zab	<i>šo</i> mindig, állandóan
<i>šed</i> fekete; piszkos	<i>šod</i> fekete, sötét
<i>šed suter</i> fekete ribizli, ?áfonya	<i>šotaki</i> mégis
<i>šekta</i> nehéz, súlyú	<i>šotinji</i> ad, odaad
<i>šer</i> idegen	<i>šu</i> száz
<i>šorad</i> (nu.) mögötted	<i>šuan</i> házasság; násznép (pl. <i>šuanšios</i>)
<i>šoraz</i> magába(n), belé, benne, magával	<i>šudem-šektam</i> vendéglátás, jöltartás
<i>šerj</i> (nu.) mögé, után	<i>šudinji</i> etet, táplál
<i>šerjn</i> mögött	<i>šuj</i> föld
<i>šerlo</i> távolba, idegenbe	<i>šulem</i> (<i>šulm-</i>) szív (fn.)
<i>šet</i> l. <i>šed</i>	<i>šulmaškijinji</i> gondoskodik, aggódik
<i>ši</i> húr; haj	<i>šulmaškijni</i> gondoskodik; törekszik; nyugtalanodik
<i>šiem</i> evés	<i>šulme</i> l. <i>šulem</i>
<i>šiem potem</i> éhség	<i>šumanj</i> éhes, éhezik, enni akar
<i>šijnji</i> eszik, megeszik	<i>šupšon</i> szívás, szopás
<i>šijiskijnji</i> eszik, eszeget	<i>šurem</i> : <i>kin šurem</i> bárki, akárki (tkp. aki kerül)
<i>šijēlānā</i> eszeget	<i>šures</i> út
<i>šijon</i> étel, evés	<i>šurēnā</i> asztagol, kéverakást csinál; jut (elő)kerül
<i>šijon-juon</i> étel-ital, enni-innivaló	<i>šur-mum(i)</i> mostohaanya
<i>šil-dau</i> szélvihar	<i>šurs</i> ezer
<i>šilijnji</i> kakukkol; fecseg	<i>šus</i> viasz
<i>šil-tōw</i> szélvihar	<i>šutem</i> éhes
<i>šin</i> (<i>šimm-</i>) szem (vö. <i>šin</i>)	<i>šuwšs</i> vándorkereskedő hordozható áruládája; hosszúkás kis fateknő
<i>šin</i> (<i>šinn-</i>) szem	<i>šudēnā</i> l. <i>šudinji</i>
<i>šinj</i> l. <i>šijnji</i>	<i>šuj</i> föld, talaj
<i>šin-kijli</i> könny	<i>šures</i> l. <i>šures</i>
<i>šintem</i> vak	<i>šürlo</i> sarló
<i>šinvu</i> könny	<i>šaj</i> temető
<i>šin</i> l. <i>šin</i>	<i>šajer</i> vidék
<i>šion</i> étel	<i>šajtan</i> ördög
<i>šion-d'uaon</i> élelmiszer; lakoma, vendégség	<i>šaltirtinji</i> kopog, zörög, csörög
<i>šisa</i> < <i>šijsa</i> evén, éve	
<i>šizimeti</i> hetedik	
<i>šizēl</i> l. <i>šizil</i>	

šal't-šal't (hangutánzó: pénz és fém-
 tárgyak csengő hangja)
šapli gyorsan, fűgén, sietősen
šat talán
šeč'ijni talál
šed'tijni l. *šed'tijni*
šed'ijni jut, kerül
šed'tijni megtalál, megkeres
šelep forgács
šer köszörűkő
šeštova hatodikán (< orosz)
šettek šor'is váratlanul, hirtelen
šet'tijni (meg)talál; szerez
šet'ijni l. *šed'tijni*
šed'ijni érez
šod'otek észrevétlenül
šed'ke, šed'ske úgy látszik, bizonyára
šetem csúnya; durva
šettek šor'is hirtelen
šott'nā talál
šid leves
šid'ijni játszik
šādālānā játszadozik
šid-nān (Sam. PxSg2 *šādet-nāniet*) étel,
 ennivaló
šākās láda
šāpār-šāpār (hangutánzó szó: zörgés,
 csörgés, zizegés hangja)
šir-gōl'ik anyaszült meztelen
škola (dial. illat. *škole*) iskola
š'apa kalap
šolanā fűtyül
šoner egyenes, hű, helyes
šonerak egyenesen
šonaltiškin'i emeli (kezét), meginog
šor'j (nu.) -ra, felé
šor'in (nu.) -on, közepén, között
šor'is (nu.) -ból, -tól, közepéről
šorman'i (szét)vagdal, szétvág
štuka darab, mag, szem
šuba (PxSg3 *šubeez*) suba

šuč'i buta, ostoba
šud boldogság
šud-bur boldogság, jólét
šudni játszik
šudo boldogan, boldog
šuem mondás
šugiš kényelmetlen, nehéz
šug-lek veszedelem, kellemetlenség,
 baj
šuil'ijni mondogat
šui'ni mond, beszél
šui'sa mert; hogy; mondván, úgy-
 mond
šujan'i (el)hervad, bágyad
šukažejaz másnap
šukom = *šuiškomj* l. *šui'ni*
šukkiskānā ütődik, visszaverődik, fel-
 hangzik, hallatszik
šukk'ijni üt, beüt, felszegez
šuld'ir vidám, örömteli; jó, derűs
šuld'irjašk'ijni szórakozik, vidáman töl-
 ti az időt, mulatozik
šumpot'ijni örül, megörül, örvend
šund'j nap (égítést)
šunāč'č'ikānā felmelegszik
šun'it meleg
šunt'ijni (fel)melegít
šur folyó
šusa l. *šui'sa*
šutetskin'i pihen
šuttem boldogtalan, szerencsétlen
šuv'il'ijni jelez, jelt ad
šuwem < *suem* l. *šui'ni*
šui'ni l. *šui'ni*
šui'sa, šusa l. *šui'sa*

ta ez; ő
ta m'inda ennyi
ta pala ide
ta t'ir'is ez időtől fogva

tabań lepény
tabere(ze) most, mostantól
tabāre l. *tabere*
tabre ekkor; így (vö. *tabere*)
taccj oda
tačā l. *tačĕj*
taččā ide
tače ilyen
tačeik ugyanilyen
tažj így
taiz ez, ő, éppen ez
taka kos
taľak tele
taman egy kis ideig, időlegesen, nem sokáig
tare l. *tabere*
tatĕj ide
tati itt
taťin itt
taťis innen
taťisen innen, ettől kezdve
tau, taw (fn.) köszönöm, köszönet; hála
tau karinj megköszön, köszönetet mond
taza egészséges
tazalĕk egészség
taž l. *tažj*
tažj így
tābāre l. *tabere*
tābāraĕjaz ekkor, ezután
tāri köles
teđi fehér
teje ezt
tek tétlenül
teľ erdő
telmĕrijni könyörög
teń íme
terinj fér
terki tányér
tersa = *terjsa* l. *terjini*

teťčani ugrál
teťčinj ugrik
teťčanā l. *teťčani*
težj fehér
teđj fehér
teđj-ak ugyancsak fehér
teđj sāska kámilla, margaréta
teľ szél
teľe koškĕjini útjára megy
teľžāľānā széteszlik, elvirágzik, lehullik
teľžānā elvirágzik
tōľ-peri szél-szellem
tenĕd = *tiĕjĕd* (Dat. l. *ton*)
teštĕd = *tiľeštĕd* (Abl. l. *ton*)
ti ti
tiń, tińi (partikula) íme!
tĕr fejsze
tĕrnĕd fejszenyel
tiš mag, gabona; szem
tĕj tó
tĕj-dur tópart
tĕjľ tűz (fn.)
tāľ ponānā tüzet gyújt, tüzet rak
tiľžu izzó szén, parázs
tiľoburdo madár
tānāť = *tiĕjĕd* neked (l. *ton*)
tāpā tölgy
tĕjprak (onomat.) toppantás (lóé)
tĕj tele
tĕjaz tele
tĕrijni (meg)tölt; megterhel; fizet
tĕjľiken tele
tĕjmiĕj megtelik; elég, elegendő
tĕjmiĕjĕj, *tĕjmiĕjĕj* megtölt
tĕjmon megfizethető
tĕjos sok; tele
tĕjosges (legtöbb
tĕjšĕj dolgozik, fáradozik, törekszik, igyekszik
tāťtānā törekszik, igyekszik

tijš mag
tijškaskijnj szid, szemrehányást tesz
tāškanā út, ver
tod emlék(ezet)
tode vajijnj emlékezik, emlékszik
todijnj tud, megtud
todmanj megtud, felismer
todmatskem megismerkedés, ismeret-
ség
todmatskijnj (meg)ismerkedik
tokma hiába
tol tél, télen
tolalte télen
tolež, tolež hold; hónap
tolon tegnap
tolšortek tél közepéig
tolko csak
ton te
totko < *todiško* 1. *todijnj*
tože, tožo is, szintén
traktor traktor
tros sok
tualte télen
tubijnj felemelkedik, felmászik
tue most, ebben az évben, idén
tug bojt, rojt
tugan szeretett, szerető, kedves; ba-
rát; rokon
tuganišos rokonok
tugo bojtos, rojtos
tuj-nido réznyelű
tuklači nászasszony
tuljš tavasz, tavasszal, tavaszi
tunanj jövendöl, varázsol
tunne ma
tunoči jós, varázsló
tupanj megegyezik; megbékél; megfe-
lel; hasonlít; összeillik
tupatiškijnj rendbe jön, helyreáll; elő-
készül
tupatkijnj megegyezik

tupatskēnā megállapodik
turagaj pacsirta
turi daru
turjm fű
turān fű
turnanj (szénát) kaszál
turttijnj törekszik, igyekszik, szándé-
kozik; próbál(kozik)
tus keret
tuštj tányér
tuštj-puij edény(ek)
tušmon ellenség
tušo szakállas
tuwjš tavasz, tavasszal
tuwjšse tavasszal
tuzj beváló, ép, alkalmas
tuzon por
tuž, tužges nagyon; leg-
tünne 1. *tunne*
tūrlā fajtájú
tūrtēnā törekszik, igyekszik, szándé-
kozik
tvorčestvo alkotás

t'abej búza
t'amjš nyolc
t'amjston nyolcvan
t'ašja erdő
t'aštor jó egyetértésben
t'eatr színház
t'erāk templom
t'ersālānā fon
t'isto mind(nyájan)
t'ānze tényleg
t'oš együtt
t'ož (nu.) -ig (1. *čož*)
t'uo nyíl
t'uragaj pacsirta
t'urma börtön

uččan I. *uččanj*
uččanj keres
učkijku nézve, tekintve
učkijnj (meg)néz, tekint
učonoj tudós
učj fülemüle, csalogány
už I. *už*
užanj I. *užanj*
užzez = *užzez* I. *už*
ud (tagadó ige; Pres.-Fut. Sg-Pl 2)
udjs terület
udmurt I. *udmurt*
udmurt votják
Udmurtija (*Udmurti-*) Udmurtia
*ug*¹ (tagadó ige; Pres. Sg. 1, 3, Pl3,
 Fut. Sg. 1.)
*ug*² (partikula) hiszen, hát
ug d'ara nem szabad, nem lehet
ug lu = *ug luj* (I. *lujnj*)
ugo (partikula) hiszen, éppen
ugoš hiszen; (ksz.) mert
u? *žara* nem szabad
u? *murt* I. *udmurt*
*uj*¹ éj, éjszaka; éjjel
*uj*² gondolat
ujanj úszik
ujam úszás
ujbjt egész éjjel
ujškjnj üldöz, üldözőbe vesz
ujšn̄ üldöz
ujškšn̄ kerget, üldöz
ujpal észak, északi
uk hiszen (nyomatékosító partikula)
uk I. *ug*¹ (tagadó ige)
uk I. *ug*² (partikula)
ukata még
ukjr túlságosan, nagyon
ukmjš kilenc
ukmjšton kilencven
ukno ablak
ukoj paszománnyal díszített

ukšo pénz
ulam (az én) ...m alatt
ulaz alá; alatt
ule (nu.) alá
ulem élet, élő
ulem-vjlem élet, létezés; vagyon, javai
 vkinek
ulijaz alatta
ulis alulról; alsó; alól
ulisen alulról
ulimon nañ mindennapi kenyér
uljn alatt
uljnj él, létezik, van, tartózkodik, la-
 kik
uljn-jviljnj él-éldegél
*uljš*¹ élő
*uljš*² alól, alatti
ulj-vujš serdülő nemzedék (tkp. alájö-
 vő)
ullapalaš alatti
ulom (B) = *ulomj* I. *uljnj*
ulmopu almafa
ulon élet
ulon-vjlon élet, lét, jólét
ulsjšen az aljáról; -ról
ulti alatt
ultožad-vjtožad (egész) életeredben
ulča ulca
ullanj kiüz, hajt, kerget, üldöz
um álom
umišton (ünnep télen)
umoj jó, jól
umoj-umoj ahogy kell, komolyan,
 részletesen, alaposan
una, uno sok
uniiveršitet egyetem
uram utca
urjš korbács, ostor
urod rossz, gonosz
urom barát; szerető
urom kariškjnj barátságot köt

uromjaskijnj barátkozik
urtsj (nu.) oldalára, félre, oldalra, -ra
usto jól, ügyesen, szépen
ušijnj leesik, lehullik
uškijnj néz, megtekint
uškijtijnj elejt, leejt, kibocsát, megsze-
rez
uštijnj felnyit, kinyit
ušjasa-danlása dicsérve-magasztalva
ušjaskijijnj dicsekszik
ušjaskijnj dicsekszik
utčanj keres; próbál; próbálkozik
utnj ugat
uštaltijnj megvendégel, megkínál
uštš őrző, irányító, nevelő
uštijnj nevel; (meg)őriz; (meg)véd;
gondoz, dajkál
u-uj (isz.) óh!
uwem élet, élés
uwijn alatt (vö. *ulijn*)
uz lo nem lesz
uzj számóca
uzjr gazdag
uzjrmijnj meggazdagodik
užəm őszi vetés
už munka, ügy, dolog, tett
užallanj dolgozik
užallaskijnj dolgozik
užan munka, munkálkodás, dolgozás
užanj dolgozik, munkálkodik; meg-
művel
užas dolgozó
užatijnj dolgoztat
užči dolgozó

učškal'ijnj néz
učjranj találkozik
új l. *uj*
újšor éjfél
újšortek éjfélig

uj-tów éjszakai szél
úrom barát
ušijnj l. *ušijnj*
uštənə kinyit
uštənə megtekint, megvizsgál; megvéd
uštall'askənə keres, keresgél, meg-
néz(eget), odanéz

vače kettesben, együtt, össze
vačkala l. *vaškala*
vačkala dırja l. *vaškala dırja*
važ jókor
vajijnj hoz, szállít
vajjaskijnj széthasad, ketté válik
vajinj hoz
vajobəž fecske
vajtənə hozat, vitet
wakjıt idő, kor, korszak
val¹ ló
val² volt (segédige; nem ragozódik)
valanj (meg)ért, (meg)tud, belát, tuda-
tosít, felfog
valante < *valamte* l. *valanj* ért
valektijnj (meg)magyaráz
valekton magyarázat, értelmezés, tisz-
tázás
vallanj fent, felfelén
valse együtt
valtijnj vezet
valəs ágy
vall'an korábban, régen, valamikor
vamen (nu.) át, keresztül
vamjš lépés
vamjštijnj lép, átlép, követ
vandijnj vág, levág, leszúr
van van (nem ragozódik); összes,
mind
vanibur vagyon
vanımiz mind(nyájan)
vanimj mi mindnyájan

vañmiz mind, teljesen
vañze mindenét (vö. *vaiñ*)
vañzi (ők) mindnyájan
vapum idő; vég
varmaj após
vaškijñi lemászik, leereszkedik; kiszáll
vaškātāñā levesz
vaškala régi, ősi; régen
vaškala dīrja régen, a régi időkben
vataga család
vatilijñi elrejt; eltemet
vaw¹ l. *va¹*
vaw² l. *va²*
vawče együtt
važ¹ tönkölly (gyomnövény)
važ² korán, korai
važiškijñi válaszol, eleget tesz
važijñi megszólal
vež hiszen (vö. *ved'*)
vedra-karnan vederhordó rúd
ved' hiszen
veķčt vékony, sekély, kicsi, kis
velžikāñā szaporodik, elterjed
veliš újból, újra, ismét
velčikom < *velčikom* l. *vetlijñi*
veliktem húsvét
velš újra, ismét
vel'tāñā l. *vetlijñi*
vel'tālāñā járkál
vel'tāñā l. *vetlijñi*
venger, vengr magyar
Vengrija (Vengri-) Magyarország
veñčas karīškijñi megesküszik, házasságot köt
verall'tanj mond, beszél, elmesél, közöl
veram (MU Elat. PxSg. 3 *veramiš-kijz*) mondott, mondás, beszéd
veranj mond, beszél, mesél, elmesél
veraškijñi beszél, beszélget, megbeszél, mondogat, tanácskozik
veraškon beszélgetés, beszéd

veš¹ gyöngy
veš² mindig, állandóan; egész, minden
vešāškālāñā imádkozik
veškani felgyógyul, felépül, meggyógyul
veškres arányos testalkatú, karcsú, bájos
vešo gyöngyös
vetlem járás, menés
vetlijñi jár, járkál
vetlijñi jár, megy, lemegy
vet' hiszen
vōčak mind, összes
vōj vaj, olaj, zsír
vešāškijñi imádkozik; megáld
vōšāškon kil ima
vet álom
vezi (nu.) mellett, mellé
vižmo okos, értelmes
viijñi megöl
vijanij (el)folyik, kifolyik; lehull; szóródik, elsüllyed
vil' l. *viļ'*
vilis újra, ismét
vina vodka, pálinka, bor
vir vér
vir pottijñi vért ont
viržijñi vézlik
virser vérér
visa kijñi (?) megsemmisít
viskazā közöttük; közben
viskāñ (nu.) között
višijñi beteg (ige), betegeskedik; fáj
višon betegség
vištem ostoba
viť öt
viřton ötven
viz ész
viz sijnanj ellenőrzi az emlékezetet, kipróbál, vizsgáztat
viz sijnāškon kipróbálás

vižmo okos, értelmes
vižtem buta, ostoba
viž híd; padló
viži gyökér; nemzetség
vižisa-joznasa részletesen elmesélve
viži-kil mese
viđini lefekszik aludni
viđini (el)merül
vil felső rész, teteje, felület; felső; terület, vidék
vilam rám
vilaz rá, magára; rajta, magán
vāldā talán, bizonyára, biztos
vile (nu.) -ra
vilem volt (ige, fn., mn.); bizonyul, úgy látszik
vili magasan, magasra
vilijaz felül
vālišen fentről, felülről (kezdve)
vilištijz felülről, felső részéről
vilišllam voltak (M)
vilišnte nem volt
vilišn magasan, fent; (nu.) felett, -on
viliš fentről (való); fenti; (nu.) -ról
viliti (nu.) mentén, felületén
viltjir test
vil' új; friss, fiatal
vildem megújított
vildis megújító
vildon megújítás, átalakítás
viliš újra, ismét, újból
vin öcs, fivér
vipusk kiadvány, füzet, kötet
viržitiņi elmozdít
vāržālānā mozog
višivaī karini kivarr
vit adó
viwem l. *vilem*
viwišen felülről
viž padló
vāži tő, gyökér (l. *viži*)

viži gyökér; nemzetség, nemzedék; alsó rész
vižikiļ mese
vižini átmege, keresztülmege
vižiw, vāžul földalatti helyiség, pince
vožmani l. *vožmani*
vogiri (víz)fodor, hullámmázás
vojna háború
voljt sima; szép
vor tolvaj
vordiškini születik, keletkezik, létrejön, megjelenik
vordini (fel)nevel, természet
vorgoron férfi
vormini (le)győz
vorsaskini becsukódik, bezáródik
voršud (a házitűzhely istene, a nemzetség védő szelleme a pogány votjakkoknál)
vortiskānā születik
vortini nyargal, száguld
vos fájdalom, fájdalmas
vošjaskini (meg)változik, cserélődik
voštiškini (meg)változik
voštini pótol; eltöröl; (ki)cserél; vált
vot íme
vow¹ ló (vö. *val¹*)
vow² volt, vala (vö. *val²*)
vownis = *valles* l. *val¹*
vož rét, kaszáló, tisztás
vožini tart; őriz
vožmani vár; őriz; véd; pásztorol
vožmatini (meg)mutat, kifejez, bemutat
vožni l. *vožini*
vož zöld
vožjaskini irigyel
vožo (mitikus lény, kísértet neve)
vožpotin l. *vožpotini*
vožpotini megharagszik
vožze potini (meg)haragszik

vrač orvos
vu víz
vuburtčin hínár, moszat
vuem megérkezés
vuļļinj megérkezik, beköszönt, jut, bizonyul; jár, járogat
vuinj l. *vuinj*
vuinj (meg)érkezik, megjön, odamegy
vuko malom
vumurt víziszellem
vunetinj elfelejt
vunetkinj elfelejtődik; elfeledkezik, megfeledkezik magáról
vunetontem felejtethetetlen
vuinj elfelejt
vuono leendő, jövődő, következő
varinj varr
vusa = *vujsa* l. *vuinj*
vusči vándorkereskedő
vuttinj elvezet, elvisz
vuz áru
vuz karinj elad, kereskedik
vuzanj elad
vuž régi, öreg
vužer árnyék
vú l. *vu*
vüdn̄ l. *vuinj*

-wa l. *-a*
wakin éppen most
wallan korábban, régen
wallo első; régebben
wamen l. *vamen*
wan l. *van*
waškinj leereszkedik, lemászik, leszáll
waž korán, kora
wažinj fordul vkihez

zaja hiába
zarlaninj szomorkodik
zarñi arany
zar-zar berdinj hangosan, keservesen
 sír
zavod¹ gyár, üzem
zavod² holmi, dolog, tárgy, edény
zām-ik igaz
zek idős(ebb)
zelinj gyaláz, szidalmaz, ócsárol
zem igaz(ság), valóság
zemos igaz, igazi, valódi, valóságos, eredeti
zemze ik tényleg, valóban
zēk nagy; idősebb
zibļinj megfojt
zjr emelő
zor eső
zurkatinj ráz, renget
zver (vad)állat

žabirtiškinj belekapaszzkodik
žadinj elfárad
žal potļinj sajnál
žalanj sajnál, sajnálkozik
žalirtinj csörgedezik, mormol
žēna Zsenya (női név)
žót-žót (onomat.) nagyon
žilī lánc
žingres csengő, zengő
žingreslīk csengés, zengés
život háziállat, jószág
žīlk-žīlk karinj (onomat.) cseng-bong
žinj šujnj (onomat.) cseng, csörög
žinjirtinj cseng, csörög
žit este
žītož estig
žob piszkos

žogak gyorsan

žondānē cseng

žuatānē felgyújt, meggyújt

žugiškini verekszik, küzd; nekiütődik,

ver

žugiškon harc

žugini üt

žuk kása

A SZÖVEGEK FORDÍTÁSA

1.

Találkozás az utcán

- Jó napot!
- Jó napot!
- Hogy vagy?
- Köszönöm, jól.
- Te votják (vagy)?
- Nem, én magyar (vagyok).
- Votjákul beszél-sz-e?
- Csak néhány szót tudok.
- Mit csinálsz itt?
- Ösztöndíjas (vagyok). A votják nyelvet, a votják népszokásokat és népköltészet tanulmányozom.
- Mikor érkezted?
- Két héttel ezelőtt, még (egy) hónapig leszek itt.
- Hogy tetszik votják földön?
- Nagyon, csak egy kicsit hideg (van).
- Hát most hová mégy?
- Az egyetemre, az udmurt nyelvi tanszékre. Egy barátom dolgozik ott. Őt szeretném meglát(ogat)ni. Csak nem tudom, hol (van) az egyetem.
- A Krasznogerojszkij utcában. Én is oda megyek. Menjünk együtt!
- Autóbusszal megyünk vagy gyalog? Mennyibe kerül az autóbusszjegy?
- Őt kopejkába, de nem megyünk autóbusszal, az egyetem innen nincs messze.

2.

Falun

- Jó napot, bácsi!
- Jó napot!
- Én idegen (vagyok) itt. Csak most jöttem. Nekem az iskolába kell menni. Hogy kell odamenni?
- Idegen? Honnan jöttél?
- Én magyar (vagyok), Magyarországról jöttem.
- Aztán mit csinálsz nálunk?
- Régi énekeket, meséket gyűjtök. Nem ismersz valaki énekelni-mesélni tudót, mesét mesélőt?
- Ismerek, a nászasszonyom nagyon szépen énekel és mesél.
- Mi a neve?
- Takjan néninek mondják, itt lakik a szomszéd utcában.
- Köszönöm, majd elmegyek hozzá. Na és, hogy találom meg az iskolát?
- Az iskolánk messze (van). Menj egyenesen a boltig, ott még valakitől megkérdezed.
- Nagyon köszönöm. Viszontlátásra!
- Viszontlátásra!

3.

Vendégségben

Magyar ember érkezik vendégségbe egy votják családhoz

- Házigazda: Isten hozott! Gyere be, ülj le! Köszönjük, hogy eljöttél.
(Bemutatja a családja tagjait.) Ő a feleségem. A gyermekeim: Petya fiam 12 éves, a kislányom Valja nyolc éves.
- Vendég: Örülök, hogy megismerkedtünk. Hányadik osztályban tanulnak a gyerekek?
- Háziasszony: A fiam ötödikben, a lányom másodikban.
- Házigazda: Érkezésed örömeire igyunk egy kis vodkát. Egészségedre!
- Háziasszony: Én kásás palacsintával kínálom meg. Ez votják népi étel. Jó étvágyat!
(Esznek, isznak, beszélgetnek egymással.)
- Házigazda: Hogy töltöd itt az idődet?
- Vendég: Voltam az egyetemen, könyvtárba jártam, aztán a falvakat jártam. Votják dalokat gyűjtöttem, néhány szép himzett ruhát vásároltam.
- Házigazda: A jövőben mit szándékozol csinálni?

Vendég: Elmennék színházba, szeretnék megnézni egy eredeti votják színházi előadást. Megnézném az Italmasz együttes koncertjét. Később Kazanyba akarok menni, hogy az ottani könyvtárban dolgozzam. Köszönöm a vendéglátást, sok boldogságot kívánok az egész családnak.

4.

Életemről

Én votják (vagyok), nevem Kelmakov Valentin. 1942. január 14-én születtem a Tatár ASZSZK északi szögletében elterülő Tilo faluban. Apám gyárban dolgozott, anyám kolhozparaszt. Apám meghalt a háborúban, anyám még most is él; minden nyáron hazamegyünk az egész családdal meglátogatni. Két testvérem van: egy nővérem és egy bátyám.

Szülőfalumban kezdtem iskolába járni. 1964-ben fejeztem be Izsevszkben a pedagógiai főiskolát.

Ott ismerkedtem meg leendő feleségemmel is. 1970-ben összeházasodtunk. Két gyermekünk van: Natasa lányunk 10 éves, Aljosa fiunk pedig hét éves. A feleségem tanárként dolgozik. Izsevszkben lakunk egy szép négyszobás lakásban.

Most az Udmurt Egyetemen dolgozom, előadásokat tartok a votják nyelv történetéről és dialektológiájáról.

Igyekszem munkámat képességem szerint jól végezni, mert tudom, hogy így építhetem népem javát. Azon fáradozom, hogy a votják nép megőrizze a jövőben nyelvét és kultúráját. Hiszem, hogy a jövődő nemzedékek is (teljes) igyekezettel fognak dolgozni ezen a területen.

5.

Elhagytál engem, meghaltál.
Hogy fogok én élni egyedül a gyerekeiddel?
Meghaltál és elmentél; hogy fogok én már élni most?
Családod gyalázni fog.
Nekem háncsbocskor is kell, kezembe cséphadaró is kell,
lapát is kell.
Gereblyét kell a kezembe venni, kasza is kell, sarló is kell.
Ki fogja nekem adni?

6.

„bismil'la arjaḡmon arjaḡim!¹” inmar, kwaz,
kāldešim² adja gabonáját, kenyerét, boldogságát.
Az öregeknek jó névben elvetett vetését adja.

„*bismil'la arjaḡmon arjaḡim!*” *iḡmar, kwaz, k̄aldešim?*, jól dolgozni sikerüljön! Jó nyáron jól járjunk, jól dolgozzunk! Piszoktól, betegségtől távol legyünk.

Megjegyzés: 1. Ezek a szavak a mohamedán imák szokásos kezdő szavai (arab → tatár → votj. B).

2. Isten nevei.

7.

A bába és a víziszellem

Egy asszony bába volt. Egy napot ül gondolkodva (figyelve), kettőt ül: senki sem hívja őt bábáskodni. Azt mondja magában (magának): „Bár” aszongya „legalább a víziszellem hívna!” Ül este figyelve, az ablak alól hangot hallott. „Anyó, gyere csak ide.” A bába kimegy. A víziszellem azt mondja neki: „Gyerünk, menjünk hozzám!” Ő megy, anélkül, hogy felismerné az embert. Mennek, mennek és egy vízhez érnek. A bába megkérdezi a víziszellemtől: „Hová viszel engem?” Azt mondja neki a víziszellem: „Mit mondtál épp az imént? Te a víziszellemhez akartál menni bábáskodni. Én (vagyok) a víziszellem.” A bába már fél előremenni, meg hátra is. Azt mondja neki a víziszellem: „A szemedet csukd be!” A bába becsukja és megjelenik neki egy szoba. A szobában az ágyon fekszik a víziszellem felesége. Mellette van a gyermeke. A víziszellem befűtötte a fürdőházát és hívta a bábát és a feleségét bemenni. Vitték a gyermeket (is). A víziszellem szappant adott a bábának: „Fogd! Ezzel mosd meg a gyereket és mosd meg a feleségemet! Saját magadat ne mosd meg. Ha megmosod (magad), vak leszel.” A víziszellem kimegy a fürdőházból és elmegy. A bába azt gondolja. „Miért tiltotta meg, hogy megmossam magam?” Fogja a szappant és a bal szemét megmossa. Hát látja a fürdőházban a bal szemével, hogy a fürdőház tele van víziszellemekekkel: ki ugrál, ki játszik; a víziszellem felesége nevetve ül, a gyermekét tartva. A jobb szemével látja: a víziszellem felesége fekszik és a gyermeke mellette van. Három napig ott élt és a negyedik nap látja a víziszellem feleségén a saját ruháját. Akkor azt gondolja: „nem az enyém-e” úgymond „ez a ruha?”. Ollót fog és levágja az egyik sarkát. Aztán jön maga a víziszellem és azt mondja a bábának: „Hát akkor, téged már haza kell kísérni.” Hoz neki egy ezüstpénzt, odaadja és megparancsolja, hogy csukja be a szemét. Ő becsukta a szemét, azután kinyitotta (nézett) és a parton találta (látta) magát. Az előbb neki adott pénz lóganéj lett. Hazatér, megy a kamrába. Megnézi a ládában (ládából) a ruháját és látja, hogy az egyik sarka le van vágva. Előveszi a víziszellem feleségétől elvett sarkot és odailleszti a saját ruhájához; összeillik neki.

Azután két hónap elteltével beköszönt a János-nap. Elmegy a vásárba. A bal szemével minden víziszellemet lát; ahol valami megáldás nélkül van kiteve, ők

elveszik és elmennek. Megy és látja az unokáját (a víziszellem gyerekeit). Látja és azt mondja: „Mit viszel fiam?” „Ezt meg azt viszek, anyó.” aszongya „Anyó te látsz engem?” „Látlak.” „Melyik szemeddel látsz engem?” „A bal szememmel látlak téged.” A víziszellem fia odabök az ujjával és kiveszi a bal szemét. A bába elmondta az embereknek (a népnek), elmondta a papnak, de nem hittek neki.

8.

Mókuskölykök

Egyszer a gyerekek készülődtek az erdőbe menni, gombázni. Az idő nagyon jó volt. A gyerekek vidáman mennek az erdő felé. Az erdőbe érve a gyerekek jó egyetértésben csak a gombát gyűjtik. Nem is vették észre, milyen messzire elmentek. Miután megtöltötték edényeiket, hazaindultak (kijöttek hazamenni). Egyikük eltévedve még az erdőben maradt. Ő látott egy kis házat. Bement oda. Ott élt egy mókus a fiaival. A kislánynak a mókuskölykök nagyon megtetszettek. Ő hazatérve mesélt róluk a barátainak. A kislányok elmentek a mókuskölykökért. A mókuskölyköket ellopva elhozták. A mókus pedig sírva jár az erdőben. Összegyűjtött minden állatot az erdőből. Megbeszélték, hogy a kislányokhoz elküldik a medvét. A medve elment a lányokhoz és megijesztette őket. A lányok (vissza)hozták a mókusnak a mókuskölyköket. A mókus (ezt) a lányoknak nagyon megköszönte.

9.

Honnan származtak (jöttek) a beszermánok

Régen azt mondogatták, mintha a beszermánok egy tatártól származottak (jöttek) lennének. Azt mondják, volt valahol egy tatár. Tőle szaparodtunk mi. Íme így beszélt Kirill apó is. Hiszen ha ő élne (lenne), biztos jobban elmondaná. De most már halott. Íme most is élnek itt tatárok. Igaz most már elkülönülve, külön élnek. Íme milyen beszédeket hallottál régebben.

10.

1. Ha macska megy át az utamon, nem szabad tovább menni, térj vissza, leülve újra indulj el.
2. Ha a varjú elrepül a temető felé, halál lesz.
3. Ha kevés a hó, nem terem a gabona, ha sok a hó, jó a gabona.
4. Ha a levél nem esik le, nehéz élet lesz télen.
5. Ha sok a vörös berkenye, a gabona, azt mondják, nem terem.
6. Ha a verebek leülnek (a földre), hamarosan meleg lesz.

11.

Az ünnepekről

Régebben nem így éltek, nem. Megülték az ünnepeket. Már kora ősszel megtartották a halottak napját. A munka befejezését (is) megünnepelték. Azután böjt volt. Mi mindnyájan fiatal lányok házról házra jártunk örvendezve. Ha volt harmonika, harmonikával, az egyik házból kijövünk, a másikba bemegyünk. Így járkáltunk mulatozva.

Télen íme új ünnep jön. Mi ezt *vožo*-nak neveztük. Hatodikán (?hatodik napján) már *kwarnan* sütés (volt). Este valakinek beöltözve házról házra jártak. Két egész hétig senki sem dolgozott.

(Mi) Fiatal lányok elhagyott házat találtunk és ott két hétig játszadózva üldögélünk. Aj-aj, megfognak a *vožo*-k, félünk. Ott fontunk és ott is éjszakáztunk. És így (voltunk) két hétig.

Apáink megparancsolták, hogy közben a fürdőházba menjünk. Hogy a *vožo*-k ne fogjanak meg. Apám is azt mondta, hogy: sokáig ne legyetek. És aztán márciusban már húshagyó hét van (lesz). Néha már megjött a tavaszi víz. Mi, kicsik az utcán játszottunk. Az idősebbek három napig ünnepeltek.

Valamennyi (idő) eltelvén már húsvét lesz. Az első nap fürdőbe menve, szép ruhába felöltözve Ukanába a templomba megyünk. Már korán reggel indulsz. A templomban imádkoztunk, ott álltal egész éjszaka. Azután a pap az egész néppel körbejárta a templomot.

Az *akaška* tavasszal, májusban lesz. Az első barázdának nevezik. Mindnyájan kimentek vodkával, ennivalóval. Az apáink kosarukból a zabbal együtt a felszántott földre tojást is szórtak. E-e, mi, kicsik összegyűjtöttük azokat. Aztán az első barázda elkészülte után, ünnepeltek.

Gerber idején is kimentünk a mezőre. Az első füvet lekaszálni. Kenyérrel, pálinkával mentek ki. Először le kell ülni a saját parcellára. Ott eszel, iszol. Aztán összegyűlnék. Mi, kicsik kék virágot gyűjtve járkáltunk. Vasárnap nem dolgoztak, lepényt sütvé eszegettek. Aztán még éjjel is kimentek dolgozni.

12.

Kik jöttek? Jó vendégek.
Miért jöttek a vendégek?
Minek jöttek a vendégek?
Azért jöttek, hogy együnk, igyunk?
Ahogy erőmből telik megvendégelem, etetem (őket).
Ihaj! Ne korholj! Mindig csak ihaj!
A héja szárnyában, az ember erejében.
Megvendégellek, etetlek! Ne korholj!

13.

Életem jó:

A ház tele van néppel,
 a láda tele pénzzel,
 a csűr tele gabonával,
 a mező tele asztaggal,
 az istálló tele jószággal,
 a tó tele hallal,
 a hordó tele vodkával,
 nyakláncom cseng-bong,
 cipőm nyikorog!
 Rojtos, gyöngyös az övem!
 Hát még milyen a ruhám, kendőm!

14.

1. A ló nem fél a szénaboglyától.
2. Két medve nem fér bele egy gödörbe.
3. A nyelvnek nincs csontja.
4. A nyelv ördög: előbb beszél, mint az ész.
5. Feleséged, ha rossz is, becézd.
6. Isten nem ad (semmit) munka nélkül.
7. A vizet nem látott kacsza odamegy a vízhez, de visszajön.

15.

1. Maga nem lát, másoknak mutat – az út.
2. Maga egész kicsi, a farka nagy – a róka.
3. Este eszik, reggel hány – a csűr.
4. Vörös gombolyag járkal az erdő felett – a mókus.
5. Vörös gereben az erdő szélén – a vörös berkenye.
6. Nyáron szőrös, télen meztelen – a nyírfa.
7. Fekete gomb az erdő szélén – a zelnicefa.
8. Fehér gombolyag az erdő szélén – a nyúl.

16.

Hogyan vette feleségül a votják fiú a viziszellem lányát

Volt egy fiatal fiú. Elérkezett az ideje, hogy feleséget szerezzen magának. Keresett, keresett, de nem talált. Elment egy másik faluba: ott sem talált. Aztán a víz mentén ment és az mondta: Ha mindjárt az ördög lányát látnám is, elvenném őt feleségül! Akkor kijött a vízből a viziszellem az emberhez és azt mondta neki:

Nekem három lányom van, nagyon szépek; ha bármelyik megtetszik, vedd el! Én neked adom. A fiú megegyezett a víziszellemmel.

Aztán ők együtt bementek a vízbe, megnézni a víziszellem lányait. A lányok nagyon szépek! A férfi kiválasztotta a legszebbet és azután egyedül hazament.

Azt mondta az apjának: Találtam feleséget! Igen! Most megyünk is a násznép-pel az asszonyt elhozni! Mentek a násznéppel és a vízpartra értek. A parton ül a víziszellem. A násznép azt mondta: Az apósod nagyon csúnya! Nem szép! A haja nagyon hosszú és fekete. Csúnya!

Azután bementek a vízbe a víziszellem után az asszonyért. Nagyszerű esküvőt tartottak: etette, itatta őket a víziszellem. Aztán az asszonyt szekérbe ültették és hazatértek.

Élnek, élnek és az asszony haza akar menni az apjához. A család nem engedi az asszonyt egyedül menni, hanem: Ha mégy, a férjeddal együtt menj! – mondták. Az asszony és a férje együtt elment a víziszellemhez és onnan nem jöttek vissza.

17.

Hogyan született a víziszellem, a medve, az erdeiszellem és a háziszellem

Egy asszonynak tizenkét gyermeke volt. A gyermekeit nem tudta táplálni. Egyiküket a vízbe tette, a másikat egy kőrakásra, a harmadikat az erdőbe és a negyediket a pincébe. Isten ekkor az asszonyhoz jött és megkérdezte: Hova tetted a gyermekeidet? Én tizenkét gyermeket adtam neked, de itt csak nyolc gyerek (van)! Az asszony azt mondta: Nem mondom meg! Isten azt mondta: Én tudom, ha nem is mondom! Láttad-e? kérdezte az asszony. Isten azt mondta: Láttam, hova tetted! Miért tetted az egyiket a vízbe, a másikat kőrakásra, a harmadikat az erdőbe és vitted a negyediket a pincébe? Most hát az egyik víziszellem legyen, a másik medve legyen, a harmadik erdeiszellem és a negyedik háziszellem legyen. Isten így szólt, utána elment.

18.

Nirosuriak

Egy lányt férjhez adtak Nirosurból egy másik faluba, valahová. Élve, éldegélve elment az anyjához és az apjához vendégeskedni. Volt neki egy kisgyermeke. Élt az anyjánál vendégeskedve és aztán eljött az indulás ideje. Ekkor az anyja elküldte őt a szomszédba: Menj csak, lányom, menj csak oda! A lány elment, a gyermekét az anyjánál hagyta. Aztán a lány megjött és azt mondta az anyjának: Én, anyám most már elmegyek a férjemhez. A gyermekét a háti kosarába tették.

Mégy, mégy, de gyermeke nem sír és nem mozog. Fogja a háti kosarát és megnézi a gyereket: (Itt) van-e a gyerekem, vagy nincs? Nem sír ez, nem! Dajkálja

a gyereket – leszúrva, halott. Óh ezt, anyámék, apámék leszúrták őt! Miután ezt mondta, sírva-sírdogálva hazatért a férjéhez.

Azt mondják, ha egy embert nem szúrnak le, a nirosuriak nem élhetnek. Ők maguk meghalnak. Ezért embervért ontanak.

Azt mondják, ez nem mese, tényleg leszúrák, azt mondják.

19.

A lány és a medve

Élt-éldegélt egy öregasszony és a férje. Volt nekik egy lányuk. Egyszer ő kiment a kertbe. A kert mentén elfutott egy arany farkú macska. A kislány utána futott. Futva elment az erdőig.

Az erdő mellett a macska egyet bukfenezett és medve lett. Azt mondja a medve: Űlj rám! A kislány ráült. Megérkeztek a medve házához. A medve megparancsolta a lánynak, hogy főzzön. Élték-éldegéltek és a kislány azt mondja a medvének: Vágyódom anyámék után, engedj (haza) vendégeskedni.

A medve megparancsolta, hogy süssön süteményt.

A kislány maga ment a kosárba és a süteményeket magára tette. A medve fölemelte a kosarat a vállára tette és vitte. Vitte, vitte, nehéz lett (neki) és azt mondja: Gyerünk, megnézem.

Már éppen meg akarta nézni de hangot hallott: Ne, ne nézd meg!

A medve megjárdt és hazáig vitte, ledobta a ház előtt, maga visszament az erdőbe.

Az anyjáék kijöttek és nagyon örültek.

20.

Aljosával tizenkét évig éltem. Egy évvel fiatalabb volt nálam. Hiszen becsapott a leánykéréskor. Csak tizenhat éves volt, én pedig tizenhét. Aztán, amikor már együtt éltünk, az útleveleből láttam. Aljosa, hát becsaptál engem. Csak nevetett. Jó volt a férjem, nyugodt, hiába soha nem kiabált, és nem ivott.

Aztán megkezdődött a háború. Izsevszkből még jövegettek a levelei, most is őrzöm azokat a leveleket. A gyerekekért aggódott. Aztán megtudtuk: Sztálingrád alatt elesett. A sírját valahogy meg kellene találni – mondogatva éltem –, de hogy találok meg? Arra a vidékre én is eljutottam, szép város, a Mamaj kurgánt (is) láttam.

A háború után a városba (Glazovba) hívtak, gyárban dolgozni. Nagyon akarózott menni, hogy még négy gyerekkel? Falun mégis volt (található) enni-innivaló, a városban pedig a háború után az ennivaló miatt nehéz volt. Férjhez se mentem, pedig nehéz volt. Megkértek, de senki se tetszett. Éjjel nappal dolgozni kellett, mint

a ló. Hiszen egyedül kellett felnevelni négy gyereket. Jó, hogy legalább az idősebb, Zsenya már segített. Tizennégy éves korától kezdett traktoron dolgozni. Sajnálatos volt, de mit csinálsz: ilyen volt az élet. A kisebbeknek könnyebb volt.

21.

Gyógyítás árpával

Lánykoromban a szemhéjamon gyakran nőtt árpa. Nagyon szenvedtem. Egyszer az ángyom látva szenvedésemet megtanított gyógyítani. Kell, azt mondja, venni három szem árpát és a szemhéjra nyomva mondani:

a Nap visszatért,
a nap visszatért,
a csillag visszatért,
a Hold visszatért
térjen haza az árpám is a szememről.

Aztán háromszor kell köpni, hogy kiszáradjon, és az árpákat a vállon keresztüldobni.

22.

Dadpi falu keletkezéséről

Körülbelül kétszáz évvel ezelőtt volt ez, mondják az öregek. Egy Dad' (nevű) kupec mézet eladni ment. Az út hosszú, körülötte csak sötét, fekete erdő. Ment, ment és már közeledett az éj. A lovak is elfáradtak és magának Dad'nak is pihenni akarózkodott. Letér az útról egy tisztásra. Úgy gondolta, mielőtt lefekszik aludni, körülnéz a tisztáson. Megörült, hallván a víz csörgedezését: Ó, van folyó, lehet élni! mondta. Így azóta a temető alatti tisztást šurva'nnak nevezzük.

Dad' másnap korán reggel útnak indult. De ezt a helyet nem felejtette el. A következő évben újra odaérkezett. Egy kicsit felment a folyó mentén és letelepedett Meňna folyóknál mellé. Nappal a ház körül dolgozott, amikor este lett, kiment az útra és várta az éjszaka utazókat. Megölt hét gazdag embert és eltette a pénzüket és így meggazdagodott. A halott embereket a tavunk gátja mögé az erdőben temette el. A hetedik mindnyájuknál gazdagabb volt. Azt mondják Dad' (így) dicsekedett: Mind közül a legkövérebb és a leggazdagabb. Ennek a meggyilkolt embernek nagyon szép kivarrt öve volt, ennek alapján tudták meg, hogy a kereskedőt Dad' ölte meg.

Ebben az időben Dad' már nagyon gazdag volt. A városban (Glazovban) két kőházat épített, ezek a házak még most is állnak. Aztán elment a városba lakni. A falu Dad' fiának maradt. Az ő neve után hívják a falut Dad'pinak.

23.

Szombaton a mezőre

Szombaton a mezőre
 kaszálni mentem én.
 Óh anyácskám, anyácskám,
 Miért is haltál meg?
 Estig kaszáltam, hazatértem –
 Ételem nincs elkészítve.
 Óh anyácskám, anyácskám,
 Miért is haltál meg?
 Virágok közt a mezőn
 csak nyugodtan fekszel.
 Óh anyácskám, anyácskám,
 Miért is haltál meg?

24.

Három fivér

Élt-éldegélt egy faluban egy házban három fivér. Se anyjuk, se apjuk nem volt. Éldegéltek, dolgoztak, ahogy tudtak. Egyszer este hirtelen kiáltás hallatszott. A legidősebb fivér kinézett az ablakon és látta: az erdei szellem visz valamilyen lányt. A három fivér azonnal a kovácshoz ment és megparancsolta neki, hogy készítsen három kardot. Délre mind a három kész is volt. Mindhárman elmentek az erdei szellemet keresni és többé nem tértek vissza.

25.

A Kalmez-hősök

Hajdani időben – az orosz népnek idejőtte előtt – ezen a földön cseremis és votják lakott. Ezen népek mindegyikének (tkp. mindkettejének) saját (tkp. nevük-re, ti. való) hősei voltak. Ezen hősök a nép között fejedelmként éltek; háborútlan időben a nép fölött bíraskodnak vala (tkp. a népet itélik vala), háború idején a népnek élén járnak vala. A votják népnek legjobb és legerősebb hősei a Kalmez (folyó) mellékén laktak. Ilyen hősök voltak: Bursin-Čuňj-pi (Jobbszem Csikófi) L'ukból, az öccse S'eltából, Erős Bigra S'ežolból. Ezen felejthetetlen hősöknek tetteit az öregek máig is szívből dicsérve, magasztalva beszélik a serdülő nemzedéknek (tkp. alájövőnek); ilyenek legyetek ti is! – mondják mindig. Mesélve, magyarázva (tkp. taglalva) mondják a Csikófiaknak rettenetes harcát; beszélik, hogy lövöldözött egyszer Erős Bigra nyolcvan verszt távolból egy cseremis hőssel ...

Én gyermek valék, de most is tudom még hogyan beszélte el egyszer öreg nagyapám térdére ültetve (engem) ezt a mesét.

Az égen felhő úszik, a földön hős járkal. Lépése hat versztről hallatszik, menése a földet döngeti. Ez Burszin hős – a cseremisiz Mudroba készül verekedni. Hová mész kedves férjem? – kérdi neje. A cseremiszekkel hadakozni, erősekkel vagdalakozni. Ne menj, ne menj! Jó testedet szétvagdossák, drága fejed elveszítik. Menem kell, feleségem, ánygom (tkp. feleségánygom), de érts meg bizonynyal; ha veszedelembbe kerülök, küldd el nekem tészta szablyámat! Szavát be sem fejezve Burszin sárga lovára pattan s nyílként nyargal el. Mudro előtt patak van; az ezen patakon át épített nagy hídnak oszlopfáit a cseremiszek előre szétvagdalták (tkp. szétvagdalva készítették). Ide érkezvén, Burszin hősnek sárga lova nem megy rá (a hidra). Fehér sorényű (?rojtos oldalú) lovára ül, az sem megy rá. Végül pej paripájára ül; a pej ló egyet ugorva a hídon terem. Mennydörgés hallatszik, de az nem mennydörgés; a nagy híd omlik alá a hössel együtt. Burszin hős egy szökéssel a vízparton terem. A cseremiszek hangya módjára gyülekeznek köréje. Menj gyorsan! – mondja most Burszin hős apródjának – menj feleségemhez, mondd meg neki, hogy küldje el tészta szablyámat! Tészta szablyát – mondván, ő réznyelű angol szablyáját gondolta. Furfang nélküli felesége meg nem értvén (őt), tizenkét pud súlyú tésztaszablyát küld neki. Hogyan tegyek, mit tegyek! Burszin hős szablya nélkül puszta kezével kezd hadakozni. Hadakozik egy nap, a cseremisiz fejek ősi eső módjára hullanak. Hadakozik két nap, a cseremisiz fejek káposztafő módjára esnek. Harmadnapra ő tőle is elvál ereje. Tehetetlené, erőtlenné válván kinyában (így) kiáltoz: óh jaj, esztelen ányg! ha szavamat megértette volna, én nem vesznék így el s nem adnám fejemet a főregnek. Azután az özvegyasszonyt is, a pejlovat is megátkozta. Ettől fogva – mondta – ahelyett, hogy votják ember (tkp. nép) ánygot (értsd: özvegyasszonyt) vegyen el, (inkább) vegyen el terhes leányt; (inkább) kösse be fejét asszonyi kendővel; pej lóval pedig mindig cseremisiz járjon – votjáknak pusztulás oka az!

A cseremiszek Burszin hősnek tehetetlen, erőtlen voltát látván, megfolták őt és láncsal megvasalták. Ezután nagy ünnepet rendeztek. Burszin hős halála előtt a cseremiszeknek azt hagyta meg, hogy kössék át bélével csipőjüket, húsát tűz fölött megsütve egyék meg. A cseremiszek úgy gondolkozván, hogy ez hős vala! – nem mertek az ő halála után szavai szerint cselekedni. Ugyan mi lehet (vele)? – gondolván, szántszándékkal egy oszlop köré kötözték a belét. Az oszlop ugyanakkor a felhőig emelkedett. Így mívelt csodát Burszin hős halála után is.

Burszinnak öccse, S'elta hőse, bátyjának visszatértét tizenkét napnyi ideig várta. Azután (így) gondolván: bátyám valahogyan veszedelembbe került tán! elindul bátyját keresni. Burszin hősnek hódrémes (?) subája volt. Subája után megtalálom! – mondván S'elta hőse az út mentében mindenütt (tkp. mindenhonnan) hódrémes subát kérdezget. Minden faluba bemenvén, midőn alunni feküdt, (így) szól vala: nincs-e ebben a faluban valakinek hódrémes subája? a magamét otthon

feledtem és anélkül nem esem álomba. Így kérdezősködően anélkül, hogy (a hódprémes ruhát) valahol megtalálta volna, Mudróba jutott. Ott adtak (neki) s ő mindjárt fölismerte: ez bátyámnak subája! – mondván. A cseremiszek S'elta hősenek megjöttét észrevevén összegyülekeztek. – Akármiképp tehetjük, de őt meg kell ölni! – mondta az összegyűlt nép, s az ő hálókamrájának ajtaját vassal megvasalta. Reggel fölkelvén S'elta hőse, az egész kamratetőt másik oldalára fordítván, elmegy. Azután havat eresztve (tkp. ejtve) egész Mudro falut hóval födi be. A cseremiszek ezt látván őt üzőbe veszik (tkp. kezdenek utána üzni). S'elta hőse (így) gondolkozván: ne ismerjék meg nyomomat! medvévé változik. Medvévé válását meglátja egy vizet hozó leány. Ezen leánynak szava után a cseremiszek a medvét veszik üzőbe. Akkor S'elta hőse egy fatökére ül és olyvvé változik. Onnan ismét Mudróba repülvén az egész falut tűzzel égeti föl. A cseremiszek ottan új telepeket készítettek. S'elta hőse újból odamenvén, a cseremiszeket – felgyűjtván (házaikat), legyőzve hagyja el. Harmadik ízben menyén nyomát sem hagyta már a cseremisznek. Így pusztult ki Mudróból a cseremisznép.

Azután soká élt még S'elta hőse saját votják népét mindenféle ellenségtől ortal-mazván. Legyőzte az orosz is, a tatárt is. Az ő halálakor az egész votják nép nagyon szomorkodott, sirt, így szólván: nem lesznek már ezután a votják népben ezen Kalmez-hősökhöz hasonlók!

(Munkácsi Bernát fordítása)

26.

Az utca hosszant menő legények hangosan énekeltek,
az azt halló leányok igen sírtak;
nem sírtak volna, de most
legényeik beválók (épek, alkalmasak) voltak.
Ez a fölséges császár ugyan mért veszi el (őket)?
Sírásra fakasztja a fiatal legényeket.
Ez az idő mért havaz?
Befödi a szép zöld gyepet.

(Munkácsi Bernát fordítása)

27.

Az ember és a medve

Barátságot kötött az ember és a medve: megbeszélték, hogy együtt répát vetnek. Azt mondta az ember: Én veszem el a gyökerét, te, medve a felső részét. A medve beleegyezett. Szépen kinőtt a répa. Az ember elvette a gyökerét, a medvének pedig odaadta a szárát. Az ember eszi a répát, a medve meg szemrehányást tesz neki.

A következő évben az ember ismét hívja a medvét vetni. Akkor a medve azt mondta: Én veszem el a gyökerét, neked a felső része (jut)! Rendszben van! mondta az ember és elvetették a búzát. Szépen kinőtt a búza. Az ember learatta a búzát és a medvének hagyta a szalmáját-gyökerét. Irigykedve nézte a medve, hogy eszi az ember a búzakenyeret, a medvének meg csak alkalmatlan (ehetetlen) gyökerei voltak. Haragosan mondta a medve az embernek: Ezután nem barátkozom veled!; (ezt) mondván elment az útjára.

28.

A holdban álló ember

Láttad-e valaha a holdban, midőn az idő szép, a vederhordó rúddal álló embert? E felől az öregek így beszélnek. Hajdani időben egy leánynak anyja meghalván, atyja új feleséget vett. Ezen mostohaanyjától a szegény leány igen sokat szenvedett (tkp. kint látott). Egyszer – a jégreállítás és az *unijszton* [ünnepek] közt (azaz: karácsony és vízkereszt táján) – azt a lányt mostohaanyja jókor reggel a hidegben a tóra küldte vízért. Az úton gondolkodván, gondolkodván az a lány igen sírni kezdett. Ahelyett, hogy így szenvedjek – szólott – no, inkább a fejem vesszen! Így szólván a tóra ment és a lékbe ugrott. De a víz sehogy sem fogadja be. Ej, fent levő fényes fehér holdam! – könyörgött kínlásában a szegény leány –, látod-e talán ezt az én szenvedésemet; ime engem a víz sem fogad be! Látom – mondá a hold, s azt a leányt vederhordó rúdjával együtt nesztelenül felemelte. Azon időtől fogva látszik az a lány vederrúdjával a holdon.

(Munkácsi Bernát fordítása)

29.

Hogy miért van csupán a méhnek sok méze, [ellenben] a vadméhnek kevés, a darázsnek pedig éppen semmi.

Az öregeknek mondása szerint Inmar könyvében így van megírva. Egyszer Inmarnak kedve jött kiismerni és megnézni az ezen földön élőket. Ezért egézből leszállván, mindenfelé jár vala. A vadméhhez érvén mézet kért tőle, hogy az ő gondolkodását (tkp. eszét) kipróbálja. Azon időben a vadméhnek igen sok méze volt, de gondolván, hogy: ez az Inmar az én mézemet bizonyosan el fogja venni – [így] szólott: nincs, kivéve [amivel] gyermekeimet [kell] csalogatni. Inmar a vadméhnek hazugsága miatt megharagudván, megátkozta őt: egész életedben (tkp. éltedben-létedben) – azt mondta – összes nemzetségeden át sohase legyen immár [több] mézed, mint amennyivel gyermekeid csalogathatod (tkp. gyermek csalogatásra valót kivéve). Azon időtől fogva a vadméhnek méze igen kevés szokott lenni. A vadméhtől Inmar a darázsához érkezett. Van-e mézed? – kérdezte tőle Inmar.

A darázs úgy gondolkozván, mint a vadméh, [így] szólott: a mézem egy könny mennyiségű (tkp. nagyságú) sincs, csak száraz viaszom van. Ha nincs, ne is legyen csak; egész nemzetségeden át az egy száraz viaszt kivéve ne legyen semmi! – szólott Inmar s megátkozta őt is. Innen elmenvén Inmar a méhhez jutott. A méhnek azon időben méze kevesebb volt mint bárkinék, de midőn Inmar kérdezte, [ezt] mondta: van, sok van, hála Inmarnak! az egész világ népsége összes nemzetségén át sem fogyasztja el. Igen jó! – szólott Inmar megáldván [őt] – úgy is legyen; az egész világnak népe összes nemzetségén át egye a te mézed s mégse fogyassza el; az édes közül legédesebb étel legyen! Azon időtől fogva a méhnek méze legtöbb is, legédesebb is.

(Munkácsi Bernát fordítása)

30.

A Vu-murt és a kötélverő ember

Egy ember a tóparton kötelet font. Fonása közben kijött (ti. a tóból) hozzá a Vu-murt. Kijövén így kérdezte: ember, minek fonod te ezt a köteled? Ennek a tónak fenekét felfelé fordítani (tkp. helyezni) – mondta az ember. Te talán igen erős [vagy], szerfölött dicsekedel; ne dicsekedjél, inkább birkózzunk meg (mimagunk) előbb, akkor megtudjuk ki közülünk (tkp. kink) erősebb! Hogy lehetne (tkp. hol van) én velem birkóznod, előbb birkózzál az én öreg apómmal! – mondta az ember. Így szólván az erdőbe küldte a Vu-murtot a medvéhez. A medve meglátván a Vu-murtot: minek jöttél ide?! – kiáltotta durva hangjával. Ezt hallván a Vu-murt nagyon elkezdett remegni és kevés híja (tkp. kevés csak), hogy le nem esett lábáról. Azután fejét is lábbá téve a tóba futott. Itten a tópartbeli embert meglátván így szólott: ezután hiszem, [hogy] te igen erős [vagy]; milyen rettenetes [már]-csak öreg apád is, pedig magad még erősebb lehetsz. Azért ezután mi (magunk) futva próbálkozzunk (tkp. keressük, próbáljuk meg); a ki előbbre halad, az fog győzni. Megegyeztek, hogy háromszor körülfutják a tavat. Midőn így futni kezdtek a tó körül, az ember lóra ült és igen messzire hagyta el a Vu-murtot. Ezt látván a Vu-murt ismét [így] szólt az emberhez: Ej, ej, te úgy látszik igen erős vagy, a lovat te csak mint valami kicsiséget lábad közé szorítottad és igen gyorsan futottál; én úgy sem értelek el téged; azért ezután gyalog fussunk! Ugyan minek akarsz te még futni, én téged bárhogyan is elhagylak – mondta az ember; – menj inkább most mérkőzzél az én kis öcsémmel (futván), ha neki eléje kerülhetsz (tkp. ha elejét veszed), akkor magam fogok menni. Hol a te öcséd? – kérdezte a Vu-murt. Az erdő szélire menvén csapd össze kezeid és így kiálts: hej, embernek kis öccse, nosza fussunk verseny! akkor ő futni fog – magyarázta az ember a Vu-murtnak. A Vu-murt az embernek szava szerint az erdő szélire ment és összecsapván kezeit, az erdőből egy fehér nyúl jött ki. Ez az embernek kis öccse! – gondolta a Vu-murt

s a nyúl után kezdett futni. Futván, futván, egészen elvesztette szeme elől a nyulat. Végére is elfáradt s megszűnt futni (tkp. megállott futásból). Azután ismét az emberhez ment s így szólott: igaz, te erősebb [vagy] nálam; azért én arra kérlek téged (tkp. kérem tőled), hogy ne bántsd az én tomat! Íme én pénzt adok neked, annyit, amennyit venni (tkp. vevén) csak kedved jön. Az ember a Vu-murttól csak egy teli kalap pénzt kért magának. A Vu-murt [azt] felelte: legyen úgy! Akkor az ember hazatért s udvarán egy nagy gödröt ásott. Azután annak tetejét befödte, csupán egy kalapfenék nagyságú lyukat hagyván meg. Arra a lyukra ráhelyezte feneketlen kalapját. Rövid idő (tkp. valamennyi) múlva eljött a Vu-murt az emberhez a pénzzel. Az ember azt parancsolta, hogy öntse a kalapba a pénzét. A Vu-murt öntvén, öntvén, nem látja (tovább) a pénzét. Az ember parancsolja a Vu-murtnak, hogy hozzon megint pénzt s tölts meg a kalapját. A Vu-murt hozott; de nem töltötte meg a kalapot; ismét hozott: megint nem töltötte meg. Úgy hordott, hordott (ti. pénzt) [míg végre] hetednapra nagy nehezen megtöltötte a gödröt. Azon időtől fogva a kötélverő ember jól kezdett élni; egy ünnep alkalmával (tkp. idején) én ellátogattam hozzá (tkp. érkeztem), igen boldogan él.

(Munkácsi Bernát fordítása)

31.

(Átokszók)

1. Nyelne bár el a föld!
2. Süllyedj a földön át!
3. Nyavalya (tkp. Kijl'dej)! – pusztítson el Kijl'dej!
4. Üssön le Inmar (villámával)!
5. Fojtson meg Albasti!
6. Rágjon meg a kutya.

(Esküforma)

Inmarra, a napra, a holdra, kenyerekre, tüzemre, tapodó földemre, hátralevő életemre (mondom), ezt a dolgot nem tettem!

32.

Ablakom alatt almáskert

Ablakom alatt almáskert

„Ne vágd ki!” mondta nekem az apám.

Kertünkben a vérvörös pipacsok

„Ne tépd ki!” mondta szülőanyám.

Ablakom alatti almáskertemben
Énekesek énekelnek, oh igen, csalogányok.
Kertünkben a vérvörös pipacsok között,
Pírosmellű fog repülni, oh igen, a dongó.

Az ablakom alatti almáskertet
Gyökerestül kivágva ledöntöttem.
Kertünkből a vérvörös pipacsokat
Gyökerestül kiteptem.

És azóta ablakunk alatt
Reggelenként nem énekel a dalos csalogány.
És azóta a mi kertünkben
Már nem repül a pírosmellű dongó.

Haj, mennyit mondta a szülőapám,
Fülem nem fogta föl, oh igen, amit mondott.
Oh, mennyit mondta nekem anyám,
Nem vettem szívemre, s oh mi történt.

33.

Kwala

A kwalát minden nyáron lemosták. Hadd legyen tiszta, pedig a kwalának még padlója sincs. Csak fala (van) és a priccs. A kwalában volt a vorsud-oszlop, azon egy polc volt, vagy – hogy is mondják – szekrény vagy mi. Alul üres volt, csak felül volt odaszegezve. Nagyon nagy volt a kwalánk, itt az öregeinknek. Hát bizony én jól tudom (emlékszem), amikor az öregapám kiment imádkozni, tányérral, fehér terítővel és egy kerek kenyérral.

34.

Mese

Volt egy ostobácska ember. Fiam, nősülj meg – mondja az anyja. Elment a fiú Özikjába edényeket vásárolni. Megvette és hazaindult. Futva megy haza, az edények zörögnek a hátán. Megharagudott és a lába alá taposta (az edényeket). Minden nélkül tért haza. Megparancsolták (neki), hogy hozzon sót. Megvette és megy haza. Szembe került (vele) egy vizet ivó kutya. Só nélkül issza – mondván –, az egész sót a vízbe szórta. Ismét minden nélkül tért haza.

Az út hosszában énekelve mentünk,
 az útnak végét nem találtuk;
 teljesen fölserdült (tkp. egészbe ért) fiatal testünk,
 hová leszünk, azt nem tudjuk.

(Munkácsi Bernát fordítása)

A víziszellem lánya

Valamikor régen egy nincstelen embernek a fia elszegődött egy gazdag emberhez uborkát őrizni. Uborkaföldjük a víz partján volt, és a fiú éjjel-nappal egyedül őrködött. Az uborkaőrző fiú nagy mester volt a harmonikázásban; sátrában egész éjjel harmonikázott, és úgy jött ki, hogy nem is aludt. Egyszer így játszott, amikor valaki táncolni kezdett előtte. Az uborkaőrző fiú csodálkozott: „Ki táncol?” úgymond. A táncoló nagyon csodálatos: az egész melle tele (van) pénzekkel, mindegyik cseng-bong. A fiú látni akarta őt. Másnap a fiú előkészült, hogy lássa. Az est jöttével meggyújtotta kis lámpáját és a lámpát leborította az uborkaszedő kosarával; maga elkezdett a harmonikán játszani.

Egy kicsit játszván, egy ember, valaki táncolni kezdett előtte. Nyakláncán csak úgy cseng-bong (a sok pénz). A fiú felemelte a lámpáról a ráborított kosarat és a láng fényénél (ezt) látta: egy nagyon szép lány táncol. A lány nem tudott többé a harmonikázó fiútól elmenni. A táncoló lány kérte a harmonikázó fiút, hogy vegye el feleségül; a harmonikázó fiú elhatározta, hogy elveszi. A lány megmagyarázza a fiúnak: Te, – azt mondja – ha hozzám jöttél, ne mondd Istenem, ne említsd Isten! Ha azt mondod Istenem, apámnak a java-vagyona nem jut nekünk – mondta.

Azután a lány a fiút magával vitte, de se falu se ház nem látszott. A fiú kérdezni kezdte: Hol van a te házad és a falud? A lány azt mondta: Meg fogjuk találni, (gyere) csak velem, ne kérdezősködj! A fiút a vízpartra vitte és rácsapott a kezével a vízre. A víz azonnal kettévált és bementek a vízhasadékba. A lány apja két kerek fatányér pénzt az asztalra téve hozományt adott a fiúnak, lábasjószágot is adott, nagyon sokat. Amikor onnan eljöttek, a fiúval nagy sok lábasjóság jött. Csodálkozott, hogy ilyen sok jött ki és azt mondta: Oh, Istenem, hová fért el ilyen sok vagyon?! Miután a fiú ezt mondta, a víznyílás összezáródott és a kijöendő vagyonból még nagyon sok nem jött ki (kijövetlen maradt). Miért mondtad ezt? – mondván a lány a fiút szidni kezdte. Csak a magam munkájával szerzett vagyon jött ki – mondta a lány, az apámé egyáltalán nem jött ki, mondta.

Azután hazatértek a fiúhoz és a lányt a templomba elvívén megkeresztelték. Azután megesküdték és lakodalmat tartottak. A lakodalmtartáskor én is ott

ettem-ittam; nagyon jól tartottak: az emberek pohárral ittak, én lyukas merítőkanállal ittam. A fiú még most is nagyon gazdagon él feleségével: „drága” árukkal kereskedik, gombokkal és kapsokkal.

37.

A medve származása

Egyszer egy ember az erdőbe ment vörös berkenyét gyűjteni, és elkezdett ruhástul felmászni a berkenyefára. Kényelmetlen (volt) ruhástul mászni, hát az egész ruháját ledobva anyaszült meztelenül mászott. Miközben meztelenül mászott, az ágak nekiütődtek a testének, az okozott testi fájdalom miatt: Bár adna az isten nekem szőrt – kérte és leesett a berkenyefáról. Miután lemászott, nem tudta felvenni a saját ruháját. A szőr kezdett kinőni a testén. A szőr csak nőtt, nőtt és maga medve lett. Tőle született az összes medve.

38.

Ima

Uram Istenem, nagy Istenem! A gabonavetésért könyörgünk. Ha megvédenéd az éjszakai széltől, a szélvihartól, jó meleg, lágy esődet megadnád, Istenem! Ha az elvetett kényerünket megérelnéd, ha kévére kévét tennél, ha asztag mellé asztagot állítanál, Istenem! Ha megadnád, hogy a cséplőcsűrbe mentünkkor kazlat kazal mellé állítsunk! Ha megadnád, hogy családjunkkal jól ehessünk, ihassunk! Ha az Isten megadná, hogy a császárnak gyermek(ek)et adhassunk és az adót megfizethessük.

39.

Dalok

1. Bizony ifjúkor csak egyszer van,
ha pénzért is keresed, nem talárod.
Pénzzel azt (azokat) nem leled!
Az nem piacra kitett áru.
Bizony ha piacra kitett áru lenne,
hát drága áron is megvenném.
2. Haj, fa hám ezüst gyűrűs,
Minden befogásnál cseng.
Ezüst olló acél élű
Cifra ruhát szabni.
Selyemöv cifra végű

Bizony minden felcsatoláskor megakad.
Ebben a faluban egy szép lány van,
Bizony minden pillantásával megállít.
Ebben a faluban egy kék inges fiú van (volt),
Bizony minden pillantásával megállít.

3. Ha az égből mennydörgés dörög,
A ló fején (fejéről) a kötőfék csörög.
Ha a szép lányokat megcsókolod,
Fülbevalóik csengenek.
4. Ha mi énekelünk; szépen énekelünk,
A szomorú embereket megrikatjuk.
Ha szeretőt vesztek, megismerve vegyétek,
ne vegyetek terhet magatokra.

(Munkácsi Bernát fordítása)

40.

Mese

Egyszer a farkas, a róka és a medve rozstot vetett(ek). Elérkezett a betakarítás ideje. Ők együtt betakarították a rozst. A farkasnak jutott a szára, a rókának a magja, a medvének pedig a gyökere.

Ezután elkezdtek kását főzni. A rókának a kásája fehér, a medvének és a farkasnak, mindkettőjüknek, pedig fekete. A farkas és a medve azt kérdezi(k): „Miért fehér a te kásád, a mienk pedig fekete.” Hát a róka azt mondta nekik: „Ha folyóvízbe teszitek, a tiétek (is) kimosódik és fehér lesz.”

A farkas és a medve hitt(ek) is neki, kásájukat a vízbe öntötték. Így a víz elvitte a kásájukat.

41.

Szerencsétlen évek

A faluban már egyetlen erős férfi se volt: minden férfit és fiatal legényt elvittek a háborúba. Csak az asszonyok maradtak, meg az öregek és a kisgyerekek.

Én akkor még iskolába jártam. A bátyám nagyon akart taníttatni engem. Igyekezzen tanulni, ha (jól) tudsz tanulni, magam is segíteni fogok, etetni foglak – mondta ő.

Én jól tanultam, a hetedik osztályt négyesre és ötösre végeztem. Azután Kijaszba mentem a nyolcadik osztályba. Csak néhány napig jártam, folytatni nem sikerült: a bátyám elment a háborúba, apám, a polgárháborúból nyomorékon visszatért

ember, maga nem tudta a családját ellátni (táplálni). A korombeli emberek akkor nagyon értékesek voltak a kolhoz számára. Nem telt el sok idő, idegenbe küldtek fát (erdőt) vágni. Így hát a tanuláshoz már nem jutottam hozzá. A bátyám se tért vissza a háborúból.

Ha most lennék fiatal (lenne a fiatalságom) semmiért sem maradnék tanulás nélkül.

42.

Lemegyek, lemegyek

Lemegyek, lemegyek
Végig a vidám mezőn,
Szép kék virágokat
Haj, keresgélve.

Szép kék virágokat
Én nem találtam –
Nem találtam meg szerető
Haj, kedvesemet.

Szerető kedvesem
De nagyon messze (van),
Fekete varjú sem repül (oda)
Fekete erdő mögött.

43.

A folyó vizek hadd folyjanak el,
Én bennük (ott) nem fürdök.
Ha te el is felejtettél engem,
Én téged nem feledlek el.

44.

Énekeljetek daloló barátaim
Én nem tudok énekelni.
Nehéz lett a szívem(en),
Miértjét nem tudom.

45.

Katonakísérő dal

Tu-tut bizony így jelez
 A személyvonat,
 Az ősszel bevitt katonákat
 Egyre csak várva.
 Ne felejtsd el a zöld füvet,
 Ne felejtsd el a virágot.
 Ne felejts el bennünket,
 Mi sem felejtünk el téged.

46.

Kataňčínuk

A fiataloknak a legkedvesebb helye volt ez a kis völgy. Már kora tavasszal megszabadult a hótól és kiszáradt. Épp csak kiszárad, már a fiatalok odagyülekeztek.

A férjhez adandó leányok ide jártak függőnyt szőni. A forrásnál levő két nagy szomorúfűz között szőttek. A lányok arra törekedtek, hogy szebbnél szebb (egyik szebb, mint a másik) függőnyöket csináljanak. Hiszen azelőtt a leánykéréskor elsőnek a kézimunkáikat, a függőnyeiket nézték. Majdnem az egész falu kijárt oda a függönyszövő lányokat nézni.

Így aztán ezt a kis völgyet Kataňčínuknak (Függőny-völgynek) nevezték.

47.

A csipkerózsa nem szép,
 de virága szép,
 én magam nem vagyok szép,
 de a kedvesem szép.
 A csipkerózsa, csipkerózsa,
 a csipkerózsa virága szép,
 nekem, nekem, nekem, nekem
 nekem a kedvesem szép.

48.

Bajtugan vitéz

Régen nem volt mezsgye. A mi erdők az ellet cseremiszekétől nem volt elválasztva. Az erdőt vágva a cseremiszek kezdték elérni a falut. A votjakok kezdtek haragudni: Hogyhogy kérdés nélkül vágják az erdönket. Volt a falunkban egy öreg vitéz. Bajtugan volt a neve. Hogy ne legyen nagy küzdelem, Bajtugan vitéz kihívta a cseremiszek Elmet vitézét, hogy zsembékrúgásban versenyezzenek. A vízen át rúgták a zsembéket. Elsőnek a cseremisiz vitéz rúgott. Rúgott, de a zsembék helyén maradt. Bajtugan vitéz is rúgott, a zsembék felrepülve átszelve a vizet. A cseremisiz vitéz azt mondta: Na, barátom, te gazdag lettél. Az erdő a votjáké lett. Attól az időtől falunkat Bajtugannak hívták, mert Bajtugan vitéz erdővel gazdagította a falut.

49.

Akaska-dal

Egyszer egy évben eljött
 Hej, az akaskát
 Egy évig és félig
 Vártuk mi, ihaj!

Öt ujjal elvetett,
 Fiatal rozsvetés,
 Hát hatvanat szálanként (adva)
 Növekedjenek, ihaj!

Hej felnevelt
 lányaink és fiaink,
 Hát hatvanig házanként
 Sokasodjanak, ihaj!

50.

Leültem a hadsereg kertjébe

Leültem a hadsereg kertjébe,
 Levelet kezdtem írni,
 Csalogány énekelt a szemem előtt,
 Kakukk kakukkolt a fejem felett.

Zergevirág elvirágzik

Zöld fűgyökerén.

Fiatalkorom

Idegen világban telik el.

Felugrottam, hátszlóra ültem,

Körbelovagoltam a mezőt.

Idegen világ – nem világ

Visszatérek a saját vidékemre.

Elvirágzik, lehullik a zelnice virága,

Helyén zelnice terem (megjelenik, kijön).

Elmegy, elmúlik az én fiatalságom

Idegen vidékre érkezvén.

51.

Uram Istenem, nagy Istenem, teremtő Istenem! Fejlődjön az elvetett, kiszórt gabona! Tyúktojáshoz hasonló nagy legyen! Tyúktojáshoz hasonló sárga legyen! Levessel, kenyérral, sörral, vodkával ünnepeljük „a szántani indulást”. Istenem, ha szántó ekénket könnyűvé téve, szántó lovunkat kövérré tennéd!

A nagy Istennek, a Teremtőnek, a gabonateremtőnek a földteremtőnek, a föld-anyának, ölébe tesszük (az áldozatot), hogy gyarapítson! Jó évedet, meleg éjedet add meg, meleg esődet add meg, harmatodat add meg, virágodat add meg!

Mennydörgés-anyám, nap-anyám! Jó levessel, kenyérral ünnepelünk. Jó meleg napodat, szép nyaradat, meleg esődet add meg!

52.

Az ember és az erdeiszellem

Egy ember az erdőbe ment méhkaptárt csinálni és fát keresve járkált. Akkor találkozott vele az erdeiszellem és megkérdezte: Mit keresel? Az ember azt mondta: Méhkaptárt csinálni való fát keresek. Az erdeiszellem: Gyere csak, majd én mutatok! mondván elvezette és egy fát mutatva azt mondta: Erre a fára innentől kezdve csinálj kaptárakat, amíg kilencig elérsz, azután egy kaptárral se csinálj többet! mondta. Az ember ennek megfelelően kilenc kaptárt csinált és otthagya, tavasszal kiment lefedni. Akkor ismét találkozott vele az erdeiszellem és megkérdezte: Mit keresel? Az ember azt mondta: Kaptárfedőt keresek, a kaptárjaimat lefedni. Gyere csak, keressünk együtt! mondta az erdeiszellem és elindultak kaptárfedőt keresni. Az erdeiszellem három napig keresvén talált és befedték a kaptárokat.

Azután nyáron az ember elmenvén megnézte a kaptárját, hát mind a kilencbe

bement a méh. Az ember aztán tavasszal ismét elment ahhoz a fához és még egy kaptárt készített, hadd legyen tíz, úgymond. Aztán az ember ment nyáron a méhét (méheit) keresni, de a méh(ek) eltűnt(ek)! Akkor meglátta őt az erdeiszellem és azt mondta: Nem mondtam-e neked: még egy kaptárt ne csinálj! Akár csinálsz eztán kaptárt, akár nem, többet egy méh se megy be neked. Ez a fa a szálfák királya volt. Te kiszűrtad az ő szemét; az ő szeme ott volt! mondta.

53.

Ha rossz (vagy), ha jó, ha gazdag, ha szegény, szomszéd nélkül nem élhetsz!

Egy ember nagyon gazdag volt, a szomszédjai szegények voltak. Ez az ember a szomszédai szegénysége miatt a szomszédait egyszer sem vendégelte meg, nem tartotta jól; mindig idegen, gazdag emberekkel evett, ivott. Az evés-ivás idején a vendégek egyike azt mondta: Ha rossz (vagy), ha jó, ha gazdag, ha szegény, szomszéd nélkül nem élhetsz! – úgymond. Miután a vendége így beszélt, az a mondás ugyan igaz-e? mondván (az ember) ezt csinálta: mézsört készítve egy nagy hordóval, azt a padló alatti helyiségbe (pincébe) tette és evő-ivó embereit meghíva megvendégelte (őket) és azt mondta: Na, most már együnk, igyunk! Nekem most nem jó (nem jól áll) a dolgom; mit kell most ezzel csinálni? – mondta. A vendégek rémülten kérdezték: Hát, miféle dolog? – úgymond. Hát nekem a pincében halott ember van; most mit kell vele csinálni? – kérdezte. A vendégek, egyik is, másik is rémülten mondták: Mi dolgunk van nekünk ezzel? Hiszen vannak neked szomszédaid; az ilyen dolgokat a szomszédaid tudni fogják! – mondván mindnyájan, egyik a másik után elmentek.

Miután a vendégek elmentek, az ember minden szomszédját meghíván azt mondta: Na, szomszédok! Mit fogunk most csinálni? Nekem nem jó (nem jól áll) a dolgom. Nekem a pincében most halott ember van. Hát mit kell vele csinálni? – kérdezte. A szomszédok azt mondták: Ajaj! Ez nem jó dolog! Őt nem lehet itt tartani. El kell vinni! – mondták. Hát, ti elviszitek-e? – kérdezte. Miért ne vinnénk el? Mi? A szomszédot cserbenhagyod-e? – mondták. Azután a gazdag ember kötelet hozott és a padlót felnyitva, maga a pincébe menvén azt mondta: Ti eresszék le a kötelet, én majd megkötöm; ti felülről húzzátok! – mondta. Ő rákötötte a mézsörös hordót és megparancsolta, hogy húzzák. Ők fentről kitarotán vesződéssel húzva kivették úgymond a halott embert: a mézsör hordót. Miután kivették, a gazdag ember a mézsörrel megvendégelte őket és azt mondta: Hát igen, szomszédok! „Ha rossz (vagy), ha jó, ha gazdag, ha szegény, szomszéd nélkül nem élhetsz!” mondták (nekem), (s) igaz lett – mondta és mindent elmesélt (nekik), amit tett.

54.

1. Vág, vág – forgácsa nincs: óra.
2. Alacsonyabban (van) a tyúknál, magasabban a lónál: nyereg.
3. Ül, ül, – árnyéka nincs: jégverem.
4. Amikor megy énekelve megy, amikor visszatér sírva tér vissza: vízholdás.
5. Megy, megy és fejszenyélre ül: kutya.
6. Kis teknő mellett tyúkürülék: fülbevaló.
7. Egy kis házban új asszony sír: méh.
8. Ajtaja nincs, ablaka nincs – a ház tele vendégekkel: uborka, paradicsom, tök, dinnye.
9. Egy kalap alatt négy új asszony – asztal.
10. Eszik, eszik, fehérét hány: malom.
11. Egyik mondja: megyek, másik mondja: nem: sí.
12. Oszlop tetején vajas-vajas kalács: kopasz fej.
13. Lába nincs, mégis jár: óra
14. Szája nincs, de beszél: óra, könyv.

55.

Amikor én gombagyűjteni mentem

Korán elmentem hazulról. Átmásztam a kerítésen. Végigmentem a keskeny mezsgyén. Bementem az erdőbe. A forrás mellől gombát gyűjtöttem: zsiros gombát, hársfa gombát, vörös gombát. Elmentem messzebbre, oldalra fordultam. Ott egy fenyő alatt hangyaboly volt. A hangyák futkosnak a napon. A hangyák a tojásaikat a szájukban tartva futkosnak. Előre mentem. Ott nő erdei fenyő, égerfa, boróka, nyárfa, zelnicefa. Harminc gombát találtam. Futva végigmentem a hegy mentén. Átmentem a vízen. Ott (onnan) sok szamócát találtam. Egész nap járkáltam. Érezni kezdtem, hogy fáj a lábam. Találtam egy száraz helyet. Leültem egy tuskóra, fogtam a kenyeret és ettem. Későn értem haza.

56.

Házad mögött zelnicecserjéd,
virága az égbe ragyog bizony;
magunk is szépek (vagyunk), hangunk is szép,
bizony visszaverődik a nyárfaerdőben.

Ha lovat fogsz be: fogj be párjával,
kantárcsatjai rézből legyenek;
ha leányt veszel el: vedd el a szépít,
legyen gazdag, mint egy úr.

Egy fiú szenvedései

Volt egyszer egy embernek két fia, a nagyobb fiának meg felesége. Az asszony a kisebbik fivért egyáltalán nem szerette. Egyszer a fiatalabbik fivért az erdőbe küldték: Megéve a vadállatok hadd pusztítsák el őt – úgymond. A nagyobbik fiú felesége azt mondta a férjének: Én beteg vagyok – mondta – az öcséd hozzon nekem nyúltejet – mondta. Megparancsolták a kisebbik fivérnek: Menj öcsém, a feleségem beteg, hozz neki nyúltejet! – mondta. Az öccse elment és bement az erdőbe. Megtöltötte a puskáját és kezdte keresni a nyulat. Meglátta a nyulat és célolni kezdett (rá) de a nyúl megszólalt: Ember barátom, ne lőj le engem, neked adom a tejemet – mondta. A nyúl odaadta és a fiú elvívén a tejet, odaadta a sógornőjének. A sógornője azt mondta: Én ezzel nem gyógyulok meg – mondta –, hozd el nekem a farkas tejét! – mondta. A kisebbik fivér elment és ismét bement az erdőbe, ott meglátott egy farkast. A farkas azt mondta: Ember barátom, ne öl meg engem, neked fogom adni a tejemet – mondta. A farkas odaadta a tejét, a fiú pedig a sógornőjének adta. A sógornője azt mondta: Én ezzel nem gyógyulok meg, nekem a róka tejét hozd! – mondta. A fiú elment és elhozta a róka tejét. A sógornője azt mondta: Nekem nem kell az ő teje, a medve teje kell – mondta. A fiú a medve tejét is elhozta. Azután a sógornője azt parancsolta, hogy hozzon oroszlántejet és a fiú elhozván az oroszlán tejét odaadta neki.

A sógornő csodálkozott azon: a fiúnak se a farkas, se a róka, se a medve, se az oroszlán nem csinált semmit. Azután a sógornő a férjéhez szólt: megparancsolta, hogy ölje meg az öccsét. Ő az öccsét kötéllel megkötözte és az erdőbe víve ott hagyta. Miközben az öccse ott volt sírva, hirtelen szélvihar keletkezett és a szélszellem odament a fiúhoz. Jössz-e vagy nem hozzám szolgálni? Ha nem, megöllek – mondta. A fiú azt mondta: Már akár megyek, akár nem (mentem) úgyis meghalok – mondta. Azután a szél szelleme a fiúról leoldozta a kötelet és a fiút magához véve (magával víve) elment. Megérkeztek a szélszellem házába és a szélszellem azt mondta a fiúnak: Hát ezek az én lovaim, te etesd őket – mondta – csak egy istállót ne nyiss ki, azt nem szabad kinyitni – mondta. A fiú azt gondolta: Miért nem enged meg, hogy kinyissam? Nem hallgatott a szélszellem szavára. Kinyitotta azt az istállót és az ott lévő ló beszélni kezdett: Üss engem nagyon erősen! – mondta. A fiú ütötte a lovat és a ló azt mondta: Elég lesz már, ne üss! – mondta. A ló szól a fiúhoz, megparancsolta, hogy vegyen (magához) a házból egy köszörűkövet, egy fésűt és egy tányért. A fiú meghallgatta, amit a ló mondott, a házba bemenvén kihozta a köszörűkövet, a fésűt és a tányért és bement a lóhoz az istállóba. A ló azt mondta a fiúnak: Ül rá! – mondta. A fiú felülvén a lóra elment a szélszellem házából.

A szélszellem megharagudván, erősen üldözni kezdte őt. Már majdnem utolérte

őt és a ló azt mondta a fiúnak: Dobd el a köszörűkövet! – mondta. A fiú eldobta a köszörűkövet és a köszörűkő nagyon nagy hegy lett. Amíg (a szélszellem) átment a hegyen, a fiú messzire jutott. Azután ismét majdnem utolérte és a ló azt mondta a fiúnak: Dobd el a fésűt! A fiú eldobta a fésűt és a fésű nagyon nagy erdő lett. Mire a szélszellem kiért az erdőből, a fiú messzire jutott. A szélszellem ismét majdnem utolérte és a ló azt mondta a fiúnak: Dobd el a tányért! A fiú eldobta a tányért és nagyon nagy víz lett és a szélszellemnek lehetetlen volt ezen a vízen átmenni. Így a ló és a fiú megmenekült.

A fiú hazatért és katonának ment, de semmit nem értett. Egyszer kiment a városba sétálni és meglátta a lovát. A lova ember lett és ez az ember egy szablyát adott a fiúnak. A kard hetven pud volt. A fiú elhozta a szablyát és a kapitány hálószobájába tette. A szablya áttörte a keresztgerendát és a pincébe esett. Reggel jött a kapitány és megkérdezte: Kinek a szablyája? – mondta. Egy hármát (három csillagot) felvarrt katona azt mondta: Ez az én szablyám – mondta és fel akarta (kezde) venni, de nem bírta (győzte). Azután a fiú azt mondta: Az enyém az – mondta, fogta a szablyáját és a három (csillagot) felvarrt katonát hazugsága miatt levágta és megölte. A kapitány azt mondta: Menj, térj haza! – mondta. A fiú elment és hazatért; a szablyát a kapitánynak hagyta. A fiúhoz én is elmentem, jól megvendégelve bocsátott el.

58.

Piacra menve lovat vennék,
Ha zsebemben pénzem lenne.
Hazatérve útközben egy leányt vennék el,
Ha a fejemben lenne eszem.

* * *

Ha nyár lenne (lett), sétálnék, ihaj,
Kilences (kilenc szalagból font) bocskorom felhúzván, ihaj,
Sógornőimet (kedveseimet) keresvén, ihaj,
Bevont csizmámat elhasználtam, ihaj,
Kerestelek és megtaláltalak én téged, ihaj,
A kertben (kertből), ahol az alma érik, ihaj.

59.

Az asztal tetejét megtölti az ennivalód,
nem tönkölyből (van), búzából;
Az hogy így szeretjük egymást,
nem embertől (van), Istentől.

* * *

A rótszínű lónak csillaga (van),
a szamócának virága (van);
A Nap fent (van), a napok előttünk:
nem válunk el, amíg csak élünk.

Nyárfa tövébe ültem,
a levelek zörögve hullanak;
bizony ez az én szerencsétlen életem hiába telik el,
észre sem véve, hogyan telt el.

* * *

E madarak éneke
szívemet bizony megríkatja;
ez éveknek nehézségei
bizony elválaszt(anak) szerelmemtől.

60.

A tolvaj és az ördög

Valamelyik országban élt két fivér. A fiatalabbik tolvajlással akart megélni (jóllakni), az idősebbik dolgozva. Így hát a fiatalabbik elment tolvajkodni, a bátyja pedig elment, hogy dolgozva gazdagodjék meg. Az úton az ördög szembe találkozott az idősebbel. Hová mégy? – mondja az ördög. Megyek, hogy dolgozva meggazdagodjam – mondja ez. Ej, ostoba, mondta az ördög és kinyomta a szemét. Ő aztán ment-ment az út mentén és odaért egy tölgyhöz. Akkor már éjszaka volt. Az a tölgy éppen az ördögök gyülekezőhelye volt. Éjjel az ördögök összegyűltek és beszélgetve üldögéltek. Az egyikük azt mondja: Én ma egy fiúnak kinyomtam a szemét. Ha ő e tölgy alatti forrásban megmossa a szemét, a szeme megnyílik. Aztán már a másik ördög beszél: Egy bojárnak beteg a lánya. A lány csak akkor gyógyul meg, ha egy (bizonyos) fajta fűvet összegyűjtve, pünkösd estéjén azt a templom körül füstölve (körbe)hordozták. A fiú az elmondottakat mind hallotta. Éjjel után az ördögök mind elmentek. Azután a fiú lemászott a tölgyről és a tölgnél levő forrást keresve megmosakodott. Aztán a szeme megnyílt. Azután a fiú megkereste a bojárt és meggyógyította a lányát. Ezért a bojár feleségül adta neki a lányát. Ők most nagyon jól kezdtek élni. Akkor ennek a tolvajlásból meggazdagodni akaró öccse megérkezett hozzá. A bátyja gazdagságát látva azt mondja: Hogy gazdagodtál meg? A bátyja azt mondta: Íme, ott van egy tölgy. Annak a tölgynek a tetején éjjel aranyat adnak – mondta. Az öccse ennek híve, fogott egy zsákot és elment, hogy éjjel a tölgyön aludjon. Ott ül tétlenül, várva, hogy aranyat adjanak. Aztán éjjel, tizenegy órakor ördögök jöttek a tölgyhöz; mielőtt elkezdtek beszélgetni, valaki nincs-e itt úgymond, körbenéztek. Aztán meglátták őt a tölgy

tetején és a lábát megfogva levették. Aztán halálra ütötték-verték, még a beleit is kivéve, otthagyták. Ő valahogy (így-úgy) hazatért. Nyisd ki! – mondta a feleségének. Aztán még élt egy kis ideig és meghalt. Így az az ember, aki elindult, hogy dolgozva gazdagodjon meg, meggazdagodott, a tolvajlásból meggazdagodni akaró ember meghalt és nem gazdagodott meg.

61.

Új ház építése

Új helyre új ház építése után először szalmát gyűjtanak meg minden egyes sarokban, hogy a gonosz lélek elmenjen. Azután csak az egyik sarokba ezüstpénzt tesznek, hogy Isten jólétet és gazdagságot adjon.

Miután bementek az új házba kását főzve fekete kos fogadalmat kell tenni. Fenyőforgáccsal a tüzet gyújtva a sutba mégy és háromszor kását öntve a tűzbe mondd:

Fekete kos fogadalmat teszek kásával a sutban, őrizz meg – úgymond.

62.

A szeme beteg ember

Egy embernek beteg volt a szeme. Elment a jóshoz. A jós jóvendölvén, tükörrel meglekintette és azt mondta neki: A te szemedet „páros kígyószemmel” (egy kelés neve) elvarázsolták; rá kell olvasatni! Aztán a szeme beteg ember a kuruzslóhoz ment. Odamenvén a kuruzsló írósvajat hozatott vele, arra kezdett ráolvasni:

Amikor kijött a vízből a bedobott vas, kő, akkor edd meg ezt az embert! Amikor képes voltál megenni a napot és a holdat, akkor edd meg ezt az embert!

Azután, miután abbahagyta a ráolvasást, a kuruzsló azt mondta a beteg embernek: Te ezt az elvarázsolt írósvajat hét napon át kend a szemedre; szélre ne menj! Akkor a szemed meg fog gyógyulni – mondta.

63.

A mező közepén magányos nyírfa,
Télközepéig nem hullik le a levele;
Anyácskám, ha én meghaltam,
Éjfélíg nem merülsz álomba.

* * *

Lehull, lehull a zelnice virága,
Helyükön kinő a zelnice meggy;
Elmúlik, elmúlik fiatal korom,
Szívemet fúrja és áztatja (ez).

* * *

Ott is hazatér egy katona,
Itt is hazatér egy katona;
Nézd csak, anyácskám,
Talán apácska is hazatér.

* * *

Fekete erdőben kakukk kakukkol,
Szomorkodva, kakukkol,
Az életem hiába (valóan) telt el,
Ahogy a szomorkodó kakukké.

* * *

Daru tojás, daru tojás,
Eltörtem a daru tojást;
Daru tojás a sűrű bokor alatt,
Az én kedvesem a föld alatt.

64.

Rézpénz (mese)

Élt-éldegélt ezen a fényes világon egy férfi. Gyerekkorától anya-apa nélkül maradt, árvaként nőtt fel. Élete folyamán sokat látott, sok országban járt. Azután már visszatért a szülőfalujába, feleséget vett és házat épített magának. A szomszédok és a közeli rokonok segítettek neki állatokat beszerezni: ki borjút adott, ki bárányt, kecskegidát adott, ki libát, csirkét hozott.

Egy ideig éldegelvén fiuk született. A fiuk szépen és egészségesen nőtt fel. Később egész nap az utcán játszott az egykorú barátaival, nyáron a folyó mentén, a réteken, az erdőkben futkosott, télen a hegyen sível, szánkóval csúszkáltak. Csak egyetlenegy fiút nevelünk, amíg egészségesek vagyunk fiunk gyerekkorától dolgozva ne szenvedjen – mondogatták egymásnak (egymás közt) az anyja és az apja.

A fiúcska nagyon szeretett lapos kőveket a víz felszínén dobálva játszani. Egyszer, miközben így játszott, eszébe jutott egy gondolat. Futva hazament és az apjához fordult: Apácska, add nekem a ládából az ezüstpénzeidet. Mennyi kell? – mondta az apja. Amennyi van, annyit adj – mondta a fiú. Az apa a csillogó ezüstpénzeket a ládából kivéve megszámolta és újra betekerve a fiának adta. Miközben a fiú kiment, az ajtó küszöbén, az apa megkérdezte: Fiam, megint kereskedők érkeztek? Mit veszel? Semmit nem veszek, (ezeket) dobálva fogok játszani – mondta ő és elfutott. Hadd legyen, játszik-játszik és majd visszahozza – gondolta az apa. A fiúcska leereszkedett a folyó partjára és a pénzeit a víz felszínén dobálva játszani kezdett. Este a fiú üres kézzel tért haza, ha az apa csodálkozott is, a fiúnak a pénzről egy szót se szólt. Csak néhány nap eltelté után

kérdezte meg: Fiam, mit vettél a pénzen? A vízbe dobálva játszottam – mondta ő. Rendben van, ha játszottál, játszottál – mondta az apa – te már nem vagy kicsi. Holnap a gazdaghoz fogsz menni dolgozni.

A fiú egész nap a cséplésnél dolgozott, a nagyoknak segített: hordta a kévét a szérübe, gereblyével gereblyézte a szalmát, merítő lapáttal a magot a pudovkába töltve mérte a magot. A fiú csak késő este ért haza, éhesen. Az egész arca csupa por. Csak a szemei és a fogai fénylenek.

Fiam – mondta az apa – mielőtt ennél, először, ahogy kell, mosakodj meg. Gyerünk, lemenve a folyóhoz, a vízbe bemenvén (megfürödvén) térünk majd haza. Miután odaértek a patakhoz, az apa azt mondta: Na, fiam, mutasd csak a pénzed, sokat fizetett-e neked a gazdag? Ő a zsebe mélyéről elővett egy fehér tekerceset, azt kicsavarta és kivett onnan egy ötkopejkás megrozsdásodott rézpénzt. Az apa ezt a pénzt a kezébe vette és már a folyó felé emelte (a kezét). A fiú még hirtelen bele tudott kapaszkodni az apja kezébe és azt mondta: Apa, mit akarsz (csinálni)? Hiszen ez egész nap forrón izzadva megkeresett pénz, te pedig ezt a vízbe akarod dobni?

65.

Krumplit akarok enni,
Karórépát akarok enni.
Aljoska Mariáját
Igen-igen meg akarom csókolni.

* * *

A ligetben három fenyő van.
A csúcsát egye meg a mókus.
Engem eldobtál, mást megszerettél –
A fejedet egye meg a kutya.

* * *

A hegyre kölest vetettem,
Mégis konkoly lett.
Kicsi asszonyt vettem,
Ő meg süket lett.

66.

1. Ha az udvaron szarka csörög, levél vagy hír jön.
2. Ha a jobb füled cseng, téged valaki dicsér, ha a bal füled, szid.
3. Ha a fecskék alacsonyan repülnek, esni fog az eső.
4. Ha álmodban ezüstpénzt találsz, könnyfolyás (sírás) lesz.
5. A házban füttyülni nem szabad – az ördög megtelepszik.

6. A kisgyereket, amíg negyven napos nem lesz, nem szabad egyedül hagyni, az ördög – azt mondják – kicseréli.

7. A rokonok nevét a gyerekek adni nem szabad: – azt mondják – boldogtalan lesz.

67.

Miért eszik az ember napjában háromszor?

Egy férfi a mezőn dolgozott. Dolgozott-dolgozott és kezdett megéhezni. Azt mondta magáról: Ó, Istenem, nagyon szeretnék már enni. Nem maradt erőm dolgozni.

Miután így szólt, megjelent előtte Isten és letéve az ennivalót otthagya.

Az evés után a férfi ismét dolgozott. Azután újra megéhezett, de Isten nem jött többé.

Másnap a férfi ismét a mezőre ment és megjelent előtte Isten. Sokat dolgoztál tegnap, ember? – kérdezte ő. A férfi azt mondta: Nem sokat dolgoztam. Megéheztem és hazamentem. Akkor ma kétszer fogsz enni – mondta Isten.

Ekkor kétszer étkezve dolgozott a férfi. Így estig mégis megéhezett.

A harmadik nap Isten megint leereszkedett a földre és megkérdezte a férfitől: Sokat dolgoztál-e tegnap, ember? – mondta. Többet dolgoztam, de mégis megéheztem – mondta a férfi. Ma háromszor fogsz enni – mondta Isten.

A férfi ekkor háromszor evett és egész nap dolgozott. Hát így rendezte el az Isten, hogy az ember napjában háromszor egyen.

68.

Mi atyánk, te aki a mennyben élsz,
mindenütt legyen ismert a te neved,
csak te légy a mi őrzőnk;
legyen meg a te akaratod a mennyben,
és a földön is;
egy darab kenyeret valamikor adj nekünk;
és engedd el a felvett adósságunkat (bűneinket),
és mi is elengedjük az adósságot csinálóknak
(a vétkezőknek);
ne engedj minket a csalásba,
hanem őrizd a gonosztól.

69.

Oh égbeli atyánk!
Dicső legyen a te neved.
Jöjjön el a te birodalmad;

A te akaratod (szerint) legyen a földön,
valamint az égben is.
Add meg nekünk ma a megélhetéshez (szükséges)
kenyerünket.
Adósságainkat (bűneinket) hagyd el (engedd el),
ugyanúgy mi is elengedjük az ellenünk vétkezőknek
a bűneit.
Órizz meg minket a kipróbálástól,
és szabadíts meg bennünket a gonosztól.
Tied a birodalom, a hatalom és a dicsőség
végtelen ideig.

70.

Forradalom

Te, tűz,
Rohadt világot,
Éjjeli odvat
Emésztesz, te, tűz!...

Te, kés,
Minden kötelet,
Amit gyűlölök
Elmetélsz, te, kés!...

Te, hang,
Udmurtokat és
Másokat keltő
Nagyharang, te, hang!...

Te, Nap,
Tavaszi láznak
Terjesztője, te
Kelő, drága Nap!...

Te, hős,
Lánc-szabdalo,
Te, népeket
Szabadító, te, hős!...

(Ágh István fordítása)

Eltűnődöm. Mintha nem is olyan régen történt volna...

Minden megelevenedik a szemem előtt.

Mati még fiatal lány volt. A környező falvakban mindenki ismerte. Az emberek nem tudtak betelni szépségével.

De hogyan gyönyörködtek volna benne!

Rajta kívül semmi sem szerzett örömet a szépségével. Köröskörül erdők, végtelen mocsarak, zombékok. Az udmurtok házai roskatagok, vaksik, mint a vénaszonyok: kicsiny ablakaik vannak. Az emberek is vaksik, akár a házak.

Mati meg szép volt, mint a virág. És elhervadt, elfonnyadt, mint a virág – irgalmatlanul sárba tiporták.

Még pirkadatkor, alighogy rózsállik a könnyű felhő a látóhatáron, kiáll a kapuba, és mint a kis madár, csicseregni kezd valakivel. Ezüstcsengettyű a hangja: tisztán csilingel. Ha megszólal, naphosszat hallgatnád fáradatlanul. A járása kecses, örökké nézhetnéd, nem fáradna el a szemed. Magas, karcsú; szőke haja bodros... Úgy suhan végig az utcán, akár a hattyú a tó vizén...

És a szeme! Még az éhes farkas is megfeledkezne korgó gyomráról, ha a Mati szemébe nézne; okos és szép, akár egy kék virág. Mindenkire nyájasan tekint, mindenkire van kedves szava, néha rázendít, akár a pacsirta – ilyen volt Mati!

Dinomdánom idején még a részeg férfiak is uralkodtak magukon Mati jelenlétében, még játszani, énekelni, táncolni is másképp, valahogy szebben igyekeztek. Még az öreg férfiak is mondtak egy-egy jó szót, ha találkoztak vele:

– Derék lány vagy, Mati, derék!...

Így szerették még az idegenek is. Mindenki törődött vele... De hogyan törődött volna! Rajta kívül nem volt a faluban senki, aki megszépítse az életet, gyönyörködtesse a szemet, megnyugtassa a lelket.

Körös-körül sötétség. Sanyarú élet. Ha Mati nincs, ki énekel zengő dalt, ki mond okos szót, ki melegíti fel a bánattal teli szívet?

De nem sokáig virult Mati... Elhervadt, mint a kis virág... Ki és miért tette tönkre szép életét – senki sem tudta: némelyek azt mondták, hogy az apja részeg fejjel odaadta egy oroszoknak, hogy megbecsteljen, mások meg azt állították, hogy Matit pénzzel elcsábították.

Ennek mintha mindenki megörült volna. Hamarosan már azt pletykálták, hogy Mati minden férfival bujálkodik.

Mit lehet tenni? Az udmurt nép bizony sötét – mocsarak közt, vadonban él. Ugyan mit képes megérteni?!

Fekete hollóként boldog-boldogtalan csípni-vágni kezdte Matit, mindenki csúfot ütött belőle, sőt még a házörző kutyákat is rá-ráuszították...

– Hé, Mati! Hogy vagy? Most kinek viszed? – Gyakran így gúnyolták röhögve a férfiak.

Némelyik suttyomban megtapogatja a hasát, és az egész falu hallatára azt kiabálja:

– Cimborák! Ez hasas, biz' isten! Hahaha!

Tenyérébe rejtett arccal, keservesen zokogva, hányszor futott haza Mati!...

(Részlet; Makai Imre fordítása)

72.

Az udmurt nyelv

Tisztán

Agyunkkal

mérve

Nem egyforma-e

Nekünk,

kétkezi

Kovácsoló

népeknek

A kínai,

a tatár

és az angol nyelv?

S az udmurt,

a német,

Az olasz

beszéd

A pörölyfogatásnál

A szántás

barázdasorán,

Nem egyforma-e

nekünk,

Újjászülető

új-mag

népeknek?

Igazán

mindegy,

Teljesen

mindegy,

Hogy a béres,
a béreseMBER
A munkás,
a munkáSEMBER
Milyen nyelven
mondja el,
Milyen nyelven idézi
A régi életet.
Ha munkájáRÓL
német nyelven
Szól
a német
munkás,
Ha a japán
béres
A rizsföldön
korbács
Alatt
beszél –
A dolgozó
embereknek,
Napszámosoknak
béreseknek,
A vérszopót
Átkozónak
Minden nyelv egyforma lesz.
Az elnyomott ember
gondolatát
Az elnyomott
mindig érteni fogja.
De most,
Ma,
e percben,
Az élet lüktető
változásakor,
A szocializmus
korszakában
Miért
drága
Az udmurt
nyelv?

Miért, miért
Kell az udmurt nyelvet
Ennyire megbízhatóan,
Jól tudni?
Talán,
mert
Zengzetesebb
minden más nyelvnél?
Vagy szépsége
annyira vonzó?
Vagy tán
csengése csábít?
Nem és nem!
A maga helyén
Bármely nyelv
Szép
és zengzetes.
És minden nyelv
Gazdag lesz
és élénken csengő,
Ha megérleli az idő.
Eljött az idő,
Az igaz és letagadhatatlan,
Mikor az udmurt nyelv tudása
Mindennél fontosabb
és szentebb.
Ezer évekig
köves mezőkre,
Elhagyott,
véres
parlagokra
lehel életet.
Traktort és kombájnt hozunk e földre,
S a parlagot
bevetjük.
Súlyos sziklákat
görgetünk
Új helyekre.
Ragadjunk meg minden emelőt
és feszítővasat,

Hogy tovagördüljenek
a nehéz sziklák.
És a régi
könehéz
ész
Meghasításához,
harmatos villogásához
Falvakból a szenny
és a sötétség
Kirekesztéséhez,
elűzéséhez
Milyen
eszköz kell
A traktor mellett?
A traktor mellett
és túl a traktoron
Az élet síneit is
át kell helyezni
majd. S fényes,
Jó eszköz kell
A napszámosoknak,
A szegényeknek,
Jól érthető,
szívbe markoló
Újfajta segítség kell –
az új udmurt nyelv!
Munkánkban
ő segít,
rá számíthatunk,
Itt és ott, és –
mindenütt.
Traktorként fölszántja a homályt,
S az ódon falvakat fölgyújtja, akár a tűz.
A szegény,
A béres
És a gyárimunkás
A szerszámgep mellett,
A kolhoz rétjein,
Érti és egyre jobban tudja,
Hogy szükséges,
Jó eszköz már az udmurt számára

Munkálódás közben
A régi élet legyűréséhez
És kovácsolásához az új létnek –
az udmurt nyelv.

(Kovács István fordítása)

73.

Azt kérdezted tőlem

Azt kérdezted tőlem:

– Minek dalokat költeni,
időd hasztalan tölteni?

– Ugyan kérdezted-e már, barátom,
a mezőn aranyló zabkalásztól,
mért zúg éjjel-nappal,
mért susog éjjel-nappal?

Kérdezted-e a pataktól, barátom,
minek csörgedezik,
minek álmodozik?

S a fülemület tavasszal a kertben,
hogy mért fog dalba, ha a nap lejár,
kérdesz-e már?

(Bede Anna fordítása)

74.

Erdőben bolyongtam

Erdőben bolyongtam,
áfonyát találtam,
áfonya szemedre
gondoltam, szerelmem.

Mezőben kaszáltam,
vadrózsát találtam,
vadrózsa orcádra
gondoltam, szerelmem.

Határban szántottam,
pacsirtát hallottam,
pacsirta hangodra
gondoltam, szerelmem.

(Bede Anna fordítása)

Ha kedvesem

Ezt a versemet vasárnap szereztem,
mikor a réten jártam-keltem.
Ha kedvesem el nem olvassa,
váljék e dalomból pacsirta,
röpüljön a felhőkön túlra.

Karcsú derekamat öv övezte,
sárga és zöld öv ékesítette.
Ha kedvesem meg nem látja,
hulljon ez az öv a mocsárba
kigyózó hinárrá válva.

Minap a ligetben lépegettem,
fehér margarétát szedtem.
Ha kedvesem nem tér vissza,
hervadjon el a margaréta,
szénává száradjon a szirma.

Mellem, arcom megnedvesedett.
Könny ez tán? Harmat is lehet...
Ha kedvesem ezt meg nem tudja,
nem törölöm le. Hajnalra kelve
köddé váljék minden cseppje.

Zokog a szívem, dalol a szívem,
miként a guzla húrja, remeg.
Ha kedvesem mégsem szeret,
az én szívem kővé válva
hulljon a sebes Kámába.

(Bede Anna fordítása)

Két nyulat egyszerre nem fogsz meg

A mi falunkban nincs még egy Oleksej bátyához hasonló gazdag (ember). Ha gazdag is, minden pénzt össze akar gyűjteni. Tavaly kilencéves fiát tanítani adta. Dolgoztatni is akarja a fiát, tanítás nélkül se akarja hagyni. Ha valami kis munka van, Oleksej bátya nem engedi a fiát tanulni. Úgy látszik, elfelejtette az öregek mondását: Két nyulat egyszerre nem fogsz meg.

Fia nehéz helyzetbe jutván már sír: az apja dolgozni kényszeríti, barátaitól lemaradsz – mondja a tanító. Először nagyon gyorsan kezdett tudni. Állandóan dolgozni maradván, később már nem tudott. A tanító az idén újra az első évbe (osztályba) ültette őt, a barátait a másodikba tette át.

Oleksej bátya fukarkodása miatt – az emberek szerint (?) – még sokáig taníttatni fogja a fiát.

77.

„Kutya betegség”

Ani a folyosón jár. Kendővel bugyolált kisbabáját a kezében ringatja: csi-csi-csi.

– Ani, babád sír-e vajon?

– Soha nem hagyja abba a sírást. Sírása miatt éjjel aludni se tudtam – mondja Ani.

– Hát miért ilyen sírós?

– Neki kutya betegsége van, attól sír – mondja Ani, a babáját sajnálva.

Az orvos sok betegséget ismer, de ehhez hasonlót még nem hallott.

– Ani, hát ki mondja, hogy kutya betegség?

– A mi kisbabánk megbetegedett kutya betegségben, állandóan sírt.

– Hát most már meggyógyult?

– Meggyógyult, már nem sír.

78.

Az anyanyelv

Hallom néha: az udmurt nyelv minek?

Másutt se kell,

Csak itt a falunkban.

Fölfortyanok én ilyen beszéden,

Bárki mondja, nyelem csak a mérgem.

Mikor belépünk az életünkbe,

Anyanyelvünk

A legelső lépés.

Lépés? Föld, hogy legyen hova lépnünk,

Támaszunk, vezérlőnk, amíg élünk.

Nagy folyók is forrásból erednek.

A párbeszéd:

Édes anyanyelvből.

Anyanyelvünk! Ki hozzád mostoha,

Mások nyelvén se érthet az soha!

Tűzön-vízen
Ezért esküszöm rád.
Büszkeségem,
Hú maradok hozzád.

(Tandori Dezső fordítása)

79.

Előszó

A votják nép – daloló nép. Dalolva megy munkába, dalolva dolgozik, tér haza a munkából, pihen, szórakozik, örül, gondolkodik, szomorkodik, (így) mondja ki méltósággal szerencsését, neveti ki baját. A dallam hullámai a harmonika fehér és fekete billentyűin mintha megérintenék a vérereit, kedvét fellelkesítve, szíve belsejéből visszhangoznak.

A dal!... A votják dal!... Az egész világ legjobb akaratú emberei szívükből-lelkükből szeretve fogadják (találkoznak vele). A votják dallamokat szereti hallgatni a földművelő, a munkás, a katona, a tudós.

A votják dal! Ő népünk sok ezer dallamából és költeményéből megalkotta a valódi történelmet.

(P. Pozdejev: A kedvet növelik, a szívet kimozdítják)

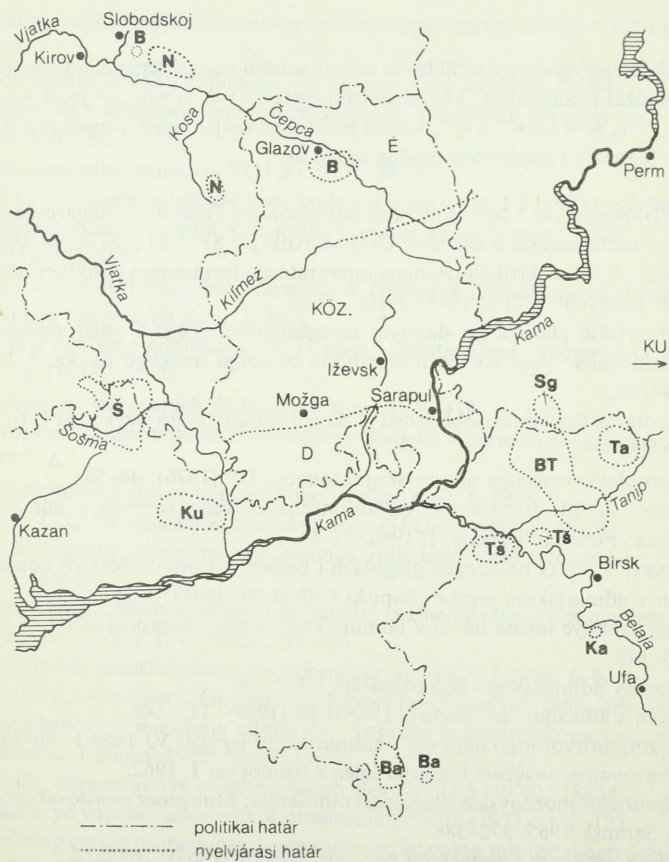
80.

Segítsetek nyelvjárási atlaszt összeállítani

Korunkban a nemzeti atlaszokon kívül megjelenik néhány nemzetközi atlasz is. Közülük a legnagyobb az Európai nyelvek atlasza (EKA). Az atlasz votják részének összeállításában részt vesz R. S. Nasibullin, a filológiai tudományok kandidátusa. Az elmúlt évben a hollandiai Van Gorkom kiadónál megjelent az EKA első füzeté. Az EKA vezetői nagyra értékelték Nasibullin munkáját.

A nemzetközi atlasz munkálataival egy időben R. S. Nasibullin az udmurt nyelv dialektológiai atlaszának összeállításán dolgozik. Az EKA részére 21 votják faluból kellett anyagot gyűjteni, a votják atlasz számára legkevesebb mintegy 250 faluból. A votják nyelvatlasz munkálat – nagy állami munka. Ezt csak egy embernek az erejével megvalósítani nem lehet. Most nagyon kell sietni a nyelvjárási szavak gyűjtésével: sok szó elfelejtődik, eltűnik, kihal. A falusi emberek összetételének megváltozásával a nyelvjárási sajátságok összekeverednek vagy kihalnak. A nyelv – a népnek évszázadok (hosszú idő) alatt megteremtett vagyona. Ennek tanulmányozása a térképek segítségével lehetőséget ad a tudósoknak, hogy mind

a nyelvnek, mind a népnek történetét alaposan megismerjék. Ezért is kérem a tanárokat és tanulókat, hogy a „Légy kész!” újság nyelvjárási anyagokra vonatkozó kérésének eleget téve, folyamatosan küldjenek (szó)értelmezéseket, jöjjenek azok bármely faluból: kicsiből, nagyból, Udmurtiából vagy köztársaságunkon kívülről.

A votják nyelvjárások

IRODALOM

Az irodalomjegyzékben a cirill betűs művek is latin transliterációban szerepelnek. Az átbetűzés mechanikus; különlegesebb esetei: $\varepsilon = \acute{e}$, $\iota o = ju$, $\pi = ja$, $\psi = \check{c}$, $\omega = \check{s}$, $\omega\prime = \check{s}\check{c}$, $\eta = c$, $\varkappa = \check{z}$, $b = \prime$, $\delta = \prime$. A cirill betűvel írt votják nyelvű címeiket a Hangjelölés c. fejezetben ismertetett módon írtam át.

ACHMETJANOV, R. G.: Nekotorye terminy obrjadov i mifologii bulgaro-čuvaško-go proischozdenija u narodov Uralo-Povolž'ja: SFU 13 (1977): 98–106.

AKMAROV, A. M.: Artikulacionnaja interpretacija formantnoj struktury udmurtskich glasnych: VKFU 1965: 9–10.

–: Udmurtskie glasnye po dannym rentgenografičeskogo i palatografičeskogo issledovanija: Voprosy teorii i metodiki izučenija russkogo jazyka. 4. I. 1965. 144–158.

–: Nekotorye fizičeskie osobennosti glasnych udmurtskogo jazyka: SFU 6 (1970): 263–269.

–: K probleme izučenija udmurtskoj intonacii: UP (1976): 44–50.

AKMAROV, A. M.–JUDINA, N. V.: Intonacija obščego voprosa v udmurtskom jazyke: Fonetika i pišmo. I. 1986. 57–66.

ALATYREV, V. I.: O bezličnych glagolach i bezličnych sintaksičeskich konstrukcijach v udmurtskom jazyke: Zapiski UdNII 10 (1941): 3–28.

–: Kačestvennye imena na *-li* v udmurtskom jazyke: Zapiski UdNII 18 (1957): 145–149.

–: Voprosy udmurtskogo jazykoznanija I. I. 1959.

–: Imena s affiksom *-os*: Zapiski UdNII 19 (1959): 113–148.

–: Glagoly pritvornogo dejstvija v udmurtskom jazyke: VJ 1959/1: 90–95.

–: Obrazovanie, značenie i istorija imen s formoj *-es* I. 1962.

–: Udmurtsko-mordovskie leksičeskie otnošenija: Ėtnogenez mordovskogo naroda. Saransk 1965. 372–388.

–: O finskom *kansa* i permskom *kuz, goz*: SFU 1 (1965): 269–272.

–: Tatarskie zaimstvovanija v udmurtskom jazyke: VKFU 1965: 3–6.

–: 50 let udmurtskogo sovetskogo jazykoznanija: VFUJ 4 (1967): 7–35.

- : Iz permskoj etimologii: VFUJ 4 (1967): 42–53.
- : Sub'ektnaja deepričastnaja konstrukcija i ee proischoždenije: VFUJ 4 (1967): 53–68.
- : Imena s affksom *-lj* v udmurtskom jazyke: Zapiski UdNII 21 (1970): 5–33.
- : Jazykoznanije: Ob issledovanijach kultury udmurtskogo naroda. I. 1970. 3–40.
- : Vydeliteľno-ukazatel'naja kategorija v udmurtskom jazyke. I. 1970.
- : K etimologii nekotorych udmurtskich slov: SFU 8 (1972): 115–119.
- : Specifičeskie funkcii affiksa množestvennogo čisla *-jos -os* v udmurtskom jazyke: VSFU (1972): 51–53.
- : Nekotorye voprosy sovremennoho udmurtskogo pravopisanija: VUJ 2 (1973): 9–27.
- : Proizvodnye imena s suffiksom *-im* ili *-em*: VUJ 2 (1973): 28–44.
- : Semantika i struktura nekotorych glagolov, imejuščich formant *-m*: VUJ 2 (1973): 45–58.
- : Ètimologičeskie zametki: VUJ 2 (1973): 59–81.
- : Affiks *-ol* i slova, imejuščie v auslaute *-ol (-olo)*: VUJ 2 (1973): 82–94.
- : Vydeliteľno-ukazatel'naja kategorija v udmurtskom jazyke: CIFU 3 Pars 1 (1975): 533–537.
- : Voprosy udmurtskogo jazykoznanija 4. (Imennye derivacionnye affksy. Ètimologija nekotorych slov.) I. 1976.
- : Pervaja naučnaja grammatika 1775 goda i razvitie udmurtskogo jazykoznanija: UP (1976): 15–36.
- : Ètimologija nekotorych dialektnych slov: VUD (1977): 3–8.
- : K voprosu o drevnetjurkskich zaimstvovanijach v permskich jazykach: IFUJ (1977): 6.
- : Ètimologičeskij slovar' udmurtskogo jazuka. A–B. I. 1988.
- AMINOFF, T. G.: Votjakilaisia kielinäytteitä: JSFOu. 1 (1886): 32–55.
- : Votjakin äänne- ja muoto-opin luonnos. Julkaisut Yrjö WICHMANN: JSFOu. 14/2 (1896)
- ARCHIPOV, G. A.: Nekotorye voprosy fonetiki srednejužnogo dialekta udmurtskogo jazyka: TRÜT 117 (1962): 189–206.
- : Udmurtskie zaimstvovanija v russkom jazyke: VKFU 1965: 6–8.
- : Udmurtskie ètnonimy: Onomastika Povolž'ja. Uľjanovsk 1969. 239–243.
- : Rodoplemennye nazvanija udmurtov: Voprosy lingvističeskogo kraevedenija Prikam'ja. I. Perm' 1975. 52–58.
- : Familii, obrazovannye ot udmurtskich slov: VFU 6 (1975): 18–24.
- : Nekotorye voprosy udmurtskoj onomastiki: VUD (1977): 110–122.
- : Morfologičeskie osobennosti srednejužnogo dialekta udmurtskogo jazyka I.: Dial. (1978): 3–46.
- : Marijsko-udmurtskie etnokuľturnye svjazi: EtnUdm. (1982): 63–71.

- ARCHIPOV, G. A.–JAKOVLEVA, G. I.: Drevnie imena udmurtov južnych rajonov Udmurtskoj ASSR, otrazivšiesja v toponimii. Antroponimika. M. 1970. 307–309.
- ARCHIPOV, G. A.–MOROZOV, P. I.: Mikrotoponimy kak istočnik vyjavlenija jazyčeskich imen udmurtov: Antroponimika. M. 1970. 304–306.
- ATAMANOV, M. G.: Voršudnye nazvanija v udmurtskoj ojkonomii i proischoždenije rodovogo naimenovanija Ėgra: VUJ 3 (1975): 35–41.
- : Mikroetnonimy udmurtov, proživajuščich za predelami Udmurtii: VUD (1977): 123–129.
- : Fonetičeskie varianty voršudo-rodovych imen: Dial. (1978): 47–58.
- : Mikroetnonimy udmurtov: MEU (1980): 3–66.
- : Otrazhenie mikroetnonimov v toponimii: MEU (1980): 67–88.
- : Razmeščenie voršudno-rodovych grupp: MEU (1980): 89–117.
- : Istoričeskie plasty udmurtskoj antroponimii. CIFU 5 Pars VII (1981): 3–8.
- : Iz istorii rasselenija voršudno-rodovych grupp udmurtov: EtnUdm. (1982): 81–127.
- : Udmurtskie topniny bassejna Vjatki: SFU 19 (1983): 115–125.
- : Ličnye imena zakamskich udmurtov VUDO (1983): 65–89.
- : Proischoždenie voršuda u udmurtov. FU 4: 22–42.
- : Udmurtskaja onomastika. I. 1988.
- AUSTERLITZ, ROBERT: Permian (Zyrien-Votyak) Manual. 1964.
- BAJČURA, U.: K voprosu o karaktere udarenija v udmurtskom jazyke: ESA 5 (1959): 294–307.
- BAITŠURA, ŪZBĀK: Konsonantide kestuse ja helilisuse astmest udmurdi keeles: ESA 9 (1963): 174–187.
- BALASSA JÓZSEF: A votják nyelv néhány hangjáról: KSz 16 (1915–16): 101–104.
- BARNA FERDINÁND: A votják nép múltja és jelene: MTA Ért. A Nyelv- és Szépt. Köreből 13 (1886)/2. sz.
- : A votjákok pogány vallásáról. uo. 5. sz.
- BARTENS, RAIJA: Mordvan, tšeremissin ja votjakin infiniittisten muotojen syntaksi. MSFOu. 170 (1979).
- BÁTORI ISTVÁN: Wortzusammensetzung und Stammformverbindung im Syrjänschen mit Berücksichtigung des Wotjakischen. Wiesbaden 1969. (Ural-Altai-sche Bibliothek XVII.)
- BAUŠEV, K. M.: Sintaksičeskij stroj votskoj reči i genezis častice sojuznogo porjadka. M-L. 1929.
- BECHTEREV, V.: Votjaki, ich istorija i sovremennoje sostojanie. Vestnik Evropy 1880. aug.–sept.
- BEKE ÖDÖN.: A votják locativusi ragról: KSz 12(1911): 154–158.
- : A votják és zürjén prolativusról: NyK 41 (1912): 241–274.
- : Über eine wotjakische Konstruktion: KSz 13 (1913): 320–321.

- : Türkische Einflüsse in der Syntax finnisch-ugrischer Sprachen: KSz 15 (1914-15): 1-77.
- : Zur Geldrechnung der Wotjaken: FUF 26 (1939-40): 90.
- : Zur Geschichte einiger permischen Nominalbildungssuffixe: ALH 2 (1953): 317-353.
- : Néhány permi névszóképző eredete: IOK 3 (1953) 1-2: 57-90.
- : Ősi temetkezés emléke a permi nyelvekben: NyK 54(1953): 185-186.
- : Neuere finnisch-ugrische morphologische Untersuchungen: ALH 4 (1954): 95-131.
- : Egy régi csuvas jövevényt az udmurtban: NyK 56 (1955): 271.
- : Egy permi kérdőszóról: NyK 56 (1955): 277.
- : Ismeretlen és ritka névszóképzők a mari és permi nyelvekben: IOK 7 (1957)
- BERECZKI GÁBOR: Vzaimootnošenija marijskoj leksiki s leksikoj mordovskich i permskich jazykov: CIFU 1 (1963): 202-03.
- : Etimológiai megjegyzések: NyK 66 (1964): 117-121, 385-388, 67 (1965): 115-116, 339-340, 68 (1966): 89-93.
- : Permi-cseremiszi lexikális kölcsönzések: NyK 79 (1977): 57-77.
- : Parallelnye javlenija v oblasti pričastnyh konstrukcij v finno-ugorskich i tjurkskich jazykach Povolž'ja: CIFU 5 Pars III (1980): 101-110.
- : A Volga-Káma-vidék nyelveinek areális kapcsolatai: Areális nyelvészeti tanulmányok. Bp. 1983.
- : Die Beziehungen zwischen den finnougri-schen Sprachen im Wolga-Kama-Gebiet: NyK 86 (1984): 307-314.
- BERTA ÁRPÁD: Tschuwassisch oder Tatarisch? (Bemerkungen über das wolgatürkische Lehn-gut in einem wotjakischen Sprachdenkmal): NyK 86 (1984): 315-319.
- Bibliografičeskij ukazatel' trudov naučno-issledovatel'skogo instituta pri soвете ministrov UASSR 1931-1980. I. 1981.
- BORISOV, T. K.: Grammatika votskogo jazyka. Kazan' 1921.
- : Udmurtsko-russkij tołkovyj slovar'. I. 1932.
- BUBRICH, D. V.: Vozmožnosti reformy udmurtskogo pišma. I. 1929.
- : Istoričeskaja fonetika udmurtskogo jazyka. I. 1948.
- BUCH, MAX: Die Wotjaken. Eine ethnologische Studie. Helsingfors 1882.
- BULYČEV, M. N.: Porjadok slov v udmurtskom prostom predložении. I. 1947.
- BUŠMAKIN, S. K.: Sposoby vyraženiija stepenej sravnenija prilagatelnyh v sredne-vostočnyh govorach udmurstkogo jazyka: VKFU 1965: 23-25.
- : Assimilacija v srednevostočnyh govorach udmurstkogo jazyka. SFU 4 (1968): 269-284.
- : Morfológičeskije osobennosti srednevostočnyh govorov udmurtskogo jazyka: SFU 5 (1969): 59-69.

- : Voršudnye imena i udmurtskaja toponimija: Onomastika Povolž'ja I. Utjanosk 1969. 166–176.
- : Služebnye slova v srednevostočnych govorach udmurtskogo jazyka: VKFU 1969: 157–162.
- : Vypadenie i vstavka zvukov v dialektach udmurtskogo jazyka: SFU 6 (1970): 101–111.
- : Leksiko-semantičeskij analiz drevneudmurtских antroponimov: Antroponimika. M. 1970. 267–276.
- : Dochristianskie ličnye imena udmurtov: Ličnye imena v prošlom, nastojaščem, buduščem. M. 1970. 263–267.
- : Voršudnye imena – mikroètnonimy udmurtov: Ètnonimy. M. 1970. 168–176.
- : Fonetičeskije i morfoložičeskije osobennosti srednevostočnych govorov udmurtskogo jazyka. (Avtoreferat) Tartu 1971.
- : Poslelogi v srednevostočnych govorach udmurtskogo jazyka: SFU 7 (1971): 103–111.
- : Artikuljacija i upotreblenie nekotorych soglasnych v srednevostočnych govorach udmurtskogo jazyka: VUD (1977): 9–17.
- : Slovar' geograficeskich nazvanij Udmurtskoj ASSR. M. 1980.
- Chrestomatija po istorii Udmurtii. I. 1973.
- CHUDJAKOV, M. G.: Votskie rodovye delenija: Izvestija obščestva archeologii, istorii i etnografii pri Kazanskom universitete. XXX/3 (Kazan 1920): 339–356.
- CSÜCS SÁNDOR: A votják nyelv orosz jövevényyszavai I. NyK 72 (1970): 323–362, II. NyK 74 (1972): 27–47.
- : A votják-tatár nyelvi kapcsolatok és történeti háttérük: I. NyK 81 (1979): 365–372, II. NyK 82 (1980): 135–148.
- : Einige Probleme der Phonologie des Wotjakischen: Studien zur phonologischen Beschreibung uralischer Sprachen. Bp. 1984: 167–181.
- : Wotjakin morfofonemiikan ongelmia: CIFU 5 Pars VI (1981): 48–53.
- : A votják nyelvtörténet korszakai: Urálistikai tanulmányok. Bp. 1983: 85–94.
- : Egy 18. századi votják nyelvmélék: NyK 85 (1983): 311–320.
- : A votják nyelv a 18. században: NyK 86 (1984): 63–80.
- : Zur Geschichte des wotjakischen Wortschatzes: NyK 86 (1984): 326–330.
- : Morphologie des wotjakischen Verbs. (sajtó alatt)
- : Kriterien zur Klassifizierung der Dialekte des Wotjakischen: Dialectologia Uralica. Wiesbaden 1985: 201–208.
- : Zur etymologischen Statistik des Wotjakischen: FUM 10 (1986): 77–83.
- : Die tatarischen Lehnwörter des Wotjakischen. (Sajtó alatt).
- : Periodisierung der wotjakischen Sprachgeschichte. (Sajtó alatt.)
- ČETVERTNYCH, D. I.: Intonacionnye kontury nekotorych povestvovatel'nych i voprositel'nych predloženij v udmurtskom jazyke: UP (1976): 126–134.

- ČCHAJDZE, M. P.: O proischoždenii i funkcijach marijskich i udmurtskich sparnykh glagolov: VFUJ 4 (1967): 247–259.
- ČURAKOVA, R. A.: Udmurtskie svadebnye pesni. I. 1986.
- DENISOV, V. N.: Dlitel'nost' kak veduščij komponent udmurtskogo udarenija: Teoretičeskie voprosy fonetiki i grammatiki jazykov narodov SSSR I. Novosibirsk 1971: 40–42.
- DOBÓ ATTILA: Zum Akzent im Permischen: Urálszttikai tanulmányok. Bp. 1983. 95–103.
- DOMOKOS PÉTER: Az udmurt eposzról. NéprNytud. 15–16 (1971–72): 21–35.
- : Az udmurt népdal. NéprNytud. 17–18 (1973–74): 63–89.
- : Az udmurt irodalom története. Bp. 1975.
- DZJUINA, K. N.: Kratkij udmurtsko-russkij frazeologičeskij slovar'. I. 1967.
- : Udmurtskaja kniga. 1917–1941. Katalog udmurtskich izdanij. I. 1971.
- : Udmurtskaja kniga. 1941–1974. I. 1976.
- EMEĽJANOV, A.: Čuvaši i permskie narodnosti: Permskij kraevedčeskij sbornik. Perm' 1924: 32–34.
- EMEĽJANOV, A. I.: Grammatika votjackogo jazyka. L. 1927.
- ERDŐDI JÓZSEF: Ostj., votj., tscher. 'Augenstein' = 'Augenstern': FUF 42 (1977): 195–196.
- : Időszámítás a volgai és permi népeknél, különös tekintettel a mari hó- és napnevekre: NyK 80(1978): 55–75.
- ERNIST, ENN: Permskie etimologii: SFU 12 (1976): 197–198.
- EVSEEV, V. L.: O permsko-pribaltijsko-finskich folklornych svjazjach: VKFU 1965: 140–141.
- FATTACHOV, R. M.: O sostojanii antropologičeskogo rešenija problemy proischoždenija udmurtskogo naroda: EtnUdm (1982): 72–80.
- FEDOTOV, M. R.: Istoričeskie svjazi čuvašskogo jazyka s jazykami ugrofinnov Povolž'ja i Permi. I Čeboksary 1965. II Čeboksary 1968.
- : Bulgarskij jazyk i ego otnošenje k nekotorym finno-ugroskim jazykam. SFU 4 (1968): 53–66.
- : O genetičeskoj sootnosimosti permskogo *en* i čuvašskogo *an* v otricateľnoj forme povelitel'nogo naklonenija. SFU 2 (1966): 263–266.
- FOKOS DÁVID: A locativus-féle határozók a votjákban: NyK 36 (1906): 207–250, 399–447.
- FOKOS-FUCHS DÁVID: Egy zürjén-votják képzőről: KSz 13 (1912): 85–99.
- : Beiträge zur Grammatik der permischen Sprachen: JSFOu. 30(1918)/14: 1–10.
- : (Ismertetés) Lytkin, Drevnepermskij jazyk: NyK 55 (1953): 270–285.
- : Umstandsbestimmungen des Maßes und der Menge in den finnisch-ugrischen Sprachen: ALH 5 (1955): 35–66.
- : (Ismertetés) Lytkin, Dialektologičeskaja chrestomatija po permkim jazykam: NyK 57 (1956): 313–320.

- : Etimológiai, jelentéstani és szintaktikai adalékok: NyK 57 (1956): 240–249, 59 (1957): 173–178, 62 (1960): 101–111, 66 (1964): 95–102, 69 (1967): 160–163.
- : Etymologisches aus den permischen Sprachen: UAJb 28 (1956): 220–226.
- : Die Verbaladverbien der permischen Sprachen. ALH 8 (1958): 273–342.
- : A permi nyelvek határozói igeneveiről. NyK 60 (1958): 275–319.
- : Etymologische Beiträge: UAJb. 31 (1959): 86–88.
- : Etymologisches aus den permischen Sprachen. FUF 33 (1960): 164–181.
- : Zur Syntax der Verbalnomina und Verbaladverbien in den permischen Sprachen: UAJb 34 (1962): 143–145.
- FUCHS D. R.: I. FOKOS-FUCHS DÁVID alatt
- GABELENTZ, H. C.: Die wotjakische Declination: Zeitschrift für die Wissenschaft der Sprache I B (Berlin 1845): 112–116.
- GAVRILOV, BORIS: Proizvedenija narodnoj slovesnosti, obrjady i poverija Wotjakow Kazanski i Wjatskoj gubernij. Kazań 1880.
- : Poverija, obrjady i obyčaj wotjakow mamadyšskogo uezda: Trudy IV. archeologičeskogo s'ezda v Rossii. I. II. Kazań 1891.
- GENING, V. F.: Archeologičeskie pamjatniki Udmurtii. I. 1958.
- : Étnogenez udmurtov po dannym archeologii. VFUJ 4 (1967): 271–278.
- : Istorija naselenija Prikanja v pjanoborskiju epochu. I–II. I. 1970, 1971
- GERD, KUZEBAJ: Über die „Rätselabende“ bei den Wotjaken: UJb. 8 (1928): 394–395.
- : Kurzes Verzeichnis der in wotjakischer und über wotjakische Sprache erschienen Schriften von 1775–1916: UJb 9 (1929): 324–327.
- : Bibliografinen luettelo vuosina 1917–1929 painetusta wotjakkilaisesta kansanrunouskirjallisuudesta: JSFOu. 45/4 (1932)
- GIŁMAEV, A. V.: Ob odnom iz informatorov. B. Munkači: UP (1976): 153–154.
- GLAVACKICH, F. S. – PROKOPEV, M. R.: Kratkij russko-udmurtiskij biologičeskij slovař. I. 1970.
- GOLUBKOVA, A. N. – POZDEEV P. K.: Udmurtskie narodnye pesni. I. 1976.
- Grammatika sovremennogo udmurtskogo jazyka. Fonetika i morfologija. (Szerk. PEREVOŠČIKOV, P. N.) I. 1962.
- Grammatika sovremennogo udmurtskogo jazyka. Sintaksis prostogo predloženiya. (Szerk. ALATYREV, V. I.) I. 1970.
- Grammatika sovremennogo udmurtskogo jazyka. Sintaksis složnogo predloženiya. (Szerk. VACHRUSEV, V. M., ZACHAROV, V. N., KALININA, L. I.) I. 1974.
- GREN, A.: K voprosu o primenenii latinskogo alfavita k jazykam komi i udmurt: Komi mu (Syktyvkar) 1924/3: 50–53.
- GRIŠKINA, M. V.: O rasprostranenii gramotnosti sredi udmurtov v 17–18. vekach. UP (1976): 69–74.
- : Sravnitel'naja charakteristika količestvennogo i pokolennogo sostava sem'i u udmurtov i russkich v načale 18. veka: CIFU 5 Pars IV (1980): 91–113.

- GRIŠKINA, M. V.–VLADYKIN, V. E.: Pišmennye istočniki po istorii udmurtov 9–17. vv.: EtnUdm (1982): 3–42.
- GULJAEV, E. S.: K étimologijam permskich slov: VSFU 1972: 10–12.
- HAJDÚ PÉTER: Etimológiai megjegyzések: NyK 57 (1956): 250–259.
- HARMS, R. T.: Split, Shift and Merger in the Permian Vowels: UAJb 39 (1967): 163–198.
- : A permi imperativus története a generatív fonológia módszerével: NyK 70 (1968): 366–372.
- HAUSENBERG, ANU-REET: Probleme der ostseefinnisch-permischen Sprachkontakte. Tallinn 1983.
- HÄMÄLÄINEN, ALBERT: Mordvalaisten, tšeremissien ja votjakkien kosinta- ja häätavoista: JSFOu. 29/1 (1915): VI+1–311.
- : Beiträge zur Ethnographie der Ostfinnen: JSFOu. 44/1 (1930) 1–160.
- HELMISZKIJ EUGEN: Permi szófjétek NyK 86 (1984) 196–199.
- HOLMBERG (HARVA), UNO: Die Wassergottheiten der finnisch-ugrischen Völker. MSFOu 32 (1913).
- : Permalaisten uskonto: Suomen suvun uskonnot 4. Porvoo 1914.
- : *Käläšän* oder *kjltšän* in der votjakischen Mythologie: FUF 13 (1913) 32–64.
- : Der Ursprung des *kyala* – Kultes bei den Votjaken: FUF 22 (1934): 146–154.
- ILIMBETOV, F. F.: Finno-ugorskije paraleli v terminach pečelovodstva u baškir: VSFU 1972: 17–19.
- ILIN, JA.: Roj knig. Sobranie knig i statej ob udmurtach (votjakach) oblastnych i vneoblastnych (s 1762 do poloviny 1928 g.). I. 1929.
- ILIN, M. I.: Značenie votskogo jazyka i ego krasočnosť. I. 1927.
- ISCHANOV, D. M.: Tataro-besermjanskije etničeskije svjazi kak model' vzaimodejstvija bulgarskogo i zoloto-ordynsko-tjurkskich étnosov: Izučenie preemstvennosti etno-kulturnych javlenij. M. 1980.
- ISHIMOTO, KEN–STRMECKI, JOSEPH: Subcontractors monograph on the Votyak (Udmurt). New Haven 1955.
- ISLÉNTEV, V.: Votsko-russkij slovar. (Kézirat. Castrenianum Helsinki.)
- IŠBULATOV, N. CH.: Leksičeskije svjazi baškirkogo jazyka i ego dialektov s finno-ugorskimi jazykami: VFUJ 4 (1967): 101–104.
- ITKONEN, ERKKI: Permiläisen vokaali ja painotusopin alalta: Vir. 1951. 440–452.
- : Zur Geschichte des Vokalismus der ersten Silbe im Tšeremissischen und in den permischen Sprachen: FUF 31 (1954): 149–345.
- : Esiintyykö *s*-latiivi permiläisissä kielissä? Vir. 1966: 273–280.
- : Eräiden lativiin ja prolatiiviin päätteiden tarkastelua: Vir. 1967: 249–255.
- : (Ismeretés) Lytkin, Istoričeskij vokalizm permskich jazykov: VJ 1967/1: 139–144.
- : Zur Wertung der finnisch-ugrischen Lautforschung: UAJb 41 (1969): 76–111.

- : Thesen und Antithesen in der finnisch-ugrischen Vokalforschung. UAJb. 41 (1969): 212–251.
- : Bemerkungen über den Vokalismus der ersten Silbe von tschuwaschischen Lehnwörtern in einigen finnisch-ugrischen Sprachen: FUF 38 (1970): 257–273.
- : Nachträgliche Bemerkungen, 3. Horizontale und vertikale Vokalharmonie: FUF 41 (1975): 359–370.
- IVANOVA, M. G.: Čepeckie drevnosti. I. 1985.
- JAKOVLEV, I. V.: Sravnitel'nyj slovař votskich narečij. Kazaň 1919.
- : Osnovnye pravila votskogo pravopisanija. Kazaň 1924.
- : Udmurt kijařd'jan (Èlementarnaja grammatika votskogo jazyka.) I. 1927.
- JAŠIN, D. A.: Ob udmurtskom skazočnom personaže *alangasare*: Problemy izučeniija finno-ugorskogo folklor. Saransk 1972.
- : Udmurtsko-tatarskie svjazi po materialam udmurtskogo folklor: IFUJ 1977: 117–118.
- JAŠINA, R. I.: Sravnitel'nye konstrukcii v udmurtskom jazyke. I. 1963.
- : K voprosu o formach svjazi komponentov v predikativnyh sočetanijach udmurtskogo jazyka: VUJ 3 (1975): 228–235.
- JAŠINA, R. I.–PEREVOŠČIKOV, P. N.–VACHRUŠEV, V. M.: Slovosočetanija v udmurtskom jazyke. I. 1980.
- KALAŠNIKOVA, V. G.: Složno-sočinennye predloženiija v udmurtskom jazyke (v istoričeskom osveščeni.) (Avtoreferat.) Tartu 1974.
- : Osobennosti udmurtskogo predloženiija na bolee rannem étape ego razvitija: UP (1976) 99–103.
- KALININA, L. I.: Sintaksičeskie funkcii pričastij na *-(i)š* v udmurtskom jazyke: CIFU 3 Pars I (1968): 544–546.
- : Sub"jektivnye pričastija i otglagolno-imennye konstrukcii v udmurtskom jazyke: VSFU 1972: 92–93.
- : K voprosu ob upotreblenii pričastij na *-iš* v sočetanii s glagolom *lujni*: VUJ 2 (1973): 111–122.
- : Ad"jektivacija pričastij na *iš*: VUJ 3 (1975): 58–64.
- : Kategorial'naja suščnost' pričastij na *-on*: VGU (1984): 59–66.
- KAPPELER, ANDREAS: Russlands erste Nationalitäten. Das Zarenreich und die Völker der Mittleren Wolga vom 16. bis 19. Jahrhundert. Cologne–Vienna 1982.
- KEĽMAKOV, V. K.: Roľ tatarskogo jazyka v razvitii abstraktnoj leksiki kukmorskogo dialekta udmurtskogo jazyka: VKFU 1965: 53–55.
- : Funkcii i istorija posleloga *šana* v udmurtskom jazyke: SFU (1967): 277–279.
- : O nekotorych specifičnyh fonemach kukmorskogo dialekta udmurtskogo jazyka: SFU 4 (1968): 187–196.
- : Nekotorye osobennosti slovoobrazovanija imen prilagatelnyh v kukmorskom dialekte udmurtskogo jazyka: SFU 5 (1969): 133–140.

- : Proischoždenie specifičeskich poslelogov kukmorskogo dialekta udmurtskogo jazyka: SFU 6 (1970) 93–99.
- : Kukmorskij dialekt udmurtskogo jazyka. (Avtoreferat.) M. 1970.
- : Proischoždenije i pervoe upominanije etnonima *ar*: Ėtnonimy. M. 1970. 189–193.
- : Poslelog *šariš* v udmurtskom jazyke: Zapiski UdNII 21 (1970): 127–133.
- : Ėtimologii nekotorych udmurtskich slov: uo. 134–143.
- : Voprosy slovoobrazovanija imen suščestvitelnych v kukmorskom dialekte udmurtskogo jazyka: SFU (1971): 19–29.
- : Začatki garmonii glasnych v periferijno-južnom narečii udmurtskogo jazyka: VSFU (1972): 42–44.
- : Ob otglagoľnych poslelogach *šuiša* i *lujsa* v udmurtskom jazyke: VUJ 2 (1973): 123–151.
- : Tri etapa v istorii udmurtskoj antroponimii: Onomastika Povolžja 3. Ufa 1973: 59–65.
- : Udmurt dialektologija kursja programma. I. 1974.
- : Fonema *a* v tatyšlinskom dialekte udmurtskogo jazyka: SFU 10 (1974): 101–106.
- : Udmurtsko-tatarskie jazykovye kontakty i nekotorye fonetičeskie osobennosti periferijno-južnogo narečija udmurtskogo jazyka: Sovetskaja Tjurkologija (Baku) 1974/3: 52–60.
- : Razvitie fonetičeskoj sistemy jazyka v uslovijach inojazyčnogo okruženija (tatarskoe vlijanije na udmurtskie dialekty): CIFU 3 Pars 1 (1975): 547–549.
- : Finno-ugorskaja prajazykovaja osobennost' vokalizma nepervogo sloga i ee sledy v permskich jazykach: VUJ 3 (1975): 65–89.
- : Sparennye glagoly v udmurtskom jazyke (na materiale kukmorskogo dialekta): uo. 90–105.
- : Ėlementy palatalnoj garmonii glasnych v tatyšlinskom dialekte udmurtskogo jazyka: SFU 11 (1975): 33–42.
- : Refleksy praudmurtских srednerjadnych glasnych verchnego pod"ema v sovremennyh dialektach: SFU 11 (1975): 96–104.
- : Sud'ba praudmurtского ogublennogo *ö* v sovremennyh dialektach: SFU 11 (1975): 259–270.
- : Udmurt kĭllen istoričeskoj grammatikajez. I. 1976.
- : Opyt klassifikacii udmurtskich dialektov po nekotorym osobennostjam vokalizma: Lingvističeskaja geografija, dialektologija i istorija jazyka. Jerevan 1976: 20–29.
- : K voprosu o periodizacii istorii udmurtskogo jazyka: SFU 12 (1976): 283–289.
- : Dorevoljucionnye pišmennye pamjatniki kak istočnik izučenija istoričeskoj fonetiki udmurtskogo jazyka: UP (1976): 104–111.

- : Kratkaja charakteristika kыrykmasskich govorov južno-udmurtskogo narečija I VUD (1977): 26–61. II Dial. (1978): 65–85.
 - : K voprosu o dvuch *o* v praudmurtskom jazyke: SFU 14 (1978): 20–40.
 - : Zaimstvovanija kak istočnik izučenija istoričeskoj fonetiki udmurtskogo jazyka: Finno-ugristika. Saransk 1979. 45–55.
 - : Obrazcy udmurtskoj reči. I. 1981.
 - : Praudmurtskaja sistema glasnych. CIFU 4 Pars III (1981): 202–207.
 - : Posledstvija otpadenija konečnych glasnych osnovy v permskich jazykach: CIFU 5 Pars VI (1981) 133–138.
 - : Trudy zarubežnych učenyh po voprosam udmurtskogo jazykoznanija: IKSP (1981): 96–113.
 - : K istorii udmurtov Pravoberez'ja Vjatki: EtnUdm. (1982): 128–144.
 - : Fonetičeskoe var'irovanie slov v udmurtskom jazyke I: VUDO (1983): 50–61.
 - : O složnych čislitel'nych v sovremennom udmurtskom jazyke: VGU (1984): 18–24.
 - : Kriterien zur Klassifizierung der Dialekte des Votjakischen: Dialectologia Uralica. Wiesbaden 1985. 209–214.
 - : Rol' otpadenija koņčenyh glasnych osnovy v razvitii fonetičeskogo stroja permskich jazykov: Fonetika i pišmo. I. 1986. 116–128.
- KELMAKOV, V. K.–ALAŠEEVA, A. A.: Nekotorye fakty vlijanija russkogo jazyka na fonetičeskiju sistemu udmurtskich dialektov: IKSP (1981): 49–51.
- KISS ANTAL: A *m̄inj̄n̄j̄* 'megy', a *p̄ir̄inj̄n̄j̄* 'bemegy' és a *l̄ikt̄inj̄n̄j̄* 'jön' igék a votják mondatban: Urálisztikai tanulmányok. Bp. 1983. 207–215.
- KLEMM ANTAL: A mellérendelő és alárendelő viszony kifejezése az északi osztják és a votják nyelvben: A Pannonhalmi Főapátsági Főiskola Évkönyve az 1911–1912-diki tanévre. Pannonhalma 1912: 219–284.
- KONJUHOVA, A. V.: Udmurt k̄ij̄ grammatika. I. 1951.
- KONJUHOVA, A. V.–JAŠINA, R. I.: Udmurt k̄ij̄ 6–8. klasszjosli. I. 1975.
- KORENCHY ÉVA: A zürjén abszolút igető problémájáról: NyK 73 (1971): 153–162.
- : Permi vokalizmusproblémák: NyK 76 (1974) 37–75.
- KORNILOV, GENN: Nekotorye itogi sravnitel'no-istoričeskogo izučenija vengersko-permsko-bulgaro-čuvašskich leksičeskich paralelej: SFU 17 (1981): 218–223.
- A. KÖVESI MAGDA: Esiunkarin „permiläisistä” piirteistä: Vir. 1963: 239–252.
- : A permi nyelvек ősi képzői. Bp. 1965.
 - : A permi-előmagyar érintkezés kérdése: MNy 64 (1968): 162–176.
 - : Permiläis-esiunkarilaisista kosketuksista: Vir. 1968: 141–150.
- KRIVOŠČEKOVA–GANTMAN, A. S.: Porjadok slov komi-permjackogo jazyka v sravnenii s udmurtskim: SFU 3 (1967): 267–274.
- KRYLOV, D. V.: Votsko–russkij slovar' glazovskogo narečija votjakov. Vjatka 1919.

- LACH ROBERT: Gesänge russischer Kriegsgefangener: Wotjakische, syrjänische und permjakische Gesänge. Wien – Leipzig 1926.
- LAKÓ GYÖRGY: A permi nyelvek szóvégi magánhangzói. Fgr Ért. 2. Bp. 1934.
- : A szóvégi magánhangzokról: MNy 29 (1933): 171–177.
 - : Finnugor hang- és alaktani adalékok: NyK 50 (1936): 212–219.
 - : Adalékok a wotják nyelv alaktanához. NyK 51 (1939): 402–410.
 - : Permi szófajtések: NyK 52 (1949): 137–143, (1950): 239–246.
 - : Zur Frage der permischen Prosekativs und Transitivs: MSFOu. 98 (1950): 219–243.
 - : Emploi du proscécutif et du transitif dans les langues permiennes, l' origine de leurs désinences casuelles: ALH 1 (1951): 75–118, 347–371.
 - : A permi proscécutivusrag és transitivusrag rokon nyelvi megfelelői: NyK 53 (1951): 14–23.
 - : Etimológiai észrevételek: NyK 56 (1955): 33–46.
 - : Über die Frage der anlautenden stimmhaften Verschlusslaute in der finnisch-ugrischen Grundsprache: ALH 12 (1962): 225–246.
 - : Die Form des Imperativs in den permischen Sprachen: FUF 40 (1973): 107–116.
 - : Zur Form des Imperativs im Wotjakischen. ALH 24 (1974): 231–240.
- LEWY, ERNST: Eine wotjakisch-iranische Gleichung? UJb. 7 (1927): 87–88.
- LINDÉN, EVALD: Ein iranisches Lehnwort in den permischen Sprachen: FUF 16 (1923) 236.
- LUPPOV, P. N.: Udmurty v XV–XVII vekach. Dokumenty po istorii Udmurtii XV–XVII vekov. I. 1958.
- LYTKIN, G. S.: Zyrjanskij kraj pri episkopach permских i zyrjanskij jazyk. Sankt-Peterburg 1889.
- LYTKIN, V. I.: Az *-s* névszóképzők a permi nyelvekben. Bp. 1927.
- : A többes szám *-jos* és *-jan* képzői a permi nyelvekben: Nyr 59 (1930): 76–77.
 - : K proichoždeniju suffiksa množestvennogo čisla *-jos* v udmurtskom jazyke: Na udmurtskie temy M. 1931. 107–111.
 - : O nekotorych iranskich zaimstvovanijach v permских jazykach: AN SSSR Otdelenie literatury i jazyka 10 (1951)/4: 385–392.
 - : K voprosu o vokalizme permских jazykov: Trudy Instituta Jazykoznanija AN. SSSR. 1 (1952): 58–106.
 - : Iz istorii slovarnogo sostava permских jazykov: VJ 2 (1953): 5: 58–69.
 - : K voprosu o deětimologizacii slov v permских jazykach: DSIJ 1955/8: 5–21.
 - : Dialektologičeskaja chrestomatija po permским jazykam. I. M. 1955.
 - : (Ismertetés) Itkonen, Zur Geschichte ... FUF 31: 149–345: VJ 1956/3: 138–144.
 - : Ponuditel'nyj zalog v permских jazykach: Zapiski UdNII 18 (1957): 93–113.

- : O nekotorych tjurkskich zaimstvovanijach v komi jazyke: NyK 60 (1958): 109–112.
- : Permskie jazyki: Mladopismennye jazyki narodov SSSR. M–L. 1959. 411–423.
- : Etymologien aus den permischen Sprachen: MSFOu. 125 (1962): 329–332.
- : Über einige Vokalentsprechungen in den finnisch-ungarischen Sprachen: CI-FU (1963): 60–64.
- : Istoričeskij vokalizm permskich jazykov. M. 1964.
- : Voprosy akcentuacii permskich jazykov: Beiträge zur Sprachwissenschaft, Volkskunde und Literaturforschung. (Steinitz-Festschrift). Berlin 1965. 257–265.
- : Étimologii iz permskich jazykov: SFU 1 (1965): 43–46, 105–106, 267–268, 2 (1966): 43–45, 119–121, 267–271, 3 (1967): 189–190, 5 (1969): 285–286, 10 (1974): 247–250.
- : Zu den alten Bildungssuffixen der permischen Sprachen: UAJb 39 (1967): 280–286.
- : O drevnetjurkskich élementach v leksike permskich jazykov: VFUJ 4 (1967): 131–142.
- : Nekotorye voprosy vokalizma vtorogo sloga finno-ugorskich jazykov: CIFU 2 Pars 1 (1968): 324–331.
- : K voprosu o zvonkich soglasnych načala slova v finno-ugorskich jazykach: SFU 4 (1968): 19–25.
- : Labializovannye glasnye srednego rjada v permskich jazykach: VJ 1968/1: 85–94.
- : K voprosu o konečnych glasnych finno-ugorskogo prajazyka: SFU 4 (1968) 233–238.
- : A finnugor alapnyelv szóvégi magánhangzóiról: NyK 71 (1969): 95–99.
- : Ob oglasovkach s -ovych slovo obrazovatelnych suffiksov suščestvitelnych v permskich jazykach: SFU 5 (1969): 115–126.
- : Ob oglasovkach nekotorych deverbalnych slovoobrazovatelnych suffiksov glagola finno-ugorskich jazykov: VFUJ 1970: 109–115.
- : Problema leksičeskogo udarenija v finno-ugorskich jazykach: ALH 20 (1970): 245–263.
- : O vokalizme nepervogo sloga finno-ugorskich jazykov: SFU 6 (1970): 221–238.
- : Labializacija glasnych v permskich i marijskich jazykach: SFU 8 (1972): 101–113.
- : Proischoždenie 2-go sprjaženija udmurtskogo jazyka: Mélanges offerts à Aurélien Sauvageot pour son soixante-quinzième anniversaire. Bp. 1972. 185–188.
- : Étimologii: JSFOu. 72 (1973): 230–233.
- : O sovremennom sostojanii i zadačach udmurtskogo jazykoznanija: VUJ 2 (1973): 3–8.

- : Sporadičeskaja labializacija glasnych 2-go sloga slov permskich jazykov: MSFOu. 150 (1973): 205–210.
- : Ètimologii iz permskich jazykov: SFU 10 (1974): 247–250, 12 (1976): 195–196.
- : Permsko–iranske jazykovye kontakty: VJ 1975/3: 84–97.
- : K voprosu o proischoždenii prapermskogo*ò: TRÛT. Vihik 344. (1975): 189–197.
- : Otraženie zakrytogo*ø i otkrytogo*ø permskich jazykov v sloвах, zaimstvovannykh iz ètich jazykov v drugie: SFU 11 (1975): 85–89.
- : Labializacija obščepermskogo*e v udmurtskom jazyke: SFU 11 (1975): 168–172.
- : K voprosu o proischoždenii prapermskogo*o: FU 1 (1975): 189–197.
- : Permskie ètimologii: SFU 13 (1977): 185–189.
- LYTKIN, V. I.–GULJAEV, E. S.: Kratkij ètimologičeskij slovar' komi jazyka. M. 1970.
- LYTKIN, V. I.–TEPLJAŠINA, T. I.: Nekotorye osobennosti glazovskogo dialekta: Zapiski UdNII 19 (1959): 218–220.
- : Permskie jazyki: Osnovy finno-ugorskogo jazykoznanija. M. 1976. 97–228.
- MAJER, V. E.: Istoričeskie i kul'turnye predposylki napisanija pervoj grammatiki udmurtskogo jazyka: VUJ 3 (1975): 24–34.
- MAKSJUTOVA, N. CH.: Obščie korni v leksike baškirskogo i udmurtskogo jazykov: VFUJ 4 (1967): 149–153.
- MARR, N. JA.: Jazykovaja politika jafetičeskoj teorii i udmurtskij jazyk. M.–L. 1931.
- Materialy po udmurtskoj dialektologii. Obrazcy reči. (Szerk. NASIBULLIN, R. Š.) I. 1981.
- Materialy srednevekovykh pamjatnikov udmurtii. (Szerk: IVANOVA, M. G.) I. 1985.
- MATVEEV, A. K.: Zaimstvovaniya iz permskich jazykov v russkich govorach severnogo i srednego Urala: ALH 14. (1964): 285–315.
- : Permskie èlementy v substratnoj toponimike Russkogo Severa: SFU 4 (1968): 27–37.
- MEDVECZKY KÁROLY: A votják nyelv szóképzése: NyK 41 (1911–12): 310–338, 413–455.
- MIKOLA TIBOR: Materialien zur wotjakischen Etymologie. (Studia Uralo–Altaica 11) Szeged 1977.
- : A permi nyelvek szóvégi magánhangzóinak történetéhez: NyK 81 (1979): 113–118.
- Mikroètnonimy udmurtov i ich otraženie v toponimii. (Szerk. KEL'MAKOV, V. K.) I. 1980.
- MIKUSCHEW, A. K.: Historische Kontakte der permischen Völker nach dem Zeugnis der Folklore: JSFOu. 75 (1977): 55–104.

- : Istoričeskie kontakty permskich i ugorskich narodov po dannym folkloru: JSFOu. 77 (1981): 143–205.
- MOLNÁR FERENC: A permi nyelvek szóvégi magánhangzóinak történetéről: NyK 76 (1974): 77–118.
- : On the History of Word-Final Vowels in the Permian Languages. (Studia Uralo-Altaica 5) Szeged 1974.
- : Utólagos megjegyzések a permi és az ősmagyar szóvégi magánhangzóinak történetéhez: NyK 78 (1976): 387–391.
- MOREAU, JEAN-LUC: Panorama de la littérature oudmourte (votiake): ÉFOu. 3 (1966): 143–152.
- MUNKÁCSI BERNÁT: Votják nyelvmutatványok: NyK 17 (1883) 247–302.
- : Votják nyelvtanulmányok: NyK 18 (1884): 35–155, 428–447.
- : Votják népköltészeti hagyományok. Bp. 1887.
- : A votják nyelv szótára. Bp. 1890–1896.
- : Jelentés az esztergomi fogolytáborban végzett votják nyelvi és néprajzi tanulmányairól: Ak. Ért. 27: 61–77
- : Wotjakische Volkslieder: Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften in Wien Phil.-hist. Kl. 203 Band 5 Abhandlung: 73–99.
- : Újabb votják irodalom: Nyr 56 (1927): 18–24.
- : Újabb votják kiadványok: Nyr 56 (1927): 116.
- MUNKÁCSI, B.–FUCHS, D. R.: Volksbräuche und Volksdichtung der Wotjaken. MSFOu. 102 (1952).
- Munkačilen kužymez. Munkácsi ajándéka. Podarok Munkači. (Szerk.: UVAROV, A.) I. 1983.
- MÜLLER, G. F.: Nachricht von dreyen im Gebiete der Stadt Casan wohnhaften heidnischen Völkern des Tscheremissen, Tschuwaschen und Wotiacken: Sammlung Russischer Geschichte. Bd. III. 4. Stück Sankt-Petersburg 1758: 382–409.
- : Oposanie živuščich v Kazanskoj gubernii jazyčeskich narodov, jako to čeremis, čuvaš i votjakov... Sanktpeterburg 1791.
- Na udmurtskie temy. Sbornik statej. M. 1931.
- G. NAGY EMÍLIA: Az egyszerű ismétlés egyik fajtája a permi nyelvekben és a cseremiszbén: Urálistikái tanulmányok. Bp. 1983. 285–294.
- : Die Wiederholung von Verben und Partizipien in den permischen Sprachen und im Tscheremissischen: NyK 86 (1984): 404–408.
- NASIBULLIN, R. Š.: K voprosu o proischoždenii novych fonem. (Po materialam udmurtskich dialektov): VSFU 1972: 49–51.
- : Suffiks *-ti* v zakamskich govorach udmurtskogo jazyka: SFU 8 (1972): 193–196.
- : Zakamskie govory udmurtskogo jazyka. (Avtoreferat) Tartu 1973.

- : Nekotorye nazvanija flory v jazyke zakamskich udmurtov (materialy) VUJ 2 (1973): 152-162.
- : Iz leksiki udmurtskich narodnych govorov: VUJ 3 (1975): 106-124.
- : Iz opyta izučeniya leksičeskogo sostava udmurtskich dialektov: UP (1976): 112-115.
- : O nekotorych osobennostjach vokalizma kanlinskogo govora: VUD (1977): 62-84.
- : Nabljudeniya nad jazykom krasnoufimskych udmurtov. Dial. (1978): 86-151.
- : O nekotorych analitičeskich formach glagola v udmurtskom jazyke: VGU (1984): 38-44.
- Naučnoe soveščanie po voprosam udmurtskogo jazyka i pišmennosti. I. 1952.
- NIKOLSKAJA, G. N.: Udmurt kıljl dıseton metodika. I. 1962.
- Obrazcy reči udmurtskogo jazyka. (Szerk. NASIBULLIN, R. Š) I. 1982.
- Očerki istorii Udmurtskoj ASSR. I-II. I. 1958-1963.
- PAASONEN, H.: Votják-török szóegyeztetések: NyK 32 (1902) 257-270.
- : Über die Benennung des Roggens im Syrjänisch-Wotjákischen und im Mordwinischen: JSFOu. 23/24 (1905-1906): 1-7.
- PENTTILÄ, A.: Die Vertretung des urperm. inl.*η im heutigen Syrjänischen und Wotjákischen: FUF 18 (1927): 108-115.
- PEREVOŠČIKOV, P. N.: Složnopodčinennye predloženiya v udmurtskom jazyke. I. 1939.
- : Prjamaja i kosvennaja reč' v udmurtskom jazyke: Zapiski UdNII. 15 (1951): 193-204.
- : O nekotorych sintaksičeskich konstrukcijach v udmurtskom jazyke: VJ 1952/26: 103-119.
- : Deepričastija i deepričastnye konstrukcii v udmurtskom jazyke. I. 1959.
- PEREVOŠČIKOV, P. N. I. mėg JAŠINA, R. J. alatt.
- Permistika. I. 1987.
- PERVUCHIN, N. G.: Ėskizy predanij i byta inorodcev Glazovskogo uezda. I-V. Vjatka 1888-1890.
- PLESOVSKIJ, F. V.: O voznikovenii i razvitii kosmogoničeskich mifov komi i udmurtov: VKFU 1965: 151-154.
- : Kosmogoničeskije mify komi i udmurtov: Ėtnografija i folklor komi 13 (1972): 32-45.
- POZDEEV, P. K.: Udmurtskie folklorističeskije svedenija i materialy v pišmennyh istočnikach 18 veka: UP 1976: 116-119.
- : Ėpičeskije pesni udmurtov: CIFU 4 Pars 4 (1981): 17-21.
- POZDEEV, V. V.: Sintaksičeskaja charakteristika udmurtskich glagolov: SFU 9 (1973): 261-272.
- POZDEEVA, A. A.: Udmurt kılj grammatika. I. 1949., (11. kiadás) I. 1966.

- : Značenija i funkcii glagol'nogo suffixa *-sk-* i ego raznovidnostej v sovremenom udmurtskom jazyke: VUJ 3 (1975): 125–142.
- PROEHL, F.–K.: Eine wotjakische Urkunden-Sammlung (Ismertetés. Luppov P. N., Dokumenty po istorii Udmurtii 15–17. vekov I. 1958.): UAJb 33 (1961): 282–283.
- RADANOVICS KÁROLY I. RÉDEI KÁROLY alatt.
- RÄSÄNEN, MARTTI: Türkische Lehnwörter in den permischen Sprachen und im Tscheremissischen: FUF 23 (1935): 103–107.
- RÉDEI KÁROLY: Komi és udmurt nyelvű kiadványok 1946-tól 1956-ig: Nyk 60 (1958): 253–261.
- : Adalékok a permi nyelvek alaktanához. NyK 61 (1959): 79–85.
- : Szófejtések: NyK 61 (1959): 359–361, 62 (1960): 124–128, 323–327, 63 (1961) 377–387, Nytud. Ért. 38 (1963): 12–17, NyK 65 (1963): 157–164, 393–397, 66 (1964): 103–105, 67 (1965) 117–129, 324–338, 68 (1966): 94–96, 420–428, 69 (1967): 167–174, 70 (1968): 155–162, 71 (1969): 101–112, 72 (1970): 157–163, 73 (1971): 416–424, 76 (1974): 364–368, 80 (1978): 120–126, 81 (1979): 353–364, 82 (1980): 260–264, 84 (1982): 221–228, 85 (1983): 35–43, 405–410, 87 (1985): 209–216.
- : Zwei permische Ableitungssuffixe: FUF 34 (1961): 35–42.
- : Die Postpositionen im Syrjänischen unter Berücksichtigung des Wotjakischen. Bp. 1962.
- : Az ősermi első szótagbeli **j>ó* és **ó>j* hangváltozásról: NyK 65 (1963): 371–373.
- : A zürjén *-jas* stb. és a wotják *-jos* többesjel eredetéhez: NyK 65 (1963): 374–375.
- : Vannak-e az előmagyar-permi érintkezésnek nyelvi nyomai? NyK 66 (1964): 253–261.
- : Adalékok a permi nyelvek történeti alaktanához: I OK. 23 (1966): 249–252.
- : A létige jelen idejű alakjai a permi nyelvekben: NyK 69 (1967): 164–166.
- : Beiträge zur historischen Formenlehre der permischen Sprachen: CIFU 2 Pars I (1968): 431–435.
- : A permi nyelvek első szótagi magánhangzóinak történetéhez: NyK 70 (1968): 35–45.
- : Szélgjegyzetek Vászolyi Erik „Prolativusz, tranzitivusz, lokativusz a zürjénben, a wotjákban és a finnugor alapnyelvben” c. cikkéhez: NyK 70 (1968): 171–173.
- : Gibt es sprachliche Spuren der vorungarisch – permischen Beziehungen? ALH 19 (1969): 321–334.
- : Neue Aspekte zur permischen Vokalforschung: UAJb. 41 (1969): 130–141.
- : (Ismertetés) V. I. Lytkin–E. S. Guljaev, Kratkij etimologičeskij slovar komi jazyka. NyK 75 (1973): 263–270.
- : Sandhi – Erscheinungen in den permischen und wolgaïschen Sprachen: ALH 24 (1974): 307–312.

- : A permi elativusrag eredete. NyK 82 (1980): 265–270.
- : A szövelei és a szóbelsei labiális mássalhangzók delabializáló hatása az őspermiben: NyK (1984): 191–195.
- : Die delabialisierende Wirkung der anlautenden und inlautenden labialen Konsonanten im Urpermischen: FUF 46 (1984): 53–59.
- : Zu den indogermanisch-uralischen Sprachkontakten. Wien 1986.
- RÉDEI KÁROLY–RÓNA-TAS ANDRÁS: A permi nyelvek őspermi kori bolgár-török jövevényszavai: NyK 74 (1972): 281–298.
- : A bolgár-török-permi érintkezések néhány kérdése. NyK 77 (1975): 31–44.
- : Őspermi és votják jövevényszavak a csuvasban: NyK 82 (1980): 125–133.
- ROMANOVA, G. A.: O nazvanijach elementov (detalej) udmurtskogo ženskogo platja *derem*: VUJ 3 (1975): 143–148.
- Russko-udmurtiskij slovar. (Szerk.: VACHRUŠEV, V. M.) M. 1956.
- SCHLACHTER, WOLFGANG: Studien zum Possessivsuffix des Syrjänischen. Berlin 1960.
- SCHMIDT GYÖZÖ: Zürjén és votják szóegyezések: NyK 23 (1893): 341–342.
- SCHWAMM, KRISTIN: Johann Peter Falks Bericht über die Wotjaken aus dem Jahre 1772: FUM 4 (1980): 99–110.
- Semejnij i obščestvennij byt udmurtov v 18–20 vv. Sbornik statej. I. 1985.
- SEMEŇOVA, V. A.: K voprosu ob etničeskom sostave naselenija bassejna r. Čepcy po dannym archeologii: EtnUdm. (1982): 43–62.
- SEREBRENNIKOV, B. A.: O prirode prošeďšego neočevidnogo v permskich i marijskom jazykach: Zapiski UdNII 17 (1955): 162–169.
- : Über einige rätselhafte Verbalformen in den syrjänischen, wotjakischen und tscheremissischen Sprachen: UAJb. 30 (1958): 68–73.
- : Ešče raz o proischoždenii okončanija 3-go lica edin. čisla nastojaščego vremeni v permskich jazykach: NyK 60 (1958): 173–176.
- : O dejstviteľnom količestve glagolnych vremen v udmurtskom jazyke: Zapiski UdNII. 19 (1959): 93–102.
- : Kategorii vremeni i vida v finno-ugorskich jazykach permskoj i volžskoj grupp. M. 1960.
- : Ungeklärte Fragen der Geschichte der permischen Sprachen: ALH 11 (1961): 43–65.
- : Über die Herkunft der Akkusativendung *-se* und *-es* im Syrjänischen und *-ze*, *-ez* im Wotjakischen: MSFOu. 125 (1962): 549–552.
- : Über den Ursprung des Ablautes der Endvokale der Nominalstämme in den permischen Sprachen: CIFU (1963): 200–201.
- : Istoričeskaja morfologija permskich jazykov. M. 1963.
- : Formgeschichtliche Untersuchungen: ALH 13 (1963): 257–274.
- : O nekotorych istoričeskich zagadkach, svjazannyh s proischoždeniem udmurtskich glagolov na *-anj*: VFUJ 4 (1967): 186–188.

- : Ob odnom tjurkizme v finno-ugorskich jazykach Volgo-Kamja: SFU 7 (1971): 187–192.
- : Ešče raz o zamene šipjaščich svistjaščimi v jazyke besermjan: SFU 8 (1972): 39–45.
- : O nekotorych vozmožnyh putjach utraty garmonii glasnych v permskich i lugovom dialekte marijskogo jazyka: SFU 12 (1976): 35–40
- : Die Züge der Ähnlichkeit in der Casus und Verbsystemen der permischen und ugrischen Sprachen als Zeugnis ihrer mehr engeren Beziehungen in Altertum: CIFU 5 Pars VI (1981): 250–257.
- SETÄLÄ, E. N.: I. N. Smirnow's Untersuchungen über die Ostfinnen: JSFOu. 17/4 (1900): 1–52.
- SYSOEVA M. V.: Pervye pišmennye svedenija ob udmurtach: VFUJ 4 (1967): 294–309.
- SKALLERUP, TH.: Data Relating to the Territorial Distribution of the Mordvin, Mari und Udmurt Peoples: UAJb 52 (1980): 141–143.
- SMIRNOV I. N.: Votjaki. Istoriko-ětnografičeskij očerk. Kazaň 1890.
- Sočinenija prinadležaščija k grammatike votskago jazyka. Sanktpeterburg 1775. (hasonmäs kiadások: The first Votyak Grammar. With an Introduction by GYULA DÉCSY. Bloomington 1967. Pervaja naučnaja grammatika udmurtskogo jazyka. Vvedenie i primečanija V. I. ALATYREVA. I. 1975.)
- SOKOLOV, S. V.: Ėtimologija nekotorych nazvanij ptic v udmurtskom jazyke. VFUJ 4 (1967): 189–197.
- : O drevnich imenach udmurtov: Onomastika. M 1969: 109–111.
- : Nekotorye nazvanija životnyh i ptic v udmurtskom jazyke. Zapiski UdNII 21 (1970): 144–152.
- : Osnovnye principy nominacii nazvanij ptic v govorach udmurtskogo jazyka: Zapiski UdNII. 21 (1970): 153–155.
- : Zvukopodražatelnye nazvanija ptic v udmurtskom jazyke: VUJ 2 (1973): 163–175
- : Nazvanija ptic v udmurtskom jazyke. (Avtoreferat) Tartu 1973.
- : Ėtimologija udmurtskich nazvanij životnyh: VUJ 3 (1975): 149–165
- : Udmurtskie nazvanija ptic i narodnaja ėtimologija: uo. 166–168.
- : Sposoby oboznačenija polo – vozrastnoj differenciacii životnyh i ptic v permskich jazykach: IKSP (1981): 52–55.
- STIPA, G. J.: Permiläisten kielten nominaalilauseista: Verba docent 1959: 174–184.
- : Funktionen der Nominalformen des Verbs in den permischen Sprachen. MSFOu 121 (1960).
- : Der Ursprung der permischen Schrift: Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft Band 110 Heft 2 (Wiesbaden 1961): 342–364.
- : Impersonale Ausdrucksformen: MSFOu. 125 (1962): 577–592.
- : Der Ursprung der permischen Schrift: CIFU (1963): 281–287.

- : Wörterverzeichnisse uralischer Sprachen aus einem Reisebericht vom Anfang des 19. Jahrhunderts: JSFOu. 72 (1973): 398–423.
- SUCHANOVA, V. S.: Uportreblenie pritižateľnych suffiksov s različnymi častjami reči v permskich jazykach: Pribaltijsko-finskoe jazykoznanie. M.–L. 1963. 80–89.
- SZÍJ ENIKŐ: A permi rokonságnevek rendszéröl. I NyK 81 (1979): 247–272. II NyK 82 (1980): 149–172.
- : O terminach rodstva v permskich jazykach. CIFU 5 Pars VII (1981): 144–150.
- : A votják rokonságnevek szerkezeti-szemantikai elemzése: NyK 84 (1982): 165–188.
- : A korkülönség kifejeződése a finnugor nyelvek rokonságneveiben. III NyK 86 (1984): 37–45.
- ŠUTOV, A. F.: O sub"jektных otgлагольных оборотach so služebnym slovom *bere* v udmurtskom jazyke: IFUJ 1977: 87–88.
- : O sub"jektных konstrukcijach v udmurtskom jazyke: Dial. (1978): 152–157.
- : K voprosu o differenciacii složnych i osložnennyh predloženij v udmurtskom jazyke: VGU (1984): 101–106.
- TALLGREN, A. M.: Permian Studies 1–3: Eurasia Septentrionalis Antiqua 3. H.
- TARAKANOV, I. V.: Fonetičeskie osobennosti bavlinskogo dialekta udmurtskogo jazyka. (Avtoreferat) Tartu 1959.
- : O pervoj naučnoj grammatike udmurtskogo jazyka: Zapiski UdNII 19 (1959): 149–167.
- : Lühike ülevaade udmurdi murrete uurimise ajaloost: ESA 4 (1959): 249–311.
- : Obrazcy ursyurtskoj reči udmurtskogo jazyka: TRŪT 77 (1959): 45–55.
- : O nekotorych fonetičeskich osobennostjach bavlinskogo dialekta udmurtskogo jazyka: TRŪT 77 (1959): 186–205.
- : Ob udarenii v udmurtskom jazyke: Eesti NSV Teaduste Akadeemia toimetised 8/2 (1959): 170–177.
- : Nekotorye javlenija assimilacii, ëlizii u vstavki zvukov v udmurtskom jazyke (na materiale bavlinskogo dialekta udmurtskogo jazyka): Trudy Instituta jazyka i literatury Èstonskoj SSR. Tallinn 1960: 117–153.
- : Udmurdi keele uvaa–vavoži murrakute rühma häälikuline koostis ja mõned foneetili-morfoloogilised erijooned: ESA 9 (1963): 188–202.
- : K voprosu istorii i razvitija neslogovogo ũ v udmurtskom jazyke: VFUJ 1964: 75–82.
- : Pervoj grammatike udmurtskogo jazyka 190 let: SFU 1 (1965): 229–230.
- : Uslovnnoe naklonenie, ego značenie i proischoždenie suffiksa *-sal* v udmurtskom jazyke: VFUJ 4 (1967): 198–210.
- : Ob upotreblenii i značenii nekotorych dialektnych slov v udmurtskom jazyke: SFU 3 (1967): 115–121.

- : O nekotorych fonetičeskich processach v dialektach udmurtskogo jazyka: SFU 3 (1967): 191–198.
 - : Upotreblenie i značeniya analitičeskich form glagola s *potinj* v udmurtskom jazyke: CIFU 3 Pars I. (1968): 557–561.
 - : Udmurt leksikaja očerkjos. I. 1971.
 - : O leksičeskich sinonimach v udmurtskom jazyke: VUJ 2 (1973): 176–195.
 - : Istorija izučeniya udmurtsko–tjurkskich jazykovych kontaktov: SFU 11 (1975): 135–141.
 - : K voprosu ob upotreblenii i značenii suffiksov *-la*, *-lan*, *-laš* v udmurtskom jazyke: SFU 11 (1975): 173–178.
 - : Oboznačenie masti v udmurtskom jazyke: FU 1 (1975): 313–324.
 - : Služebnye slova tjurkskogo proischoždenija v dialektach udmurtskogo jazyka: VUJ 3 (1975): 169–190.
 - : Ob osobennostjach razvitiya ostrovnich govorov i nekotorych javlenijach jazykovoj interferencii (na materiale udmurtsko–tatarskich jazykovych kontaktov): Lingvističeskaja geografija, dialektologija i istorija jazyka. Erevan 1976: 272–282.
 - : Nekotorye osobennosti leksiko–semantičeskich izmenenij tatarizmov v udmurtskom jazyke: IFUJ 1977: 70–71.
 - : Tjurkizmy v udmurtskich dialektach po pišmennym pamjatnikam 18. veka: VUD (1977): 85–100.
 - : Nekotorye osobennosti leksiko–semantičeskich izmenenij tatarizmov v udmurtskom jazyke: Finno–ugristika. Saransk 1979. 104–116.
 - : Proniknovenije tjurkskich elementov v udmurtskoe slovoobrazovanie: Finno–ugristika 3 (Saransk 1980): 33–51.
 - : Udmurtsko–tatarskie jazykovye kontakty i nekotorye javlenija interferencii: CIFU 4 Pars III. (1981). 444–449.
 - : Istorija izučeniya udmurtskich dialektov: IKSP (1981): 114–133.
 - : Analitičeskije glagoľnye obrazovanija v permskich i marijskom jazykach: CIFU 5 Pars VII (1981): 151–156.
 - : Inojazyčnaja leksika v sovremennom udmurtskom jazyke. I. 1981.
 - : Zaimstvovannaja leksika v udmurtskom jazyke. I. 1982.
 - : Ob istoričeskich svjazjach udmurtov s drugimi narodami po dannym jazyka: EtnUdm. (1982): 145–173
 - : Povelitel'noe naklonenie, formy ego vyraženiya i ich značeniya v udmurtskom jazyke: VGU (1984): 25–37.
- TEPLJAŠINA, T. J.: Tylovajskij dialekt udmurtskogo jazyka. (Avtoreferat.) M. 1955.
- : Fonetičeskaja charakteristika tylovajskogo govora: Zapiski UdNII 18 (1957): 114–140.
 - : Iz nabljudenij nad fonetičeskimi osobennostjami šošmingskogo dialekta udmurtskogo jazyka: Trudy MarNII 15 (Joškar-Ola 1961):

- : Obrazcy dialektnych tekstov. Udmurtskij jazyk: VFUJ 1962: 282–304.
- : O suffiksach sravnitel'noj stepeni v severo-zapadnych udmurtskich dialektach: VFUJ 1964: 136–145.
- : Iz istorii udmurtskoj grafiki: VKFU (1965): 111–114.
- : Besermjanskije terminy, vyražajuščie ponjatija 'mat' i 'otec': SFU 2 (1966): 51–57.
- : Kratkaja programma – voprosnik po sobiraniju svedenij ob udmurtskich dialektach. M. 1966.
- : Pamjatniki udmurtskoj pišmennosti 18. veka. Vypusk pervyj. M. 1966.
- : Udmurtskie terminy rodstva „syn” i „doč”': VFUJ 3 (1966): 130–139.
- : Tjurkskie elementy v terminach rodstva udmurtov Baškirii: Baškirskaia leksika. Tematičeskij sbornik. Ufa 1966: 103–114.
- : Udmurtskij jazyk: Jazyki narodov SSSR III. M. 1966: 261–280.
- : O sposobach obrazovanija toponimov bassejna reki Čepcy: VFUJ 4 (1967): 211–233.
- : K voprosu ob etnonime *por*: Proischoždenije marijskogo naroda. Joškar–Ola 1967: 261–264.
- : Zagadočnye terminy rodstva v udmurtskom jazyke: SFU 4 (1968): 263–267.
- : Zametki po fonetike besermjanskich ličnych imen: Onomastika. M. 1969. 112–124.
- : Slovoobrazovanie v drevnich ličnych imenach besermjan: Onomastika Povolž'ja. Uljanovsk 1969. 43–52.
- : Iz toponimii jugo-zapada Udmurtii. uo. 140–143
- : O drevneudmurtskich ličnych imenach: SFU 5 (1969): 49–57.
- : Terminy rodstva u udmurtov, proživajuščich v Baškirii: SFU 5 (1969): 127–131.
- : Stanovlenie besermjanskich familij: SFU 5 (1969): 189–194.
- : Udmurtskie ličnye imena 15–17. vekov: VKFU 1969: 72–74.
- : Rukopisnyj udmurtsko – komi – permjackij slovar načala XIX. veka: Učenyje zapiski Permskogo pedinstituta 66 (1969): 202–210.
- : Jazyk besermjan. M. 1970.
- : Dvojnye imena udmurtov: Ličnye imena v prošlom, nastojaščem i buduščem. M. 1970: 162–166.
- : Ètnonim *besermjane*: Ètnonimy. M. 1970. 72–83.
- : Nižne – čepeckie govory severno – udmurtskogo narečija: Zapiski UdNII 21 (1970): 156–195.
- : Mena besermjanskich šipjaščich i svistjaščich affrikat palataľnymi soglasnymi. SFU 6 (1970): 63–66.
- : Podmena šipjaščich zvukov svistjaščimi v jazykach Volgo – Kaňja: SFU 7 (1971): 5–12.
- : Ob udmurtsko – russkom slovare Zacharija Krotova: SFU 7. (1971): 129–139.

- : Vlijanie perednejadnyh glasnych na kačestvo soglasnych v jazyke besermjan: SFU 7 (1971): 201–204.
- : Obščie élementy jazyka komi i severnych udmurtov v svjazi s ich rasseleniem: Leninskaja nacionalhaja politika v dejstvii. Syktyvkar 1971: 200
- : Tjurkizmy v besermjanskoj terminologii rodstva. VSFU 1972: 28.
- : Ob odnom volžsko – kamskom areaľnom javlenii: Sovetskaja tjurkologija (Baku) 1972/3: 35–40.
- : Antroponimija bavlinskich udmurtov: SFU 8 (1972): 47–54.
- : Ob udmurtskom *jalike*: SFU 9 (1973): 109–110.
- : Die Realisierung des Lautes *j in den udmurtischen Mundarten: SFU 9 (1973): 201–205.
- : Zametki po verchneižskim udmurtskim govoram: VUJ 2 (1973): 196–223.
- : Morfoložičeskie dialektizmy v slovare Z. Krotova: VUJ 2 (1973) 224–226.
- : Drevnebulgarskie substratnye javlenija v jazyke besermjan: CIFU 3 Pars I. (1975): 562–567.
- : Sposoby vyraženiya vokativnosti v udmurtskom jazyke: VUJ 3 (1975): 191–202.
- : Toponimija, rasprostranennaja v rajone rasselenija besermjan: uo. 203–227.
- : Terminy rodstva v sovremennyh slovarjach udmurtskogo jazyka: VUD (1977): 101–109.
- : Antroponimičeskie modeli permskich jazykov. M. 1978.
- : Labializacija glasnych v udmurtskom jazyke: CIFU 4 Pars III (1981): 244–247.
- : O novych udmurtskich padežach. CIFU 5 Pars VI (1981): 285–292.
- TEPLJAŠINA, T. I.–LYTKIN, V. I.: Permskie jazyki: Osnovy finno-ugorskogo jazykoznanija. M. 1976. 97–228.
- TREFILOV, G. N.: Proischoždenije udmurtskogo naroda. I. 1956.
- : Besermjane po pismennym istočnikam: VFUJ 4 (1967): 310–318.
- TRONINA, G. A.: K voprosu o kommunikativno – dinamičeskom členenii predloženiya v udmurtskom jazyke: VGU (1984): 79–86.
- UDMORT (VEREŠČAGIN, G. E.): Rukovodstvo k izučeniju votskogo jazyka. I. 1924.
- Udmurt kiľin morfologija no sintaksis voprosjos. Sbornik I. I. 1938. Sbornik II. I. 1941.
- Udmurt kiľin šoner gožjaškon no znakjos puktijlon praviloos. I. 1958.
- Udmurt orfografičeskoj slovar. (Szerk. VACHRUŠEV, V. M.) I. 1984.
- Udmurt–žuč slovař. Udmurtsko–russkij slovař. (Szerk. VACHRUŠEV, V. M.) M. 1983.
- Udmurtsko–russkij slovař. (Szerk: VACHRUŠEV, V. M. és mások) M. 1948.
- Udmurt orfografičeskoj slovař. I. 1959.
- UOTILA, T. E.: Sanaselytyksiä. Vir. 1928: 305–307.
- : Etymologioita. Vir. 1930: 170–183.
- : Derivationsuffixe. FUF 21 (1933): 73–94.

- : Zur Geschichte des Konsonantismus in den permischen Sprachen. MSFOu. 65 (1933).
 - : Wortgeschichtliches: MSFOu. 67 (1933): 398–401.
 - : Sekundäre Affrikaten im Wotjakischen: FUF 23 (1935): 94–96.
 - : Wortgeschichtliches: FUF 23 (1935): 97–102.
 - : Etymologische Beiträge: FUF 26 (1938): 144–191.
 - : Lehnwörter des Permischen: JSFOu. 52/5 (1943–44): 1–10.
 - : Zur Deklination der Personalpronomina in den permischen Sprachen. NyK 50 (1936): 464–476.
 - : Sanahistoriallisia lisiä: Vir. 1944: 31–40.
 - : Sijapäätteiden syntyhistoriaa: Vir. 1945: 327–336.
 - : Zwei Pluralcharaktere. FUF 29 (1946): 23–31.
- UŠAKOV, G. A.: Sinonimičnost uslovnogo pridatočnogo predloženiija i deepričastnogo oborota i nekotorye osobennosti ich upotrebleniija v knižnom i razgovornom stiljach reči: IKSP (1981): 66–77.
- : Sopotaviteľnaja grammatika russkogo i udmurtskogo jazykov. I. 1982.
 - : Grammatičeskie kategorii imeni suščestvitelnogo i imeni prilagatel'nogo: VGU (1984): 5–17.
- VACHRUŠEV, V. M.: K voprosu razvitija leksiki udmurtskogo jazyka: Zapiski UdNII 19 (1959): 167–217.
- : Ob osobennostjach govorov severnogo dialekta udmurtskogo jazyka: Zapiski UdNII 19 (1959): 228–240.
 - : Substantivnye slovosočetanija v udmurtskom jazyke i vlijanie na ich strukturu russkich slovosočetanij: VKFU 1965: 26–29.
 - : Izafetnye konstrukcii v udmurtskom jazyke: Zapiski UdNII 21 (1970): 78–105.
 - : Značeniija i sintaksičeskie funkcii slova *ěsmasa* (*ěsma*): VUJ 2 (1973): 95–102.
 - : Pervaja udmurtskaja grammatika i razvitije udmurtskoj lingvistiki: VUJ 3 (1975): 3–23.
 - : K voprosu o formirovanii i razvitii udmurtskogo literaturnogo jazyka: uo. 42–55.
 - : Formirovanie i razvitie udmurtskogo literaturnogo jazyka: UP (1976): 37–43.
 - : Bibliografija po udmurtskomu jazykoznaniju (so vtoroj poloviny 18. po 1976 g.): Filologičeskie issledovanija v Udmurtii. I 1977. 89–132.
 - : Slova s postpozitivnym elementom *-ča* v udmurtskom jazyke: VUD (1977): 18–25.
 - : Substantivnye slovosočetanija a zavisimymi imenami čislitel'nymi i mestoimeniami: VGU (1984): 67–78.
 - : Prisoedinitelnye konstrukcii v udmurtskom jazyke: VGU (1984): 87–100.
- VACHRUŠEV, V. M. I. mĕg JAŠINA, R. I. alatt.
- VACHRUŠEVA, L. V.: K voprosu ob istoriko-genetičeskich gruppach toponimov bassejna reki Iž: MEU (1980): 151–158.

- : Udmurtskij toponimičeskij plast bassejna Iža: VUDO (1983): 90–100.
- VÁSZOLYI ERIK: A finnugor személyjelek kérdésehez. (A permi nyelvek névszói személyjeleinek leíró vizsgálata és belső rekonstrukciója.) NyK 69 (1967): 3–56.
- : Prolativusz, tranzitivusz, lokativusz a zürjénben, a votjákban és a finnugor nyelvekben. NyK 70 (1968): 47–85.
- : Az uráli -*Ń* lativuszrag nyomai a zürjén és a votják nyelvekben: NyK 70 (1968): 373–382.
- VEENKER, WOLFGANG: Verzeichnis der votjakischen Suffixe und Suffixkombinationen. Hamburg 1976. (Hamburger Uralistische Forschungen 3).
- : Zur phonologischen Statistik der votjakischen Sprache: Lakó-Emlékönyv Bp. 1981. 196–213.
- Vengerskie učenje i permskoje filologija I. 1987.
- VLADYKIN, V. E.–CHRISTOLJUBOVA, L. S.: Očerki etnografii udmurtov. I 1984.
- : Istorija etnografii udmurtov. I. 1984.
- Voprosy teorii i metodiki russkogo i udmurtskogo jazyka. (Szerk. ARBATSKIJ, D. I.) I. 1972.
- Votjaki. Kniga pervaja. Sbornik po voprosam ekonomiki, byta i kultury votjakov. (Szerk. GERD, K.–NALIMOV V. R.) M. 1926.
- WASILJEV, JOHANN: Übersicht über die heidnischen Gebräuche, Aberglauben und Religion der Wotjaken in den Gouvernements Wjatka und Kasan. MSFOu. 18 (1902).
- WICHMANN, YRJÖ: Wotjakische Sprachproben I JSFOu. 11/1 (1893), II JSFOu. 19/1 (1901).
- : Matkakertomus votjakkien maalta: JSFOu. 11/3 (1893): 8–17.
- : Tietoja Votjaakkien Mytologiasta: Suomi III. 6/5 és Vähäisiä Kirjelmiä 17.
- : Suomen *vaski* sanan vastineet permiläisissä kielissä: Vir. 1897: 23.
- : Die Verwandten des finn *vaski* (Kupfer) in den permischen Sprachen (Syrjänischen und Wotjakischen): JSFOu. 16/3 (1899): 5–8.
- : Statistische Mitteilungen über Mordwinen, Tscheremissen, Wotjaken und Syrjänen: FUF 1 (1901): 234–235.
- : Wotjakische Chrestomathie mit Glossar. Helsingfors 1901.
- : Wotjakische Chrestomathie mit Glossar. Anhang: Grammatikalischer Abriss von D. R. FUCHS. Zweite, ergänzte Auflage H. 1954.
- : Etimologisches aus den permischen Sprachen: FUF 1 (1901): 99–111, 3 (1903): 99–110, 12 (1912): 128–138, 14 (1914): 81–120, 16 (1922–1924): 81–120, 185–212.
- : Die tschuwassischen Lehnwörter in den permischen Sprachen. MSFOu. 21 (1903).
- : Zur Geschichte der finnisch–ugrischen *l* – Laute (**l* und **l'*) bes. in den permischen Sprachen und im Ostjakischen: FUF 15 (1915): 1–55.

- : Zur Geschichte des Vokalismus der ersten Silbe im Wotjakischen mit Rücksicht auf das Syrjänische: MSFOu. 36 (1915).
- : Zur permischen Grammatik: FUF 16 (1923): 146–163.
- WICHMANN, YRJÖ–UOTILA, T. E.–KORHONEN, MIKKO: Wotjakischer Wortschatz. H. 1987.
- WIEDEMANN, F. J.: Grammatik der wotjakischen Sprache nebst einem kleinen wotjakisch – deutschen und deutsch – wotjakischen Wörterbuche. Reval 1851.
- : Zur Dialektenkunde der wotjakischen Sprache: Mélanges russes tirés du Bulletin Historico-Philologique de l'Académie Impériale des Sciences de St-Petersburg III, 5e livraison, St.-Petersbourg 1858: 533–555.
- : Syrjänisch–deutsches Wörterbuch nebst einem wotjakisch–deutschen im Anhang. St. Petersburg 1880. (új kiadása: The Hague 1964.)
- : Etimologisches aus den permischen Sprachen: FUF 1 (1901): 99–111, 3 (1903): 99–110, 12 (1912): 128–138, 14 (1914): 81–120, 16 (1922–1924): 81–120, 185–212.
- : Die tschuwassischen Lehnwörter in den permischen Sprachen. MSFOu. 21 (1903).
- : Zur Geschichte der finnisch–ugrischen / – Laute (*l und *l') bes. in den permischen Sprachen und im Ostjakischen: FUF 15 (1915): 1–55.
- : Zur Geschichte des Vokalismus der ersten Silbe im Wotjakischen mit Rücksicht auf das Syrjänische: MSFOu. 36 (1915).
- : Zur permischen Grammatik: FUF 16 (1923): 146–163.
- WICHMANN, YRJÖ–UOTILA, T. E.–KORHONEN, MIKKO: Wotjakischer Wortschatz. H. 1987.
- WIEDEMANN, F. J.: Grammatik der wotjakischen Sprache nebst einem kleinen wotjakisch – deutschen und deutsch – wotjakischen Wörterbuche. Reval 1851.
- : Zur Dialektenkunde der wotjakischen Sprache: Mélanges russes tirés du Bulletin Historico-Philologique de l'Académie Impériale des Sciences de St-Petersburg III, 5e livraison, St.-Petersbourg 1858: 533–555.
- : Syrjänisch–deutsches Wörterbuch nebst einem wotjakisch–deutschen im Anhang. St. Petersburg 1880. (új kiadása: The Hague 1964.)
- : Zusätze und Berichtigungen zu dem syrjänisch–deutschen und wotjakisch–deutschen Wörterbuch 1880: Bulletin de l'Académie Impériale des Sciences de St-Petersburg. Tome XXXI. (1886): 293–336.
- : Grammatik der syrjänischen Sprache mit Berücksichtigung ihrer Dialekte und des Wotjakischen. St. Petersburg 1884.
- WLADIKIN, W. E.: Die frühen Perioden der Ethnographie der Udmurten (Wotjaken): AETHN. 21 (1972): 235–261.
- ZACHAROV, V. N.: Imja prilagateľnoe v russkom i udmurtskom jazykach: VUJ 2 (1973): 103–110.

- : Osobnosti kategorii čisla imen suščestvitel'nyh russkogo i udmurtskogo jazykov: UP (1976): 88–93.
- ZAGULJAEVA, B. Š.: Nekotorye čerty glagoľnyh form prikiľmežskich govorov: Dial. (1978): 59–64.
- : Nekotorye leksičeskie osobnosti prikiľmežskich govorov: VUDO (1983): 36–49.
- : Složnye formy davnoprošedšego vremeni v nektorych udmurtskikh dialektach: VGU (1984): 45–58.
- ZELENIN, D. K.: Čto takoe „voršud“? MEU (L980): 118–132.
- ZVEREVA, L. E.: Mikrotoponimija derevni Jakšur: MEU (1980): 133–150.
- : Udmurtskie toponimičeskie materialy dooktjabr'skogo perioda: VUDO (1983): 101–109.
- : O četyrech terminach v udmurtskoj mikrotoponimii: VUDO (1983): 110–116.
- ŽUJKOV, S. P.: Praktičeskij votsko – russkij slovař. I. 1930.
- : Udmurtsko–russkij slovař. I. 1931.
- : Dialektologičeskaja karta udmurtskogo jazyka. Sverdlovsk 1935.

RÖVIDÍTÉSEK

Abl.	= ablativus
Acc.	= accusativus
Adv.	= adverbialis
AEthn.	= Acta Ethnographica Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest
AkÉrt.	= Akadémiai Értesítő. Budapest
ALH	= Acta Linguistica Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest
Appr.	= approximativus
B	= beszermán nyelvjárás
Ba.	= bavlí nyelvjárás
BT	= Buj és Tanip menti nyelvjárás
C	= mássalhangzó
Car.	= caritívus
CIFU	= Congressus Internationalis Fenno-Ugristarum Budapestini habitus (1960). 1963.
CIFU 2	= Congressus Secundus Internationalis Fenno-Ugristarum (1965). Helsinki 1968.
CIFU 3	= Congressus Tertius Internationalis Fenno-Ugristarum (1970). Tallinn 1975.
CIFU 4	= Congressus Quartus Internationalis Fenno-Ugristarum (1975). Budapest.
CIFU 5	= Congressus Quintus Internationalis Fenno-Ugristarum (1980). Turku.
Cx	= esetrag
D	= déli nyelvjárások
Dat.	= datívus
dial.	= nyelvjárásí
Dial.	= O dialektach i govorach južnoudmurtškogo narečija. I. 1978.

DSIJ	= Doklady i soobščenija Instityta Jazykoznanija Akademii Nauk SSSR. M.
É	= északi nyelvjárások
ÉFOu.	= Etudes Finno-Ougriennes. Budapest–Paris.
Egr.	= egressivus
Elat.	= elativus
ESA	= Emakeele Seltsi Aastaraamat. Tallinn.
EtnUdm.	= Materialy po etnogenezu udmurtov. I. 1982.
FgrÉrt.	= Finnugor Értekezések. Budapest.
FgrRok.	= Zsirai Miklós, Finnugor rokonságunk. Budapest 1937.
fn.	= főnév
FU	= Fenno-ugristica. Tartu.
FUF	= Finnisch-ugrische Forschungen. Helsinki.
FUFA	= Anzeiger der Finnisch-ugrischen Forschungen. Helsinki.
FUM	= Finnisch-Ugrische Mitteilungen. Hamburg.
G	= glazovi nyelvjárás
Gen.	= genitivus
hsz.	= határozószó
I.	= Izsevszk
IFUJ	= Issledovanije finno-ugorskich jazykov i literatur Užgorod 1977.
IKSP	= Istoriko-kulturnye svjazi permskich narodov. I. 1981.
Ill.	= illativus
Iness.	= inessivus
Imp.	= imperativus
Instr.	= instrumentalis
isz.	= indulatszó
J	= jelabugai nyelvjárás
JSFOu.	= Journal de la Société Finn-ougrienne. Helsinki.
K	= kazáni nyelvjárás
Ka.	= kanli nyelvjárás
Köz.	= középső nyelvjárások
ksz.	= kötőszó
KSz.	= Keleti Szemle. Budapest.
Ku.	= kukmori nyelvjárás
KU	= krasznojfimszki nyelvjárás
l.	= lásd
L	= irodalmi nyelvi
L.	= Leningrad
M	= malmizsi nyelvjárás
M.	= Moszkva

MEU	= Mikroetnonimij udmurtov i ich otrazhenije v toponimii. I. 1980.
MF	= Munkácsi B.–Fuchs D. R., Volksräuche und Volksdichtung der Wotjaken. Helsinki 1952.
mn.	= melléknév
MNy	= Magyar Nyelv. Budapest.
MSFOu.	= Mémoires de la Société Finno-Ougrienne. Helsinki.
MSzFE	= A magyar szókészlet finnugor elemei. 1–3. Főszerkesztő: Lakó György. Budapest 1967, 1971, 1978.
MU	= malmizs-urzsumi nyelvjárás
MUD	= Materialy po udmurtskoj dialektologii. I. 1981.
NéprNytud.	= Néprajz és Nyelvtudomány. Szeged.
Nom.	= nominativus
nu.	= névutó
NyIOK	= A Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának Közleményei. Budapest.
NyK.	= Nyelvtudományi Közlemények. Budapest.
Nyr.	= Magyar Nyelvőr. Budapest.
NytudÉrt.	= Nyelvtudományi Értekezések. Budapest.
or.	= orosz
ORUD	= Obrazcy reči udmurtskojazyka. I. 1982.
OUR	= V. K. Kelmakov, Obrazcy udmurtskoj reči. I. 1981.
Perf.	= perfectum
Pl.	= pluralis
Praet.	= praeteritum
Px	= birtokos személyrag
S	= szarapuli nyelvjárás
Sam.	= szamarai nyelvjárás
SFU	= Sovetskoe finno-ugrovedenie. Tallinn.
Sg.	= singularis
Š	= sosmai nyelvjárás
Šg.	= sagirti nyelvjárás
Ta.	= tatisli nyelvjárás
Term.	= terminativus
tkp.	= tulajdonképpen
Trans.	= transitivus
TRÜT	= Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised. Tartu.
Tš.	= taskicsi nyelvjárás
UAJb.	= Ural-Altäische Jahrbücher. Wiesbaden.
UEWb.	= Károly Rédei, Uralisches Etymologisches Wörterbuch. Budapest 1986.

Uf.	= ufai nyelvjárás
UJb.	= Ungarische Jahrbücher. Berlin.
UP	= 200 let udmurtskoj písmennosti. I. 1976.
V	= magánhangzó
VFUJ	= Voprosy finno-ugorskogo jazykoznanija.
VGU	= Voprosy grammatiki udmurtskogo jazyka. I. 1984.
Vir.	= Virittäjä. Helsinki.
VJ	= Voprosy jazykoznanija. M.
VKFU	= Vsesojuznaja konferencija po finno-ugrovedeniju. Syktyvkar 1965. Joškar-Ola 1969.
VNpk.	= Munkácsi Bernát, Votják népköltészeti hagyományok. Budapest 1887.
vö.	= vesd össze
VSFU	= Voprosy sovetskogo finno-ugrovedenija. Saransk 1972.
VUD	= Voprosy udmurtskoj dialektologii. I. 1977.
VUDO	= Voprosy udmurtskoj dialektologii i onomastiki. I. 1983.
VUJ	= Voprosy udmurtskogo jazykoznanija. I.
Vx	= igei személyrag
WotjChr.	= Yrjö Wichmann, Wotjakische Chrestomathie mit Glossar. Helsinki 1954.
Zapiski	= Zapiski Naučno-Issledovatel'skogo Instituta pri sovete
UdNII	ministrov UASSR. I.

A votják nyelvjárások

----- politikai határ
 nyelvjárási határ

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	5
Bevezetés	7
A votják nyelv kutatásának rövid története	7
A votják nyelvjárások	12
A votják irodalmi nyelv	19
Hangtan	23
Mássalhangzók	23
Magánhangzók	25
Hangjelölés	27
Hangsúly	29
Morfológia	29
Alaktan	33
Főnév	33
Melléknév	43
Számnév	44
Névmás	45
Ige	50
Igeragozás	50
Igenevek	54
Határozószók és névutók	57
Egyéb szófajok	58
A szókészlet gyarapítása	59
Szóképzés	59
Szóösszetétel	61
Mondattani vázlat	62
Mondatrészek	62
Szórend	64
Igeneves szerkezetek	64
Összetett mondatok	65
Szövegek	67
Nyelvyakorlatok 1–4.	67
Nyelvjárási szövegek 5–67.	72
Irodalmi nyelvi szövegek 68–80.	102

Szójegyzék	115
A szövegek fordítása	148
Térkép	191
Irodalom	192
Rövidítések	219
Tartalomjegyzék	223

Tankönyvkiadó Vállalat · A kiadásért felelős: Vilhelm József igazgató · Franklin Nyomda · Raktári Szám: 41 132 · Szedte a Fényszedő Központ Kft. (897462/10) · Felelős szerkesztő: Mitrovics Réka · Műszaki vezető: Telekes György igazgatóhelyettes · Grafikai szerkesztő: Göczey Ildikó · Műszaki szerkesztő: Pákozdy Katalin · A kézirat nyomdába érkezett: 1988. június · Megjelent: 1990. május · Példányszám: 1200 · Terjedelem: 20 (A/5) ív · Készült fényszedéssel, íves ofszetnyomással

34357 +

27.50 Ft

41132

CSUCS SÁNDOR: CHRISTIANIA WOTIAO